

THEOLOGIA PASTORALIS

SEU

DE PAROCHO

ET

DE CONFESSARIO MONIALIUM

TRACTATUS PRACTICUS

AUCTORE

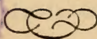
AEMILIO BERARDI PAROCHO

EXAMINATORE PRO-SYNODALI

ET PROFESSORE THEOLOGIAE MORALIS ET PASTORALIS

IN SEMINARIO FAVENTINO







FAVENTIAE

EX TYPOGRAPHIA NOVELLI

ANNO MDCCCXC.

ROMAE — TYP. DE PROPAGANDA FIDE.

NEW YORK — BENZIGER BROT. P. O. BOX 2677.

Cum permissu auctoritatis ecclesiasticae.





IOACHIMO CANTAGALLIO

FAVEN. EPISCOPO

AEMILIUS BERARDI CURIO FELICITATEM



Inter Moralis Theologiae partes quanti momenti sit, quae regulas tradit, ut pastorale munus quisque rite possit obire, et quae proinde Theologia Pastoralis inscribitur, nemo est, qui non videat. Quare ex eo tempore, quo ad nobilem sublimemque theologicam scientiam mea studia contuli, hanc doctrinae partem ita sum complexus, itaque in ea cognoscenda semper inhaesi, ut si non omnia, plurima certe praecepta collegisse putem, quae praesertim hisce nostris difficillimis temporibus Curionibus necessaria videntur, ut animarum saluti consulere valeant. Quae omnia hoc in volumine habentur, quod typis edendum curavi, quodque tuo nomini, Praestantissime Praesul, inscriptum dicatumque volo. Quod ut faciam, me quidem et vehementer impellit zelus, qui in Te est, animarum, humanitas summa, qua Tibi bonorum devincis animos, magna ac publica in me tuae benevolentiae testimonia; sed, aperte dicam,

et alia maxime me incitat ratio. Ut quae de Theologia Pastorali magno labore magnisque vigiliis sum elucubratus, nostris iuvenibus, qui sacerdotio initiantur, tradi possint, viam ipse aperuisti; me enim nuperrime, benignissime Antistes, Moralis Theologiae Professorem renunciasti; atque, ut meis erat in votis, amplissimam mihi fecisti facultatem, ut adolescentes, qui in Nostro Ephebeo sacris vacant studiis, hanc quoque scientiae partem docerem. Cui ergo potius quam Tibi, qui huiusmodi scientiae necessitatem et vides et tueris, hoc opus erit dicandum? Quod Tibi debetur itaque benignus ac volens excipe, ac tenue quidem, sed debitum et publicum obsequii et gratitudinis meae erga Te sit Tibi documentum. Vale.

Faventiae Kalendis Iunii MDCCCXC.

INTRODUCTIO.



I. *Quid est Theologia pastoralis?* Est tractatus in quo agitur *ex professo* de officiis et iuribus habentium curam animarum. Hoc autem intelligitur de cura generali aut quasi generali; unde de officio confessarii et concionatoris in hoc tractatu ex professo minime agitur.

II. *Quinam generalem aut quasi generalem animarum curam habent?* Parochi, Curati, Coadiutores, Æconomi spirituales, Vicarii parochorum, Subsidiarii, Capellani hospitalium, et Confessarii Monialium.

III. *Quinam sunt parochi?* Qui habent beneficium parochiale. Sunt autem duplicis generis. Alii enim exercere debent curam animarum, et hi dicuntur *parochi actuales;* alii autem, etsi habeant beneficium parochiale, tamen curam non exercent, et ne possent quidem illam exercere; sed solum tenentur nominare *curatum*, qui illam exerceat. Isti *parochi habituales* appellantur. Sed de illis ius canonicum, non vero Theologia pastoralis, agit.

Parochi autem actuales (de quibus Theologia ista agit) *stabiles* et *amovibiles* esse possunt. Idem dic de *Curatis.*

IV. *Explica distinctiones inter Parochos actuales, Curatos, Coadiutores, Aeconomos, Vicarios, Subsidiarios, Capellanos hospitalium, et Confessarios Monialium.*

Parochus actualis habet beneficium parochiale, et curam personaliter atque independenter (ita tamen ut in quibusdam ab Episcopo dependere debeat) exercet.

Curatus curam exercet personaliter atque independenter (ut supra), sed non fruitur beneficio.

Coadiutor cum iure successionis, habet ius ad beneficium, sed solum post mortem coadiuti; eo autem vivente habet quidem curam animarum, sed solum in defectu coadiuti et dependenter ab ipso. Habet autem ius ne coadiutus alterius opera utatur.

Oeconomus spiritualis est ille cui Episcopus dat curam paroeciae vacantis aut habentis parochum incapacem ad curam exercendam. Ille non fruitur beneficio, nec iure ad successionem; sed exercet curam a parocho plus vel minus (aut etiam prorsus) independenter.

Vicarius parochi est qui coadiuvat parochum quaesitus ab ipso (apud nos), atque in Ecclesia ipsa parochiali servitium praestat.

Subsidiarius est sicut vicarius, cum hac sola differentia quod in alia Ecclesia (vulgo subsidiaria, vel succursali) servitium praestat.

Capellanus hospitalis debet habere curam spiritualem infirmorum, cum iure administrandi eis Sacramenta etiam *in extremis;* excepto tamen matrimonio.

Confessarius monialium debet earum confessiones audire. Est autem ex toto tamquam parochus earum, si sint cum clausura. Secus, quoad Communionem Paschalem, Sacramenta in extremis etc., parochus (in cuius paroecia adest conventus) iura habere potest; prout contingit etiam in *conservatoriis*, *orphanotrophiis*, *brephotrophiis* etc.

V. *Quaenam sunt dotes principales quibus praeditus esse debet qui curam animarum suscipit?* 1.° Bonitas; 2.° Doctrina.

VI. *Quid est bonitas?* Hoc nomine intelligitur praecipue integritas vitae, studium serium virtutis et sacrificii, recta intentio atque zelus gloriae Dei et salutis animarum.

VII. *Quid est doctrina?* Est cognitio eorum omnium quae pertinent ad proprium officium. Cognitio non solum speculativa et superficialis, sed practica atque abundans. Haec autem in cursu Theologiae pastoralis acquiritur.

VIII. *Quid de necessitate doctrinae?* Oportet ut, antequam aliquod officium pastorale acceptetur, cognoscantur ea quae necessaria sunt ut bene adimpleatur. Secus enim iuvenes, credendo bene facere, et non reflectendo ad consequentias, magnos atque valde noxios committere possunt errores, ut ex experientia nimis patet. Quot ex defectu instructionis practicae laborant sine fructu? Quot positive praeiudicant et paroeciae vel monasterio ruinam inferunt?

Laborant sine fructu: v. g., instruunt pueros, sed

quoad formulas dumtaxat, et nullam adiiciunt explicationem. Sermonem faciunt ad populum; sed ita ut populus nihil vel parum intelligat. Audiunt confessiones, sed ita ut causas et radices peccatorum atque modum eas evellendi non cognoscant, et sic peccatores nunquam emendentur.

Positive praeiudicant: v. g., 1° Imprudentias committunt, quae innumerae esse possunt; 2° consanguineos, qui otio aut vitiis scandalo sunt, secum retinent; 3° expendendo plus quam vires suppetunt, aere alieno se gravant, fundos Ecclesiae in ruinam ire sinunt, et sic existimationem amittunt et ipsi quoque scandalum afferunt; 4° Cum Parochis conterminis, et forsan cum sacerdotibus ipsis paroeciae suae, non bene procedunt; vel familias sibi infensas reddunt. Idem dic de Confessario monialium, qui, nisi cautissime procedat, non solum confidentiam amittere, sed etiam monasterii pacem turbare, imo et scandalum Monialibus afferre potest.

Nihil dico de praeiudicio quod parochi, propter aliquam imprudentiam et inconsiderationem, sibi ipsis, etiam spiritualiter, facile inferunt.

IX. *Quid de necessitate bonitatis?* Bonitas necessaria est quia Parochus 1° Debet esse semper paratus ad Sacramenta administranda, atque adeo esse in gratia Dei; 2° Debet orare pro populo, atque adeo esse Deo acceptus: 3° Multis incommodis et laboribus se subiicere debet ad assistendum infirmis speciatim ruri aut tempore pestis, ad parandum sermonem pro populo etc.; 4° Vincere se ipsum ad frenandam iram, superbiam, avaritiam, maxime vero libidinem in tot periculis et occasionibus; 5° Praebere bonum exemplum; ita ut sit persona magis exemplar in toto populo: sicut populus iure exigit; 6° Quia parochus sine bonitate parat sibi ipsi damnationem.

X. *Estne necessaria magis doctrina, an vero magis bonitas?* Utraque exigitur; sed magis necessaria est bonitas.

Doctrina sine bonitate parum boni et multum mali; e converso autem bonitas sine doctrina (dummodo de excessu non agatur) multum boni et parum mali producere potest. Patet ab experientia, valde magis proficuum esse paroeciae parochum sanctum, etsi sit parum

doctus, quam parochum doctum sed perversum. Enimvero Parochi docti sed perversi multa omittere solent (v. g., instructionem puerorum, sermonem ad populum etc.); atque ea, quae faciunt, sine spiritu, negligenter et perperam faciunt. Quid iuvat scire, si ea quae sciuntur, non fiunt aut male fiunt? Adde scandala, quae si quid boni factum fuerit destruunt, atque incitamentum positivum, et quidem magnum atque valde extensum, ad malum praebent.

XI. *Qua intentione suscipi debent officia pastoralia?* Ad gloriam Dei, salutem animarum et meritum proprium; non vero ob lucrum, commodum, honorem etc.; insuper ex fine satisfaciendi obligationibus officio inhaerentibus, non parcendo labori etc.

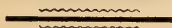
XII. *Exigiturne ut doctrina et bonitas comparentur antequam dicta officia suscipiantur?* Affirmative. Quia 1° exiguntur etiam in principio; 2° Indigent tempore ut acquirantur; 3° Durante cursu scholastico et in Seminario, auxilia et adiumenta habentur quaquaversus; postea autem non ita, sed potius tentationes in contrarium aderunt.

XIII. *Quomodo schola theologiae pastoralis cum schola theologiae moralis componi poterit?* Non est necessarium ut duae fiant scholae separatae, sed res ista optime componitur, si idem professor qui theologiam moralem docet, theologiam pastoralem quoque doceat, primam v. g., cuiuslibet hebdomadae diem pastorali assignando.

XIV. *Quinam sunt tractatus principales theologiae pastoralis?* Duo: scilicet 1° De Parocho; 2° De Confessario monialium. Tractatus autem de Parocho non solum officia parochi, sed etiam eiusdem iura, nec non monita specialia pro vicariis, complectitur.



DE PAROCHO





PARS PRIMA

DE OFFICIO PAROCHI.

1. *Quodnam est officium Parochi?* Officium Parochi est multiplex: debet enim speciatim 1. Residere; 2. Missam celebrare pro populo; 3. Orare pro populo; 4. Sermonem habere ad populum; 5. Instruere pueros; 6. Administrare Sacramenta; 7. Curam habere infirmorum; 8. Vigilare et congruas correctiones facere; 9. Satagere ut scandala e medio tollantur; 10. Paces componere; 11. Quatenus opus sit, adiutores sibi adiungere; 12. Bonum exemplum praebere; 13. Existimationem, benevolentiam et confidentiam sibi conciliare; 14. Obedientiam Episcopo praestare, et in rebus dubiis illum consulere; 15. Libros parochiales in regula servare; 16. Beneficiati muneribus satisfacere; 17. Item satisfacere muneribus Rectoris Ecclesiae; 18. Cum Sacerdotibus et Parochis conterminis bene procedere; 19. Denique quoad suam ipsam rem familiarem propriamque domum et familiam speciales cautelas habere.

CAPUT I.

DE RESIDENTIA.

2. *Quandonam Parochus dicitur residere?* Praemittendum quod residentia distinguitur in formalem et materialem (seu personalem). *Formalis*, consistit in cura; ita ut Paroeciae servitium non desit; *materialis* autem in praesentia personali. Haec autem subdistinguitur in perfectam et imperfectam. *Perfecta* contingit quando Parochus domicilium habet intra fines Paroeciae, et quidem in domo parochiali, si adsit; neque discedit, nisi forte ad horas, ut infra explicabitur. Si autem, existente domo parochiali, aliam inhabitaret intra fines Paroeciae, vel etiam extra, dummodo commode advocari posset, tunc resideret quidem substantialiter, sed *imperfecte*; quod pariter infra melius declarabitur.

3. *Tenenturne Parochi ad residentiam?* Utique, dummodo sint Parochi actuales, nempe curam animarum habentes. Ad illam enim non tenentur Parochi habituales, ad quos fere id unum spectat, ut nominent Vicarios (sive perpetuos sive amovibiles), qui independenter ab ipsis curam exercent. *Berengo* (*n.* 28-30).

4. *Quo iure tenentur Parochi ad residentiam?* Ad curam tenentur iure divino. Ad personalem autem residentiam praecise, tenentur certe iure ecclesiastico (Trid. XXIII. I); an vero teneantur etiam iure divino, affirmant quidem multi; sed alii non sine probabilitate id negant. *Cf. De Angelis* (*II. I. Tit. IV.* 3), *Lambertini* (*Notif. XVII*), *Bouix* (*De Par. V. II.* § 2).

5. *Ad personalem residentiam tenenturne solum Parochi proprie dicti?* Alii quoque tenentur, partim ex Tridentino; partim ex conventione vel aliis legibus.

Ex Trid.° (praeter Episcopos et Canonicos) tenentur quotquot alicuius Paroeciae curam habent, dummodo independenter aut cum iure successionis illam exerceant. Tales sunt dicti Vicarii perpetui aut amovibiles; item habentes beneficium curatum manuale (nempe Parochi amovibiles); item Oeconomi spirituales, qui de mandato Episcopi regunt Paroeciam loco Parochi ad curam inepti, vel Paroecia vacante; denique Coadiutores cum iure successionis. *Bouix* (*l. c.*).

Ex conventione autem vel aliis legibus tenentur Parochorum actualium Vicarii, qui dependenter ab ipsis curam exercent. Item Capellani hospitalium, Confessarii Monialium etc.

6. *Loquendo de Parochis, aut aliis, qui paroeciis praesunt, et ex Trid. ad residentiam tenentur, possuntne aliquando abesse absque culpa?* Affirmative; sed videndum 1. qua de causa (an scil. ex causa absolute gravi, necne) 2. quanto tempore (an scil. aliquibus horis dumtaxat, an vero integro die, aut pluribus diebus, aut uno vel altero mense, aut diutius, aut perpetuo); 3. quo modo et quibus in circumstantiis (an scil. relicto vicario idoneo, et sine gregis detrimento; an vero secus); 4. qua auctoritate (an scil. obtenta vel non obtenta licentia) absint.

7. *Quid si causa non esset absolute gravis?* Causa huiusmodi suppeditare potest motivum legitimum abessendi 1. per bimestre, et non ultra, singulis annis; 2. de licentia Episcopi; 3. sine ullo gregis detrimento; 4. ex causa, quae, etsi non sit absolute gravis, tamen sit aequa et rationabilis. *Trid. XXIII. I.*

8. *Quid notandum circa dictum bimestre?* Quod spatium istud ex absentiis etiam interpolatis efformatur (*Trid. l. c.*); dummodo non sint ita breves ut nihil considerari soleant. Tales sunt absentiae (etiam quotidianae) paucarum horarum,

dum Parochi sive deambulationis gratia, sive ad interveniendum funeribus, vel aliquibus festivitatibus propriae congregationis, alibi se conferunt. Tales etiam esse videntur absentiae paullo magis protractae (v. g. circiter medii diei), sed rariores; dum scilicet Parochi identidem (nempe ad summum semel in hebdomada) sive ad civitatem episcopalem, sive ad oppidum vicinum mane se conferunt, ante vel etiam post meridiem domum redituri.

9. *Quid notandum circa licentiam Episcopi?* I. Imprimis videndum an adsint statuta synodalia, vel episcopalia, aut consuetudines locales, quae vim legis habere censeantur. In aliquibus locis enim licentia Episcopi exigitur, si ultra biduum vel triduum absentia protrahatur. In aliis locis etiam pro absentiis unius diei exigitur licentia; sed non Episcopi, bene vero solum Vicarii Foranei. Leges autem adhuc magis rigidae, essent indiscretae, et non sustinerentur (*c. f. Bouix l. c.* § *V. prop.* 6). Attento autem solo iure communi, plures Theologi apud Palao (*XIII. V.* v. 3) pro bimestri conciliari nullam licentiam exigi senserunt; sed haec doctrina falsa est sine dubio; et certissimum est quod de iure communi pro absentia integrae hebdomadae licentia exigitur; nec sufficeret si domi Vicarius idoneus relinqueretur. *S. C. C. apud Bouix* (*l. c.* § *I. n.* 5).

10. II. Facultas autem deveniendi ad praedictas breves absentias sine licentia intelligi debet 1° sub conditione quod non sint frequentes (*Bouix l. c.* § *V. pr. IV*), ita ut summatim bimestre conciliare non excedant; secus enim licentia exigeretur etiam si Parochus quotidie domum rediret, et solis horis diurnis a Paroecia (a mane usque ad vesperas) abesse soleret; 2° sub conditione quod non contingant die festo de praecepto. *Cf. Lambertini* (*Notif. XVII.* 12. 17. 24), *Scavini* (*I.* 615) *et Lehmkuhl* (*II.* 644).

11. III. Ad abessendum ultra biduum vel triduum, ut supra, licentia Episcopi exigitur, etsi causa esset gravissima, atque evidentissime excusaret, et quamvis civitas episcopalis longe distaret. *S. C. C. apud Bouix* (*l. c.* § *I. n.* 5).

12. IV. Si tamen casus urgeret et tempus licentiae petendae non suppeteret, tunc sufficeret licentia praesumpta; ita tamen ut quamprimum Episcopus de discessu eiusque causa certior fieri deberet. *S. C. C. apud Bouix* (*l. c.*).

13. V. Licentia tacita (quod scilicet Episcopus videat et

taceat) non sufficit; imo non solum debet esse expressa; sed etiam oportet ut in scriptis concedatur. *S. C. C.* (*l. c.*). Excipe nisi pro absentiis parvi momenti consuetudo ferat ut oretenus detur. *Berengo* (*n.* 45).

14. VI. Episcopus exigere potest ut causa ei exponatur in particulari; nec tenetur credere, quamvis Parochus dicat et iuret in genere, se habere abessendi necessitatem. *S. C. C.* (*l. c.*).

15. VII. Si Episcopus renueret, etiam iniuste, Parochus obedire deberet. Attamen ad Metropolitanum vel ad S. Sedem tunc recurrere posset. *S. C. C.* (*l. c.*). Si e contra licentiam concederet, sed quia Parochus falsis causis eum deceperit; tunc licentia nihil valeret. (*Croix III.* I. 738).

16. VIII. Quando ad abessendum licentia Episcopi exigitur; oportet etiam ut Vicarius ab eodem approbetur. *Trid.* (*l. c.*).

17. IX. Sola S. Sedes concedere potest indulta perpetua, aut pro casibus, qui certe valde diuturni et forsan perpetui futuri sint. *Potest,* inquam; sed difficillime de facto indulta huiusmodi concedit. Episcopi autem concedere possunt dumtaxat licentiam ad tempus; imo in praxi, quando agatur de absentiis ultra bimestre, et casus aliquam difficultatem praeseferat, ad S. Sedem scribere solent. (*Cf. Trid.* VI. II. *et Bouix* l. c. V. II. § 3. *pr.* 7).

18. *Quid notandum circa conditionem quod absentia sine ullo gregis detrimento contingere debeat?*

I. Regulariter exigitur ut Parochus discedens Vicarium in domo parochiali relinquat. Patet ex ipsa rei natura et ex Trid.° (XXIII. I.).

19. II. Quamvis regulariter Vicarius approbari debeat ab Episcopo, ut supra dicebam; tamen hoc non est necessarium quando agitur de illis absentiis brevissimis, in quibus nequidem pro discessu licentia Episcopi exigitur.

20. III. Vicarius debet esse idoneus (*Trid. l. c.*). Ad iudicandum de idoneitate, considerandae sunt circumstantiae. Aliud enim est si de parva paroecia agatur et aliud si de magna, speciatim si sit in civitate vel oppido, ita ut specialis prudentia exigatur et casus difficiles accidere possint. Item aliud est si absentia Parochi sit solum pro aliquibus diebus ferialibus, quo casu facile sufficit si Vicarius confessiones audire possit (*Lambertini l. c.*); aliud vero si sit etiam pro

diebus festis, et maxime si diuturna; tunc enim (nisi forte agatur solum de uno vel altero die festo, vel Parochus defectum postea compensaturus sit) oportet etiam ut Vicarius verbum Dei populo enuntiet. (*Segneri Parr. istr. C. ult.*).

21. IV. Dixi, Vicarii substitutionem praecise in domo parochiali residentis exigi *regulariter*, non vero semper; si enim aliquae Paroeciae tales sunt, ut (propter circumstantias vastitatis, baptisterii etc.) vix, ut ita dicam, aliquo momento sine huiusmodi Vicario relinqui possint; aliae e contra necessitatem istam non praeseferunt. Si res sit de absentiis pro quibus Episcopi licentia expressa exigitur, eius erit iudicare quid fieri debeat. Si vero de aliis absentiis brevioribus agatur, tunc Parochus ex circumstantiis consilium timorata conscientia sumere debebit. Ut plurimum facile sufficit, si Sacerdos intra Paroeciae fines domicilium habens delegetur. Facile etiam sufficere poterit si Parochus conterminus supplere promiserit in civitatibus; sed non facile ruri (propter distantiam), maxime si populus non fuerit admonitus. Si aliquibus dumtaxat horis Parochus absit, aut (raro tamen) unico die et exceptis horis nocturnis, ordinarie (nisi scilicet adsint infirmi) non tenetur vicarium ullum delegare. Interdum excusari etiam poterit Parochus, quamvis, nemine delegato, non praecise ita cito rediturus abierit, si ex causa valde necessaria abire coactus fuerit et melius providere non potuerit, aut si, attenta copia Sacerdotum, certus sit quod, eveniente casu improviso, qui occurrere paratus erit non deerit. *Reiff.* III. IV. 83.

22. V. Contingere potest quod, non obstante substitutione Vicarii, Parochus sine gregis detrimento abesse nequeat, quatenus eius opera personalis praecise exigatur; et tunc, uti patet, (saltem ex causa non absolute cogente) discedere nequiret; et contingere posset quod absentia etiam brevissima ad mortalem culpam constituendam sufficeret.

23. *Quid notandum circa causae aequitatem, vi cuius Parochi (sine gregis detrimento et de licentia Episcopi, ut supra) abesse possunt, sed non ultra bimestre?*

1. Causa huiusmodi esset, v. g., si Parochus ad invisendos parentes, ad melius convalescendum, ad verbum Dei praedicandum, ad piam peregrinationem perficiendam, vel etiam simplicis recreationis gratia, discederet. Attamen

24. II. Sola recreatio suppeditare quidem poterit aequam

causam abessendi una vel altera hebdomada sive continua sive interpolata, sed non integro bimestri *quotannis*. Bened. XIV. Const. *Ubi primum* et *Ad universae*. Hinc contra residentiam certe delinquunt ii, qui sola vagandi cupiditate non una vel altera hora dumtaxat, sed medio die vel amplius ad civitatem aut alibi in gyrum se conferunt; idque frequenter; quamvis, computatione facta, tempus hoc modo extra paroeciam insumptum bimestralem absentiam non praetergrederetur. *Cf. Lambertini Not.* XVII. 24.

25. III. Habenda est ratio convenientiae; ne scilicet Parochus, quamvis optimum Vicarium domi relinqueret, tamen in talibus circumstantiis discederet, ut eius absentia (considerata speciatim qualitate causae vel frequentia) admirationem et quoddam scandalum in populo ingereret; ut puta, si merae recreationis gratia diebus solemnioribus abesset. Aliud esset si ratione praedicationis vel simili tunc etiam *aliquando* abesset. (*Cf. Schmalzgrueber vol.* III. *tit.* IV. 13).

26. IV. Absentia bimestralis unius anni cum absentia anni sequentis coniungi nequit; tunc enim etiam pluribus festis solemnissimis Parochus abesset. Adde quod absentia tunc evaderet bimestri diuturnior, pro qua (etiam quia huiusmodi absentiae diuturnae vix sine gregis detrimento et quodam populi scandalo contingere valent) de iure causa saltem absolute gravis exigitur. Imo regula generalis est ut absentiae notabiles semper (nisi causa vere cogens aliter exigat) disiungantur. *Bened.* XIV. *Const.* Ad Universae, *et S. C. C. apud Reiff.* (III. IV. 37).

27. *Quid si causa abessendi esset absolute gravis vel gravissima?* Haec suppeditare potest iustum motivum abessendi 1. etiam ultra bimestre; 2. licentiâ tamen ab Episcopo vel a S. Sede obtenta prius, nisi casus urgeat (iuxta dicta n. 12); 3. secluso scandalo; 4. proviso grege de idoneo vicario, ita ut ex absentia nullum detrimentum gregi ipsi obveniat; attamen (in hoc casu) solum quantum *fieri poterit*, ut dicit Trid. (XXIII. I.). Si itaque ex discessu gregis detrimentum obventurum esset, considerari deberent circumstantiae; et praecipue an Parochus, si non discederet, utilis esse posset; et, quatenus affirmative, an detrimentum tale ac tantum sit, ut clamet discedi non posse, et dici debere: « Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis ».

28. *Quales sunt causae huiusmodi absolute graves?* 1.

1. Christiana charitas; 2. Urgens necessitas; 3. Debita obedientia; 4. Evidens Ecclesiae vel Reipublicae utilitas. *Trid.* (*l. c.*).

29. *Quid significatur nomine* CHRISTIANAE CHARITATIS? Tria concurrere debent. 1. Gravis proximi calamitas seu necessitas; 2. Deficientia aliorum, qui eidem (saltem aeque proficue) occurrere possint; 3. Conservatio ordinis charitatis; ne scilicet, dum Parochus extraneis succurrere satagit, damna nimis notabilia propriae eius Paroeciae obventura sint. *De Angelis* (III. IV. 5) *et Reiffenst.* (III. IV. 42. 91).

30. *Causa Missionum peragendarum essetne sufficiens ad concedendam Parocho licentiam abessendi ultra bimestre?* Existente penuria aliorum Missionariorum, et secluso notabili damno Paroeciae (uno verbo, discretione servata), maxime pro missionibus dioecesanis, affirmandum esse videtur.

31. *Quid significatur nomine* URGENTIS NECESTITATIS? Necessitas discendendi ad vitanda magna pericula quoad bona sive vitae, sive libertatis, sive fortunae, prout contingere potest ratione infirmitatis, inimicitiae capitalis, magnae litis, persecutionis, periculi carceris etc.

32. *Quid notandum circa infirmitatem?* 1. Sola infirmitas in se presse considerata (sicut etiam aetas senilis) nihil suffragatur. 2. Exigitur ut, defectu medicorum vel medicinarum, in domo parochiali Rector infirmus satis commode curari nequeat; 3. Procurandum ut in loco viciniori (quoad fieri possit) remaneat (*Lucidi* I. 225. 226); 4. Contingere potest quod Parochus ad sic alibi convalescendum uti debeat mensibus conciliaribus, quod scilicet in tempore concesso comprehendendum sit bimestre, de quo loquitur Tridentinum (*Bened.* XIV. *Const.* Ad universae). Idque maxime si agatur de infirmitate leviuscula, v. g., de consilio a medicis recepto se conferendi ad aerem ruralem, vel ad aquas minerales, vel ad balnea etc. Decisio autem discretioni Episcopi relinquitur (*Lucidi l. c. n.* 230).

33. *Quid notandum circa inimicitias?* 1. Debent esse verae, graves et capitales; 2. Oportet ordinarie ut Parochi ipsius culpae tribui nequeant; secus enim de facili Paroeciam resignare teneretur; 3. Iudicium de dandis licentiis pro casibus istis ultra menses conciliares S. Sedi reservari videtur (*Bouix l. c.* § IV. *pr.* VIII. *not.* 1); 4. Licentia dari solet primitus non ultra sex menses; 5. Interim Parochus in loco (quantum potest) viciniori commoretur, et omnis lapis moveatur ut ini-

micitiae sedentur. 6. Fortasse aliae prorogationes obtineri poterunt; sed, si inimicitiae essent verisimiliter duraturae, inducendus erit Parochus (quamvis eius culpae imputari nequirent) ad paroeciam resignandam (cum pensione) vel permutandam. *Lucidi* (*l. c. n.* 233) *et Reiff.* (*l. c.* 92).

34. *Quid notandum circa necessitatem discedendi propter litem?* Utendum est mensibus conciliaribus ; sed, si Parochus illis iam usus fuerit, licentia hac etiam de causa ei discrete concedi poterit. *Cf. Bened.* XIV. *Const.* Ad universae.

35. *Quid notandum circa persecutionem?* Persecutio constitueret iustam causam discedendi in duobus casibus : scil. 1. Si solam Parochi ipsius personam respiceret; 2. Si esset quidem communis, sed iam Parochus (absque hallucinationis periculo) nullo modo ovibus suis opitulari posset. Si autem ex una parte persecutio esset communis, et ex alia Parochus sive publice sive saltem in abscondito parochianos suos confortare et adiuvare posset; tunc certe ei fugere non liceret; secus enim esset casus dicendi : « Videt lupum venientem et « dimittit oves et fugit, quia mercenarius est... Bonus Pastor « animam suam dat pro ovibus suis ». *Cf. Lugo* (*De fid.* XIV. II. 42) *et Reiff.* (III. IV. 103).

36. *Pestis constituitne rationem urgentis necessitatis* (*aut saltem rationabilis causae in mensibus conciliaribus*) *: ita ut scilicet Parochus tunc possit discedere propter periculum contrahendi contagium?* Negative ; nec sufficeret quod Vicarios idoneos domi relinqueret, imo nec quod Episcopus discedendi licentiam ei concessisset. *Cf. Casus conscientiae* (*Cas.* II); *Bened.* XIV (*De Syn.* XIII. XIX. 2); *Lucidi* (*l. c.* 232), *et De Angelis* (*l. c. n.* 11).

37. *Quid de Parocho qui ingruente bello vel obsidione etc. fugeret?* Certe delinqueret ; bella enim et obsidiones non efficiunt ut Parochus inutilis evadat ; sed e contra eius opera magis utilis et necessaria esse potest. (*Reiff. l. c.* 102-105).

38. *Quid si Paroecia in loco palustri et sub coelo insalubri sita esset?* Haec causa non sufficit ut Parochi abesse, atque ut Episcopi licentias (saltem ultra menses conciliares) dare possint. Quum enim Paroeciae innumerae in his conditionibus versentur, S. C. C. definivit, hanc causam non excusare Parochos a residentia. Difficile etiam in re ista conceditur gratia a S. Sede ; quae tamen interdum data fuit, sed solum pro mensibus magis periculosis, substituto Vicario idoneo, et cum

obligatione commorandi in loco viciniori, nec non ad paroeciam se conferendi diebus festivis, et quavis occurrente necessitate. *Cf. Lucidi* (*l. c. n.* 229-230) *et De Angelis* (*l. c. n.* II).

39. *Quid significatur nomine* DEBITAE OBEDIENTIAE? Causa ista quoad Parochos vix unquam potest habere locum extra menses conciliares, nisi de obediendo Summo Pontifici ageretur. Episcopus enim (exceptis dictis mensibus) neque pro pastorali visitatione, neque pro aliis servitiis, Parochorum opera uti potest. *Reiff.* (*l. c. n.* 94. 95).

40. *Quid significatur nomine* EVIDENTIS ECCLESIAE VEL REIPUBLICAE UTILITATIS? 1. Interventum legitimum ad Synodum sive Generalem, sive Provincialem, sive Dioecesanam; 2. Discessus pro Paroeciae propriae lite aut alio momentoso negotio. *Reiff.* (*l. c. n.* 96).

41. *Patestne Parochus* (*intellige semper de iure et ex sola licentia Episcopi*) *abesse ratione perficiendi studia sacra?* Negative. *Cf. Bouix* (*l. c.* § 4. *pr.* 2) *et De Angelis* (*l. c. n.* 11).

42. *Potestne Parochus ruralis maiori anni partem abesse, ad docendum vel aliud officium momentosum sustinendum in civitate?* Negative. (*Bouix l. c.*). Si quilibet alius idoneus deesset, forsan obtineri posset indultum apostolicum; attamen sub quibusdam conditionibus, et speciatim ut diebus festis aut solemnioribus ad Paroeciam suam se conferret.

43. *Quales essent casus, in quibus Parochi ultra menses conciliares abesse possent propter utilitatem non Ecclesiae sed Reipublicae?* Casus isti dari quidem possunt quoad Episcopos; sed non (de iure) quoad Parochos. Qua de re, et de quaestione adimplendi munus deputati in guberniis constitutionalibus, vide Lucidi (I. II. n. 4).

44. *Quid* 1. *si Parochiani essent paucissimi, qui, commodissime a Parocho vicino servitium habere possent, nec de proprii Parochi residentia ullo modo curarent?* 2. *Si Parochus iam esset senex et haberet Coadiutorem?* 3. *Si Paroecia tenuissimos redditus haberet?* 4. *Si Parochus ultra menses conciliares abesse praetenderet, eo quod praecedentibus annis eis usus non fuisset?* 5. *Si causa canonica non equidem subsisteret, sed nihilominus Episcopus dispensasset?* 6. *Denique si non residendi consuetudo adesset et Parochi antecessores nunquam resedissent?* Nulla ex his rationibus valeret. Patet ex decisionibus authenticis. Quoad

primam, apud Lambertini (*Not.* XVII. *n.* 16) et Acta S. Sedis (II. *pag.* 295): quoad secundam, apud Bouix (*l. c. pr.* 4); quoad tertiam apud Acta (*l. c.*); quoad quartam, apud Bened. XIV. (Const. *Ad universae*); quoad quintam, apud Bouix (*l. c.* § V. *in fin.*). Attamen licentia Episcopi sufficeret, si Parochus de iustitia causae dubius esset. Quoad sextam, apud Trid. (XXIII. I) et Acta (*l. c.*). Vide etiam De Angelis (III. IV. 4), qui notat solum Parochum habitualem de iure a residentiae obligatione perpetuo eximi.

45. *Si Paroeçia domum parochialem* (*vulgo* canonica) *habeat, teneturne Parochus in ea residere?* Affirmative, nisi legitime dispensetur. (*Bouix l. c.* § VII. *pr.* 2).

46. *Potestne dispensari ab Episcopo?* Utique; sed solum ex iusta causa, quae difficile aderit.

47. *Essentne causae iustae* 1. *Si Parochus inhabitare vellet potius domum paternam, quae intra Paroeciae fines sita esset?* 2. *Si alia domus esset magis centralis, seu maiori parti parochianorum magis commoda?* 3. *Si domus parochialis esset insalubris?* Negative. Vide Acta (II. *pag.* 290).

48. *Quid si domus parochialis esset fatiscens?* Tunc poterit quidem Episcopus concedere ut Parochus alibi resideat; sed praefigere deberet ei congruum terminum pro restauratione, qua executa, ad illam redire teneatur. Acta (*l. c.*).

49. *Si Parochus nequeat residere in aede parochiali, sive quia non adsit, sive ex alia cogenti causa; tunc quid iuris?* Debet conducere aliam domum Ecclesiae viciniorem quantum fieri poterit; et, si Parochiani essent partim in civitate et partem ruri, domus conducta esse deberet in civitate. Denique si intra fines Paroeciae domus congrua non inveniretur, posset eligi etiam in alia Paroecia: sed hoc solum in casu extremo. Acta (*l. c. pag.* 291). Barbosa (*De Par.* I. VIII. 38), et Bouix (*l. e. pr.* IV).

50. *Quandonam defectus residentiae peccatum mortale constitueret?* Peccatum mortale oriri potest 1. Ex detrimento gregis; 2. Ex diuturnitate absentiae: 3. Ex defectu licentiae.

51. *Quandonam adesset peccatum mortale ex detrimento gregis?* Hoc pendet a gravitate non solum detrimenti hic et nunc positive orituri, sed etiam periculi et scandali. Hinc graviter peccaret Parochus, si, nullo relicto Vicario, moribundum sine Sacramentis et assistentia desereret; aut duobus vel tribus diebus abesset, quamvis nemo aegrotaret,

aliique Sacerdotes deessent in illo loco (*D'Annib.* III. 525); item si tempore pestis fugeret, quamvis Vicarios relinqueret. Vix dabitur causa urgentissima, quae in casibus huiusmodi a mortali excuset; qua seclusa, ipsa licentia Episcopi nihil suffragaretur.

52. *Quandonam adesset peccatum mortale ex diuturnitate absentiae?* Si absentia ultra menses conciliares, seclusa causa absolute gravi, protraheretur (Trid. XXIII. I). Tunc pariter licentia Episcopi nihil prodesset. Si tamen Parochus mensibus conciliaribus (vel etiam ultra ipsos) abfuisset quidem, sed omnino legitime; postea autem illegitime absentiam protraheret, non statim peccaret mortaliter. Excessus duorum vel trium dierum; imo (iuxta alios) octo vel decem dierum, maxime si interpolationes adessent, venialem culpam non excederet (*Cf. Diana* III. III. 71).

53. *Quandonam interveniret peccatum mortale ex defectu licentiae?* Si lex dioecesana districte et sub gravi exigeret ut pro absentia etiam valde modica (v. g., bidui vel tridui) licentia peteretur, et Parochus illam non peteret; tunc certe mortaliter peccaret. S. Lig. (IV. 123), Lehmkuhl (II. 644), Berengo (*n.* 45) etc. Praescindendo ab hoc casu, aliqui dicunt quod peccatum mortale interveniret solum, si Parochus ultra menses conciliares sine licentia abesset (Bonacina *De on. et oblig. beneficiar.* V. III. 6; Croix III. I. 741. aliique). At vero sententia ista hodie communiter reiicitur, atque ad summum conceditur ut duabus vel tribus hebdomadis Parochus absque peccato mortali sine licentia abesse possit (*D'Annibale, Lehmkuhl ll. cc.*). Decisio, meo sensu, pendet a circumstantiis. Firma manente conditione quod nullum gregis detrimentum suboriturum esset, starem cum sententia benigniori 1. Si absentiae (quamvis ultra biduum vel triduum synodale paullulum protraherentur) essent interpolatae; 2. Si ageretur quidem de bimestri non interpolato, sed causa absentiae iam esset evidenter gravissima et cogentissima, nullumque hallucinationis periculum subesse posset; speciatim si insuper notoria foret: 3. Si non adeo commode licentia peti posset. In aliis casibus starem cum sententia rigidiori; imo etiam pro discessu praedictis hebdomadis breviori, peccatum mortale admitterem, si licentia expresse et firmiter denegata fuisset, maxime vero si (Episcopo ita renuente)

Parochus iam evidenter absque ulla causa rationabili, aut diebus quoque solemnissimis, abesse praetenderet.

54. *Propter defectum residentiae quaenam poenae incurruntur?* Distinguendum est inter poenas de iure communi et de iure particulari.

55. *Quaenam sunt poenae de iure communi?* Imprimis Parochus non residens non facit fructus suos, unde in conscientia eos retinere nequit. *Trid.* (XXIII. I). Insuper iudicis sententiâ non solum fructibus sic male perceptis privari, sed etiam aliis poenis mulctari potest. *Trid.* (*l. c. et Sess.* VI. I).

56. *Quid observandum circa praedictam fructuum amissionem in conscientia?*

I. Haec poena (intellige semper inspecto dumtaxat iure communi) non incurritur propter solam habitationem extra domum parochialem. (*S. C. apud Lucidi n.* 220).

II. Item non incurritur propter solum defectum petitionis licentiae in mensibus conciliaribus. Tridentinum enim vult quidem ut tunc quoque licentia petatur; sed non satis apparet quod ad hunc casum poenam extendat. *Croix* (III. I. 743), *Scavini* (I. 443), *D' Annibale* (III. 526) *etc.*

III. Incurreretur tamen, etiam pro sola absentia in mensibus conciliaribus, si cum gregis detrimento aut sine aequa causa Parochus abesset; tunc enim vere ageret contra illam dispositionem, de qua loquitur Tridentinum (XXIII. I), dum poenam istam infligit. *D' Annibale* (*l. c.*).

IV. Pro absentia ultra menses conciliares poena incurreretur non solum si subsisteret gregis detrimentum et causa proportionata deficeret, vel si expositis falsis causis licentia obtenta fuisset (*Croix* III. I. 738); sed etiam si causa gravissima, iustissima et manifestissima interveniret, et defectus unice in hoc consisteret quod licentia, et approbatio Vicarii, petita non fuisset. *S. C. C.* (*apud Lucidi l. c. n.* 222), *S. Lig.* (*Hom. Ap. de* 4 *praec. n.* 21), *D' Annibale* (*l. c.*) *etc.;* contra Viva (*Opusc.* III. *q.* 3. *a.* 3. *n.* 7), Frassinetti (*not.* 47) et Scavini (I. 441. *not.* 2), qui dicunt, poenam tunc esse solum ferendae sententiae.

V. Si Parochus bona fide licentiam petere omiserit, S. C. C. (*apud Lucidi l. c.*) dixit, eum nihilominus a poena amissionis fructuum liberum non esse; sed hoc videtur intelligendum pro solo foro externo, in quo bonae fidei (utpote internae) ratio non habetur. Imo (*contra S. Lig.* IV. 127)

plures censent quod, supposita bona fide, Parochus in conscientia hanc poenam non incurreret, quamvis sine causa sufficienti discessisset. *Viva* (*l. c. n.* 10) *Frassinetti* (*l. c.*), *Scavini* (*l. c.*) *Garcia etc.*

VI. Fructus, quos Parochus illegitime absens suos non facit, computandi sunt pro rata absentiae, et pars ista non ex integro, sed solum pro quanto residentiae correspondet, aestimari debet. Beneficium enim datur non solum propter residentiam, sed etiam propter Horarum recitationem, Missae *pro populo* celebrationem, manutentiones, stipendium Vicarii etc. *S. Lig.* (*l. c. n.* 127. *dub.* 4) *aliique communissime.*

VII. Fructus isti non quomodolibet, sed praecise pro Ecclesia parochiali aut pro pauperibus loci, erogari debent. *Trid.* (*l. c.*).

VIII. Adeo rigide Parochus hac poena mulctatur, ut compositiones (vulgo *pro fructibus male perceptis*), quae in aliis casibus per organa consueta obtineri possunt, prohibeantur. *Trid.* (*l. c.*).

57. *Quid de defectu residentiae non materialis sed formalis? Quid scilicet si Parochus resideret quidem personaliter; sed operam suam non praestaret? Tenereturne tunc quoque ad restitutionem fructuum in conscientia ?*

R. Non loquor de casu, in quo Parochus sic residens neque per se neque per alios quidquam omnino faciat; hic enim casus practicus minime est; bene vero facile contingit quod Parochus omnia faciat per Vicarium, aut plus vel minus muneribus suis deficiat.

Si ipse quidem operam suam non praestet, sed procuret ut munera parochialia sufficienter vice sua ab aliis adimpleantur; tunc aliqui quidem censent quod nihilominus ad fructuum restitutionem teneatur (*S. Lig.* IV. 127. *dub.* 3): sed alii existimant quod de hoc non constet. *Reiff.* (III. IV. 87); *Pichler* (III. IV. 5); *Lambertini* (*Notif.* XVII. 6); *Vecchiotti* (I. § 85); *D'Annibale* (III. 526. *not.* 72) *etc.* Si autem haec sententia benigna limitetur ad solos menses conciliares (in quibus Parochus sit quidem praesens, sed per se nihil faciat), alios quoque fautores habet (*cf. S. Lig. l. c.*).

An autem Parochus, qui neque per se neque per alios sufficienter muneribus suis satisfaciat, sed plus vel minus deficiat, teneatur ad fructuum restitutionem pro rata defectus. D'Annibale (*l. c.*) censet non teneri de iure positivo. Aliqui

tamen sentire videntur quod teneatur de iure naturali, eo quod beneficium detur propter officium, atque adeo fructus beneficii dentur beneficiato solum sub conditione (sine qua non) quod muneribus suis congrue satisfaciat (*Cf. Viva Opusc.* III. III. III. 1). Alii e contra (v. g. P. Segneri *Parr. istr. V.* 2) de hoc etiam non constare censent, et Garcia (*De Benef.* 1. III. 53) absolute dicit: « Qui male facit suum officium, « Parochus seu Episcopus, non ideo amittit fructus ipso iure ». Sane in praxi de obligatione restituendi fructus in casibus huiusmodi cogitari non solet; unde dicendum videtur quod fructus beneficii quoad aliqua (nempe horas canonicas et residentiam personalem) sub vera conditione; quoad alia vero sub sola obligatione dentur. Adde quod, si prima sententia teneri deberet, heu quot scrupulis et conscientiae angustiis aditus aperiretur!

58. *Quibus poenis mulctari potest per iudicis sententiam Parochus personaliter non residens, de iure communi?*

I. Damnari potest ad restituendos illos fructus, quos (ut supra) pro rata absentiae suos non fecit. *Trid. XXIII.* I).

II. Insuper Episcopus potest 1. illum citare ut redeat intra terminum designatum; 2. non redeuntem punire censuris; 3. post sex menses absentiae continuae subtrahere ei quartam partem fructuum unius anni, quos residendo suos fecerat; elapsis autem aliis sex mensibus absentiae, subtrahere ei aliam quartam partem fructuum eorundem (applicando illos fabricae Ecclesiae aut pauperibus loci, ut supra); et tandem ad Paroeciae privationem devenire. *Trid.* (*VI.* I, XXIII. I), *et S. C. C. apud Lucidi* (*l. c.* 239).

III. Episcopus potest etiam alia via magis expedita procedere; potest nempe unico vel trino edicto (secundum quod scitur vel non scitur ubi habitet) illum citare ad redeundum, congruo termino assignato: eoque transacto, eundem Paroecia privare. Attamen (*iuxta Lucidi n.* 235-238. *et De Angelis n.* 12 *contra Bouix l. c. n. VII*) prius per sex menses post dictum terminum adhuc expectare debet.

59. *Quibus poenis mulctari potest Parochus ob defectum residentiae de iure particulari, aut arbitrio Episcopi?* I. Episcopus prohibere potest ne Parochus discedat a paroecia ultra biduum sine licentia, non quidem sub excommunicatione latae sententiae, sed sub poena pecuniaria, quae tamen dimidiam partem fructuum tali brevi absentiae correspondentium

non excedat (*Reiff. III.* IV. 84). 2. Parocho residenti extra domum parochialem intimare potest ut in illa resideat, utendo iuris remediis, atque etiam fructibus illum privando, si post admonitionem non obediat (*Lucidi l. c.* 220).

60. *Quid possit Episcopus quoad Parochos, qui resident quidem personaliter; sed Paroecia ab ipsis scandalum vel non sufficiens servitium recipit?* Iuxta diversas facti species diversis modis responderi debet. Contingere enim possunt sequentes casus:

I. Casus Parochi, qui sit reus alicuius criminis, cui de iure privatio beneficii adnectitur.

II. Casus Parochi, qui scientia vel peritia necessaria careat.

III. Casus Parochi, qui deliquerit quidem, sed ita ut de iure privationis poena mulctari nequeat.

IV. Casus Parochi, qui sit corpore aut mente infirmus.

V. Denique casus Parochi, qui ob numerosiorem populum solus non sufficiat.

61. *Loquendo de primo casu, quid est privatio beneficii?* Est ablatio beneficii ipsius perpetua et absoluta. Distinguitur non solum *ab exilio* seu *remotione oeconomica tempôranea* (qua iubetur ut Parochus ad tempus discedat a Paroecia), et *a suspensione a beneficio* (sic enim suspensus eius fructibus et administratione ad tempus dumtaxat, aut donec absolutionem obtineat, privatur); sed etiam (N. B.) *a remotione oeconomica perpetua*, qua Parochus privatur quidem prorsus illo beneficio, sed pensio aut aliud beneficium illi datur *.

62. *Potestne Episcopus infligere poenam privationis sine processu, nempe ex informata conscientia?* Negative. *Bouix* (*III.* IV. II. § 1). Aliud est de sola suspensione ab exercitio Ordinis aut curae (*Trid. XIV.* I. *et Bened. XIV. De Syn. XII.* VIII. 5), quae sic infligi potest, dummodo ex una parte delictum sit occultum (*Lucidi* I. III. 273) atque certum (*D' Annibale I.* 358. *not.* 14), et ex alia parte suspensio solum ad tempus infligatur (*Lucidi l. c.* 267). Ut tamen Episcopus ad privationem procedere valeat, sufficere potest quod delictum sit plene probatum per iudicium summarium, scilicet per testes iuratos aut alia documenta certa, et

* Distinguitur etiam *a depositione* (qua beneficiatus fit insuper inhabilis ad alia beneficia obtinenda), et *a degradatione* (qua Sacerdos omnibus facultatibus, privilegiis et insignibus clericalibus perpetuo privatur, et, dempto charactere, ad statum laicalem reducitur). *Bouix III.* IV. II.

ad suam defensionem citato reo (*Acta V.* 40. 46, *et XIII.* 324).

63. *Facto processu et probato delicto, cui de iure privatio adnectitur, potestne Episcopus impedire ne reus poena ista afficiatur?* Videndum an ius ipsum per se hanc poenam infligat (dicendo, v. g., *ipso iure*, vel *eo ipso*, vel *ipso facto privatus existat*); an vero relinquat Episcopo facultatem eandem poenam infligendi (dicendo, v. g., *privetur*, vel *privari possit*).

In primo casu Episcopus, emissa sententia declaratoria criminis, impedire nequit quin reus privationis poena afficiatur. Notari potest quod sententia huiusmodi ad tempus delicti perpetrati retrotrahitur, et reus amittit fructus interim perceptos, quamvis ante sententiam (quum talis sit regula quando agitur de privando aliquem iure quaesito, nisi lex disertis verbis contrarium disponat) eos restituere non teneretur, nec actus iurisdictionis parochialis interim exerciti invalidi fuerint. *Bouix* (*l. c. II.* § 1. *reg.* v), *Schmalzgrueber* (*III.* I. II. 13), *Vecchiotti* (*II.* II. 30), *Salmanticenses* (*XXVI.* VII. 125) etc.

In secundo casu autem (nisi lex vigens omnino exigat ut haec poena rigide applicetur) in Episcopi facultate erit mitius contra reum procedere. *Vecchiotti* (*l. c.*).

64. *Quibusnam delictis privationis poenam ius ipsum per se infligit?* Haec sunt 1. Haeresis; 2. Procuratio abortus foetus animati, effectu secuto; 3. Duellum; 4. Alienatio rerum Ecclesiae sine beneplacito Ap., vel earundem rerum iniusta occupatio; 5. Simonia; 6. Occisio vel percussio Episcopi aut Cardinalis; 7. Assassinium, nempe homicidium, dato vel recepto pretio; 8. Sodomia frequentata. Nonnulla alia delicta et declarationes videri possunt apud Bouix (*l. c.* § *II.* III), Vecchiotti (*l. c. et* IV. 57), Bened. XIV. (*De Syn. IX.* VI. 7), et Salmant. (*l. c.*).

65. *Quando Episcopo relinquitur facultas procedendi ad privationem, sufficitne semper quod delictum probatum fuerit?* Pro quibusdam delictis sufficit. Pro aliis vero exigitur, ut monitiones iuridicae praemissae fuerint. *Acta* (*V. pag.* 76).

66. *Quaenam sunt delicta pro quibus sufficit quod probata fuerint?* Sunt praecipue 1. Sollicitatio; 2. Homicidium; 3. Fornicatio cum Moniali. Bouix (l. c.), Vecchiotti (II. 30), et Reiffenst. (III. II. 53) nonnulla alia delicta aut declarationes addunt.

67. *Quaenam sunt delicta, pro quibus exigitur, ut monitiones iuridicae praemissae fuerint?* 1. Omissio residentiae personalis (loquendo tamen de privatione beneficii, non vero de fructibus, ut supra explicavi); 2. Depositio habitus clericalis (*Vecchiotti l. c.*): 3. Concubinatus, et fornicatio frequentata, aut saltem post monitionem iterata. *Trid.* (XXI. VI), *De Angelis* (III. II. 2. 3), *Bouix* (*l. c.* § IV. VII). 4. Fornicatio etiam qualificata cum adulterio. *S. C. C. apud Pallottini* (*v. Beneficia* § *XX. n.* 15), contra Reiffenst. (l. c.), qui censet, pro fornicatione sive adulterio, sive stupro, sive incestu qualificata, monitionem non exigi. 5. Quodlibet delictum propter quod beneficiatus non solum admonitus, sed etiam censura mulctatus fuerit, et ipse saltem per annum in illa insordescerit. *Bouix* (*l. c.* § III). Monitio autem debet esse trina et personalis; non vero sufficit quod in lege contineatur. (*De Angelis l. c. n.* 3).

68. *Quid speciatim notandum circa concubinatum, fornicationem vel adulterium?*

I. Ad probationem delicti sufficiunt ea indicia, quae validam praesumptionem inducunt, ut puta, si Parochus cum foemina merito suspecta cohabitaret. *Trid.* (*XXV.* XIV).

II. Sufficeret etiam, si modo cum una modo cum alia delinqueret. *Trid.* (*XXI.* VI) *et Bouix* (*l. c.* § *IV.* VII).

III. Circa simplices beneficiatos Trid. (*XXV.* XIV) statuit, praemittendam esse graduatoriam privationem fructuum, antequam ad beneficii ipsius privationem procedatur. Sed quoad Parochos (*XXI.* VI) graduatoriam istam non statuit, et exigit solum ut prius moneantur, et arbitrio Episcopi castigentur. *Acta* (*XI.* 490).

69. *Potestne Episcopus ad privationem procedere propter delicta, contra quae in iure haec poena non statuatur?* Negative. *Acta* (*II.* 283. *V.* 76).

70. *Potestne privationis poena infligi a Vicario Generali?* Negative, nisi de speciali Episcopi mandato. *Bouix* (*l. c.*).

71. *Loquendo de casu Parochi, qui scientia vel peritia necessaria careat, quid iuris de casu isto?*

I. Distingui debet inter defectum scientiae speculativae, quae in libris et scholis addiscitur; et defectum scientiae practicae (seu peritiae), quae potius a subiecti ipsius prudentia pendet.

II. Si agatur de defectu scientiae speculativae, Episcopus,

etiam extra-iudicialiter, et quamvis ipse prius Parochum approbaverit, potest illum ad novum examen revocare. Oportet tamen 1. ut de tali defectu saltem indicia gravia habeantur; 2. ut agatur de defectu non tolerabili; 3. ut habeatur ratio loci; si enim de parva paroecia rurali ageretur, scientia minor sufficere potest. *Acta* (*V.* 13). Si Parochus ad examen vocatus inhabilis resultet, tunc Episcopus pro ratione defectus illum suspendere, et coadiutorem, donec de sua idoneitate argumentum praebeat, ei dare debet. *Trid.* (*XXI.* vi), *Lucidi* (*I.* iii. 275. *et seqq.*). Si autem Parochus examen subire recusaret, tunc potiori iure suspensione, aut etiam temporaneo exilio (deputato pariter Coadiutore), illum coercere posset. *Acta* (*IV.* 27).

III. Si agatur de defectu scientiae practicae, seu peritiae, quatenus Parochus, v. g. ex indole iracunda, abnormi, cerebrosa etc. vel ex habituali defectu reflexionis, extraordinarium in modum populi odium sibi comparaverit, errores intolerabiles passim committat, et, amissa quavis existimatione et confidentia, ab omnibus spernatur etc.; tunc videndum utrum in correctionibus, vel (si casus ita ferat) aliquibus poenis, aut remotione temporanea, aut spontanea resignatione et acceptatione pensionis etc., remedii spes collocari valeat; an vero casus sit adeo extremus, ut ad perpetuam et coactivam remotionem oeconomicam devenire oporteat. In primo casu remedia illa tentari debebunt. In secundo autem ad dictam remotionem (facto processu) deveniendum erit; ita tamen ut, constituto Coadiutore ab Episcopo designando, Paroeciâ non privetur, donec ope pensionis vel alterius beneficii ei provideatur. Patet ex Trid. (*XXI.* vi), ex Innoc. III. (*c.* 10 *De Renunt.*), et ex stylo S. C. C. Vide Acta (*XII.* 563-568).

72. *Quid de Parocho, quem mala plebs odit, quamvis ille in culpa minime sit?* Diu expectandum et omnis lapis movendus ut res componatur; aut ope coadiutoris, sive ad tempus sive etiam (ex indulto Apostolico) in perpetuum, remedium apponatur. Sed in casu extremo, si nulla mitior compositio fieri posset, Parochus ad permutationem vel acceptationem pensionis (facto iuridice comprobato) cogendus esset. Removeretur enim sine culpa quidem sed non sine causa, et Paroeciae sunt pro populo non vero pro Parochis. Patet ex cit. Cap. 10 Inoc. III. Vide Acta (XII. 568. 569). Tunc

autem maxime curandum esset, ne Parochus quoad existimationem et alias utilitates detrimentum pateretur.

73. *Quid de Parocho, qui delicta commiserit, sed non illa quibus de iure privationis absolutae poena adnectitur; aut, si eadem commiserit, propter defectum probationum aut propter aliquam formam canonicam (v. g., admonitionem) omissam, dictâ poenâ plecti nequeat: constet tamen ex processu quod ad regendam utiliter Paroeciam iam amplius aptus esse nequit?* In his casibus a fortiori valent principia supra indicata, atque ad remotionem oeconomicam perpetuam (scilicet assignata pensione) procedi poterit. *Acta* (*I.* 513. *II.* 276. *V.* 68. *XI.* 143).

74. *Quid de Parocho, qui ob corporis vel mentis habitualem infirmitatem, muneribus suis amplius satisfacere nequeat?* Episcopus illum cogere potest ut Vicarium acceptet; quo acceptato, ad paroeciam resignandam (ne afflictio afflicto superaddatur) illum cogere nequit. *Lucidi* (*l. c.* 274).

75. *Quid de Parocho, qui ad praestandum servitium Paroeciae necessarium solus non sufficiat?* Tunc habet locum Decretum Tridentini (*XXI.* IV), quo Episcopus 1. Adigere potest Parochum ad tot Sacerdotes sibi associandos, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda et cultum divinum celebrandum: 2. Ad Subsidiariam erigendam vel ad Paroeciam dismembrandam, etiam invito Parocho, devenire posset, quatenus tamen (attentis distantia, incommodo Parochianorum aliisque circumstantiis) id necessarium esset. Vide Lucidi (*l. c. n.* 280. 290).

CAPUT II.

DE MISSA PRO POPULO CELEBRANDA.

76. *Quid est Missa pro populo, et unde oritur obligatio illam celebrandi?* Est Missa quae celebratur et applicatur pro parochianis vivis et defunctis. Obligatio autem illam celebrandi oritur I. Ex iure divino atque ex ipsa indole officii pastoralis, declarante Apostolo (*Hebr. V.* I. *et VIII.* 3) quod omnis Pontifex debet offerre *dona et sacrificia pro peccatis.* Quae obligatio absolute residet in Episcopis, et devolutive (nempe ex Ecclesiae commissione) in Parochis. *Acta* (*I.* 390-392). II. Ex iure ecclesiastico, nempe ex Trid° (*XXIII.*

I.); ex Const. *Nuper* Innocentii XII (an. 1699); ex Const. *Cum semper* Benedicti XIV (an. 1744); denique ex Const. *Amantissimi* Pii IX (an. 1858). Cf. *De Angelis* (*III.* XXIX. 5. 8) *et Lucidi* (*III. Doc.* XXIII. XXXVII).

77. *An haec obligatio sit onus imprimis reale, quod omnibus et singulis beneficiis parochialibus adnectatur?* Affirmative. *Acta* (*VII.* 191), *et De Angelis* (*I.* XXVIII. 6). Hoc melius patebit ex infra dicendis circa illos Parochos, qui duas Paroecias habent.

78. *Si de Paroecia non agatur, potestne adesse onus celebrandi Missam pro populo, si forte res sit de officio, quo cura animarum exerceatur?* Onus istud adnectitur solum Paroeciis et Episcopatibus. Hinc Capellani hospitalium aut carcerum, et Missionarii (nisi forte Paroecias canonice erectas regant) hanc obligationem minime habent. Decisum. *Acta* (I. 389-408); *De Angelis* (*l. c.*) *et Lucidi* (I. III. 352 *et* 361-364).

79. *Quibus diebus Missa pro populo celebrari debeat?* Imprimis distinguendum est inter Ecclesiam orientalem (de qua vide *Acta* I. 408), et Ecclesiam occidentalem.

Loquendo de occidentali, notanda sunt sequentia:

I. Ante Const. *Universa* Urbani VIII (an. 1642), praeter festa de praecepto quae ubique servabantur, non pauca huc illuc festa particularia (pariter de praecepto) celebrari solebant. Urbanus haec festa suppressit; attamen cum duabus exceptionibus. 1. Reliquit facultatem celebrandi festum duorum dumtaxat Sanctorum Patronorum, nempe Patroni totius Regni vel status, et Patroni sive Dioecesis sive Civitatis vel Oppidi (non vero Titularis Ecclesiae); qua de re vide *Scavini* (IV. 69. 70) *et Bouix* (V. VI. *pr.* IV. 3). 2. Quoad festa, quae voto populi statuta fuerint, declaravit (organo S. R. C. 18 Apr. 1643) ea fore duratura non vi praecepti sed vi voti, et solum donec viverent personae quae actu voverunt (et proinde non ultra illam generationem). Caeterum iussit ut, praeter dies dominicos et festa Patronorum, festa de praecepto restringerentur ad sequentia: Nativ. Circumcis. Epiph. Ascens. et Corporis D. N. I. C.; Purif. Annunt. Assumpt. et Nativ. B. M. V; Apostolorum; Fer. 1. et 2. post Pascha et Pent.; SS.mae Crucis; S. Mich. Arcang.; S. Io. Bapt.; S. Steph.; SS. Inn.; S. Laurentii; S. Silv. P.; S. Ioseph.; S. Annae; et Omn. Sanctorum. (His Clemens XI. an. 1708 addidit Festum Imm. Concept. B. M. V. Alicubi autem auctoritate

apostolica concessa fuerunt alia festa particularia). Festis de praecepto ita determinatis, Urbanus enixe monuit Ordinarios, ne in posterum nova festa (nisi merae devotionis) introducerent. *Cf. Salmant.* (XXIII. 1. v).

II. Praedictis diebus Parochi Missam certe celebrare debent; sed quid de applicatione? Quum Trid. (*XXIII.* I) verba quidem fecerit de obligatione offerendi sacrificium pro populo, sed de modo et frequentia nihil dixerit; hinc iis temporibus magna indeterminatio et dissensio hac in re non solum speculative sed practice aderat; unde multi existimabant, de iure communi sufficere, si solum aliquoties in anno et in praecipuis solemnitatibus Parochi ita applicarent pro populo, ut stipendium pro alia applicatione accipere nequirent; idque maxime si redditus valde tenues haberent. *Cf. Salmant.* (V. v. 50-54).

III. Indeterminationem et dissensionem istam magna ex parte e medio sustulit Innocentius XII (Const. *Nuper* die 24 Apr. 1699); decrevit enim quod Parochi omnino deberent applicare pro populo omnibus diebus dominicis et festis (quamvis eorum redditus ad congruam non pertingerent), nec possent iisdem diebus aliam eleemosynam recipere. Intacta autem remansit quaestio, utrum tenerentur celebrare et applicare saepius, si pinguiores redditus haberent; et certe Ordinarii identidem ad frequentius applicandum huiusmodi Parochos adigebant.

IV. Postea diversis temporibus et varie pro variis locis festa non pauca ab Urbano designata ex Apostolica Indulgentia cessaverunt esse de praecepto; ita tamen ut Christifideles, dum operibus servilibus attendere poterant, Missam audire tenerentur. Hoc autem obligationem Parochorum applicandi Missam pro populo nullatenus immutavit. Benedictus XIV (Const. *Cum semper*) id expresse declaravit; simulque monuit, ultra hos dies et dies dominicos et alia festa adhuc plene de praecepto, obligationem celebrandi Missam pro populo, etiam quoad illos qui pinguiores redditus haberent, non esse extendendam.

V. Denique plurimis in locis festa praedicta, in quibus operibus servilibus vacare licebat, ita sublata fuerunt, ut Christifideles ne Missam quidem audire tenerentur. Sed hoc etiam obligationem Parochorum applicandi Missam pro pupulo nullatenus immutavit. Patet non solum ex tenore uniuscuiusque indulti apostolici; sed etiam ex Const. *Amantissimi* Pii IX. *Cf. De Angelis* (III. XXIX. 5. 8ª).

80. *Quid de festis, quae alicubi servantur ex consuetu-*

dine vetustissima, aut etiam inducta fuerunt a populo cum intentione se obligandi, atque adeo habentur tamquam de praecepto; sed in Urbani VIII catalogo non comprehendantur? Reducenda esse ad normam Constitutionis Urbani respondit *S. R. C.* (16 *Martii* 1805). Hinc videtur quod tamquam de devotione considerari debeant, et proinde Parochi Missam quidem ad populi commoditatem celebrare, sed non pro populo applicare teneantur.

81. *Quid si huiusmodi festa instituta fuissent post Const. Urbani ex voto populi?* Etiam post Const. Urbani festa sic institui possunt. Attamen haec quoque (tamquam de praecepto) vigent solum pro iis qui votum actu emiserunt; non vero pro successoribus eorum. *S. R. C.* 15 *Febr.* 1659 *et* 1 *Febr.* 1744. Videtur itaque quod Parochi, durante quidem generatione quae votum emisit, Missam pro populo (ex Const. *Nuper* Innoc. XII) applicare teneantur; sed non ultra. Videtur, inquam; sed practice, si adesset consuetudo Missam applicandi, casus S. Sedi exponi deberet.

82. *Quid si in festo perpetuo instituendo lex Episcopi accessisset?* Si hoc ante Const. Urbani (an. 1642) accidisset, tunc lex episcopalis vi dictae Constitutionis abrogata fuisset. *S. R. C.* 19 *Nov.* 1650. Si vero accidisset postea, tunc lex (saltem si accedente Cleri et populi consensu condita fuisset) valere posset. *Salmant.* XXIII. I. VI. *et S. Lig.* III. 166. Quum tamen Urbanus enixe dissuaserit Episcopos, ne nova festa instituerent, difficile erit quod Episcopus veram legem (sine confirmatione apostolica) facere intenderit; unde lex ipsa obligare non posset nisi clarissima esset.

83. *Ut festum Patroni civitatis sit de praecepto, sufficitne consuetudo; an vero exigitur ut saltem extet memoria traditionalis quod eiusdem Patroni electio a S. Sede confirmata fuerit?* Negative ad primam partem: Affirmative ad secundam. *Vide Decr. S. R. C.* 12 *Aug.* 1854.

84. *Quid si alicubi ex consuetudine immemorabili non celebraretur festum, quod iuxta Const. Urbani celebrari deberet?* S. R. C. (12 *Nov.* 1806) respondit: Citra approbationem consuetudinis, consulendum esse SS.mum pro dispensatione.

85. *An Parochi a Missa applicanda pro populo excusentur ratione solius translationis, quatenus scilicet festum, in quo applicare debent, ad aliam diem transfe-*

ratur? Negative. Tunc autem applicare debent pro populo *in die propria* tum quando solum officium et Missa transferuntur (*Acta* VIII. 605); tum quando transfertur solum festivitas popularis (*Acta* VIII. 36); si autem simul cum officio et Missa etiam festivitas transferatur, tunc in die festivitatis applicare tenentur. (*Acta* VIII. 605).

Aliud est de concurrentia (ut omnes norunt). Hinc, si festum de praecepto transferretur quoad *omnia* in diem dominicam, tunc (ut supra dictum est) haec ipsa evaderet dies applicationis: et proinde (propter concurrentiam festi cum die dominica) unica applicatio sufficeret (Pius IX. Const. *Amantissimi*). Idem dic si, concurrente festo de praecepto cum suppresso, Missam et officium festi suppressi in diem ferialem transferre oporteret; tunc enim Parochi, in die propria (ut pariter supra dictum est) applicando, applicationi utriusque unicâ Missâ satisfacerent (*Acta l. c.*).

86. *Quid si alicubi antiquissima adesset consuetudo non applicandi Missam pro populo, v. g., in festis suppressis?* Consuetudo ista esset abusus nullo modo tolerandus, et conscientiae Parochorum nihil suffragaretur. Patet ex Const. *Cum semper* Benedicti XIV, ex declaratione S. C. C. 25 Sept. 1847 (apud Bouix); et ex Const. *Amantissimi* Pii IX.

87. *Quid si alicubi Parochi nec per se nec per alios (propter penuriam aliorum Sacerdotum) possent satisfacere aliarum Missarum oneribus, nisi Missas pro populo praetermitterent?* Debent abstinere a nimiis suscipiendis oneribus; et, si absque Christifidelium turbatione id facere nequirent, aut si de oneribus fixis ageretur, debitâ (si opus sit) licentiâ impetratâ, Missas extra Dioecesim celebrare facere deberent. Caeterum ex causa huiusmodi ne indultum apostolicum quidem omittendi Missas pro populo obtineretur. (*Acta* II. 205. 208).

88. *Qua de causa, et a qua Congregatione obtineri potest Indultum Apostolicum praetermittendi plus vel minus applicationem Missae pro populo?* Propter magnam Parochi paupertatem; et facilius si de solis festis suppressis; maxime vero si de Parocho duas paroecias regente ageretur, atque identidem contingeret quod ad Missam celebrandam in secunda Paroecia (binando) se conferre non posset. (*Acta* VIII. 33-38 *et* 701-706). Indultum autem a sola Congr. Concilii (exceptis casibus, qui ad Congreg. Propagandae pertinent) obti-

neri potest (Pius IX. Const. *Amantissimi*). Si tamen ageretur de sanatoria, pro casu occulto, ad S. Poenitentiariam (tacito nomine poenitentis) recurrendum esset. *Praxis* (*Ed. I.ª* 1277).

89. *An Missa pro populo possit anticipari vel posticipari* (*v. g., ratione celebrandi pro defuncto, praesente cadavere*)? Negative. *S. C. C.* 26 *Ian.* 1771 (*apud Lucidi* I. III. 370). Attamen ubi Christifideles solent die festo offerre eleemosynam pro Missa eodem die celebranda, Episcopus dispensare poterit Parochos pauperes; ita tamen ut infra hebdomadam pro populo applicent. Bened. XIV. Const. *Cum semper.*

90. *Potestne contingere quod Parochus teneatur ad celebrandam Missam pro populo aliis quoque diebus?* Affirmative; nempe ex particulari legato pio ad hoc adigente. *S. C. C.* (29 *Maii* 1886).

91. *Quid si legatum ad hoc adigeret Parochum iis diebus, in quibus iam ex lege generali ad id tenetur, eo quod dictum legatum ante hanc legem factum fuerit?* Non ideo tenetur Parochus aliam Missam celebrare pro populo infra hebdomadam; sed muneri suo (ad quod tunc fortius adstringitur) satisfacit, quamvis iisdem diebus unicam Missam pro populo celebret. *S, C. C.* (*die cit.*).

92. *Potestne Parochus celebrare Missam pro populo in alia Ecclesia, quae non sit sua parochialis?* Negative regulariter (*Cf. Bouix* V. VI. *pr.* 8). Dixi *regulariter;* posset enim ex necessitate (intellige curando ut alius Sacerdos ad populi commoditatem Missam celebret): imo etiam aliquando ex causa aequa et rationabili, v. g., si legitime abesset (ut infra videbimus); aut si deceret ut ratione festi aliqua rara vice Missam celebraret in alia Ecclesia, maxime si intra Paroeciae suae limites sita esset. Si tamen ageretur de festis ita snppressis, ut populus nec teneretur nec soleret Missam audire; tunc obligatio celebrandi praecise in Ecclesia Parochiali, aut curandi ut alius ibi celebret, urgenda non esset. *Cf. Acta* (VII. 193. *not.*) *et Lehmkuhl* (II. 196).

93. *Quinam* (*ratione huius obligationis*) *veniant sub nomine Parochi?* 1. Parochi proprie dicti sive saeculares sive regulares, quamvis essent amovibiles; 2. Vicarii, qui pro Parochis habitualibus actu Paroeciam regunt, quamvis pariter essent amovibiles; 3. Oeconomi paroeciae vacantis, aut vivente quoque Titulari, ex delegatione Episcopi Paroeciam regentes, si Titularis ipse Missam non celebret. Uno verbo,

quicumque ad regendam Paroeciam sine dependentia a Parocho actuali (eoque non celebrante) canonice constituti sunt. *Benedictus XIV. Const.* Cum semper. *Cf. de Angelis* (I. xxviii. 6) *et Lucidi* (I. iii. 356).

94. *Quid si Vicarii vel Oeconomi praedicti retributionem congruam non haberent, ut hoc onus sustinere possent?* Deberent nihilominus applicare pro populo: sed augmentum congruae exigere possent. Decisum. *Lucidi* (*l. c.*).

95. *Quid si Parochus duas Paroecias unitas regeret?* Deberet non solum applicare pro populo ipsemet in Ecclesia ubi residet, sed etiam providere ut alius Sacerdos similiter applicet in Ecclesia alterius suae Paroeciae; idque verum est sive aeque principaliter sive subiective dictae Paroeciae unitae sint (Idem dic de Parocho qui simul alterius Paroeciae Oeconomus esset). Unica tamen Missa sufficeret, si unio esset plenaria et extinctiva; quatenus scilicet una ex iis Paroeciis alteri ita incorporata fuisset, ut suum titulum amisisset. Decisum. *Lucidi* (*l. c.* 357). *Vide etiam Const.* In suprema *SS.mi D. N. Leonis XIII.* (*Ann.* 1882).

96. *Quid si Episcopus esset etiam Parochus?* Deberet applicare Missam pro Dioecesi; simulque providere ut Sacerdos celebret et applicet pro populo in Ecclesia Parochiali. Decisum. *Acta* (I. 405-408).

97. *Obligatio celebrandi Missam pro populo estne personalis?* Affirmative, exceptis casibus verae necessitatis, aut concurrentibus causis canonicis; ita tamen ut tunc Missa pro populo ab alio celebretur et nunquam desit. Decisum. *Cf. Lucidi* (I. iii. 371), *Acta* (XIV. 333) *et S. R. C.* (22. *Iul.* 1848. *n.* 5129).

98. *Explica magis distincte quinam sint casus exceptionales, in quibus sufficit ut Missa pro populo ab alio celebretur?* 1. Si Parochus infirmitate vel suspensione detentus Missam celebrare non posset; 2. Si esset etiam Canonicus et Missam conventualem canere teneretur (tunc enim nedum posset sed vere deberet Missam conventualem canere, et pro Missa Parochiali alium sibi substituere. Bened. XIV. Const. *Cum semper*): 3. Si Episcopus esset etiam Parochus, aut si Parochus duas Paroecias regendas haberet (aut supra dicebam); 4. Si adesset consuetudo ut loco Vicarii Parochus habitualis pro populo applicaret, vel ut Coadiutores ex fundatione vicissim cum Parocho eandem Missam celebrarent,

Decisum. *Lucidi* (I. III. 375). 5. Si Parochus hac de re indultum Apostolicum haberet. 6. Si Parochus a paroecia sua legitime abesset. In hoc casu poterit pro libitu vel applicare ipse pro populo (*contra Bouix* V. VI. *pr.* 8); vel Sacerdoti in Paroecia celebranti committere ut id praestet. Decisum. *Acta* (VII. 189-193).

99. *Posselne Parochus committere alteri Sacerdoti applicationem Missae pro populo* 1. *quia ipse velit canere Missam pro defuncto, praesente cadavere?* 2. *Quia Missa, quae a populo appellatur et creditur parochialis, celebretur summo mane, aut etiam decantetur, Parochus autem non nisi alia hora et privatim celebrare possit?* 3. *Quia in loco adsit consuetudo ut Missa pro populo applicetur a Capellanis, Parochus autem pro piis benefactoribus applicet?* Causae istae non sufficiunt. Quoad primam, vide responsum S. C. C. apud Lucidi (*l. c.* 370); quoad secundam, vide Acta (XIV. 332); quoad tertiam vide Lucidi (*l. c.* 373). Imo ne indultum apostolicum quidem his de causis vel similibus facile obtineretur. *Acta* (*l. c.*).

100. *An Parochus obligari possit non solum ad applicandam Missam pro populo diebus designatis personaliter, et in sua Parochiali; sed etiam ad celebrandum tali vel tali hora, aut cum cantu etc.?* De iure communi ad nihil huiusmodi obligatur. Adesse tamen possent leges particulares; quibus si Parochus, iusto impedimento detentus, obtemperare nequiret, non ideo (ut patet ex supradictis) posset applicationem pro populo alteri committere, si ipse alia hora et privatim in ecclesia sua celebrare valeret. *Bouix* (V. VI. *pr.* 9).

101. *Qualiter peccet Parochus si Missam pro populo* (*ut supra*) *non celebret, aut celebrare non faciat?* Si agatur de substantia, nempe de omissione applicationis, peccatum esset certe mortale, quamvis de Missa unica ageretur; et omissio (etiam involuntaria) sub gravi supplenda foret. Transgressiones etiam aliarum circumstantiarum, si essent frequentes, grave peccatum constituerent. Pro casu autem raro, Lehmkuhl (*II.* 196. *ad IV.* 4) stat pro culpae levitate. Ex mente tamen S. C. C. (vide supra n. 99) si Parochus non applicaret personaliter (et a fortiori si die festo de praecepto applicationem prorsus omitteret atque in diem ferialem transferret), a peccato gravi excusari non posse videretur.

CAPUT III.

DE OBLIGATIONE ORANDI PRO POPULO.

102. *An Parochus teneatur orare non solum in genere (prout facit, v. g., recitando horas canonicas), sed etiam in particulari, nempe praecise pro populo sibi commisso?* Affirmative. Patet ex Suarez (*De Rel. Tom.* II. I. *in fin.*) cum communi. Vide etiam Const. cit. *In suprema* SS.mi D. N. Leonis XIII.

103. *Si Parochus omnibus et singulis diebus ab Ecclesia designatis Missam pro populo celebret et applicet personaliter, obligationi orandi pro populo satisfacitne sufficienter?* Ordinarie videtur affirmandum; ex una parte enim praeceptum istud quoad frequentiam non est determinatum, et ex alia Sacrificium Missae *est praestantissimum precationis genus,* ut legitur in Const. cit.; imo in Missa (nempe in *memento* vivorum et mortuorum) Parochus pro parochianis suis vivis atque defunctis explicite orabit. Dixi *ordinarie;* si enim populus extraordinariis tentationibus et periculis exponeretur, aut si aliqua specialis occurreret orandi necessitas, tunc Parochus ad aliquid amplius teneretur. *Cf. Suarez* (*l. c.* 17).

104. *Quid si Parochus* (*v. g*, *propter infirmitatem*) *raro aut nunquam Missam pro populo celebraret?* Tunc (relate ad obligationem orandi) non sufficit quod alter Sacerdos pro populo applicet; obligatio enim orandi est personalis, et saltem singulis diebus festis urgere videtur. *Cf. S. Lig.* (VI. 327), *Acta* (I. 402), *et Const. cit.*

CAPUT IV.

DE OBLIGATIONE SERMONEM HABENDI AD POPULUM.

105. *Quo iure tenentur Parochi ad sermonem habendum ad populum?* Iure divino et ecclesiastico; naturali quoque propter acceptationem officii Pastoris. *Berengo* (*n.* 56). *Cf. Trid.* (V. II. XXII. VIII. XXIII. I. XXIV. IV. XXIV. VII.).

106. *Obligatio ista afficitne Parochos dumtaxat?* Afficit etiam Oeconomos (paroecia vacante), et quotquot regunt sive Paroecias, sive alias Ecclesias quibus cura animarum adnectitur. *Trid.* (V. II.).

107. *Sermo ad populum in quo consistit?* In duobus; nempe 1. in explicatione catechismi; 2. in explicatione Evangelii. Patet apertissime ex Trid. (*ll. cc. et praecipue* XXIV. VII.) *Cf. Scavini* (I. 640).

108. *Quid itaque si Parochus Evangelium dumtaxat explicaret?* Non satisfaceret 1. si lex aut consuetudo dioecesana sermonem catecheticum omnino distinctum exigeret; 2. si explicationem Evangelii ita perageret, ut populus circa multas vel aliquas res necessarias in ignorantia remaneret, ut notat Soetler (*Mon. ad Par.* III. v. § 6 *n.* 23). Praescindendo autem a lege dioecesana, satisfacere posset 1. si, dum rite explicat catechismum pueris, populus quoque adesset, eique pro re nata monita specialia dirigeret; 2. si ex ipso Evangelio occasionem sumeret ita instruendi populum, ut in decursu unius vel alterius anni in substantia totum catechismum explicaret (quod, si Parochus sit diligens et vero zelo praeditus, forte veluti sponte sua continget). Patet tum ex Catech. Rom. (*in proemio*): tum ex praxi; tum ex pluribus libris in huiusmodi finem compositis (inter quos videri possunt sermones parochiales Io. Baptistae Guidi Benedicto XIV dicati); tum denique ex Auctoribus theologiae pastoralis, inter quos citari potest Berengo (*n.* 38).

109. *Teneturne Parochus ad concionem formalem atque ad amussim iuxta eloquentiae regulas elaboratam et declamatam?* Negative: sed sufficit sermo paternus et familiaris. *Bened. XIV* (*Notif.* X. *n.* 3). Imo ordinarie oportet ut Parochus, sermonis unitatem atque idiomatis puritatem minus respiciendo, eo modo procedat quo filiis suis magis utilis esse possit. Trid. dicit, *salutaribus verbis* (V. II.), *etiam vernacula lingua, si opus sit* (XXIV. VII). Idque pluries decisum fuit in terminis. *Lucidi* (*I.* III. 308). Dixi *ordinarie*, interdum enim (v. g., occasione magnae festivitatis aut magni concursus) concio formalis expedire potest. *Bouvier* (*De Ordine* VII. II. III).

110. *Si non exigitur concio formalis, sufficitne sermo qualiscumque; quod scilicet Parochus de Evangelio vel Cathechismo aliquid quovis modo dicat?* Negative; bene vero necesse est ut praedicet 1. ad captum; 2. diligenter; 3. breviter atque ita ut libenter audiatur; 4. ita ut praedicatio decursu temporis ad illa omnia, quae de iure sunt, extendatur; 5. succose; 6. cum zelo; 7. cum prudentia; 8. iuxta

veritatem et sanam doctrinam; 9. convenienter et opportune.

111. *Quid notandum circa primam dotem sermonis parochialis* (*ad captum*)? Id significat quod Parochus, communi intelligentiae se accomodare debet; ita ut non solum ab eruditis sed etiam a rudibus (qui maiorem populi partem efformare solent) bene intelligatur. Patet tum ex natura rei; tum ex Trid. (V. II. XXIV. VII); tum ex Bened. XIV. Const. *Etsi minime;* tum ex Pio IX. Const. *Qui pluribus.* Hoc autem est ita necessarium, ut qui secus agere soleret, fere perinde esset ac si sermonem omitteret, et sic facile mortaliter peccaret. Gury (II. 112), D'Annib. (III. 519. 10), Scavini (I. 448), Bouvier (l. c.), S. Lig. (Hom. Ap. VII. 36) etc. Claritas autem exigitur 1. quoad conceptus et argumenta; et, si quando aliquid difficile enunciandum sit, explicationibus vel similitudinibus populo obviis statim recurrendum; 2. quoad verba et phrases. Si tamen populus (prout in civitatibus et oppidis) personis etiam cultioribus coalesceret, tunc idiomatis proprietati esset attendendum; non enim deest modus proprie simulque clare loquendi. In quovis casu textus latini, ad minus breves et pauci sint.

112. *Quid notandum circa secundam dotem* (*diligenter*)? Quod diligentia necessaria sit, patet 1. ex Bened. XIII. Const. *In supremo*, et Bened. XIV. Const. *Etsi minime.* Patet 2. quia ex una parte agitur de re valde momentosa, et ex alia sermo non potest esse praeditus dotibus supra indicatis et infra explicandis, nisi prius diligenter praeparatus fuerit. Defectus seriae praeparationis (maxime quoad Parochos iuniores) facile efficere potest, ut sermo parum vel nihil sit fructuosus, multaque necessaria populo non explicentur; et sic ut Parochus contra munus suum laetaliter delinquat. *Gury, D' Annib., Scavini* (*ll. cc.*). Neque valet quod populus sit rudis; tunc enim ut intelligat magis laborandum erit.

113. *Quid notandum circa tertiam dotem* (*breviter, atque ita ut libenter audiatur*)? Brevitas cadit sub praecepto ex ipso Trid. (V. II.); et est necessaria; secus enim multi sermonem parochialem declinarent, aut propter taedium sine fructu illum audirent. Hinc sermo parochialis (etiam quia agitur semper de voce eadem) mediam horam ordinarie excedere non debet. *S. Lig. apud Scavini* (I. 639). A repetitionibus etiam nimis frequentibus, a titubantiis (eo quod sermonem non bene memoriae mandaverit), a confusione, a monotomia

a quadam cantilena, a tenore vocis non naturali, a gestibus inconditis etc. Parochus (quantum poterit) cavebit; et e contra, aptis similitudinibus utendo, brevia exempla adducendo, sermones (ope studii et librorum) variando, identidem populum laudando, maxime vero paternum amorem ostendendo, atque expedite et ex toto corde loquendo, eidem placere studebit.

114. *Quid notandum circa quartam dotem (nempe ut praedicatio ad illa omnia quae sunt de iure extendatur)?*

I. Parochus instruere debet populum circa omnia quae sunt necessaria ad salutem ; nempe 1. Circa fidem , ostendendo fidei necessitatem et explicando singillatim omnes fidei articulos (Ben. XIV Const. *Etsi minime*); 2. Circa legem, ostendendo necessitatem illam observandi, loquendo de essentia peccati, et explicando omnia mandata Dei et Ecclesiae, nec non obligationes statuum particularium magis communium (scilicet genitorum, aliorumque rectorum familiae, coniugum, filiorum, dominorum, famulorum etc.); 3. Circa media et impedimenta salutis, nempe orationem, Sacramenta, Sacrificium Missae, verbi divini auditionem, pravorum habituum abruptionem, fugam occasionum, humanorum respectuum victoriam, considerationem aeternarum veritatum etc.

II. Explicare debet Evangelium, ut dixi; sed notandum 1. esse satis si explicetur aliquid de Missa, et proinde interdum, loco Evangelii, epistola, v. g., explicari posset (*Trid.* XXII. VIII). Notandum 2. posse etiam Parochum identidem pertractare argumenta Missae illius diei prorsus extranea. *Cf. Trid.* (*l. c.*) *et Berengo* (*n.* 58).

III. Merae instructiones non sufficiunt, sed congruae exhortationes (ad movendos affectus et salutares determinationes obtinendas) exiguntur. *Trid.* (XXIV. VII), *Barbosa* (I. XIV. 14), *et Scavini* (I. 448. 3). Hinc sermo parochialis quid mixtum catechismo et concione esse debet.

IV. Res quae magis necessariae sunt non una vel altera vice dumtaxat, sed frequenter (maxime in fine sermonum) ad populi memoriam revocari et inculcari debent. Huiusmodi sunt. 1. veritates aeternae (*it. i novissimi*); 2. emendatio a peccatis gravioribus; 3. praecipua media salutis.

V. Alicubi ex legibus synodalibus materiae speciales tali vel tali sive tempore sive modo pertractari debent.

115. *Quid notandum circa quintam dotem* (*succose*)? Dos ista exigitur a Trid. (XXIV. VII), et ex ipsa rei natura:

quum enim sermo debeat esse brevis, quae parum utilia sunt, facile in causa esse possunt cur necessaria aut magis utilia (quae profecto plurima sunt) omittantur. Haec dos plus vel minus deficeret 1. Si materia totius sermonis, aut eius partium principalium, esset ex se, vel attenta conditione audientium, nihil aut parum, aut vix alicui, utilis; 2. Si, pro solidis, brevibus, perspicuis et necessariis probationibus, argumenta inania, aut infirma, aut superflua, vel repetitiones inutiles, vel flosculi rethorici, aut vani strepitus, adhiberentur.

116. *Quid notandum circa sextam dotem* (*cum zelo*)? Cum zelo praedicabit Parochus, si pro sermonum suorum scopo salutem spiritualem populi sui unice sibi praefigat, eamque ex corde desideret et totis viribus procuret; atque adeo instruat, applicationes faciat, adhortetur, ad peccatorum contritionem inducat, uno verbo fructum practicum serio et efficaciter intendat. Etiam dos ista a Trid. (XXIV. VII) exigitur; et principalissima est: ex ea enim aliae sponte sua profluunt, et sine illa vix quidquam fructus obtineri poterit. Parochi zelo carentes, dum potius quae sua sunt, quam quae Iesu Christi, quaerunt, heu quam facile modo sermonem omittunt: modo negligenter, sine ulla praeparatione (quin considerent quid magis prodesse possit) et sine ullo spiritu procedunt, solumque pro forma aliquid dicunt; modo vana gloria ducti, instructiones magis necessarias (eo quod nimis elementares et humiles sint), itemque motiva magis efficacia, scilicet mortis, iudicii, inferni etc. (eo quod nimis communia sint) dedignantur, et solum de rebus inauditis in sublimitate sermonis verbis altitonantibus (quiquid sit de fructu) loqui volunt; modo denique tunc solum verba clara et argumenta ad captum promunt, quando agitur de eleemosynis quaerendis, aut de impediendis murmurationibus contra se ipsos. *Cf. Barbosa* (I. XIV. 4).

117. *Quid notandum circa septimam dotem* (*cum prudentia*)? Trid. (XXIV. VII.) dicit loquendum esse *caute*; et profecto imprudentiae non solum aliquod malum, sed etiam interdum magnam ruinam producere possunt. Speciatim adhibenda est cautela 1. in loquendo de sexto praecepto, aut de muneribus coniugum, aut de impedimentis matrimonii; 2. in exponendis doctrinis, quae consequentias ruinosas facile habere possunt, v. g., circa praedestinationem, exiguum numerum electorum, compensationem etc.; 3. in polemica, quae longe

magis noceret quam prodesset, si obiectiones contra fidem exponerentur, et vivaciter ac triumphanter non resolverentur; 4. in redarguendis vitiis divitum; 5. in loquendo de vanis observantiis aliisque similibus rebus, quae bona fide a populo fere toto fiant. Cavendum est 6. ab indicationibus particularibus, expresso nomine, v. g., talis vel talis collegii, scholae, et multo magis personae, quod severissime prohibitum fuit a Concil. Lit. V, et poenae quoque civiles incurri possent. (In dubio de modo se gerendi in quibusdam circumstantiis extraordinariis et valde momentosis, consulatur Episcopus). Cavendum est 7. ab obiurgationibus vel allusionibus circa facta recentia et ad paucas personas restricta, maxime si personae ipsae concioni praesentes essent. Imprudentissimi sunt etiam qui 8. obiurgationes continuas contra parochianos suos in ore habent, et maxime si 9 delationes ad auctoritatem civilem vel ad eorundem dominos illis minitarentur. Idem dic 10. de illis qui, loquendo de ornatu foeminarum, de choreis, de visitationibus adamantium etc., excessive procedunt; maxime vero si dicant hos non posse absolvi. Cautelae speciales adhiberi debent etiam 11. si catechismus a duobus (nempe magistro et discipulo in forma dialogi) peragatur.

118. *Quid notandum circa octavam dotem (iuxta veritatem et doctrinam sanam)*? Trid. (XXV) dicit: « Sanam « doctrinam... praedicari diligenter studeant.... Incerta item « vel quae specie falsi laborant... tractari non permittant ». Nihil itaque falsi, nihil exaggerati, dici debet. Nec bonus finis excusaret; mendacium enim est malum intrinsece, et non sunt facienda mala ut eveniant bona. Praeterea maiora mala sequerentur.

119. *Quid notandum circa nonam dotem (opportune)*? Habenda est ratio loci, temporis et circumstantiarum.

Loci, considerando vitia quae in paroecia magis et foedius grassantur, pericula particularia (si quae ibi sint), parochianorum conditionem, educationem, occupationes etc.; ut scilicet Parochus digitum in plaga ponat, inutiliter non loquatur, libenter audiatur, intelligatur etc. *Ben.* XIV (*Const. Etsi minime*) *et Cat. Rom.* (*in proem.*).

Temporis. Antiquae instructiones et homiliae non amplius plene satisfaciunt. Incredulitas, impiae sectae, impii libri, impiae ephemerides, impia comitia, impiae ad populum allocutiones, obiectiones sparsae contra religionem et contra

auctoritatem Romani Pontificis, principia subversiva, impiae scholae, impiae rapraesentationes, templa protestantica, matrimonium civile, sepulturae civiles, crematio cadaverum, novae superstitiones (tabulae rotantes, evocatio spirituum, usus magnetismi ad morbos curandos, ipnotismus etc.), inobservantia adeo magna mandatorum Ecclesiae etc.; sunt mala nova, et pericula nova, quae nova monita novaque remedia exigunt.

Circumstantiarum. Ante baccanalia; ineunte Quadragesima; appropinquante Paschate; ingruente aliqua publica calamitate; ineunte et finiente anno; appropinquantibus maioribus anni solemnitatibus; occasione Rogationum, aut visitationis episcopalis, aut publicae administrationis Sacramenti Confirmationis; ineunte tempore hyemali (quando serotinae conversationes incipere solent); tempore aestivo, si forte tunc speciatim (prout ruri contigit) furta committantur, dies festi parum observentur, aut occasione triturationis (*colle trebbiatrici*) diebus vetitis carnes comedantur etc.; in his, inquam, et similibus circumstantiis expedit ut Parochus monita praeventiva non omittat, quae valde salutaria et fructuosa esse solent.

120. *Quid si Parochus contra regulas expositas plus vel minus deficeret?* Si deficeret ex negligentia et incuria, facile peccaret; et quidem, si defectus esset valde perniciosus, mortaliter. Si vero defectus solum ex naturali ingenii, memoriae etc. penuria procederet, tunc nihil delinqueret. Tridentinum dicit: *Pro sua capacitate.*

121. *Quid de Parocho, qui sermonem non memoriter recitet, sed illum legat?* Si absque causa cogente ita se gereret, non satisfaceret. Consuetudo quippe sic Tridentinum interpretatur, et sermo memoriter recitatus maiorem vivacitatem et efficaciam habet. Qui tamen ob memoriae defectum solum legere posset, tunc sic quoque satisfaceret, atque (per se loquendo) ad hoc teneretur. Oporteret tamen ut meliori modo possibili defectui suppleret; nempe 1. advocando identidem, sin minus Sacram Missionem, saltem aliquem zelantem Concionatorem; 2. seligendo et cum quadam declamatione recitando homilias magis fructuosas typis editas (si proprio studio illas componere nesciat), atque addendo monita specialia a circumstantiis requisita; 3. non librum legendo, sed sermonem a se ipso scriptum (vel transcriptum) et populo

suo accomodatum ante oculos habendo. *Cf. P. Segneri* (*Rammemoraz. in fin. del Crist. istr.*) *Gury* (*II.* 112), *et Bouvier* (*De Ord. de Par. de obl. praed. n.* 8). — Hic ultimus Auctor notat, Sacerdotem huiusmodi impedimento detentum curam animarum suscipere non posse, nisi monito Episcopo; qui tamen non equidem ordinarie, sed in quibusdam circumstantiis, illum nihilominus eligere posset.

122. *Quid de Parochis, qui a sermone habendo se excusant eo quod, v. g.,* 1. *Conciones et Catechismi abundent in aliis Ecclesiis eiusdem civitatis;* 2. *Satis provideatur per Praedicatores Quadragesimales;* 3. *Paroecia exiguissima sit;* 4. *Adsit consuetudo immemorabilis in ea Paroecia sermonem non habendi?* Excusationes istae nihil valent. Decisum. *Vide Lucidi* (*I.* III. 113).

123. *Quid de Parocho, qui ad se excusandum diceret:* 1. *Praedico ope boni exempli;* 2. *Instruo pueros;* 3. *Populus non correspondet, non intervenit, non libenter me audit;* 4. *Nescio praedicare?* Hae quoque rationes practice nihil estimari debent. *Cf. Segneri* (*Rammem. cit.*).

124. *Quibus diebus sermonem ad populum Parochus habere tenetur?* Diebus dominicis et festis de praecepto. *Trid.* (*V.* II. *XXII.* VIII. *XIV.* IV. VII.), *Bened. XIV.* (*Const.* Etsi minime, *et Inst.* X) *et S. C. C. pluries.*

Episcopus potest etiam praecipere (si ita oportere duxerit) ut Parochi sive per se sive per alios praedicent diebus quoque ferialibus in Quadragesima et Adventu; imo et alias, quotiescumque id opportune fieri posse iudicaverit. *Trid.* (*XXIV.* IV).

125. *Quid de Parocho, qui identidem praedicationem omitteret, sed postea praedicationibus, ad quas non teneretur, suppleret?* Excusari posset (*S. Lig. III.* 209); sed dummodo raris vicibus et rationabili de causa (eo quod, v. g., quibusdam diebus Parochiani indigeant cito expediri) ita se gerat. *Salmant.* (*De III. praec. I.* 138).

126. *Ut Parochi concionem interdum omittere possint* (*quin postea suppleant*), *valentne sequentes excusationes, nempe*

I. *Si in civitate vel dioecesi adsit consuetudo praedicandi solis diebus dominicis, non vero aliis diebus festis de praecepto?* Negative. *Cf. S. C. C. apud Acta* (*IX.* 468).

II *Quando in Paroecia aliquod festum cum magna*

pompa solemnizatur, aut etiam in duabus vel tribus maioribus anni solemnitatibus? Excusarentur ex dispensatione Episcopi. *Acta* (*l. c.*). Dispensatio tacita (quod scilicet Episcopus videat et taceat) tunc sufficere videtur.

III. *Parochi in Cathedralibus, quando ibi praedicet Episcopus, vel fiant lectiones Sacrae Scripturae, vel uno verbo aliae sacrae conciones habeantur, saltem si adsit consuetudo tunc sermonem parochialem ad populum non habendi?* Negative. *Acta* (*XV.* 323) *et Lucidi* (*II.* IX. 99. *I.* 310).

IV. *Una vel altera vice infra annum propter brevem infirmitatem?* Affirmative. *Bouvier* (*l. c.* 4).

V. *In Quadragesima, si in eadem ecclesia concionator quadragesimalis praedicet?* Affirmative sub duabus conditionibus; nempe 1. si adsit consuetudo (quae in tali casu tolerabilis videtur); 2. dummodo Episcopus aliud non decernat. *S. C. C. apud Lucidi* (*I.* III. 316).

VI. *In Quadragesima, si non in eadem sed in alia Ecclesia* (*v. g. in Matrice*) *conciones quadragesimales locum haberent, et consuetudo esset ut alii Parochi tunc Evangelium non explicent?* Parochi possunt certe, non obstante tali consuetudine, Evangelium in Missa explicare (*S. C. C. apud Lucidi I.* III. 315); imo sine dubio ad id tenentur.

127. *Parochi tenenturne praedicare personaliter?* Affirmative, nisi iusta de causa excusentur. *Trid.* (V. II), *Innoc. XIII, Const.* Apostolici Ministerii, *et S. C. C. apud Lucidi* (*I.* III. 312).

128. *Quaenam sunt causae iustae propter quas Parochus a praedicando in Paroecia personaliter excusari potest?* 1. Infirmitas aut defectus loquelae (ut per se patet); et idem dic de incapacitate loquendi iuxta populi idioma (prout in locis Missionum interdum accidere potest); 2. Absentia legitima; 3. Obligatio canendi Missam conventualem, si Parochus esset etiam Canonicus; 4. Si ageretur de Episcopo-Parocho (intellige quoad praedicationem in Paroecia); vel de Parocho qui regeret etiam aliam Paroeciam vacantem aut unitam non extinctive (intellige quoad praedicationem in hac secunda Paroecia) 5. Maior populi utilitas. Attamen in 4° et 5° casu, sicut etiam in casu parum firmae valetudinis, non putet se liberum Parochus, nisi saltem interdum vocem suam audire faciat (*Bouvier l. c. n.* 4). Prae-

terea (nisi forte de paucissimis vicibus ageretur, aut nisi Parochus per se ipsum suppleret, iuxta dicta n. 125) oportet ut praedicationem (si possit) alteri committat. *Trid.* (*V.* II) *Ferraris* (*v. Parochus II.* 81). Neque hac in re facultas abessendi in bimestri conciliari quidquam suffragaretur. *Bouix* (*l. c. IX.* 10) *et P. Segneri* (*Parr. istr.* 1. *ult.*). Necessitas autem attendendi aliis officiis, et defectus temporis ad se praeparandum poterit quidem excusare Parochum pro aliqua vice, non vero frequenter. Idem dic de adhibenda voce nova ad maiorem populi utilitatem, nisi forte Parochus ex naturali defectu male praedicaret et aegre audiretur. Caeterum maior populi utilitas valde attendi debet; et proinde, si forte Parochus, propter male firmam valetudinem, primam Missam (in qua maior populi concursus adesset) celebrare non posset, facile excusaretur si Sacerdoti eandem Missam celebranti praedicationem quoque committeret. Caeterum sola consuetudo sive semper sive alternatim alium sibi substituendi legitimam excusationem minime constitueret. Decisum (*Cf. Lucidi I.* III. 312).

129. *Circa hanc substitutionem quid insuper notandum?* Substitutus debet esse 1. idoneus (*Trid. V.* II); 2. Ab Ordinario *loci* approbatus. Seclusa approbatione ista (saltem praesumpta), ne unica quidem vice potest Parochus alium sibi substituere. *Bouix* (*l. c. IX.* 6) *et Berengo* (*n.* 61).

130. *Quandonam approbatione solum praesumpta uti poterit Parochus?* Quando ex una parte non de Clerico aut Diacono, sed de Sacerdote noto atque idoneo; et ex alia de raris vicibus agatur. Si vero de casu frequenti aut de praedicatione satis diuturna (v. g., Quadragesimae, Adventus, Sacrae Missionis etc.) ageretur; tunc approbatio expressa necessaria esset. *Lucidi* (*I.* III. 320. 321), *Ferraris* (*v. Parochus II.* 79), *Barbosa* (*XIV.* 8), *Bouvier* (*l. c.*) *etc.* Caeterum leges et consuetudines Dioecesanae (si quae essent) attendi deberent.

131. *Quid de Parocho, qui ex una parte propter chronicam infirmitatem, aut magnam balbutiem, aut timorem panicum invincibilem, sermonem ad populum (ne legendo quidem) habere posset; et ex alia ope substituti stabilis providere impossibile aut plus vel minus difficile ei esset?* P. Segneri (*Rammemor. cit.*) dicit, Paroeciam tunc esse resignandam; sed ordinarie temperamentum advocandi iden-

tidem alios Concionatores vel Sacram Missionem sufficere videtur. In dubio S. Sedes consuli posset, vel saltem Episcopus; ad quem etiam in quovis casu spectabit iudicare, utrum defectus adeo damnosus sit, ut Parochus sive ad acceptandum Coadiutorem sive etiam ad resignandam Paroeciam cogi debeat. *Vide supra* (*n.* 67-74).

132. *In Paroeciis, ubi adest consuetudo advocandi Praedicatorem Quadragesimalem, si Parochus praedicet per se ipsum, potestne praetendere emolumentum, quod a Communitate dicto Praedicatori dari soleat?* Negative. *Cf. Bouix* (*l. c. IX.* 4).

133. *Potestne velle semper praedicare per se ipsum?* Affirmat Bouix, eo quod Praedicator Quadragesimalis non pro Episcopo, sed pro Parocho impedito, praedicet. Sed haec doctrina certa non est (*Cf. Lucidi I.* III. 316); et Tridentino quidem, sed non praesenti disciplinae conformis esse videtur; qua de re indicia sunt sequentia. Hodie, quoad praedicationem quadragesimalem ab alio peragendam, 1. non respicitur an Parochus sit impeditus necne; 2. Emolumentum non a Parocho vel eius Parochianis, sed a Communitate, vel a Parochianis (etiam aliarum Paroeciarum, saltem in multis locis) Concionatori Quadragesimali dari solet; 3. Alii Parochi limitrophi vel eiusdem Plebanatus, non equidem in Missa parochiali, sed hora concionis quadragesimalis a concionando aliave sacra functione perficienda (pariter in multis locis) abstinere debere censentur.

134. *Debentne Parochi praecise intra Missam et post lectum Evangelium sermonem ad populum habere?* Affirmative regulariter. Patet 1. ex generali et antiquissima Ecclesiae consuetudine; 2. ex Trid. (*XXII.* VIII); 3. ex ratione, quia tunc (propter praeceptum audiendi Missam) Christifideles cuiuslibet generis (non vero solum personae magis devotae) adesse solent. *Cf. Lucidi* (*I.* 317).

135. *Notandumne est aliquid circa horam, in qua Missa parochialis celebrari debeat?* De iure communi positivo hac de re nihil statuitur. Alicubi tamen leges dioecesanae praecipiunt, ut sermo ad populum habeatur in prima Missa; imo haec videtur esse consuetudo communis a quovis Parocho valde attendenda; tunc enim maior rudiorum pars intervenire maiorque populi concursus haberi solet. Laudandus tamen Parochus, qui, ad maiorem populi sui utilitatem, iis etiam,

qui ultimae Missae intervenire solent, vocem suam interdum audire faceret.

136. *Possuntne unquam impediri Parochi ne intra Missam praedicent?* Negative. Quamvis Urbanus VIII mandaverit, ut, cum Episcopus praedicat, silere debeant eo tempore alii Concionatores; lex ista ad Parochos intra Missam sermonem habentes non extenditur. *Cf. Lucidi* (*I.* III. 318). A fortiori (non obstante consuetudine) nequeunt impediri quin praedicent, eo quod horis pomeridianis Concionator Quadragesimalis, sive in Matrice (*Lucidi l. c.* 315) sive in eadem Ecclesia, praedicare debeat.

137. *Quid simul esset Canonicus et Parochus in Cathedrali, possetne, invito Capitulo, sermonem habere ad populum intra Missam conventualem, quando ipse illam celebrare debet?* Affirmative, dummodo praedicet e suggestu et non ultra mediam horam. Decisum. *Cf. Lucidi* (*l. c.* 328).

138. *Potestne Parochus invertere ordinem, et, loco praedicandi mane intra Missam, praedicare post meridiem, idque habitualiter propter maiorem populi sui utilitatem?* Affirmative. *Berengo* (*n.* 58). Attamen de huius maioris et habitualis utilitatis existentia non praepropere iudicare debebit; considerandum est enim quod viri (et maxime illi qui verbo Dei magis indigent) post meridiem fortasse non veniunt, aut, dum Parochus concionem facit, extra Ecclesiam morantur.

139. *Ab hac ordinis inversione excusaturne Parochus ratione solius consuetudinis?* Negative. *Cf. Lucidi* (*I.* III. 317).

140. *Possuntne Parochi praedicare extra Missam vel post meridiem ea ipsa hora qua praedicat Episcopus?* Negative. *Vide supra* (*n.* 136).

141. *Possuntne praedicare extra Missam et tali hora, ut populus ad concionem quadragesimalem, sive in Cathedrali sive in Matrice, concurrere nequeat?* Negative, si obstet consuetudo quae in loco pro lege habeatur. Quum enim valde intersit, ut conciones quadragesimales (quae ad supplendum Parochorum defectibus ab Ecclesia exiguntur) sustineantur; difficile constabit quod consuetudo ipsa pro abusu haberi debeat. Si tamen ageretur de Paroecia a Matrice dissita, cuius Parochus vere zelans esset, facile contingeret quod Episcopus ad tempus dispensare posset vel etiam deberet.

142. *Quid iuris contra Parochos, qui sermonem ad popu-*

tum habere negligant? Trid. (V. II) dicit : « Id vero si quis « eorum praestare negligat...., Episcoporum sollicitudo non « desit ne illud impleatur : — Parvuli petierunt panem, et « non erat qui frangeret eis —. Itaque, ubi ab Episcopo mo- « niti trium mensium spatio muneri suo defuerint, per cen- « suras ecclesiasticas, seu alias ad ipsius Episcopi arbitrium, « cogantur ; ita ut etiam, si ei sic expedire visum fuerit, ex « beneficiorum fructibus alteri, qui id praestet, honesta ali- « qua merces persolvatur, donec principalis ipse resipiscens « officium suum impleat ».

143. *Potestne Episcopus recurrere ad mulctas pecunia- rias?* S. C. C., etsi de potestate Episcopi non dubitaverit, id tamen fieri non decere respondit. *Bened. XIV* (*De Syn.* X. IX. 8).

144. *Utrum hac in re detur parvitas materiae ; an vero, sicut Parochus peccaret mortaliter si vel unicam Missam pro populo sive per se sive per alium applicare praeter- mitteret, ita mortaliter peccet si vel unica vice concionem omitteret?* Ex communissima Theologorum sententia datur parvitas materiae ; et ratio differentiae forsan est, quia prae- dicare aut substituere sibi alium qui praedicet non est res ita facilis sicut applicatio Missae ; unde Parochi nimis gra- varentur nimiisque conscientiae scrupulis exponerentur, si praeceptum praedicandi personaliter, aut in casu impedimenti alium substituendi, semper urgeret sub gravi.

145. *Quandonam igitur Parochus negligens peccabit mortaliter et quando non?* Regula communior dicit, Paro- chum peccare mortaliter, si sermonem omittat uno mense continuo, vel tribus mensibus discontinuis (nempe 14 vel 15 vicibus interpolatis in toto anno). Argumentum sumitur ex praedicta poena statuta a Tridentino contra omittentes prae- dicationem tribus mensibus post monitionem ; sed argumen- tum istud (ut unusquisque facile perspicere potest) rem non evincit. Alii Theologi autem (v. g. Salmanticenses) strictius ; et alii (v. g. Suarez De Relig. I. II. XVI, Bouvier l. c. ; Bal- lerini II. 112 ; Lehmkuhl II. 645) mitius loquuntur. Meo sensu, considerandae sunt circumstantiae ; et speciatim quan- ta populus adstringatur necessitate audiendi verbum Dei et praecise in Paroecia ; quanti valoris Parochi conciones fu- turae essent : an agatur de Paroecia magna vel parva ; an Parochus ullo detineatur impedimento : an et quantum de

Parochi omissionibus Parochiani scandalizentur etc. Parochus, v. g., uno quidem mense continuo sermonem omittit, sed aliis undecim mensibus continuis populum suum diligenter instruit et cum zelo adhortatur; vel omittit quidem sermonem quindecim vicibus interpolatis in toto anno, sed reliquis quinquaginta quinque vicibus cum diligentia et zelo concionem facit. In his casibus peccatum mortale ego non admitterem; populus enim magnam instructionem plurimasque exhortationes a tali Parocho haberet, neque facile de ipso graviter scandalizaretur. Parochus e contra non solum omittit praedicare uno mense continuo vel tribus discontinuis, sed etiam, quando aliis vicibus praedicat, leviter, negligenter, et sine zelo id praestat. In hoc casu grave peccatum facile admitterem. Parochus denique non ex culpabili negligentia, sed ex naturali et invincibili ineptitudine ita praedicat, ut eius sermones parum (ne dicam nihil) valere possint. Tunc omissiones (etiam ultra unum mensem continuum, vel tres menses discontinuos) fortasse de gravi culpa non erunt redarguendae; speciatim si populus iam in aliis Ecclesiis sufficiens pabulum habeat, atque cognoscat quod Parochus non ex mala voluntate sed ex mera ineptitudine praedicare omittit; maxime vero si ille (ad quod caeteroquin sub gravi teneri posset) identidem Missiones aut Exercitia spiritualia aut quid simile populo ipsi procuret.

146. *Quid notandum circa monita* (*it. avvisi*)? Parochus debet 1. admonere populum de festis, vigiliis aliisve ieiuniis intra hebdomadam occurrentibus, 2. Proclamare matrimonia; 3. Denunciare nomina eorum qui ad aliquem Ordinem Sacrum proxime promoveri desiderant; 4. Appropinquante tempore administrationis Sacramenti Confirmationis, aut visitationis Episcopalis, de his quoque debet populum admonere; 5. Item de quacumque alia re, quae iussu Episcopi publicari debeat. — Monita de rebus mere saecularibus non fiant, nisi sint de consuetudine, aut ex Episcopi licentia expressa vel saltem certe praesumptà. Notat Bouvier (l. c.) quod nova miracula, aut novae revelationes vel prophetiae, ante S. Sedis recognitionem, annuntiari prohibentur.

CAPUT V.

DE INSTRUCTIONE ET CURA PUERORUM.

147. *Tenenturne Parochi et sub qua culpa instruere pueros?* Utique, et certe sub gravi. *Praxis Ed. I. n.* 731.

148. *Quibus diebus?* Saltem dominicis et aliis festivis de praecepto. *Trid.* (*XXIV.* IV).

149. *Quid de consuetudine immemorabili catechizandi pueros solum diebus dominicis?* Parochi non possunt in conscientia tali corruptelae se accomodare. Excipe 1° nisi defectus suppleretur, v. g., diebus ferialibus quadragesimae; 2° nisi (ex discordia) mala maiora provocarentur. *Praxis n.* 733.

150. *Conceduntur ne feriae?* Negative. *Praxis l. c. et Lucidi* (*I.* 339).

151. *Quantum temporis spatium in catechismo insumendum?* Regulariter una hora circiter.

152. *Qua aetate pueri advocari debent?* Ab anno septimo (et etiam prius, si prius usu rationis potiantur) usque ad annum duodecimum inclusive (quantum fieri possit). *Praxis n.* 735.

153. *Quaenam industriae deserviunt ut pueri assidue et libenter interveniant?* 1° Hora eis magis commoda eligatur. 2° Eorum elenchus quotannis conficiatur, et singulis vicibus advocentur, et qui desunt notentur; aut quotannis cuilibet puero libellus tribuatur, qui singulis vicibus ad Ecclesiam portetur, in eoque (ad interventus testimonium) finito catechismo parochiale sigillum imprimatur. 3° A percussionibus, vituperiis, publicis irrisionibus etc., quae tam pueris quam genitoribus odiosa sunt, Parochus abstineat; sed ad obtinendum silentium atque attentionem, aliis mediis, quae non desunt, ut infra explicabitur, utatur. 4° Non permittat ut unus contra alium delationes publice sibi faciat. 5° Si divites concurrant, eos cum plebeis et sordidis non confundat. 6° Quae pueris placent adhibeat; cuiusmodi sunt speciatim boni modi; laudes et praemia iuxta meritum, aut sortitio (quae plurimum iuvat) nonnullorum munusculorum (pro interventu) singulis vicibus; cantica spiritualia; exempla etc. 7° Nihil dico de admonitionibus sive in genere, sive in particulari, sive obsecrando, sive etiam increpando et com-

minando (iuxta prudentiam) quoad genitores, si forte in mittendis filiis ad catechismum negligentes essent.

154. *Potestne Parochus facile condescendere genitoribus, qui dicunt se instruere filios in catechismo per se ipsos, vel per magistros?* Negative; instructio enim, quae a personis saecularibus datur, magisterium Ecclesiae supplere non potest; pueri enim ex una parte in Sacerdotibus (non item in saecularibus) vocem Dei venerantur; et ex alia explicationes (in quibus solis vera instructio consistit, ut infra videbimus) aut nullas, aut insufficientes, aut cum erroribus commixtas habituri essent. Parochus itaque curabit (intellige tamen quantum fieri potest) ut pueri ad se mittantur.

155. *Si genitores dicerent, se mittere filios ad alios Parochos vel Sacerdotes, possetne saltem tunc Parochus facile acquiescere?* Negative. Rationes sunt sequentes. 1° Valde expedit ut parochiani iam inde a pueritia ad paroeciam propriam accedere se assuescant. 2° Si pueri ad ecclesiam propriam accedunt, parochus de accessu ipso eiusque assiduitate certam cognitionem habebit; secus, ut plurimum, in incertitudine versabitur. 3° Pueri maiorem parochi proprii timorem (et proinde maiorem addiscendi curam) habere solent. Familiae quoque magis curabunt ut filii ad catechismum accedant, ne de negligentia a parocho proprio redarguantur. Adde quod parochi proprii maiorem parochianorum suorum curam habere solent. 4° Parochus de facto suo, nempe de diligentia in istruendis pueris, nec non de instructionis ordine, copia et perfectione, certus erit: et non item (ut plurimum) quomodo alii se gerant cognoscere poterit. 5° De hoc extat responsio S. C. C. ad Card. Lambertini. Excipe nisi, attentis circumstantiis (v. g., difficultate itineris) omnino expediret ut facultas adeundi aliam paroeciam vel habendi instructionem ab alio Sacerdote (saltem sub conditione ut identidem propria paroecia adeatur) tribueretur. *Casus Consc.* (*Cas.* 1. *in fin.*).

156. *Quid agendum ut pueri non evagentur et attentionem praestent?* 1. Pueri sedeant. 2. Sedilia (si fieri possit) ita collocentur, ut pueri nec ad Ecclesiae ianuam oculos vertere tententur, nec invicem se inspiciant. 3. Ad minus tres classes efformentur, et (si fieri possit) unaquaeque in locis separatis proprium instructorem (quoad formulas) habeat. Pueri 7 et 8 annorum in infima; 9 et 10 in media; 11 et 12

in superiore classe regulariter constituantur. 4. Instructor non deambulet, sed eo loco se collocet ut semper unico intuitu pueros omnes inspicere possit. 5. In exigendo silentio firmissimum se esse demonstret. 6. Si quem paullisper evagatum deprehendat, nulla interiecta mora, illum ad attentionem revocet. 7. Si quoad aliquem id non iuvet, illum in loco separato aut prope se collocet. 8. Benevolum quidem se ostendat, sed gravitatem praeseferat; ita ut pueri, dum illum amant, eum etiam timeant ac revereantur. 9. Catechismum explicando, ad modum non concionis sed dialogi procedat, pueros scilicet interrogando, ita ut fere ex continuis interrogationibus et responsionibus tota instructio perficiatur. (Hoc monitum magni momenti, et, pene dixerim, prorsus substantiale est). 10. Interrogationes ad pueros omnes in globo dirigantur, ita tamen ut non omnes respondere debeant; sed exigatur ut hic vel ille respondeat (ordine non servato), atque etiam interdum exigendo responsum ab illis qui paullo antea responderunt, saepiusque interrogando eos qui facilius evagantur. 11. Instructio sit brevis, et proinde succus attendatur et vana eruditio resecetur. 12. Denique exempla, similitudines, sermonis claritas et familiaritas, laudes, praemia etc., sicut deserviunt ut pueri libenter adveniant, sic proderunt ut attentionem praestent.

157. *Quid agendum ut pueri bene addiscant formulas?* 1. Unicuique classi propria materia intra duos annos evolvenda designetur. 2. Utendum catechismo dioecesano. 3. Curandum ut qui legere sciunt, catechismum ipsum domi habeant; ut sic citius illum memoriae mandent. 4. Curandum ut in familiis zelus docendi catechismum promoveatur. 5. Pauca intra eandem diem Instructor doceat; ordinatim procedat; nec transeat ad sequentem interrogationem, nisi maior puerorum pars bene responderit ad praecedentem. 6. Responsionem ipse prius enuntiet; postea efficiat ut omnes in globo illam secum clare et distincte iterum iterumque repetant; dein singulos (ut supra n. 156. 10) interroget; atque denuo omnes in globo etc. 7. Sub initio catechismi repetantur interrogationes dominicae praecedentis; et in fine proponatur materia dominicae sequentis.

158. *Sufficitne quod pueri formulas bene addiscant?* Negative certe. Patet ex Bened. XIV. (Const. *Etsi minime*), et ex ipsa rei natura. Parochi qui catechismum (quoad fidem,

atque legem Dei et Ecclesiae, nec non Sacramenta aliaque media salutis) pueris non explicant, sine dubio mortaliter delinquunt. Quid profecto proderunt formulae, si pueri earundem sensum non intelligant? (*Cf. Cas. consc. Cas.* 1).

159. *Quid agendum ut pueri sensum bene intelligant?* 1. Non sufficit suggestum ascendere et instructionem ad populum facere, quamvis tunc pueri quoque praesentes essent. Explicatio pueris facta populo quoque (si praesens sit) deservire potest; sed non viceversa. Instructio ad modum concionis fere nihil pueris deservit. (Recole supra dicta n. 156. 9); 2. Summam claritatem tum quoad ideas et rationes, tum quoad verba, parochus servet. 3. Explicationem valde dividat, atque (ut ita dicam) panem per frustula porrigat; unde (ut supra dicebam) ad modum dialogi (et quidem minuti) procedat; semperque curet ut, quod pueri sensum bene intellexerint, tutus evadat. 4. In hunc finem, non iam interrogationibus iuxta cathechismi formulas (dum explicationem facit) sed aliis verbis utatur. 5. Postquam puer interrogatus responderit sive bene sive male, Parochus interroget alium dicendo: *Quid tibi videtur? Rectene respondit?* Dein declaret an bene an vero male responsum fuerit; et, si male, dicat quomodo respondendum fuisset; et, si opus sit, rem melius explicet. Denique eadem super re plures pueros interroget; donec certus evaserit quod omnes satis intellexerint.

160. *Tenebiturne parochus singulis vicibus explicationem facere singulis classibus?* Si hunc laborem susciperet, valde esset laudandus; sed bonum effectum sufficienter obtineret, si singulis vicibus pueris classis superioris instructionem faceret; seriam scilicet et completam instructionem tum circa fidem, tum circa legem Dei et Ecclesiae, tum circa media salutis (Sacramenta, orationem etc.) in biennio eis tribuendo. Imo (in rigore) forte non esset culpandus Parochus, si dictis pueris non singulis vicibus explicationem faceret; dummodo in substantia efficeret, ut (secluso periculo hallucinationis in re tanti momenti) circa omnia praedicta sufficienter instructi remaneant.

161. *Nunquid ergo Parochus a quavis explicatione facienda pueris classium inferiorum se eximere poterit?* Negative. Res enim magis necessariae, quoad fidem, mores, et media salutis, eis quoque explicari debent. Id autem praestabitur. 1. dum ad sacramentum confirmationis praeparantur:

2. identidem infra annum, et praecipue saltem aliqua vice in quadragesima, ut ipsi quoque ad confessionem annuam disponantur. 3. designando aliqua documenta magis necessaria, quae Instructores (iis classibus praepositi) pueris saepe commemorent.

162. *Quid agendum ut pueri profectum faciendi desiderium habeant?* 1. Imprimis curet Parochus ut percipiant quid sit doctrina christiana; quomodo scilicet distinguatur a scholis profanis, quatenus agitur de verbo Dei, et de via salutis aeternae. 2. Aemulationem excitare satagat; in quem finem (iustitia semper et quadam parsimonia servata) distinctiones, laudes, munuscula, maxime vero publica praemiorum distributio (post examen in fine anni), valde deserviunt. Quoad haec praemia, bene esset si in decursu anni distribuerentur singulis vicibus puncta bona ab hoc vel illo promerita propriis genitoris ostendenda, atque ad praemii regulam desumendam in fine anni. Praemia non solum pro scientia, sed etiam pro diligentia, attentione, devotione etc. assignari debent. Non plurima sint, sed nequidem ita pauca ut paucissimi illa sperare possint. Non in pecunia aut dulciariis; sed in imaginibus, coronis, numismatibus etc., maxime vero in libris devotis, consistant. Ad excitandam aemulationem iuvat quoque, si, puero grandiore respondere nesciente, parochus efficiat ut puer minoris aetatis (quem magis instructum dignoscit) respondeat. 3. Ut pueri addiscendi maiorem curam habeant, deservit etiam si moneantur, quod, nisi talem vel talem catechismi partem bene sciverint, ad Confirmationem, vel Communionem non admittentur etc.

163. *Sufficitne curare ut pueri catechismum addiscant?* Negative; Parochus enim eorum mores respicere debet; cavendo imprimis ne occasione catechismi in aliquod spirituale offendiculum incurrant; et dein procurando ut iam inde ab iis teneris annis vitia declinent, virtutes exerceant, et uno verbo in vita vere christiana assuefieri incipiant.

164. *Quomodo cavebit Parochus, ne pueri occasione catechismi in aliquod spirituale offendiculum incurrant?* 1. Explicationes, quae spectarent ad sacramentum matrimonii, virginitatem Mariae SS.mae, et sextum praeceptum, qua parte in malitiam coniicere possent, praetermittat. Dixi *qua parte;* oportet enim summopere ut pueri etiam contra peccata in materia sexti praemuniantur. Sed hoc ita praestari

debet, ut, si adhuc innocentes sint, malitiam non addiscant; quod obtinetur loquendo in genere de signis (e. g., erubescentiae, timoris punitionis etc.), quibus dignoscitur aliquid esse malum et peccatum. 2. Loquendo de defectibus qui ordinarie solent esse veniales, caveat ne istorum malitiam ita exaggeret, ut pueri exinde colligere possint esse mortales. 3. Non solum pueros a puellis separatos servet, sed etiam curet ne in sedilibus ita collocentur, ut illi istas in facie conspiciant. 4. Dum ad Ecclesiam venire incipiunt, curandum ut aliquis sit praesens eisque invigilet, ne in ipsa ecclesia aliquid mali faciant, maxime vero ne duo eodem tempore ad loca secreta se conferant. 5. Curandum est etiam ne extra ecclesiam, dum ad catechismum veniunt aut ab ipso recedunt, per viam immorentur. Monita hac de re pueris, et aliquando genitoribus dentur. Ruri aliqui boni parochi exigunt, ut pueri processionaliter et recitando rosarium veniant et redeant, aliquo cum cruce praecedente. Certe optima regula est prius foeminas, et dein solum circiter post horae quadrantem masculos domum mittere. Bona regula est etiam (intellige semper ruri) campanae sonitu significare genitoribus catechismum esse finitum, ut, si forte pueri in via immorentur, id cognoscere eosque punire possint. 6. Puellae, speciatim grandiores, clericis iuvenibus instruendae non dentur.

165. *Quomodo procurabit Parochus, ut pueri iam inde a teneris annis vitia declinent, virtutes exerceant, et vitae vere christianae assuefieri incipiant?* 1. Monita moralia maioris momenti (circa fugam peccati et occasionis peccati; poenitentiam post peccatum; orationes matutinas et vespertinas nec non adveniente tentatione; memoriam praesentiae Dei et aeternarum veritatum; frequentiam Sacramentorum etc.) antequam discedant, semper vel fere semper illis dabit. 2. In exhortationibus non remisse sed ita ferventer loquatur, ut pueri etiam ex eius vultu, voce, gestibus etc. cognoscant quod ex corde loquitur et de rebus magni momenti agitur; neque solum intellectu addiscant, sed etiam affectu moveantur. 3. Explicando catechismum, pro re nata ad applicationes morales (etsi breviter) descendat. 4. In ipsis correctionibus advertentias morales immisceat (v. g.: Itane timorem Dei habes?.... Nonne scis quod ecclesia est domus Dei etc.?) 5. Efficiat ut in Ecclesia non solum sint devoti, sed semper occupati in piis operibus; v. g., visitando SS.mum

Sacramentum, peragendo *Viam Crucis;* et speciatim ut Missam reverenter audiant, rosarium recitando, aut librum devotum legendo; praecipue vero ut ad Confessionem iam inde ab anno septimo frequenter accedant; ad quod obtinendum optime deserviret, si quolibet mense fixus designaretur dies, in quo (post missam parochialem) omnes ad confessionem (piis foeminis eos praeparantibus) accedere possent. 6. Si Parochus exercitia spiritualia aut missionem paroeciae procuraret, valde expediret si pueri separatim a populo advocarentur.

166. *Obligatio catechizandi pueros estne personalis, an vero posset parochus id muneris alteri committere?* Quoad formulas certe potest Parochus aliena opera uti; dummodo sit certus quod bene praestetur. Quoad explicationem vero, iuxta praesentem disciplinam, obligatio est Parocho personalis. Patet ex declaratione Inn. XI. dicentis: « teneri per « se ipsos docere (pueros) ». *Cf. Lucidi* (*I. n.* 338). Si sit impeditus, curet ut Sacerdos bene instructus eius vices suppleat; sed ordinarie clericis non fidat.

167. *Quid si ob Paroeciae vastitatem oporteret ut aliqua puerorum pars alibi instrueretur?* Tunc etiam Parochus non omnino eximeretur ab illorum puerorum instructione; sed identidem, et speciatim occasione admittendi eos ad Confirmationem et primam Communionem, eos non solum quoad formulas, sed praecipue quoad sensum, instruere vel examinare deberet. Idem dic de pueris divitibus, qui alicubi solum ea occasione ad Parochum mitti solent. *Cf. Bened. XIV. Const.* Etsi minime.

168. *Quid notandum circa primam Communionem?* 1. Apud nos expedire non solet ut pueri ad primam Communionem admittantur, nisi prius catechismum didicerint; frustra enim speraretur ut illum postea addiscerent. Ad summum admitti poterunt pro una vice, persoluto primo anno in classe superiori, dum admittentur absolute in fine secundi anni (*Cf. Bened. XIV. Const.* Etsi minime *et Praxis* 742). Attamen si iam adolescere inciperent, admittendi essent ad Communionem, etsi adhuc cathechismum non bene didicissent. Certe non ultra an. 14 expectari posset. *Frass.* (*Man. n.* 335). 2. Uno anno priusquam ad Communionem admittantur, expedit admonere illos ut in talem finem frequentia maiori (v. g., bis in mense) ad confessionem accedant. 3. Duabus vel tribus

hebdomadis ante primam Communionem quotidie ad Ecclesiam vocentur, et non solum circa ea quae ad hoc Sacramentum spectant, sed etiam circa necessitatem perseverandi, necnon circa pericula et media salutis, instruantur. Si forte in loco impiae sectae vigerent, parochus specialissimo modo contra easdem illos praemunire deberet. 4. Triduo proxime praecedenti curet ut exercitia spiritualia eis suppeditentur, cum exhortatione ut non iam consuetam, sed generalem confessionem peragant, nullum grave peccatum ex verecundia reticendo. 5. Expedit ut confessarius non eiusdem loci eorum confessiones audiat. 6. Non expedit ut moneantur de venia petenda genitoribus. 7. Sacra functio cum pompa (quantum poterit) peragatur. 8. Curandum ut eidem functioni puerorum genitores intersint, qui ferventissime adhortandi sunt ut filiolos suos a periculis custodiant, et speciatim absolute impediant ne in praedictarum sectarum abyssum se coniiciant. Hoc in puncto verba gravissima necessaria sunt. 8. Denique pro memoria diei adeo solemnis (qui expedit ut sit festivus etiam in familia) munusculum pueris dare convenit.

169. *Quid si in paroecia adesset aliquis surdus-mutus?* Surdus-mutus ex una parte est doli capax, et quidem probabiliter peccato mortali gratiam Dei amittere potest; et ex alia maximum subit periculum, ne divinae revelationis ideâ, et proinde fide actuali et iustificatione post culpam, perpetuo careat. Facile quidem actus religionis exercebit et fortasse magnae devotionis signa dabit; sed maxime verendum est, ne rerum sacrarum sensum non percipiat, et ex mero imitationis instinctu omnia peragat. Curabit itaque parochus ut surdus-mutus iuxta modernas methodos verba scripta intelligat; sic enim ope scripturae tuto et sufficienter de omnibus rebus fidei et religionis instrui poterit. Si autem id fieri nequeat, tunc curabit ut a matre (quae forsan aliis omnibus aptior erit) instruatur, attamen sub sua directione, et (saltem identidem) se praesente. Instructio autem dabitur ope gestuum et imaginum, modo sequenti. Imprimis dabitur surdo-muto aliqua idea Dei, ope imaginis SS.mae Trinitatis (in qua tamen Filius non repraesentetur ut crucifixus; quae idea opportunius dabitur ei postea). Dein curandum ut intelligat aliquo modo non solum tres illas personas esse unum Deum; sed etiam Deum creasse coelum et terram (deserviet imago Aeterni Patris exequentis creationem, indicando quod

omnia ab illo facta fuerunt). Postea ei significabitur Deum esse infinite bonum, hominum amantissimum, sapientissimum et veracissimum. Dein dabitur ei idea Dei loquentis cum hominibus et dicentis 1. bonum esse faciendum, et malum (v. g., furtum, homicidium, mendacium etc.) esse vitandum 2. adesse paradisum (seu locum delitiosissimum in coelo) pro bonis; et infernum (seu locum ignis et tormentorum sub terra) pro malis; 3. Filium Dei descendisse in Mariam Virginem, et ex ea natum fuisse etc., ut tandem moreretur in cruce ad paradisum nobis aperiendum (Deserviunt imagines, quae nativitatem, miracula, passionem, mortem, resurrectionem et ascensionem D. N. I. Christi, atque iterum SS.mam Trinitatem, repraesentant, curando ut surdo-mutus semper intelligat Christum esse Deum); 4. Deum condonare nobis peccata, si ea detestemur eaque amplius committere non velimus, atque Sacerdoti confiteamur; 5. Dominum N. I. C. esse in hostia consecrata.

170. Supposita hac instructione, surdo-mutus non solum absolvi poterit (saltem sub conditione) toties quoties sua peccata confitebitur; sed etiam ad Communionem poterit admitti; et, uno verbo, non erit cur ab aliis christifidelibus distinguatur. *Cf. Roetti, Del Vecchio* (*I.* 285), *et Frassinetti* (*Man. in fin.*).

171. *Potestne contingere quod Parochus teneatur docere vel examinare in particulari alios quoque praeter pueros?* Affirmative; scilicet 1. Sponsos ante matrimonii publicationes; 2. poenitentes de quibus animadvertat vel dubitet quod necessaria ignorent; 3. si in paroecia adesset aliquis, qui ex una parte ad Ecclesiam nunquam venire posset, et ex alia instructione indigeret, eamque a parocho suo libenter excepturus esset. *Cf. Bened. XIV. Const.* Etsi minime; *S. Lig.* (*Hom. ap. VII.* 35), *D' Annib.* (*III.* 519), *Lehmkuhl*, *Croix etc.*

CAPUT VI.

DE SACRAMENTIS
QUOAD EA QUAE PRAECISE AD SOLUM PAROCHUM SPECTANT.

ARTICULUS I.

De parocho quoad baptismum.

172. *Debetne parochus et quomodo instruere populum circa baptismum?* Affirmative. Instructio versabitur 1. circa essentiam, effectus et necessitatem baptismi; 2. (quatenus opus sit) circa obligationem deferendi infantem ad sacrum fontem quamprimum (*Rituale*), scilicet ad summum intra triduum. 3. Circa obligationem et modum baptizandi puerum privatim si in mortis periculo versaretur, deferendo postea illum, si supervivat, ad sacrum fontem pro coeremoniis. (Haec instructio repeti debet pluries singulis annis. *Frassinetti, Man.* 294). 4. Circa patrinos eorumque munus, et speciatim circa cognationem spiritualem constituentem impedimentum matrimonii, quae exinde derivat.

173. *Potestne parochus habere ullam obligationem circa obstetrices?* Utique; eas scilicet examinandi accurate 1. circa formam et materiam baptismi, notando speciatim ne unus proferat verba et alter aquam infundat. 2. Circa baptismum conferendum (saltem conditionate) foetibus immaturis et abortivis etc. Examen istud fieri debebit quoad illas, quae nunc primum tale officium exercere incipiunt, speciatim ruri. Quoad alias vero sufficiet si examinentur, insurgente dubio; aut (nisi iam constet de earum peritia) dum infantem deferunt pro coeremoniis et dicunt se domi illum baptizasse. Haec omnia intellige, nisi obstetrices ab episcopo iam fuissent approbatae, prout fieri deberet. *Cf. Baruffaldi* (*Tit.* 93. *n.* 19).

174. *Potestne parochus baptizare pueros alienae paroeciae?* Seclusa consuetudine, negative; et graviter peccaret.

175. *Debetne parochus sacramentum istud conferre personaliter; an vero potest delegare alium sacerdotem aut diaconum?* Potest delegare sacerdotem; sed non diaconum, nisi de expressa episcopi licentia. *Berengo* (*n.* 78).

176. *Quid notandum circa residentiam si in ecclesia parochiali adsit fons baptismalis?* Tunc parochus ad residendum sive personaliter sive per vicarium, speciatim ruri, strictius tenetur, ut per se patet.

177. *Quid si neonati parentes ex aliqua causa peterent licentiam differendi baptismum ultra triduum?* Alicubi leges synodales ex causa permittunt dilationem, v. g., octo dierum (intellige semper speciali adhibita vigilantia ne infans interim sine baptismo moriatur). Caeterum Parochus nulla potitur facultate ultra legum statuta concedendi licentiam; et proinde in casu parentes dissuadere deberet; valde interest enim (maxime hodie) ne in re adeo periculosa abusibus ianua aperiatur. Si autem parentes insisterent, episcopus interpellandus esset.

178. *Quid si parentes peterent ut neonatus (qui caeteroquin in periculo mortis non adsit) domi baptizetur?* Exceptis filiis Principum, Rituale vetat, ne quisquam sive privatim sive solemniter baptizetur domi extra casum necessitatis. Parochus itaque vel parentes dissuadebit, vel saltem (ut in casu praecedenti) interpellabit episcopum. Quomodo autem episcopus se gerere debeat, vide Decr. 1688. S. R. C. (27 *Apr.* 1877), et Frassinetti (*Man.* 299).

179. *Quid si parentes infantem baptizare nollent?* Parochus omnem curam adhibere teneretur, ut impii parentes a tam nefario proposito desisterent. Si nihil proficeret, rem deferre deberet ad episcopum; vix unquam enim expedire potest ut baptismum utroque parente reluctante (nisi puer hic et nunc in periculo mortis versaretur) conferatur (ets secreto). *Gousset* (*II.* 81) *et Del Vecchio* (*II.* 443).

180. *Quid si solo patre fortiter reluctante, mater baptismi collationi consentiret?* Tunc puer baptizari deberet. *Cf. Lehmkuhl* (*II.* 84) *et Bened. XIV.* (*Const.* Postremo mense *n.* 16). Caute tamen procedi, et episcopus tunc etiam consuli deberet; pater enim (nisi secreto et caute administratio fiat) de violatione patriae potestatis querelas interponere posset. Adde discordiam etc.

181. *Si duo coniuges protestantes, deficiente ministro proprio, exhiberent parocho proprium infantem baptizandum, declarantes, sese per hoc haud intelligere obstringi ad eum educandum in religione catholica, poteritne parochus eum baptizare, ut interim in tuto ponat innocen-*

tis infantuli aeternam salutem, praescindendo ab eo quod in futuro evenire possit, quando ad aetatem discretionis pervenerit? Negative, praeterquam in periculo mortis. *S. C. S. O.* (26. *Aug.* 1885), *apud Acta* (*XVIII. pag.* 343).

182. *Quid si pater sectae acatholicae nomen dedisset, et vellet ut filius a ministro haeretico omnino baptizaretur; mater autem catholica vellet ut prius a catholico baptismum reciperet?* Si baptismum ab haeretico conferendum impediri non possit, tunc si futurum sit validum, non erit prius ab alio conferendum (secus enim rebaptizatio locum haberet). Si autem baptismum haereticorum, esset invalidum vel dubium; tunc puer sive a sacerdote catholico sive a matre ipsa, sive ab alio (prout prudentius fieri poterit) erit baptizandus, episcopo consulto. *Del Vecchio* (*II.* 445).

183. *Quid si infidelis adultus baptizari peteret?* Standum Rituali; et maxime notandum quod, si commode possit, episcopus tunc quoque consuli debet. Specialis autem prudentia exigitur, si qui petit sub patria potestate adhuc existat. *Del Vecchio* (*II.* 444).

184. *Quid si mulier gravida in periculo mortis versetur?* Si nulla adsit spes extrahendi foetum vivum post mortem matris per operationem caesaream (si nempe iudicio medicorum iam sit mortuus; aut, ut dicit Capellman, non adhuc tres menses a conceptione transierint), tunc parochus ad nihil tenebitur. In casu contrario, tempestive curare debebit ut actu mortis medicus interveniat et operam suam praestet; ad quam praestandam iuridice quoque cogi posset, si foetus maturus foret aut saltem vitabilis, septimo mense iam incoepto. Mortua matre et medico non adhuc veniente, venter defunctae calidus interim servari deberet. Caeterum parochus ad operationem adeo sibi indecentem per se exequendam, meo iudicio, non teneretur, et poenis quoque a lege civili comminatis subiici posset. *Cf. Praxis* (*Ed. I. pag.* 675).

185. *Quid notandum circa inscriptionem baptismorum in libro parochiali?* Parochus observare debet normam indicatam a Rituali (*Tit.* Formulae scribendae); et si proles ex legitimo matrimonio nata non fuisset, parentibus ignotis illam adscribere deberet. Si tamen de matre certe constaret, ei adscribenda esset, dummodo (N. B.) absque ulla infamiae occasione (atque adeo ea ipsa petente) id fieri posset. Patris illegitimi nomen ex sola matris petitione scribi non debet

(saltem modo absoluto); sed oportet ut ipse praecise id petat; imo theologi aliqui volunt insuper ut se subscribat; quod tamen in praxi difficile esse solet. *Cf. Baruffaldi* (*Tit.* 93. *n.* 7), *Berengo* (*n.* 88), *et Monit. Eccl.* (*IV.* II. *pag.* 16). Caeterum regula optima est sequens:

Praeter librum consuetum, habeatur alter liber pro notitiis secretis. Si infans sit filius matris coniugatae cum marito conviventis, coniugibus semper adscribatur, et nulla instantia in contrarium audiatur; sed, si quis reclamet, ad iudicem mittatur. Si genitores civili dumtaxat matrimonio iuncti essent, id notari deberet. Si ambo genitores sint ignoti, aut non consentiant ut eorum nomina ullo modo appareant, tunc solum in libro consueto babptismus adnotetur sub formula *ex ignotis parentibus*, seu *de domo Dei.* Si autem deferatur quidem infans tamquam illegitimus et natus ex matre non coniugata vel non convivente cum marito, sed ita ut illa consentiat aut exigat ut proprium nomen indicetur; tunc duplex fiat inscriptio. Prior in libro consueto sub formula *de domo Dei*, et altera in libro secreto indicando nomen matris. Si vero, qui puerum deferunt, patris quoque nomen denuntient, tunc in libro secreto illud quoque indicari poterit, sed caute (dicendo v. g., *ut dicitur*, *ut aiunt*, *ut relatum fuit*, *ut institerunt scribi* etc.), nisi de patris ipsius consensu vel instantia certitudo omnimoda habeatur. Inscriptione autem facta in libro secreto, spatium relinquatur, ut prolis legitimatio (si forte in posterum subsecutura esset) adnotari valeat.

ARTICULUS II.

De parocho quoad sacramentum confirmationis.

186. *Quales sunt parochi circa sacramentum istud obligationes?* Debet instruere populum circa naturam, et effectus huius sacramenti; circa obligationem illud suscipiendi; circa aetatem; dispositiones; patrinos etc. Debet insuper specialem adhibere curam 1. (certiorem faciendo episcopum) si in paroecia sua multi sine hoc sacramento iam adolescere inciperent; 2. si aliquis iam adultus neque adhuc confirmatus esset (maxime occasione sacrae visitationis); 3. si puer esset moribundus, et episcopus soleret ad privatas domos in hunc

finem accedere, idque facile obtineri posset. Debet etiam disponere pueros ad hoc sacramentum, speciatim occasione illius publicae administrationis. Debet denique inscribere confirmatos in libro parochiali (si in dioecesi talis sit consuetudo) iuxta formulam in Rituali praescriptam. *Cf. Frassinetti* (*Man. n.* 302).

ARTICULUS III.

De parocho quoad sacramentum Eucharistiae in ecclesia administrandum.

187. *Quid de instructione circa sacramentum istud populo danda?* Agendum est 1. de institutione; 2. praesentia reali; 3. obligatione; 4. effectibus; 5. dispositionibus a parte corporis; 6. dispositionibus a parte animi; 7. frequentia. Instructioni autem fervidas exhortationes (maxime circa frequentiam et dispositiones) parochus superaddat.

188. *Quandonam tenetur parochus Eucharistiam administrare?* Non solum in paschate, sed toties quoties personae communicandae adsint.

189. *Quid de gradu culpae si recusaret?* Etsi absque magna petentis turbatione, bonis modis, et solum rarissimis vicibus se eximeret, certe aliquo modo peccaret (intellige nisi iustâ causâ impediretur). A culpa mortali autem excusari non posset 1. si ex sistemate solum in paschate Eucharistiam distribuere vellet; 2. si, denegando, grave scandalum suscitaret; 3. si denegatio in petentis infamiam et iniuriam redundaret; 4. si magnam turbationem petenti inferret.

190. *Obligatio ministrandi Eucharistiam estne personalis: an vero parochus potest delegare alium, sive sacerdotem sive diaconum?* Die paschatis debet ministrare Eucharistiam personaliter, nisi legitime impediatur. *Rituale.* Infra annum potest delegare alios sacerdotes; sed non diaconum, nisi deficiente sacerdote. *S. Lig.* (*VI.* 237).

191. *Quid de parochis, qui non equidem prorsus recusant, sed petentes ut expectent cogunt, vel ad communionem frequenter accedentes irrident, spernunt etc.?* Peccant, ut per se patet.

192. *Debetne parochus repellere aliquos a sacra mensa?* Repellere debet actu et certe indignos, si absque infamia eos

repellere possit. Casum habes 1. in muliere quae valde immodeste accederet; 2. in publico peccatore, cui si Eucharistia administraretur, christifideles de hac ipsa administratione valde scandalizarentur; prout contingeret in publica lupanaris meretrice; in publicis concubinariis cum filiis modo uxorio conviventibus, aut matrimonio civili coniunctis; in publicis excommunicatis si manifeste sint adhuc impoenitentes etc. 3. etiam in peccatore occulto, seu (ad rectius loquendum) impoenitente occulto, si occulte peteret et absque ullo infamiae periculo repelli posset: quod (uti patet) in praxi vix unquam accidit. *Cf. De Occas.* (*n.* 149).

Attamen, si parochus praevideret quod parochianus omnino repellendus Eucharistiam esset publice petiturus, tempestive procurare deberet ne id accideret. In casibus dubiis consulat episcopum; et, si tempus non suppetat, Eucharistiam potius ministret quam deneget.

193. *Potestne parochus titulo nimiae frequentiae aliquem repellere?* Negative. Patet ex Decr. S. C. C. (12 *Febbr.* 1669) dicente: « Nemo a sacro convivio, seu frequenter seu « quotidie accesserit, repellatur ». Iudicium de hoc ad confessarium, non ad parochum spectat.

194. *Quid de iis qui, etsi proprie infirmi non sint neque in lecto decumbant, tamen fere quovis momento per modum cibi vel potus aliquid sumere indigent, et sic ieiunium ad Communionem requisitum nunquam servare possunt?* Hi certe (secluso indulto apostolico) infra annum communicare nequeunt; obstant enim leges ecclesiae 1. de ieiunio naturali, 2. de non administranda Eucharistia horis nocturnis (*S. R. C. Decr.* 4526. *ad* 37, *et Bouix de Par. V.* v. 2). Quum tamen Communio annua (seu paschalis) probabiliter sit de praecepto divino (quod praevalet ecclesiastico), Eucharistia ministrari potest praedictis ieiunis statim post mediam noctem (*Gury II.* 334). Si autem id quoque moraliter impossibile esset, tunc etiam (eadem vigente ratione) lex ieiunii cessare videretur. Cavendum tamen ne scandalum subsequeretur.

195. *Quid de semifatuis?* Hodie theologi dicunt, solum in paschate communionem eis concedi posse (*S. Lig. VI.* 303). Alii vero indulgentiores sunt (*Lehmkuhl II.* 147, *Ballerini II.* 321. *a*). Non loquendo de confessario sed de parocho, dicerem parochum semifatuos a sacra mensa reiicere nec

debere nec posse, nisi irreverentias committant aut constet quod panem a pane non distinguant. Eos itaque admittat, speciatim si consuetudo loci talis sit, maxime vero si secus turbationes provocarentur.

196. *Quid de surdo-mutis methodice non instructis?* De his quoque rigidius loquuntur theologi (*cf. S. Lig.* l. c. *et D' Annib. III.* 133); maxime quia hodie fere certum est quod fidem actualem, ad iustificationem post mortale peccatum necessariam, habere nequeunt. Meo sensu scrupuli hac in re iniici non debent, etsi non solum in paschate sed etiam infra annum surdo-mutus Eucharistiam petat; supposito tamen semper quod reverenter accedat. Rationes sunt sequentes. 1. Non est prorsus indubitatum quod surdo-muti fide actuali careant, maxime quia interna illustratione donari possent, dicente D. Th. (*De verit. XIV.* XI. *ad* 1): « Certissime tenendum est quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quae sunt ad credendum necessaria ». 2. Quis scit an surdo-mutus peccato mortali gratiam amiserit? 3. Eucharistia antiquitus dabatur etiam infantibus ad gratiae augmentum. 4. Reverenter accedendo, iam ex hoc ipso surdo-mutus panem a pane distinguit. 5. Hae miserae creaturae tot aliis auxiliis spiritualibus privantur. Eccur itaque hoc etiam sacramento destituentur, quod illis utile esse posset? 6. Nullam habemus ecclesiae prohibitionem (*cf. Rituale*). 7. Praxis est ut etiam infra annum surdo-muti (etsi non instructi) ad sacram mensam admittantur (*Roetti pag.* 32). 8. Repulsio non solum eosdem, sed etiam eorundem familias facile offenderet.

197. *Quid de obsessis aut infestatis a daemone?* Ab hoc sacramento, quo plurimum et longe magis aliis indigent, arceri non debent (*S. Lig. VI.* 303). Excipe nisi irreverentiae intolerabiles locum haberent; ut puta, si daemon ad ieiunium prius frangendum, ad os diu obserandum (ne sacra particula recipi possit), ad sacras species expuendas etc., eos cogeret; aut si eorum os stercore conspurcaret, vel illos (cum turbatione devotionis aliorum) in terram coniiceret, ad clamorem excitaret etc.

198. *Quid deservit (maxime in civitatibus et oppidis) ut personae piae diebus quoque ferialibus facilius ad sacram mensam accedant?* Praeter exhortationes (ut supra), deservit speciatim 1. si Missae summo mane horisque fixis quotidie

celebrentur, et SS.ma Eucharistia, quin personae expectare cogantur, administretur; 2. si Confessariorum copia praebeatur; 3. si virtutes (speciatim castitas) floreant; 4. si SS.ma Eucharistia convenienti decore conservetur et distribuatur. Quid enim si, v. g., conopoeum esset deforme et lacerum, stola succida, tobalea sordida? Personae, speciatim civilis conditionis, ab his abhorrent.

ARTICULUS IV.

De Parocho quoad Sacramentum Poenitentiae in Ecclesia administrandum.

199. *Quid notandum circa confessionalia aut alia loca confessionibus destinata?* Confessionalia collocentur in loco patenti, atque ita, ut nimis prope nec sedilia nec genuflexoria adsint. Bene est si cortinis (quae confessarium obtegant) muniantur, dummodo loci consuetudo id patiatur. Curandum ut ostiola bene et facile claudi possint; secus enim poenitens, ab alia parte genuflexus et expectans, verba confessarii audiret. Si confessionalia nova fieri debeant, curandum ut tam pro confessario quam pro poenitentibus commoda sint, atque ut foramina cratum sint minutissima et rotunda, non vero oblonga.

Locus aptus et specialis ad excipiendas confessiones virorum semper erit utilis, et poterit quoque esse necessarius. Confessionale etiam, aut tabula cum crate pro mulieribus surdis, ut sic melius modestiae consulatur, in sacristia aut alio loco congruo, valde conveniens esset.

200. *Quid notandum circa parochi iurisdictionem?* Iurisdictio in parochis ex ipso officio provenit quoad parochianos, nec respicit territorium bene vero personas; unde parochus etiam extra dioecesim parochiani sui confessionem valide semper (atque etiam licite si privatim, aut de consensu rectoris ecclesiae) excipere potest. Dixi *quoad parochianos;* nam quoad alios iurisdictio est delegata. Haec tamen delegatio alicubi semper subintelligitur, non solum quoad eos qui ad ecclesiam parochialem se conferunt, sed etiam pro tota dioecesi.

201. *Quid notandum circa auditionem confessionum foeminarum in ecclesia quoad tempus et decentiam?* « Con-

« fessarii sine necessitate audire non debent mulierum con-« fessiones post crepusculum vespertinum et ante auroram » S. C. Epp. 21 Ian. 1620. Data necessitate, vel causa iusta (maxime pro casu extraordinario), lumina apponantur, et saltem aliquae aliae personae adsint in ecclesia. Diurno quoque tempore nullius foeminae confessio audiatur, ianuis *omnibus* ecclesiae clausis.

202. *Quid notandum circa obligationem, quam parochus habet, audiendi confessiones; et parochianos suos ad confessionis frequentiam adhortandi?* Obligatio audiendi confessiones in parocho est personalis; imo, dicit Croix (III. I. 752), hanc praecipuam existimari pastoralis curae partem. Ille saepe saepius in concione parochianos (iam a se, ut suppono, rite instructos), et speciatim viros, ferventer adhortabitur ut (maxime si in peccato mortali versentur) sacramenta frequentent; monendo etiam genitores et heros, ut filios (iam inde ab anno septimo) et famulos suos ad confessionem mittant. Ipse autem ad minus diebus festis promptus atque assiduus operam suam praestabit. Certe a gravi peccato excusari nequeunt parochi, qui solum in paschate ad confessionale se conferunt. Dicunt: poenitentes non adsunt. Sed cur non adsunt? Utique quia sciunt ecclesiam esse clausam, aut parochum dormire, vel utcumque ad confessionale se conferre nolle. Dixi *ad minus diebus festis;* speciatim enim in magnis paroeciis, oppidis et civitatibus, potest esse valde laudabile (aut etiam necessarium et obligatorium) ut parochus diebus quoque ferialibus in confessionali praesto sit. Certe si sit requisitus, quacumque die et hora, parochianorum (si tamen indiscrete et irrationabiliter non petant) confessiones audire tenetur.

Muneri autem suo deficeret parochus non solum si recusaret; sed etiam si poenitentes expectare cogeret, vel taedium ostenderet etc.

203. *Quid notandum circa sacerdotes in auxilium pro hoc officio adhibendos?* Quamvis parochus personaliter se praestare debeat, id non impedit quominus adiutores sibi adsciscat. Hoc semper laudabile erit, imo passim plus vel minus necessarium. Ubi difficile est quod parochiani alibi se conferant, oportet omnino ut parochus identidem confessarium extraordinarium paroeciae suae procuret; idque speciatim in paschate. In paroeciis satis amplis vicarius stabilis (etiam in

hunc finem) exigi poterit; et interdum ille non sufficiet, sed alii confessarii quoque procurari debebunt. Videndum tamen quales sint, ne forte potius nocumentum quam adiumentum afferant. Caeterum parochus omnimodam libertatem parochianis relinquat, ut etiam ad alias ecclesias se conferant pro confessione; et hac de re nullam nec publice nec privatim querimoniam moveat, aut displicentiae signum praebeat. Si tamen fere nemo ad illum accederet, valde attendere ne ex aliquo magno defectu proprio id accideret, et (quatenus ita esset) se emendare deberet.

204. *Quid speciatim notandum circa viros?* Magna commoditas viris praestari debet; ipsi enim expectandi patientiam non habent, graviora peccata habere solent, et, si quando accedunt commoditatem non inveniant, difficile cito redibunt. Optimum factu erit, si singulis diebus festis (et maxime tempore paschali) prius viri omnes (qui valde diluculo venire solent) in sacristia audiantur, et postea (Missâ celebratâ) in confessionalibus audiantur foeminae. Pessime se gerunt illi parochi qui viros despiciunt, aut eos aegro animo audire palam faciunt, aut totam eos audiendi provinciam (quae profecto maioris momenti est) vicario relinquunt.

205. *Quid notandum a parocho circa personas devotas?* Hae (quantum fieri potest) diebus ferialibus (speciatim in oppidis et civitatibus) audiantur, ne diebus festis alii, qui magis indigent, audiri vel nullo modo possint vel solum perfunctorie. Dictae personae devotae solent esse matres familias aut aliae foeminae pauperes, quae necessitatem habent se cito expediendi, atque ordinarie summo mane dumtaxat venire possunt, et illucescente die domum redire coguntur, ut rebus familiaribus consulant, aut laborando victum sibi comparent. Ex sacramentorum frequentia in his personis magnum bonum sine dubio provenit; sed, uti patet, necesse est ut parochus (cui tale bonum cordi sit) semper citissime e lecto surgat, et sic (magnum meritum sibi comparaturus) non leve incommodum subeat. Curet ut vicarius idem faciat. Orationem autem et meditationem ad aliud tempus differat.

206. *Quid notandum a parocho circa usum scientiae in confessionali habitae ad externam gubernationem, et circa sigillum?* Caveat solertissime parochus ne scientia confessionis ad aliquam externam paroeciae gubernationem utatur; nec facile roget poenitentes ut eorum dictis ad aliquod mo-

nitum vel aliquam correctionem uti possit; quamvis enim poenitens consentiret, de re periculosa semper ageretur. Insuper non debet uti confessionali ad inquirendum de parochianorum moribus; huiusmodi enim praxis pessimas habet consequentias, ut videbimus infra (*De correctionibus*). In acceptando onere exequendi restitutiones pro parochianis (maxime vero in illis reapse exequendis) cautissime procedat, propter periculum ne is cui restitutio fit, aut cui efficienda committitur, in cognitionem vel suspectum personae devenire possit. Notandum denique quod, si forte ex scientia externa iam aliquid sciat atque ad remedium apponendum procedere debeat, adveniente delinquente pro confessione, prudentia exigere potest, ut (antequam confessionem incipiat) dictam suam scientiam illi significet. Si vero solum post auditam confessionem ea de re scientiam externam acquirat; tunc maxime caveat ne violati sigilli suspectum ingerat, et proinde (nisi factum iam notorium evaserit) aut externe non procedat, aut differat, aut saltem circumstantias confessioni auditae extraneas indicet, ut scilicet delinquens cognoscat quod parochus de re illa post confessionem suam ab aliis notitiam acquisivit.

207. *Debetne parochus in confessionali esse benignus, an vero rigidus?* Omnia extrema sunt vitiosa; sed caveat speciatim (maxime hodie) a rigiditate, quae peiores effectus habere solet. Parochi confessionale desertum remaneret, et ille quoad sacramenti poenitentiae administrationem (quae, ut dixi, censetur praecipua eius ministerii pars) inutilis redderetur, ut optime dicit Frassinetti (*Man. n.* 391).

ARTICULUS V.

De parocho quoad primas infirmorum visitationes, et sacramentum poenitentiae iisdem administrandum.

208. *Debetne parochus docere populum solum de modo bene vivendi?* Negative; sed oportet etiam ut identidem de modo quoque bene moriendi parochianos suos doceat.

209. *Quid procurare debet ut fiat imprimis, eveniente casu periculosae infirmitatis?* Ut sive ab infirmo ipso, sive saltem ab eius familiaribus, cito advocetur. De hoc populum admonebit. Benedictionis (quae pro infirmis a rituali prae-

scribitur) utilitatem ostendat. Medicos quoque et phlebotomos, qui ad paroeciae suae infirmos advocari solent, sibi benevolos reddat, curando ut ab iis certior reddatur de periculose decumbentibus, maxime si agatur de familiis hac in re parum sollicitis. Infirmis pauperibus eleemosynas dare aut saltem procurare studeat; id enim ut cito advocetur non parum iuvabit. Curet ne suae visitationes quasi pro nuntio certae mortis habeantur. In hunc finem etiam infirmos morti non vicinos, aut illo morbo non morituros libenter visitet; et, si curam hospitalis habeat, etsi nemo extremis subsidiis indigeat, illuc identidem se conferat.

210. *Vocatus quomodo se gerere debet?* Sive die sive noctu et non obstantibus incommodis, ad infirmum se conferat, et quidem statim. Nullam autem querimoniam moveat, si forte infirmitas leviuscula fuerit, neque illum advocandi necessitas adfuisset. Hae querimoniae in causa essent cur pro aliis vere indigentibus non advocaretur.

211. *Potestne parochus uti hac regula: ibo si vocatus fuero?* Negative generatim. Rituale dicit: non expectabit ut vocetur. Prudentia tamen necessaria erit; accessus enim non libenter acceptus praeiudicare potest, et quidem interdum gravissime, maxime si de divitibus agatur.

212. *Quomodo itaque se gerere debet parochus si resciat aliquem esse infirmum, et non vocetur?* Imprimis de morbo eiusque statu, sive a medico sive a familiaribus aut vicinis, informationes capere procurabit. Expedit autem ut ipse diversorum morborum aliquam cognitionem habeat; et speciatim ut cognoscat quaenam sint mortis vicinae signa, unde sine mora de infirmo adeundo eique sacramentis ministrandis sollicitus sit.

213. *Quinam morbi solent esse mortis nequaquam periculosi?* Sunt praecipue 1. Dolores ventris (*coliche*); 2. Febris reumatica articularis (nisi pulmonem aut cerebrum afficiat); 3. Respirandi difficultas (*asma*); 4. Haerisipolae; 5. Convulsiones epilepticae; 6. Convulsiones hystericae.

214. *Quinam est cursus morborum magis communium, qui plus vel minus mortis periculum inducere solent?* Apoplexia; vulnera in cavum penetrantia; magna haemorragia (v. g., in puerpera); febris perniciosa palustris (maxime in secundo accessu); insolatio (*colpo di sole*); asphisia; venenum ex arsenico vel acido nitrico (*acqua forte*); choléra;

hi morbi paucis horis aut citius mortem afferre possunt.

Inflammatio retis rapida et totalis (quam medici italice vocant *peritonite acuta e diffusa*); inflammatio acutissima membranae cerebralis (*meningo - encefalite - siero - fibrinosa*); carbunculus malignus, si cito adustione non curetur; hernia incarcerata, si cito remedium apponi non possit; hi morbi cursum brevissimum , nempe duorum vel trium dierum , habent.

Variolae arabae (*vaiuolo nero o maligno*); angina (*croup*); idrofobia; tetanus; intestinorum occlusio (*mal del miserere*) intra septem aut quinque aut etiam tres dies occidere possunt.

Inflammatio pulmonis (vulgo *polmonite*, *pneumonite*, *pleurite*, *peripneumonite*, *cattarrale*, *malattia di petto*, *attacco di petto*, *doglia di costa*, *mal di punta*) regulariter septem vel novem dierum cursum habet; et interdum quatuor, interdum duodecim. In senibus est fere semper lethalis, quamvis forte mitis videretur.

Febris putrida (vulgo *tifo, sinoco, febbre tifoidea, mal maligno*) regulariter duabus hebdomadis durat , et interdum tribus; sed surditatem et delirium adducere solet, atque interdum habet cursum (uti aiunt) *tumultuarium*, et intra paucos dies ad mortem ducit; unde cito administranda sunt Sacramenta. Si tamen infirmus delirio non subiiciatur, tunc quatuor etiam aut quinque hebdomadis morbus durare potest; ita ut ex lenta consumptione mors sequatur.

Infirmitates, quae tempore magis diuturno durare solent, sunt speciatim paralisis (dummodo organa ad vitam necessaria non afficiat); hydropisis; chancrum stomachi (*callo al piloro*), et phtisis. Tertium (seu ultimum) stadium in phtisi indicatur praecipue a sudoribus solum in media parte personae, nempe a ventre usque ad caput et in palmis manuum post somnum, nec non ab alvi profluviis praecipitosis, febri pluries in die exacerbata, et sputis copiosis, fere liquidis, purulentis atque assiduis.

215. *Quidquid sit de genere morbi, quaenam sunt signa mortis vicinae?* Sunt 1. Si inflatio a cruribus iam ad pectus procedat; 2. Si infirmus cibum amplius non sumat; 3. Si eructiones (v. g.; *la migliare*) rapide dispareant et intus redeant; 4. Somnolentia continua; 5. Singultus; 6. Si diebus criticis (nempe septimo et quarto decimo) febris adaugeatur;

7. Respiratio frequentissima (*affanno*) cum multo catharro, qui vix aut ne vix quidem expelli possit; 8. Si personae iam seni, aut vitio organico vel magna gibbositate vel morbo chronico affectae, infirmitas acuta nempe cum febri superadd- datur; 9. Si in morbo acuto remedia nihil profuerint; 10. Si infirmus in osse sacro aut coxendicibus plagari incipiat; 11. Si involuntarie urinam et excrementa emittat; 12. Si febris sit ardentissima, nempe 41 graduum centigradi, aut 130-150 pulsationum in singulis minutis. Attamen ultima tria signa in typho non essent attendenda; bene vero in hoc fere semper mortalis est gradus 42, aut rapidus descensus ad gr. 37 vel 36.

216. *Quid igitur si Parochus non vocetur, sive morbus dilationem patiatur sive non?* Si morbus dilationem patiatur et nihil aliud clamet ut sollicitudo adhibeatur, parochus pedetentim procedere poterit, atque interdum (si familia Dei timorem habeat) expectare ut vocetur. E contra si morbus iam ad ultimum stadium processerit, vel suapte natura cursum brevem habeat, vel cito loquelam et cognitionem adimat; tunc sollicitudo necessaria erit. Idem dic si non equidem mors adeo vicina esset, sed notabile tempus, sive ad procurandum accessum, sive ad disponendum aegrotum, sive ad eius conscientiae negotia componenda, exigeretur.

217. *Sed quomodo accedendum?* Si res sit de rusticis aut pauperibus adhuc sincere catholicis, accessus non solet esse difficilis. Imo ordinarie nullum sequitur inconveniens si parochus sic et simpliciter domum infirmi ingrediatur dicendo, v. g., se intellexisse infirmum adesse, et, ad notitiam de eo habendam vel ad benedictionem ei dandam, divertisse. Ordinarie, inquam, parochus ita se gerens benevole tam a familia quam ab aegroto excipitur.

Si autem de familia sincere quidem catholica, sed nec rustica nec paupercula agatur: tunc facile melius erit si parochus non sic et simpliciter se praesentet, sed potius ut vocetur procuret. In hunc finem rogare poterit personam familiae amicam, ut quasi motu proprio familiam ipsam sollicitet ad parochum vocandum et religionis subsidia aegroto procuranda. Sed, si persona ista non inveniatur, tunc parochus cum aliquo de ipsa familia colloquium habeat, et sic accessum ad infirmum obtinere satagat.

218. *Quid si aegrotus esset de illis, qui parum aut nihil religionis habent, et sic difficile sit quod ad acceptan-*

dum sacerdotem atque ad recipienda Sacramenta disponantur? Quomodo tunc accessus obtineri poterit? Quoad huiusmodi homines, caveat imprimis parochus ne cum ipsis, dum adhuc sani sunt, quasi inimicus procedat. Potius vultum hilarem eis ostendat eosque salutet, et pro opportunitate illos alloquatur atque invisat. Eveniente lethali infirmitate, si non vocetur, tunc quoque medium magis aptum esse solet, uti personis familiaribus infirmi, quae illum disponant. Aliquando loqui poterunt de confessione facienda; sed ut plurimum melius erit si agant dumtaxat de recipienda simplici parochi (aut alterius sacerdotis magis benevisi) visitatione, dicendo, v. g., illum habere Imaginem vel Reliquiam prodigiosam eiusque benedictionem etiam pro recuperanda sanitate valde efficacem esse posse: aut (si infirmus esset pauper) dictum sacerdotem largas eleemosynas fore largiturum; aut venire debere ad vicinam familiam pro tali vel tali negotio: aut iam venisse et licentiam visitandi infirmum petiisse, aut fuisse invitatum, quia auditum fuit eum habere cognitiones medicas, quae prodesse poterunt. Aegroti praedicti difficultates adducere solent, quae ordinarie fundantur. 1. in respectu humano; 2. in timore amittendi subventiones quas a sociis percipiunt; 3. in iuramento emisso nihil commune habendi cum sacerdotibus et ecclesia; 4. in defectu fidei; 5. in praetextu quod sufficiat omnia componere cum Deo, quin necesse sit confiteri apud sacerdotem; 6. in falsa fiducia recuperandi sanitatem; 7. in disperatione obtinendi veniam a Deo; 8. in rubore tot scelera confitendi. Parochus itaque curabit ut dictae personae familiares eliminent difficultates ab aegroto adductas aut verisimiliter adducendas, dicendo, v. g., parochum venturum esse noctu et nullam publicitatem esse faciendam; si quid forte amittatur, aliis mediis haberi posse tantundem et amplius; dictum iuramentum nullam vim habere, imo maximam esse iniquitatem illud servare; veritates fidei esse certissimas, et, si per impossibile dubiae forent, maximam esse stultitiam malorum aeternorum adeo horribilium periculo se exponere; confessionem apud solum Deum peractam non sufficere; mortem supervenire posse sanis, et multo magis infirmis; aut etiam infirmitatem esse gravem, et periculum dissimulari non posse; Divinam Misericordiam nullos limites habere: sacerdotes nullam de sceleribus admirationem concipere, semper enim scelera audiunt; neque

oportere ut confessio apud parochum fiat, sed quemlibet alium sacerdotem seu religiosum advocari posse; demum ex rebus cum Deo rite compositis magnam pacem et consolationem exoriri, quae etiam ad vim morbi imminuendam valde deservire potest. Si morbus dilationem patiatur, interdum melius erit non loqui statim de sacerdote advocando, sed incipere a longe, procurando ut infirmus sacrum numisma (v. g. *la medaglia miracolosa*) ad obtinendam gratiam sanitatis accipiat et osculetur, aut unam *Ave Maria* vespertinis horis recitet ut dolores leniantur et quiete dormire possit. Si infirmus alicui sectae adscriptus fuerit et socii illum assistant, tunc curandum ut dictae personae familiares impediant quominus illi ad eius lectum accedant, dicendo quod indiget quiete et expedit ut cum nemine loquatur. Si parochus ope consanguineorum nihil obtinere potuerit, videat an ope amicorum, aut vicinorum, vel etiam famulorum, aut alicuius personae, cui infirmus difficile contradicturus sit, aliquid obtinere possit. Foeminae praesertim valde bene deservire solent; idque quamvis non multum religionis haberent. Interdum habetur auxilium ab iis etiam, in quibus nulla spes collocari posse videretur; imo nonnunquam ab aliquo ex dictis sociis efficacissimum adiumentum habitum fuit, quandoquidem non in omnibus sectis receptio sacramentorum in extremis vetatur; et non omnes socii statuta propriae sectae ex corde servant. Aliquando praecipuum impedimentum provenit ab ipsis familiaribus infirmi, qui, propter timorem aegrotum turbandi et terrefaciendi, sacerdotis ingressum firmiter impediunt. Tunc parochus bonis modis eos persuasos reddere conabitur, quod tam caute et pedetentim processurus erit, ut infirmus nullo modo turbetur; sed potius magnam pacem, tranquillitatem et consolationem, ipsi eius saluti corporali valde proficuam, experiatur. Si haec non prosint, tunc dicere debebit, quod agitur de aeterna salute illius miseri infirmi; quod morbus ita processit, ut nullam dilationem amplius admittat; quod sacramenta administrata quando aegrotus nihil intelligit, nihil iuvant; et demum quod de illo aegroto miserrimo sine sacramentis morituro aeternum remorsum habebunt. In his autem et similibus casibus valde difficilibus orationi est incumbendum; atque interdum pro auxilio vel consilio recurrendum ad illos Sacerdotes vel Religiosos, qui speciali peritia et dexteritate hac in re praediti

sunt, et ab huiusmodi infirmis multo facilius excipiuntur.

219. *Quid si accessus concederetur solum cum pacto ut parochus ad modum amici; non vero ad modum sacerdotis, accedat, quia infirmus nec de benedictionibus nec de confessione quidquam audire velit?* Parochus acceptet; quandoquidem amicus aditum confessario forsan aperire poterit.

220. *Sufficitne quod parochus de aditu ad infirmum habendo sollicitus sit?* Negative; sed, si casus sit difficilis, oportet 1. ut prius bene se praeparet; 2. ut (quatenus opus sit) facultatibus necessariis se muniat; 3. ut tempus magis aptum eligat, quod esse solet post horam nonam antemeridianam et circa penultimam ante solis occasum, quando nempe foeminae res domesticas composuerunt et febris remissior esse consuescit. Interdum potest esse necessarium ut tempus nocturnum eligatur; et semper cavendum ne socii impii tunc adsint.

221. *Quid si parochus praeter praevisionem eosdem socios impios ad lectum infirmi reperiat?* Benevolentiam hilari vultu eis ostendat; sed pro tunc de fine religioso, propter quem advenit, nihil dicat. Postea autem ope familiarium curabit ut secedant etc.

222. *Quid si infirmus, sacerdotem videns, imprecationes et improperia contra illum evomeret?* Patientia adhibenda esset, neque statim terga ei verti deberent. Incusetur vis morbi et delirium; sermo blande ad aliud divertatur, et sic paullisper (si fieri possit) omnia benevole componantur. Si autem infirmus in sua malevolentia perseveret; tunc parochus, quod praeter intentionem fuerit occasio huius turbationis, displicentiam ostendat; dicat se offensum non remansisse et esse amicum sicut antea; recedens infirmum (si expediat) salutet illumque postea familiaribus commendet eisque patefaciat desiderium redeundi, si forte miserrimus ille ad meliores sensus rediturus esset. Dein oret, orare faciat, et videat an alia media adhiberi valeant.

223. *Obtento aditu ad infirmum, quidnam imprimis curare debet Parochus?* 1. Ut nullam aversionis occasionem ei praebeat; 2. ut eiusdem benevolentiam positive sibi procuret.

224. *Quomodo nullam aversionis occasionem aegroto praebebit?* Caveat imprimis ab eo terrefaciendo. Dicat, v.

g., se illinc transiisse; aut morem sibi esse infirmos visitandi quamvis graviter non decumbant. Caveat insuper ne taedium vel displicentiam aliquam ei afferat. In hunc finem voce submissa loquatur; nec longos sermones neque cum infirmo (maxime in anhelus aut valde debilis sit), neque cum assistentibus habeat, aut saltem petat an vociferationes ei fastidium afferant; risui aut facetiis non indulgeat; si infirmus lamenta emittat, id non vetet. Non dicat: Haec infirmitas pro te est magnum bonum, pulcherrimum donum Dei, fortuna ingens. Personae quidem perfectioni attendentes verba huiusmodi in bonam partem accipere possunt, sed non personae mundanae aut rudes, quae pro crudelitate id acciperent (quasi sacerdos de earum infirmitate gauderet). Fere omnes aegroti de salute recuperanda sibi blandiuntur, idque avidissime cupiunt. Hinc caveat Parochus ne infirmitatem iam esse sine remedio et mortem esse certam declaret; sic enim infirmus magnam aversionem contra illum conciperet, eius praesentiam invisam haberet, et forsan visitationes illius absolute respueret. Ad minus itaque dissimulet; et caveat etiam ne, dum in sua spe aegrotum relinquit, rem esse sine remedio eius uxori aut filiis declaret, si timendum sit ne clamoribus domum repleant, et sic infirmus quod dictum fuit resciat; nêque fidendum si profunde sopitus videretur; contingere enim potest quod omnia (quamvis submissa voce dicta fuerint) perfecte audiat. Denique visitatio sit brevis; infirmi enim plures necessitates habere solent et in libertate relinqui debent. Dum tamen parochus prima vice recedit (ne visitationes sequentes aegrotum terreant) dicat: Si tibi non displicet, veniam iterum; in more enim mihi est ut meos infirmos, donec convaluerint, frequenter visitem.

225. *Quomodo parochus infirmi benevolentiam positive sibi procurare poterit?* In hunc finem (discretione tamen servata) maxime deservire solent sequentia: 1. Ad modum amici cum eo loqui, proprio nomine eum vocando, et dicendo, v. g.: Ad te invisendum veni: a longo tempore te cognosco: patrem tuum cognoscebam: reminiscor adhuc de tali vel tali eventu in tua familia etc. Saepe bene erit de aliqua bona qualitate aut habilitate eum laudare; et, si pueros habeat: munuscula eis praebere etc. 2. Sollicitudinem pro ipso ostendere, v. g., (quatenus opus sit et deceat) potum manu propria ei dare; sudorem ab eius fronte abstergere; operimenta

aptare; muscas ab eius vultu arcere; consilia igienica ad cubiculi aerem purificandum (ope aceti vel nonnullorum granorum cafaei in ferro candenti) praebere; dulciaria ei dare; maxime vero (si esset pauper) inquirere an necessaria habeat, atque eleemosynam ei largiri. 3. Si spes recuperandi salutem ei dari possit, hoc est medium optimum obtinendi benevolentiam ab aegrotis quibuscumque, unde saepe expedit ut parochus spem istam aegroto adeo caram positive nutriat, adducendo, v. g. exempla aliorum qui a simili infirmitate, vel a morbis adhuc gravioribus, optime convaluerunt. Sic infirmus gaudebit, et de facili, ut parochus iterum iterumque redeat, desiderabit.

226. *Estne statim in prima visitatione de confessione loquendum?* Negative; nisi circumstantiae aliud suadeant, ut puta, si infirmitas dilationem non pateretur, aut visitationes facile repeti non possent, vel infirmus esset valde devotus et ipse sacerdotem ad confessionem faciendam vel benedictionem habendam accersivisset etc. Ordinarie praestat ut aliqua visitatio praemittatur, non solum ad infirmi benevolentiam (ut supra) captandam, sed etiam ut sic magis fructuose et bono animo ad confessionem praeparetur.

227. *Monitum de confessione facienda quomodo ordinarie dari debet?* Modo ita blando et industrioso, ut infirmus libenter obsecundet. Ordinarie res bene succedit, si dicatur: — Fili mi, sanitas est in manu Dei: medici nihil poterunt, nisi Deus illos illuminet. Consilium tibi do, fili mi: Fac tibi Deum amicum, fac ut sis in eius gratia; ille enim poterit te adiuvare longe plus quam alii omnes. Esse in gratia Dei semper est necessarium, sed multo magis, quando infirmi sumus. Eia age itaque, confitere corde contrito omnia peccata tua, et proiice te intra brachia Dei tui, qui solus omne bonum quoad animam et quoad corpus tibi dare potest. A multo tempore non es confessus; volo ut nunc bonam confessionem facias; quanta frueris consolatione etc.! — Saepe iuvat sumere occasionem a benedictione danda (maxime si petita fuerit, dicendo quod longe magis proderit iis qui bene confessi in gratia Dei sint); vel ab aliqua indulgentia lucranda; vel ab aliqua festivitate appropinquante. Interdum etiam (maxime in hospitalibus) iuvat dicere: — Cras distribuitur Eucharistia infirmis ex devotione communicantibus, et SS. Sacramentum transit prope tuum lectum; volo ut tu

quoque communices etc. — Si forte infirmus reluctet vel taedium demonstret, nec periculum sit in mora, sacerdos dicat: — Nolo ut turberis: nolo ut confitearis per vim sed libenter —. Si aegrotus dicat: — Veniam ad Ecclesiam et tunc confessionem faciam —, sacerdos reponat: — Nonne melius esset quod nunc (quandoquidem tanta adest commoditas) confitearis, ut Deus gratiam convalescendi et te ad ecclesiam conferendi tibi concedat? — Si dicat: — Confessionem facere volo, sed in posterum —, sacerdos annuat; ita tamen ut tempus vicinum determinet. Si difficultates in medium adducat vel nimiam dilationem petat, et periculum sit in mora; tunc iuvare solet si sacerdos (maxime si prius de eius moribus informationem habuerit) dicat: — Fili mi, iam scio peccata tua; tu blasphemasti; tu Missam non audisti; tu iam inde a decem vel viginti annis praecepto paschali non satisfecisti; tu amicitiam cum foemina non tua habuisti etc. Nonne haec est confessio tua? Eia age itaque, parum remanebit; ego te adiuvabo: In Nomine Patris et Filii etc. Dic: sunt ne viginti an vero triginta anni ex quo non es confessus? — Difficultas interdum non respicit confessionis substantiam, sed Confessarii personam, quatenus multi, speciatim proprio parocho, peccata (maxime furti vel turpitudinum) confiteri nolunt. Si ergo parochianus admonitionem de confessione facienda non libenter audiat, parochus experiri debebit an ope vicarii vel alterius sacerdotis sive saecularis sive regularis illum ad confessionem disponere possit; imo, toties quoties de dicta verecundia et repugnantia suspicandum sit, parochus (antequam ipse cum infirmo de confessione verba faciat) curare debebit ope familiarium ut infirmus, apud Sacerdotem cum quo maiorem confidentiam habeat, confiteatur. Tandem si, omnibus cautelis modisque suavioribus adhibitis, infirmus adhuc reluctaret; tunc parochus horrificum aeternae damnationis periculum ei exponere deberet; sed potius ad modum supplicantis, quam obiurgantis; cavendum est enim ne ob id clamores suscitentur et maiora mala provocentur. Iuvare poterit si prius apertis verbis vicinae mortis nuntium ei datum fuerit; sed saepe bona cautela erit, ut ope tertiae personae id peragatur.

228. *Quid si moribundus diceret se nolle confessionem facere quia non credit?* Parochus dicere poterit, v. g.: — Miser! Infernus adest etiam pro iis qui non credunt... Fides

est necessaria ad salutem..... Solis credentibus repromittitur praemium vitae aeternae.... Nonne vis salvari?.... Deprecare Deum ut fidem habere possis....; et tamquam bonus christianus fac confessionem tuam —. Si moribundus annuat, veniam a Deo petat, et sua peccata accuset, absolvatur (sub conditione tamen, si de eius fide dubia supersint).

229. *Quid notandum circa confessionem infirmorum actu excipiendam?* Sequentia monita passim dantur. 1. Confessarius inter suum et infirmi vultum (ad minuendam verecundiam) manum interponat. 2. Dicat ut situ commodo remaneat et pausas faciat, ne defatigetur. 3. Si assidua siti vexetur, confessarius identidem quaerat utrum bibere velit eique potum porrigat. 4. Si difficile loquatur, sacerdos interrogationibus illum adiuvet, ita ut fere id unum infirmo reliquum sit ut affirmative vel negative respondeat. 5. Si omnino necesse sit ut confessio valde in longum protrahatur (quod tamen raro continget), ad aliud tempus complementum remittatur, ut infirmus non defatigetur et familiares sinistros suspectus non concipiant. 6. Si ex una parte oporteat ut absolutio statim detur, et ex alia confessio integrari nequeat, confessarius confessione dimidiata (quali nempe iuxta circumstantias sine gravi incommodo fieri potest) contentus sit, et quietum reddat poenitentem dicendo quod Deus pro tunc confessionem integram non exigit, remanente tamen obligatione illam perficiendi, si postea poterit. 7. Si inservientes infirmum relinquere nequeant, tunc alicuius peccati venialis confessionem, et aliorum in genere dumtaxat, exigi debebit. 8. Exhortatio ad contritionem sit succosa et affectuosa; sed brevis. 9. Brevissima quoque et levissima poenitentia detur, indictâ tamen aliâ exequendâ si convaluerit. 10. Si infirmus (prout in publicis hospitalibus contingere potest) nolit ut pateat se fuisse confessum, propter timorem ne, ob factam confessionem, a sociis occidatur si convalescat, sacerdos ita se gerat ut non confessionem audire aut absolutionem impertiri, sed simpliciter cum eo loqui videatur.

230. *Quid si infirmus gravem aliquam obligationem habeat?* Theologi dant regulas sequentes. Si concubinam teneat, illam eiiciat vel in matrimonium ducat, si possit; et si non possit, saltem eam a proprio cubiculo arceat, nisi adeo derelictus sit, ut (praeter illam) neminem habeat, qui ei necessaria ministret. Si civile dumtaxat matrimonium contraxerit,

actum religiosum exequatur. Si bona ecclesiastica emerit, haeredem moneat, et syngrapham ab ecclesia requisitam subsignet. Si aliquid restituere debeat, personae probae rem restituendam tradat (confessarius hoc onus periculi plenum declinare procuret), aut in testamento sub forma legati restitutionem adimpleat, nec facile haeredibus (nisi sint meticulosae conscientiae) oretenus illam committat. Si famam reparare teneatur, illam reparet (et hoc onus facile acceptare poterit confessarius). Si ad aliquam scandali reparationem vel retractationem teneatur, illam (saltem apud duos testes) exequatur. Si impiis sectis nomen dederit, ab illis se separet, et duces occultos episcopo denuntiandos manifestet.

231. *In praxi obligationes istae suntne semper moribundis intimandae?* Negative; sed prudentia adhiberi debet. Moribundi enim saepissime credunt sufficere propositum easdem exequendi in posterum, quando (prout fere semper confidunt) convaluerint. Imo aliquas ex his obligationibus facile non cognoscunt, aut de illis non cogitant, aut non credunt esse graves. Aliunde si talis vel talis obligatio, tamquam hic et nunc sub gravi omnino exequenda, declararetur, non semper speratur fructus; et saepe moribundus a peccato materiali in formale, et in maximum (ne dicam certissimum) periculum imminentis et aeternae damnationis, coniiceretur absque ullo bono effectu; nisi etiam ipse parochus (quoad casum syngraphae subsignandae circa bona ecclesiastica) familiae odium contra se concitet et in gravissimas tricas (prout in praxi facillime accidit) se coniiciat. Quomodo itaque agendum? Si poenitens iam *certe* in mala fide sit, omnis lapis moveri debet ut obligationi suae (in quantum ab eo cognoscitur et practice adimpleri possit) satisfaciat; et, si obstinate recusaret, absolvi nequiret. Attamen, quamvis forte etiam extra confessionem eius obstinatio cognita fuisset, secreta teneri deberet; idque non solum ratione scandali, quod ex tali impoenitentia suscitaretur vel augeretur; sed etiam ne propter sepulturam ecclesiasticam tricae postea exorirentur. Si autem moribundus esset in bona fide, et de malo exitu admonitionis timeri deberet; tunc silendum esset; nisi forte 1. res a moribundo exequenda (v. g. retractatio) fortiter reclamaretur a bono publico; 2. Viaticum administrari deberet, nec absque scandalo administrari posset, nisi prius moribundus debito suo satisfecisset. Hoc tamen ultimum non facile

obstabit; etsi enim administratio Viatici declinari nequiret, et quidem diurno tempore perfici deberet; fideles facile supponunt, quod moribundus (cui iam Sacramenta conferuntur) obligationibus suis (quantum potuit in iis circumstantiis) satisfecerit, et conscientiae suae consuluerit; et sic ex Viatici quoque administratione scandalum (saltem tale quod praeponderet) non facile aderit, ut dixi. Interdum tamen vere obstare posset.

232. *Quid notandum est speciatim circa retractationem?*

I. Retractatio triplicis generis esse potest, scilicet 1° *In specie et publica:* retractando scilicet (ope scripturae vel coram duobus testibus) nominatim talia vel talia scripta, dicta vel facta, simulque retractationem evulgando. 2° *In specie sed occulta;* emittendo scilicet retractationem ut supra, sed secreto; illamque ad Episcopum transmittendo ut in cancellaria servetur; ita tamen ut simul aliquo modo evulgetur quod infirmus fecit ea quae facere debebat. 3° *In genere;* nulla scilicet ab infirmo facta retractatione, sed solum (sive publico sive privato sermone) evulgando quod ille omnibus animae suae rebus consuluit.

II. Interdum exigitur omnino retractatio primi generis; si nempe 1° retractandae sint doctrinae valde perniciosae typis editae; 2° si ageretur de Sacerdote, qui (etsi solum dictis vel factis) habitualiter tales doctrinas se profiteri ostenderit; 3° si de insigni aliquo censurato et Ecclesiae rebelli res esset.

III. Interdum sufficit retractatio tertii generis, si nempe ex una parte de nullo ex tribus casibus supradictis ageretur, et ex alia infirmus de obligatione retractationem emittendi non cogitaret, neque prudentia sineret ut circa rem istam in malam fidem coniiceretur. *Berengo* (*n.* 110) *et Frassinetti* (*Man. n.* 371. 372).

IV. Interdum denique exigitur et sufficit ut retractatio secundi generis emittatur; si nempe de iisdem tribus praedictis casibus non agatur, et infirmus ex una parte suam obligationem cognoscat vel prudenter de ea admoneri possit; et ex alia, propter publicationem retractationis in specie peractae, subeundi gravia damna (v. g., amissionem officii caeteroquin liciti) periculum subiturus esset. *S. Poenit. apud Scavini* (*IV.* 221. *q.* 4°. 5°.).

V. Stante dubio (quod in rebus istis facile occurrit), Episcopus (si fieri possit) consuli debebit.

233. *Quid si Sacerdos, vocatus ad Sacramenta ministranda, videat hominem sensibus destitutum?* Interdum explorare debebit aliquantulum ne forte agatur de ebrio; odor vini dabit indicium. Caeterum, ut infirmus a sopore excutiatur, aliquando iuvat eius frontem nonnullis aquae guttis fortiter aspergere, vel manum iterum iterumque excutere, vel palmam manus vellicare, vel paullulum aceti intra nares vel os immittere; et postea manum illius accipere dicendo: obstringe mihi manum. Iuvat etiam plantam pedis vellicare, vel epigastrium, nempe stomachum, premere (Sacerdos tamen quoad mulieres sic non faciat, quamvis forte curare possit ut ab aliis fiat). Si infirmus intelligat, sed loqui non possit, Sacerdos ei suggerat, ut manum obstringat in signum quod sua omnia peccata accusat; quod de omnibus culpis suis dolet; quod proponit etc.

234. *Quid si non appareat quod infirmus intelligat, et nullo modo a sopore excuti possit?* Tunc Rituale dicit: « Si confitendi desiderium sive per se sive per alios osten- « derit, absolvendus est ».

Etsi autem nemo fidem faceret quod infirmus hoc desiderium expresserit, iuxta praesentem Ecclesiae disciplinam, absolutio dari potest; imo (ut hodie communiter dicunt) debet (attamen sub conditione). *Praxis* (*Ed. I. pag.* 691).

235. *Quid si moribundus ita sensibus destitutus vitam scelestissimam duxisset, vel etiam in actu peccati ita remansisset?* Tunc etiam sub conditione absolvi posset. *S. Lig. n.* 483. De moribundo ebrio idem docet Gury (*Cas. consc. II.* 308); ebrietas enim inculpabilis esse atque attritio ante ebrietatem forte concipi potuit; quod iuxta Scotum sufficeret.

236. *Moribundis sensibus destitutis absolutio (conditionata) potestne dari etiam pluribus vicibus?* Affirmative, speciatim morte iam iam imminente, aut si de moribundo magnis tentationibus subiecto (quibus interne consentire posset) ageretur. *S. Lig.* (*Praxis n.* 76).

237. *Si moribundus usque ad extremum sacramenta recusasset, possetne absolvi quando sensibus destitutus remanserit?* Si parochus sit certus quod moribundus sic recusaverit sacramenta ex firmo proposito moriendi sine illis; tunc tamquam impoenitens considerari et sine absolutione relinqui debebit; maxime si in tali destitutionis sensuum sta-

tu diu (v. g., pluribus diebus) non remanserit. Nisi tamen parochus ipse cum moribundo prius locutus fuerit, atque ad eum convertendum frustra adlaboraverit, difficile de praedicta eius voluntate obstinata certus esse poterit. Non enim sufficeret 1. si moribundus ex credulitate recuperandi sanitatem, vel in delirio, vel ex respectu humano (praesentibus sociis), vel ex momentaneo turbationis aestu, Sacramenta recusasset; 2. si ille impiam vitam duxisset; 3. si parochus de sacramentorum recusatione a familiaribus vagam aliquam notitiam habuisset. In his casibus absolutio sub conditione adhuc concedi poterit. Aliud est tamen quod possit, et aliud quod debeat concedi; si enim moribundus impie vixisset atque admonitus a familiaribus de sacerdote advocando negative respondisset, tunc, si etiam sine ulla absolutione relinqueretur, nihil mali (imo et Rituali conformius) esset.

238. *Quid de administratione huius sacramenti tempore pestis v. g., cholèra grassante?*

I. Cautelae adhiberi debent, ut vita propria (tunc adeo necessaria) a contagio (quantum poterit) immunis servetur. Hinc sacerdos 1. Ad infirmos non eat ieiunus; 2. Curet ut in cubiculo infirmi aer prius renovatus fuerit et immunditiae fuerint ablatae; et, si diutius immorari cogeretur, identidem exeat. 3. Nec infirmum nec quidquam aliud circa ipsum tangat. 4. Faciem versus faciem eius non teneat, ne illius halitum respiret. 5. Salivam non deglutiat sed expuat. 6. Canforam aliave aromata in ore teneat et acidum foenicum secum ferat. 7. Vestem talarem (quae tutior est) habeat. 8. Postquam domum redierit, vestem deponat, illamque aeri exponat et se lavet. Similes cautelae adhibere expedit etiam in quibuslibet aliis morbis contagiosis, cuiusmodi sunt, v. g., quae italice dicuntur *vaiolo*, *scarlattina*, *morbillo* (*felsa*), *diuterite* (*angina maligna*), *tifo petecchiale*, et etiam simplex febris typhoidea (etsi in gradu valde minori).

II. Quoad integritatem materialem confessionis, passim dicunt, tempore pestis non esse necessariam, et sufficere si unum vel alterum peccatum audiatur; sed hoc cum mica salis intelligi debet, si enim periculum contrahendi contagium non adeo magnum esset, et christifideles de tanta sacerdotum festinatione scandalizarentur, nec de huiusmodi confessionibus dimidiatis quieti remanerent; tunc confessiones ex integro (saltem quantum satis erit ad scandalum declinandum) au-

diendae essent; nisi forte aliqua confessio adeo prolixa evasura foret, ut interim alii moribundi sine ulla confessione relinqui deberent. *Bened. XIV* (*De Syn. XIII.* XIX. 19).

III. Theologi dicunt etiam quod Parochus tempore pestis curam audiendi confessiones infirmorum ita aliis demandare posset, ut, quamvis personaliter vocaretur, accurrere non teneatur; sed hoc intelligi debet solum pro casu in quo bonum publicum id exigat; quatenus, attenta gravitate periculi, expediat ut vita parochi quantum fieri potest in tuto collocetur, ne paroecia sine rectore remaneat, et ne sani ab illo adeundo pro sacramentis aliisque necessitatibus abhorreant.

239. *Teneturne parochus cum quocumque incommodo atque etiam cum sacrificio vitae, procurare ne quisquam sine confessione moriatur?* Certe accurrere tenetur non solum cum levibus, sed etiam cum pluribus gravibus incommodis, nempe non obstante pluvia, nive, vento, via lutosa, periculo latronum, itinere longo, hora nocturna etc.; et quamvis ipse reumate aut alia levi infirmitate afficeretur; aut aegrotus assistendus variolis arabis, typho, aliove morbo contagioso laboraret. Quod tamen non obstante quocumque incommodo aut periculo accurrere teneatur, absolute prorsus dici nequit. Nunquid enim accurrere teneretur, si ipse in lecto cum febri gravissima degeret, adeo ut, si ad moribundum se conferret, paullo post certissime ille quoque causâ itineris moriturus esset? Quis cum oneribus huiusmodi paroeciam acceptaret? Regula itaque sumenda erit a sensu communi, et a praxi parochorum timoratae conscientiae, maxime vero a consideratione, an cum tali vel tali onere paroeciae acceptari communiter censeantur.

240. *Quoad paroecias ab impiis sectis invasas teneturne Parochi sectarios infirmos recompensare ex integro propter subsidia, quae, Sacramenta recipiendo, a secta amplius recipere non poterunt?* Laudandus esset parochus, qui sic faceret; sed ad tantum non esset obligandus; speciatim si casus esset frequens, maxime vero si parochus ob id bona sua patrimonialia vendere, aut ab aliis pauperibus sublevandis abstinere cogeretur.

241. *Si sectarius ab impiis sociis assisteretur, nec parochus posset obtinere ut recederent, teneretur ne in cubiculum infirmi se introducere cum vero, fundato et*

magno periculo ne pugnis et calcibus aut sclopo eiiceretur? Negative.

242. *Occurrente rixa inter parochianos, debebitne parochus ad vulneratos se conferre quando rixa adhuc fervet et ignea globula adhuc hinc inde pervolant, cum magno periculo ne ipse occidatur antequam ad vulneratos perveniat?* Negative.

243. *Quid de illis familiis, quae sacerdotem admittere nolunt, nisi forte in extremis quando moribundus nihil intelligit?* Parochus debebit quidem (ut supra dixi) sive indirecte sive etiam directe omnem lapidem movere ut tempestive accedere possit; sed ita ut non teneatur reapse accedere, nisi ingressum satis pacificum obtineat. Si tamen nosceret, eius ministerium ab infirmo desiderari et a familiaribus vel impiis sociis impediri, acrius urgere tenebitur, et causam infirmi, meliori quo poterit modo, etiam personaliter se praesentando, vel (in casu extremo) ad Praetorem recurrendo, agere debebit. *Berengo* (110).

244. *Quid si ageretur de foemina infirma, quae in confessione diceret, medicum illam turpiter tangere absque necessitate?* Consilium ei dabitur ut toties quoties medicus advenit, aliqua alia mulier praesens sit. Si hoc non iuvaret, manu manum ipsa amoveat, vel tactum impediat dicendo, dolorem sibi afferre.

245. *Quid si moribundus haberet casus vel censuras reservatas?* In articulo mortis, seu (ut Theologi interpretantur) in periculo mortis vicinae, cessat omnis reservatio. Si tamen ageretur de censuris reservatis, ei imponi deberet obligatio, si convaluerit, sub poena reincidentiae, apud superiorem intra mensem comparendi personaliter, aut (stante impedimento) per epistolam et per medium confessarii. *S. C. S. O. 23 Iun.* 1886.

246. *Quid si, confessione audita, morbus perduraret?* Bonum consilium est ut Parochus, toties quoties infirmum visitat, antequam recedat, illum interroget utrum aliquid sibi dicendum habeat. Imo positive eum blande adhortabitur ad iterum confitendum, ante Extremam Unctionem et Benedictionem in Articulo mortis; imo et aliis vicibus pro sua prudentia, maxime si credendum sit quod infirmus difficile se contineat et saepe peccet (prout in iuvenibus phtisi affectis contingere solet).

ARTICULUS VI.

De Parocho quoad SS. Eucharistiam infirmis administrandam.

247. *Quandonam et sub qua culpa tenetur parochus administrare SS. Eucharistiam infirmis?* Tenetur sub gravi 1. instante periculo mortis vicinae ad modum viatici; 2. urgente praecepto paschali; 3. si infirmus ex devotione communicare desideret. Excipe nisi impedimentum aliquod aut alia legitima excusatio subsisteret.

248. *Qualis est differentia inter communionem ad modum viatici et ex simplici devotione?* 1. Viaticum administrari potest infirmo etiam non ieiuno (nisi forte ieiunium commodissime servari posset; sed de exceptione ista practice expedire non solet ut verba fiant); 2. Cadit sub praecepto, quatenus non solum infirmus instante dicto mortis periculo communicare debet, sed etiam Parochus sub gravi procurare tenetur ut communicet; 3. Viaticum administrari debet sub formula: *Accipe, frater (vel soror) Viaticum Corporis Domini Nostri Iesu Christi, qui te custodiat ab hoste maligno, et perducat te in vitam aeternam. Amen.*

249. *Quomodo iudicabit parochus quod Viaticum administrandi hora advenerit?* Rituale dicit esse administrandum cum probabile est quod infirmus illud amplius (sive propter mortem sive propter amissionem sensuum sive propter alias circumstantias) sumere non poterit, quum scilicet probabile est quod communio illa futura sit ultima. Mox autem dat aliam regulam (in praxi forte magis expeditam) dicendo, Viaticum ministrari posse brevi morituris, iis scilicet de quibus probabiliter iudicari debet quod sint brevi morituri. Si iam medicus Sacramenta indixisset, tunc nihil dubii. Non semper tamen (speciatim hodie) est bona regula expectare ut medicus Sacramenta indixerit. Parochus ipse (ab indiciis supra notatis aliisque circumstantiis normam sumendo) suo iudicio stare poterit. Qua in re cavebit ne decipiatur sive ab infirmis ipsis (qui valde facile hallucinantur et dicunt se non graviter laborare ac bene se sentire), sive ab eorundem familiaribus, sive interdum etiam a medicis (qui infirmum et familiam decipere solent), sive demum a melioramentis, quae (morte appropinquante) in morbis fere

omnibus contingere solent. Si itaque parochus, considerato rerum complexu, timeat ne infirmus brevi sit moriturus, Viaticum administret, neque in re ista (maxime si ipse infirmus aut eius familia desiderium ostenderit) scrupulos habeat; et, si forte perplexus esset, reminiscatur effati: *Melius est vivere cum Sacramentis; quam mori sine illis.*

250. *Quaenam impedimenta vel excusationes cogere vel eximere possunt parochum, ne viaticum administret?* 1. Vomitus vel quid simile; 2. Delirium vel quid simile; 3. Aetas puerilis ante usum rationis; 4. Indignitas subiecti; 5. Indecentia loci; 6. Renuentia infirmi; 7. Si infirmus paullo ante et maxime eodem die Eucharistiam recepisset. Sed haec singula sunt explicanda.

251. *Quid notandum circa vomitum?* I. Ut Eucharistia ministrari possit, oportet ut absit nedum certitudo, sed etiam periculum, ne vomitus intra unam vel alteram horam post communionem sequatur. Dixi *intra unam vel alteram horam;* non raro enim contingit quod post semihoram aut etiam horam sacrae species in frustulis redditae fuerint. *Ballerini* (*n.* 273). II. Si itaque infirmus vomitui subiiciatur, eo quoque cessante, cautissime procedendum erit antequam Viaticum ei ministretur; et regula suprema erit ut medicus interrogetur an praedictum periculum adsit, necne. III. Theologi dant regulam observandi an infirmus sex horis sine vomitu remanserit, et probandi an particulam non consecratam retineat. At vero interdum hoc non sufficit, et interdum e contra tamdiu expectare non oportet. Casus, in quibus tamdiu expectare non oportet, sunt 1. Si agatur de vomitu, qui *matutinus* appellatur, quo nempe interdum laborant foeminae gravidae in primis tribus vel quatuor mensibus, et qui chronico stomachi catarrho (ut plurimum propter diuturnum liquorum abusum) afficiuntur. Huiusmodi vomitus enim, postquam mane acciderit, non iteratur. 2. Si vomitus erat frequentissimus (prout in cholèra); et postea (etsi infirmus pluries cibum et potum sumpserit) totaliter cessaverit. Casus e contra, in quibus periculum vomitus perdurat, etsi infirmus iam inde a sex horis non evomuerit, sunt quando ad intervalla inaequalia et non brevia redire soleat; prout accidit, v. g., in hernia incarcerata, in inflammationibus ventris, in morbis renum, et in violationibus cerebri. Tunc ad minus duodecim horis expectandum est. IV.

Si autem, sive ex consilio medici, sive ex sufficienti probatione, de Viatico administrando deliberatum fuerit, ad maiorem securitatem deservire poterint cautelae sequentes: 1. Non solum particula non consecrata sed etiam aliquantulum aquae vel cibi infirmo praebeatur, observando utrum aliqua ad evomendum dispositio in eo appareat; 2. Communione sumpta, paullulum glaciei vel haustus aquae *frigidae* infirmo praebeatur, et postea aliquo tempore sine aliis cibis vel potionibus quietissimus relinquatur.

252. *Quid, si praeter praevisionem, aeger, Viatico sumpto, evomeret?* Si paullo post, vel ad summum intra unam vel alteram horam, id accideret, inspectio fieri deberet. Si species consecratae apparerent, caute separari, in aliquo loco sacro (donec corrumpantur) reponi, et postea in sacrarium mitti deberent. Si autem species non apparerent, tunc vomitum (stuppa collectum) comburere, et cineres in sacrarium ponere oporteret. *Missale.*

253. *Cur dixisti quod Viatici administrationi obstare potest non solum vomitus, sed etiam quid simile?* Quia interdum obstare potest etiam tussis, atque insuper si infirmus (quod tamen rarissimum est) quidquid sumit, nulla digestione facta, statim per secessum transmitteret. Quoad tussim notandum quod, etsi frequentior esset, et cum magna pituitae excretione contingeret, difficile Communioni obstaret; pituita enim non e stomacho sed e pulmonibus vel bronchiis provenit. Si tamen tussis talis ac tanta esset, ut cibi ex eius impetu ab ore eiicerentur, vel de hoc periculum adesset, tunc certe illa quoque Communionem impediret.

Recolenda est etiam regula Ritualis de linteo mundo ante pectus communicandi ponendo; quod non solum ad maiorem decentiam, sed etiam pro casu eiectionis sacrae particulae propter tussim impetuosam, aut vomitum repentinum, ab Ecclesia praescribitur.

254. *Quid notandum circa delirium vel quamlibet aliam a sensibus alienationem?* Si delirans vel sopore oppressus habeat lucida intervalla, haec erunt eligenda (intellige si sint satis diuturna ut fidendum sit quod iis durantibus Viaticum deferri possit). Praescindendo autem a lucidis intervallis, difficile admodum est quod delirantibus vel utcumque sensibus aut rationis usu destitutis, hoc Sacramentum administrari valeat. Imprimis absolute administrari nequit perpetuo

amentibus, iis scilicet qui rationis usu nunquam compotes fuerunt; ex praesenti enim Ecclesiae disciplina, ad hoc augustissimum Sacramentum recipiendum oportet, ut illius cognitio atque pia affectio erga illud, saltem aliquando, praecesserit. In aliis casibus autem Viaticum pariter administrari nequit, si infirmus certe aut quasi certe in statu peccati mortalis versetur, eo quod mentem amiserit dum in peccato (confessione non subsecuta) vivere solebat, et multo magis si actu peccati (v. g., ebrietatis, furti, fornicationis etc.) in talem statum inciderit. Supponendo etiam quod infirmus vitam bene moratam ducere solitus fuisset, aut Poenitentiae Sacramentum recepisset, ad Viaticum administrandum oporteret etiam, ut nullum irreverentiae periculum subesset. Felix huiusmodi casus contingere potest, sed difficile. Experientia prius (et quidem pluries), ope particulae non consecratae, fieri deberet, atque insuper oporteret ut de mutatione non esset timendum; qui timor difficillime abesse poterit, et maxime si tempus satis longum (prout ruri contingit) in Viatico deferendo impendi deberet. In praxi itaque, quum agatur de re difficultatibus, periculis et scrupulis nimis subiecta, obligationes parochis non sunt ponendae. Si tamen Parochus in aliquo casu ad Viaticum administrandum se resolveret, praeter cautelam supra indicatam, bona regula erit tentare ut moribundus actu Communionis a sopore excutiatur, maxime vero statim post communionem haustum vini vel aquae ei praebere, ut sacram particulam deglutiat. *Cf. Praxis* (*Ed. I. pag.* 718) *et Baruffaldi* (*h. t. n.* 47).

255. *Quid notandum circa pueros moribundos, qui ad septimum annum pervenerint?* 1. Si propter iudicium nimis puerile de aliquo inconvenienti timendum sit, v. g., ne puer, videndo Sacerdotem eius cubiculum ingredientem aliosque lumina gestantes, timore corripiatur, flere incipiat, caput abscondat etc.; tunc certe Parochus Viaticum ei deferre nec debebit, nec poterit. 2. Si puer SS. Viaticum desideret, aut si talem habeat aetatem, ut iam ad communionem admissus esse debuisset; tunc Parochus Viaticum ei deferre non solum posset, sed sub gravi deberet. 3. In aliis casibus controvertitur. Ego pro obligatione starem, si puer iam decennis foret, vel si utcumque iam in proximo esset ut ad Communionem admitteretur. *Praxis* (*Ed. I. pag.* 718).

256. *Quid notandum circa subiecti indignitatem?* Rituale

dicit: « Cavendum autem imprimis est, ne ad indignos, cum « aliorum scandalo (Viaticum) deferatur; quales sunt pu- « blici usurarii, concubinarii, notorie criminosi, nominatim « excommunicati aut denunciati, nisi prius sacra confessione « se purgaverint, et publicae offensioni, prout de iure, satis- « fecerint ». Ad licitam itaque SS. Viatici administrationem aliquando non sufficit ut moribundus confessionem praemiserit, sed oportet ut aliquid aliud praestiterit; si nempe, hoc non praestito, ipsa SS. Viatici administratio scandalosa foret. Id autem contingit quando moribundus aliquam notoriam et gravem (v. g., concubinam eiiciendi, reconciliationem exequendi, retractationem, iuxta dicta n. 232, efficiendi; etc.) obligationem habeat, cui hic et nunc satisfacere possit ac teneatur. Si vero non posset, oporteret (supponendo semper quod non de solis suspectibus, etsi gravibus, sed de crimine quod sit certum et tamquam certum publice habeatur) ut aliquo modo haec impossibilitas divulgaretur, nisi iam per se manifesta esset; et si posset solum in parte (v. g., si concubinam posset solum amovere a suo cubiculo) id praestare deberet. *Cf. Praxis* (*Ed. I. pag.* 129, *et De Occasionariis n.* 148) et Frassinetti (*Manuale n.* 372).

257. *Quid notandum circa indecentiam loci? Quid scilicet si moribundus esset in lupanari, vel in domo Hebraeorum sive aliorum Infidelium aut haereticorum, vel in theatro, vel in caupona, vel in loco duelli, vel in stabulo, in foeniti, in tugurio etc.?* Certe non liceret deferre SS. Viaticum ad lupanar (*Berengo n.* 102, *et Scavini I.* 768). Quoad domos Hebraeorum etc., videndum utrum a consuetudine loci aut legibus synodalibus aliquid disponatur. Insuper circa domos istas, nec non theatrum, cauponam etc., considerandae sunt circumstantiae, ne scilicet augustissimum Sacramentum irreverentiis exponatur. Duellans in loco duelli moribundus excommunicationis quidem et infamiae poena afficitur; sed, si facti poenitens confessus fuerit et scandalum reparaverit, quoad Viaticum ei deferendum, nihil (quod sciam) in contrarium adest. (*Cf. Const.* Detestabilem *Bened. XIV.*). Denique vilitas loci (v. g., tugurii, foenilis, stabuli etc.) nihil obstat (*Alex. VII. Const.* 48, *et Clemens. IX. Const.* 38). Attamen, speciatim quoad huiusmodi loca, Parochus exigere debet ut mundentur, et aliquo modo ornentur. *Rituale* (*h. t.* X. XI).

258. *Quid notandum circa infirmi renuentiam?* Si Parochus cognoscat quod infirmus pro tunc ad Viaticum recipiendum non sit dispositus, et speciatim si multum laborare debuisset ut illum ad confessionem disponeret; specialem prudentiam adhibere debebit, ne confessionis iam peractae fructus destruatur vel saltem in magnum periculum coniiciatur. In re ista aeternam salutem parochiani sui moribundi, non vero quid alii dictituri sint, prae oculis habeat. Attamen, eo diligentius quo magis periculum est in mora, curet ut moribundus ad Viaticum quoque recipiendum suaviter et libenter disponatur. Egregie deservire solent personae familiares, maxime vero sive mater, sive uxor, sive soror eiusdem; quibus tamen expedit indicare quid dicere debeant infirmo; scilicet, v. g., quod Dominus gratias non solum pro anima, sed etiam pro corpore ei facere poterit; quod alii multi Viaticum receperunt et postea convaluerunt; quod, illo recepto, magnam pacem habebit, et familia quoque tranquilla erit etc. Interdum repugnantia non respicit Viaticum ipsum (quasi esset nuntium mortis), sed publicitatem; imo aliquando difficultas plus quam ab infirmo, provenit a familia ipsa, eo quod, concurrente populo, deberet domum ornare etc. In his circumstantiis Parochus forte poterit etiam nocturno tempore Viaticum deferre; cavendo tamen ne in re ista nimis facilem se ostendat; qua de re vide infra *n.* 262.

259. *Qui, non apparente mortis vicinae periculo, communicavit ex devotione, tenebiturne iterum communicare pro Viatico si post unum vel alterum diem dictum periculum suboriatur?* Si sanus in ecclesia communicaverit, consuetudo est ut Viaticum ei deferatur, quamvis paucis diebus antea, aut etiam die praecedenti, communicasset: neque absque scandalo Viaticum tunc omitti posset. Si vero Eucharistia hodie ad personam infirmam ex devotione delata fuisset et cras mortis vicinae periculum insurgeret; tunc iterata Eucharistiae delatio sub obligatione cadere non videtur. Si tamen infirmus illam desideraret, Parochus annuere deberet. *Praxis* (*Ed. I. pag.* 716).

260. *Quid si quis mane ex devotione communicasset, et intra eandem diem in mortis iam imminentis periculo versaretur?* Si mane communicasset ex devotione quidem sed infirmus, populo Eucharistiam comitante, non videtur expedire ut populus iterum vocetur ut eidem iterum Com-

munio deferatur. Si vero mane communicasset sive sanus in ecclesia, sive infirmus absque populi comitatu; tunc videndum an ille Communionem iterum recipere desideret; nec ne. Si desideret, Parochus recusare nequibit. Si vero non desideret, Parochus quoque silere poterit. *Praxis* (*pag.* 717).

261. *Quid notandum circa delegationem alterius Sacerdotis ad ministrandam SS. Eucharistiam infirmis?* Duo sunt notanda. 1. Quum contingere possit quod infirmus reconciliari indigeat, oportet ut qui SS. Eucharistiam defert sit ad confessiones audiendas approbatus. Excipe nisi ex necessitate aliter fieri oporteat. 2. Quamvis administratio Sacramentorum moribundis sit de strictis iuribus parochialibus; tamen, si forte familia infirmi non nisi alteri Sacerdoti aditum permittere vellet, Parochus illum delegare deberet; *charitas* enim *non quaerit quae sua sunt, sed quae Iesu Christi.*

262. *Potestne SS.ma Eucharistia deferri tempore nocturno? Et quid notandum si in loco, propter hodiernam heu nimis gliscentem impietatem, periculum adesset ne SS. Sacramentum irreverentiis per viam exponeretur?* Rituale dicit, tempore nocturno SS. Viaticum deferri non posse, secluso casu necessitatis; ut scilicet SS. Sacramentum honorifice deferatur. Ut tamen quod cautum fuit propter Sacramenti reverentiam, in illius irreverentiam non redundet, certe ratio locorum, et temporum haberi debet. Ordinarie, stante periculo irreverentiarum, expedit ut SS. Viaticum mane valde diluculo deferatur; quod si fieri nequiret, saltem viae minus frequentatae (si possibile esset) eligi deberent; atque expedire posset ut (ad reditum ad Ecclesiam cum Sacramento evitandum) unica particula consecrata sumeretur. Interdum expedire posset etiam ut sonitu campanae signum non daretur, ne perversi homines ad despiciendum Sacramentum se praepararent; qua de re (maxime si casus frequenter accidere posset) Episcopus consuli deberet.

263. *Quid si Viaticum non nisi occulte deferri posset, eo quod familia impia consentiat quidem ut aliquis Sacerdos (v. g., consanguineus) accedat ad infirmum, qui sincero animo Viaticum desideret; sed nullo modo permittat ut alii accedant, et quamlibet religiosam coeremoniam firmiter recuset?* In tali extremitate SS.mum Viaticum etiam occulte administrari poterit; attamen consulto Episcopo, si tempus suppetat. Sacerdos autem stolam habeat pro-

priis vestibus coopertam. Exiguam pixidem recondat in bursa, quam per funiculos collo appensam in sinu reponat, et nunquam solus procedat, sed uno saltem fideli (intellige si fieri possit) in defectu clerici associetur. *Gousset* (*II.* 240), *Gury* (*II.* 305) *et Rituale* (*App. noviss.*).

264. *Qualem cautelam habere debet Sacerdos antequam ab altari cum pixide discedat?* Inspicere debet pixidem ipsam, ne forte vacua sit.

265. *Quid notandum circa modum incedendi, maxime si periculum sit ne infirmus, antequam Sacramentum perveniat, moriatur?* Sacerdos ordinarie gravi incessu procedere debet. In dicta autem necessitate poterit quidem gradum sollicitare, sed non currere. *Baruffaldi* (*h. t. n.* 69).

266. *Licebitne deferre SS.mum Viaticum equitando?* Hoc conceditur etiam a Rituali (§ *XXII*). Quod tamen intelligi debet si adsit consuetudo, attenta paroeciae vastitate; aut etiam pro casu extraordinario, eo quod propter Parochi impotentiam aliter fieri nequeat, providendo tamen (si fieri possit) ut alia de ritu serventur. Si autem ageretur de his quoque praetermittendis semper (v. g., de non advocando populo), tunc indultum S. Sedis exigeretur. Cf. Decreta S. R. C. (4100) 23 Ian. 1740 et (5036) 23 Maii 1846.

267. *Quid de usu birreti vel parvi pileoli in SS.mi Viatici delatione?* Non licet. *Rituale.* Haec prohibitio extenditur etiam ad tempus nocturnum. S. R. C. Decr. (3368) 23 Aug. 1695, et (3544) 23 Ian. 1700. Neque pro civitate suffragatur praetextus alicuius infirmitatis; iter enim solet esse breve, et alii Sacerdotes facile inveniri possunt. *Decr. cit.* 3368. Si propter locum alpestrem magnisque ventis expositum, paroeciae vastitatem, vias impervias etc. usus pileoli, speciatim tempore hyemali, semper vel fere semper omnibus necessarius esset, tunc indultum S. Sedis exigeretur. *Gury* (*II.* 307) *ex Decr.* (5036) 23 *Maii* 1846. Pro casu raro autem, extraordinario et impraeviso, si, propter veram infirmitatem, pluviam, nivem, ventum, longitudinem itineris, tempus nocturnum, vias impervias etc., usus pileoli vere necessarius esset, illum licitum esse dicerem *Cf. Gousset* (*II.* 240). Si tamen aliquis Parochus vel Vicarius necessitatem istam (propter circumstantias personales) sibi facile occurrere posse praevideret, tunc (ne abusibus aditus aperiatur) pe-

tenda esset licentia ab Episcopo, qui, iuxta S. Lig. (*Hom. Ap. XV.* 12), illam tunc concedere posset.

268. *Quid de consuetudine deferendi SS.mum Viaticum antequam infirmus confessus fuerit?* Regulariter id fieri nequit. Attamen in vastis paroeciis, quoad moribundos qui valde distant, dicta consuetudo propter necessitatem servari poterit. *Rit.* (§ XX) *et Gousset* (*II.* 237).

269. *Quid advertendum si in dicto casu, aut in aliis (dum scilicet Sacerdos iuxta Rituale interrogat infirmum an sit dispositus ad SS. Viaticum suscipiendum), confessio audiri deberet?* Baruffaldi (*n.* 167) dicit, adstantes (dum confessio auditur) esse removendos. Si tamen infirmus paullo ante confessus fuisset, interrogari posset an velit necne ut adstantes recedant.

270. *Quid si tunc confessio valde prolixa evaderet?* Decisio pendet a circumstantiis. Si, v. g., populus comitatus fuerit SS.mum Sacramentum usque ad ianuam domus infirmi et expectet; vel multo magis si adstantes sint in cubiculo; utique contingere potest, quod, ad evitanda dicteria atque etiam ne populus ipse nimis detineatur, confessio pro interim dimidiari possit, imo debeat.

271. *Quid si moribundus inveniretur prorsus indispositus, ita ut, non obstante quavis Sacerdotis admonitione, absolutione donari nequiret?* Tunc Sacerdos actu confessionis imponat ei obligationem dicendi adstantibus se nolle Eucharistiam sumere. Si reapse sic dicat, res erit expedita. Si vero nihil dicat, illum (ne sigillum frangatur) communicet. *Gousset* (*II.* 237).

272. *Quid si Parochus ante Viatici delationem audivisset confessionem moribundi eumque indispositum invenisset, simulque oblitus fuisset convenire cum illo de admonendis (aliquo praetextu) familiaribus, qui credant, Viaticum esse illico deferendum?* Deberet ad lectum moribundi iterum se conferre; et, si hoc facere nequiret, dicere deberet familiaribus ipsis, se de Viatico non esse locutum; et proinde illum esse interrogandum; non enim percipio quo alio modo res ista convenienter componi posset.

273. *Quid si infirmus praeter praevisionem propter delirium vel sensuum destitutionem Communionis incapax reperiretur, et sine mora Extrema Unctione animaeque commendatione donari deberet?* Posita SS.ma Eucharistia

in mensa decenti cum luminibus atque adstantium adoratione, Sacerdos praedicta praestet, et, si moribundus videretur iam iam moriturus, illum usque ad mortem assistat. Sin minus, praestitis magis necessariis, redeat ad Ecclesiam cum SS.ma Eucharistia; vel, si aliquis Sacerdos non longe distet, curet ut advocetur.

274. *Si Parochus sciret quod verba: Accipe, frater, Viaticum etc. nimis contristatura essent infirmum, possetne absque culpa adhibere formulam consuetam: Corpus Domini nostri etc.?* Affirmative. *S. Lig.* (*VI.* 285).

275. *Parva pixis, quae cum unica particula ruri adhiberi solet, a quo deportari debet ad Ecclesiam?* A Sacerdote ipso. Aliqui notant quod illa in tabernaculo reponi debet donec purificetur. *Berengo* (*n.* 102).

276. *Quid notandum circa Viatici repetitionem?* Si infirmus prorsus convaluerit, et postea in novum mortis periculum inciderit; tunc certe nova Viatici administratio sub praecepto caderet. Si vero melius quidem se senserit, sed in substantia eadem infirmitas perduraverit, tunc ad Viaticum iterum recipiendum ille non tenebitur (*Baruff. n.* 26); nisi forte longo tempore (v. g., duobus mensibus) dicta melioratio perduraverit. Si tamen, obligatione non subsistente, ex devotione iterum communicare desideraret, Parochus teneretur ei satisfacere, si discrete peteret, inspectis circumstantiis; aliud enim est si infirmus in ipsa domo parochiali, vel in monasterio, aliud si in civitate, et aliud si ruri in domo ab Ecclesia valde dissita esset; non enim expediret ut populus, v. g., quotidie in talem finem advocaretur. *Cf. Praxis* (*Ed. I. pag.* 721).

277. *Quid si moribundus sacrilege communicaverit, aut post Communionem in peccatum mortale reinciderit?* Quamvis in peccatum mortale reinciderit, ad Viaticum iterum sumendum non tenetur, sed sufficit ut confiteatur. Si vero sacrilege communicasset, iterum communicare deberet. *Viva* (*prop. XIV. Alex. VII. n.* 11). In praxi tamen ab hac obligatione facile excusabitur propter difficultates, et speciatim propter admirationem quae in familia et in populo oriretur.

278. *Quid si periculum grave mortis vicinae non ex infirmitate oriretur, sed ex alia causa; v. g., operatione chirurgica, praelio, navigatione, naufragio, itinere valde*

periculoso, partu, persecutione, aut si miles contra latrones ire deberet, maxime vero si quis ad mortem iam damnatus fuisset? Certe in his casibus consilium est quod SS.ma Eucharistia sumatur. Imo Theologi de hoc strictam obligationem passim imponunt. Attamen dispensationem a ieiunio ad solos damnatos ad mortem restringere videntur. *Cf. Lugo* (*de Euch. XVI.* 47), *Baruffaldi* (*h. t.* 34-44), *Berengo* (*n.* 112), *Bened. XIV.* (*De Sacr. Miss. III.* xx. 6), *Gousset* (*II.* 227). Ego de praedicta obligatione rigorosa, saltem sic absolute generali atque adeo extensa, valde dubito. *Cf. Praxis* (*Ed. I. pag.* 716).

279. *Teneturne parochus tempore pestis, praeter Sacramentum Poenitentiae, Viaticum quoque administrare?* Affirmative; et sententia contraria (etsi communis inter recentiores) est certe falsa; ut patet ex responso S. Sedis (*apud Bened. XIV. De Syn. XIII.* xix. 10). Excipe nisi ageretur de peste adeo terrifica, talesque urgerent circumstantiae, ut necessarium vel melius censeri deberet a tali administratione abstinere; unde, approbantibus Superioribus et sine ullo christifidelium scandalo, iam Parochi omnes ab illa abstinerent. Circumstantiae huiusmodi essent. 1. Si ad Viaticum administrandum alii sine absolutione sacramentali (quae maioris necessitatis est) mori cogerentur. 2. Si Eucharistia cum solemnitate prout de ritu deferri nequiret, eo quod qui deferant lumina, umbellam etc. non invenirentur. 3. Si magna adesset Sacerdotum penuria, quorum vita nimis esset necessaria, nimisque revera propter accessum ad moribundos periclitaretur. *Vide Casus conscientiae* (*Cas. II*).

280. *Quid de modo et ritu in administratione huius Sacramenti tempore pestis?* Decisio spectabit ad Episcopum, qui (data necessitate) concedere poterit ut Sacramentum in mensula decenter parata apponatur, ex qua aegrotus (praesente Sacerdote) suis manibus illud sumat et deglutiat. Concedere poterit quoque, ut Sacerdos Sacram Particulam cum aqua aut vino ope cochlearis infirmo porrigat. *Cf. Bened. XIV.* (*De Syn. XIII.* xix. 25).

281. *Quid notandum circa communionem infirmorum non ex viatico sed ad satisfaciendum praecepto paschali?*

I. Parochus tenetur Eucharistiam illis deferre intra quindenam (*Rituale*). Ex consuetudine tamen (saltem apud nos) praeceptum istud intelligitur dumtaxat de aegrotis ex morbo

chronico; non vero de aliis qui brevi post quindenam ad paroeciam se conferre poterunt.

II. Si quis ad modum Viatici intra quindenam communicaverit, ad iterum communicandum ratione praecepti paschalis (etsi mortis periculum evanuerit) non tenetur. Gury (*Cas. consc. I.* 453), *contra Baruff.* (*n.* 29).

III. Si infirmus ieiunius stare non posset, vide dicta (*n.* 194) *et in Praxi* (*Ed. I. pag.* 708).

282. *Quid notandum circa infirmos communicandos ex mera devotione?*

I. Si infirmus desideret communicare ex mera devotione, Parochus recusare non potest. (*Rituale* § 3°). Intellige si discrete petat, attento praecipue incommodo populi.

II. Imo Parochus adhortabitur infirmum ut Sacram Communionem sumat etsi graviter non aegrotet, aut mortis periculum non immineat; maxime si festi alicuius celebritas id suadeat. (*Rituale l. c.*). Intellige si inspectis circumstantiis monitum istud expediat, et speciatim si agatur de morbo chronico vel utcumque diuturno.

III. Ut infirmus ex mera devotione communicari possit, debet esse ieiunus. Attamen pro casu valde exceptionali vide *Praxis* (*l. c.*).

283. *Quid notandum si Communio ad Sacerdotem infirmum deferatur?* Sacerdos cum stola alba collo appensa communicare debet; unde Parochus in hunc finem praeter suam deferet secum aliam. *Rit.* (*Tit. XXIV.* § *XI*) *et Baruff.* (*h. t.* 206).

ARTICULUS VII.

De Parocho quoad Sacramentum Extremae Unctionis.

284. *Quid de obligatione administrandi hoc Sacramentum?* Quamvis forte infirmus excusari possit a mortali, si, secluso contemptu aut gravi scandalo aut speciali necessitate spirituali, Extremam Unctionem suscipere nolit; tamen a gravi peccato excusari nequit parochus, si infirmos absque hoc Sacramento mori sinat, dum illud sive expresse sive interpretative desiderant.

285. *Adestne haec obligatio etiam tempore pestis?* Quae

dixi (*n.* 279) de obligatione administrandi Viaticum tempore pestis, applicanda sunt etiam ad Extremam Unctionem.

286. *Quid notandum circa ritum?* Praeter notissima, notanda sunt sequentia:

1. Unctio pedum non est de essentia, sed solum de praecepto. Dantur tamen casus, in quibus decentia non solum quoad foeminas sed etiam quoad masculos, exigere potest ut haec unctio omittatur; si nempe moribundus pedes circa pudenda firmiter attractos haberet. (*Bened. XIV. de Syn. VII.* XVIII).

2. Etiam unctio renum est solum de praecepto, et quoad masculos dumtaxat, qui ex utroque latere ungi debent, si commode id fieri possit. (*Rituale*). Multi unctionem istam omittunt, adeo ut in quibusdam Dioecesibus pene in desuetudinem abierit; sed S. R. C. (14 *Aug.* 1858) scribens ad quemdam Episcopum in cuius Dioecesi talis unctio prorsus incognita erat et nunquam adhibita fuerat, dixit: « S. Congre- « gatio ardentissimum votum suum expressit ut, curante « Amplitudine tua et docentibus Parochis, paulatim et sensim « sine sensu disponantur fideles ad istam quoque specialem « unctionem in extrema agone recipiendam iuxta Ritualis « Romani praescriptiones » (*Decr.* 5271). Caute tamen haec unctio fieri debet, ne modestia offendatur, maxime si puellae praesentes essent; et interdum, propter aliquod notabile incommodum (v. g., propter immunditiem et foetorem) omitti poterit.

3. Qui carent aliquo sensu (v. g., oculis) ungi debent, sicut ungerentur si illum haberent, quia desiderio peccare potuerunt; idque quamvis a nativitate illo sensu caruissent. Brachio vel crure mutilatus ungatur in parte proximiori (*Rituale*). Si tamen ageretur de coxendice mutilata, modestia exigere poterit, ut unctio omittatur.

4. Forma comitare debet unctionem, nec absolvi antequam ambo oculi, vel ambae aures, vel ambae manus, vel ambo pedes uncti fuerint (*Rituale*). In dubio de vita, dici debet: *Si vivis.*

5. Si moribundus iam iam ultimum anhelitum trahere videatur, ungi debebit in fronte dicendo: « Per istam sanctam « unctionem etc. indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti « per sensus omnes ». Quia tamen de validitate huiusmodi administrationis ambigi potest; moribundus, si supervivat, adhuc ungendus erit more solito in singulis sensibus, intel-

ligendo administrare Sacramentum sub conditione quod prius valide administratum non fuerit. Alii vero suggerunt ut sub unica forma (dicendo nempe: Per istam sanctam unctionem etc. indulgeat tibi Dominus quidquid per visum, auditum, odoratum, gustum et tactum deliquisti) celerrime ungatur unus oculus, una auris, una naris, unum labium, et una manus (vel pro manu aliqua alia corporis pars).

6. Tempore pestis Sacerdotes gossypium (Sacro Oleo intinctum) vel etiam penicillum adhibere poterunt, si Episcopus sic expedire decernat.

7. S. Oleum apud infirmum super mensam mappa candida coopertam poni debet.

8. Administrandum est non solum cum stola, sed etiam cum superpelliceo.

9. Antequam administretur, candelam cerеam accendere, crucifixum infirmo osculandum praebere, atque adstantes ut pro infirmo orent admonere oportet.

10. Bombacii globuli, quibus loca inuncta fuerunt abstersa, ad Ecclesiam reportari debent, ut suo tempore comburantur, cineresque in sacrarium mittantur (*Rit. et Decr.* 4623).

287. *Quid si Oleum Sanctum deficere inciperet?* Si facile aliud Oleum ab Episcopo benedictum haberi non posset, oleum commune (attamen semper in minori quantitate) adiungi posset. (*Rituale*).

288. *Oleum Sanctum potestne retineri domi?* Debet retineri in Ecclesia, et quidem sub clave diligenter custodiendá. Si tamen domus ab Ecclesia valde distaret, tunc posset etiam retineri domi in loco tuto atque decenti (*S. R. C. Decr.* 4623, *ad* 3).

289. *Potestne Parochus tradere laico S. Oleum deferendum?* Negative, sed per se ipsum et decenter illud portare debet (intellige seclusa necessitate); neque in domo infirmi illud relinquere potest.

290. *Quid de subiecto? Quid scilicet exigitur ut alicui Extrema Unctio dari possit?* Exigitur 1° ut potuerit peccare, unde perpetuo amentibus et pueris ante usum rationis dari nequit; 2° ut sit infirmus et in periculo mortis vicinae; 3° ut non sit indignus.

291. *Quid notandum circa pueros?* Puer qui sacramentalis absolutionis capax censeatur, Extremae Unctionis quoque capax censeri debet, quamvis forte Viaticum non

videretur ei deferendum. Obligatio tamen praebendi S. Oleum his pueris non videtur gravis, maxime si sat certe constet quod gravia peccata committere non potuerint. In dubio de usu rationis, interrogentur parentes; et, dubio perseverante, puer sub conditione inungatur (*Cf. Bened. XIV. De Syn. c. VIII.* VI. 2).

292. *Quid notandum circa statum infirmitatis cum periculo mortis vicinae?* 1. Periculum istud notabilem latitudinem habere solet; et, exceptis morbis chronicis, aut suapte natura valde diuturnis (ut phtisi, hydropisi, vitiis organicis etc.), etiam in principio adesse potest. *Barbosa* (*de Par. II.* XVI. 21). 2. Status infirmitatis subsistere potest quamvis homo in lecto non decumberet, aut etiam se bene valere crederet; et tunc iudicio medicorum standum esset.

293. *Quid de muliere quae soleat periculum mortis subire in partu?* Poterit quidem iniungi in partu ipso si periculose laboret; sed non antea, quia tunc est sana (*S. Lig.* 713).[1]

294. *Quid de homine sano aut leviter infirmo, qui periculosam operationem chirurgicam proxime subire debeat?* Respondendum ut num.° praeced.[1] (*D' Annib. III.* 305).

595. *Quid de moriente ex senectute?* Senectus pro infirmitate habetur (*Rituale*).

296. *Recusatio Extremae Unctionis impeditne quominus infirmus, qui recusavit, hoc Sacramento muniatur in extremis, quando sensibus destitutus evaserit?* R. Negative ordinarie. Haec enim recusatio accidere solet propter voluntatem non iam absolute respuendi hoc sacramentum, sed procrastinandi, dum infirmus credit non adhuc versari in in statu adeo periculoso; vel propter incommodum lavandi pedes et mutandi linteamina; vel denique propter quamdam repugnantiam recipiendi Sacramentum istud (quod vulgo pro nuntio mortis habetur) in statu plenae cognitionis. Equidem Sacramenta dari nequeunt iis, qui ea suscipere nolunt, et oportet certe ut infirmus sit contentus; sed pro hoc sufficit si moribundus contentus fuerit ut Sacramentum ei conferatur in extremis: quod de fere omnibus christianis, etiam valde perversis, praesumendum est. Hoc sensu intelligi debet Rituale, ubi dicit, Extremam Unctionem dari posse iis, qui illam *verisimiliter petiissent:* prout patet etiam ex praxi, cui consonant Theologi. *Vide Gury* (*Cas. consc. II.* 183).

297. *Quid si quis, actu peccati (v. g., furti, aggressio-*

nis, homicidii, duelli, suicidii etc.), *vel in statu peccati* (*v. g. matrimonii mere civilis, concubinatus, meretricii in lupanari, vel officii mortaliter illiciti etc.*) *sensibus destitutus remanserit?* Rituale dicit, hoc Sacramentum penitus esse denegandum non solum impoenitentibus, sed etiam iis *qui in manifesto peccato mortali moriuntur*, quales sunt quotquot actu peccati vel in statu peccati sensibus destituuntur et repentina morte praeoccupantur; secus enim de quibusnam Rituale loqueretur? Haec itaque est certe regula generalis, et reapse passim huiusmodi moribundis Extrema Unctio denegatur (*cf. Gousset II.* 624 *et Berengo n.* 110); et, si concederetur, christifideles facile scandalizarentur, quasi Sacerdotes sancta darent canibus et proiicerent margaritas ante porcos.

298. *Circa hanc regulam quid notandum?* 1. Esse intelligendam pro casibus publicis, non vero si Parochus scientia privata dumtaxat sciret quod moribundus in statu peccati sensus amiserit, ut innuit Gury (*Cas. consc. II.* 182); neque profecto huiusmodi moribundi hoc Sacramento incapaces sunt absolute; possibilitas enim quod in corde proprio poenituerint, vix unquam deerit. 2. Ex eo quod Extrema Unctio dari nequeat, non sequitur quod absolutio quoque sit deneganda; haec enim est maioris necessitatis et secrete dari potest, prout reapse ex doctrina S. Ligorii (ut dixi supra n. 235. 236) his etiam moribundis passim datur. 3. In aliquibus locis Parochi et Capellani Ospitalium recedunt a regula Ritualis, iamque a longo tempore efformata est praxis communissima non solum absolutionem sed etiam Extremam Unctionem dictis moribundis concedendi, saltem in quibusdam casibus satis obviis; atque ex tali administratione nullum scandalum sequitur, sed potius perturbationes et scandala orirentur si Sacramentum non administraretur; et, quatenus ita esset, communem praxim (donec Episcopus illam non interdicat) sequi posse dicerem. Si tamen ageretur de casibus extraordinariis, ita ut Extremae Unctionis administratio male audiretur, tunc in istis etiam locis abstinendum esset. 4. Quod dictum est de iis qui actu peccati sensus amiserunt, de excommunicatis quoque notorie et pertinaciter, repeti debet (*Berengo l. c.*). 5. De moribundis in statu perfectae ebrietatis Gury (*II.* 308) dicit, Extremam Unctionem iisdem concedi posse, quia ebrietas potuit esse inculpabilis, et hoc

Sacramentum actus suscipientis non exposcit. Videndum tamen (ego dico) ne ratio scandali huiusmodi administrationem impediat.

299. *Quid de impoenitentibus?* R. Hi certe hoc Sacramento donari nequeunt. Heic communis locorum omnium praxis cum Rituali concordat. Quinam autem censeri debeant impoenitentes explicavi supra (n. 237).

300. *Sed quid si impoenitentia soli Parocho nota sit? Quomodo scilicet se gerere debebit Parochus, si, secreto infirmum allocutus, illum impoenitentem repererit; et postea a familia (quae de impoenitentia nihil sciat) advocetur, dum infirmus sensibus destitutus evasit? Poteritne Extremam Unctionem eidem administrare, ut ex una parte impoenitentiam servet occultam, et ex alia ipse non incusetur quasi muneri proprio deficiat?* Non solum animae commendationem huic moribundo concedere deberet, sed etiam Extremam Unctionem, quae non iam ex absoluta subiecti incapacitate (qui enim prius non poenituit postea poenitere potuit), sed solum ex disciplina Ecclesiae, non conceditur iis, qui usquedum loqui potuerunt Sacramenta respuerunt; quae disciplina servari debet de regula ordinaria, non vero si circumstantiae speciales clament ut, non obstante dicta impoenitentia, hoc Sacramentum (intellige sub conditione) conferatur, prout in casu.

301. *Quid de furiose delirantibus?* Rituale dicit: « Si « infirmus, dum phrenesi aut amentia laborat, verisimiliter « posset quidquam facere contra reverentiam Sacramenti, « non inungatur, nisi periculum tollatur omnino ». Bonum quidem animarum, sed etiam reverentia Sacramenti Ecclesiae cordi est.

302. *Hoc Sacramentum potestne dari ante Viaticum?* Extrema Unctio dari debet post Viaticum de regula ordinaria, excepto nempe casu, in quo S. Oleum in promptu esset, et timeri deberet ne, si prius Viaticum deferri vellet, infirmus moriturus esset. Ordinarie etiam expedit ut non praecise immediate post Viaticum conferatur (nisi locorum distantia aut periculum mortis imminentis id suadeat); sed aliqua mora inter utrumque Sacramentum interponatur, ut interim infirmus blande et convenienter disponi possit, ut, ex Rituali et communi praxi, notat Scavini (*III.* 416).

303. *Quid de praxi administrandi hoc Sacramentum*

indiscriminatim solum in extremis? Rituale dicit, hoc Sacramentum adhibendum esse « eo tempore, si fieri possit, « cum (infirmis) adhuc integra mens et ratio viget, ut, ad « uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam, ipsi etiam « suam fidem ac piam animi voluntatem conferre possint ». Et Catechismus Romanus subiungit: « Gravissime peccant, « qui illud tempus aegroti inungendi observare solent, cum, « iam, omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere inci- « piat ». Adde periculum ne aegrotus sine hoc Sacramento moriatur; multae enim infirmitates valde fallaces esse solent. Praxis itaque administrandi hoc Sacramentum indiscriminatim solum in extremis (et maxime si id servaretur etiam in iis morbis, qui speciali periculo mortis inopinatae subiiciuntur) corruptela est, et proinde Parochus (si in eius Paroecia talis abusus vigeat) populum ita instruere debet, ut Christifideles ad Extremam Unctionem pio et libenti animo suscipiendam paullo post Viaticum se disponant. Doctrinam autem populo expositam in praxi adhibebit; sed blande et prudenter. *Blande*, adducendo exemplum Apostolorum, qui « ungebant Oleo multos aegros et sanabantur », simulque ostendendo utilitates spirituales et corporales quae ex hoc Sacramento dimanant. *Prudenter;* cum quibusdam enim cautissime procedendum erit, aut etiam de Sacramento isto prorsus silendum (ne quod lucratum fuit, deperdatur). Neque profecto per vim aut quasi per vim quisquam inungi debebit; Rituale enim dicit: *si fieri possit;* et Catechismus ait, hanc coelestem medicinam dandam esse quando magis censenda sit profutura; atque evidenter supponit casum personae, quae non iam aegro animo, sed libenter cum pio et devoto affectu hoc Sacramentum susceptura sit. Curandum erit quoque ut non solum infirmus sit contentus, sed etiam illius familia; secus enim ordinarie turbationes suscitarentur et nihil boni obtineretur; imo (apud nos) contingere posset quod, propter Extremam Unctionem, invita familia, administratam, ulterior Sacerdotis accessus penitus impediatur.

304. *Quid de iterata huius Sacramenti administratione?* Rituale dicit: « In eadem infirmitate hoc Sacramentum ite- « rari non debet, nisi diuturna sit, ut cum infirmus con- « valuerit, iterum in periculum mortis incidit ». Oportet itaque ut periculum mortis vicinae evanuerit. Qua in re melius erit stare iudicio medicorum; saepe enim evasio a pe-

riculo est illusoria et non realis. Caeterum in dubio scrupuli Parochis non sunt iniiciendi.

ARTICULUS VIII.

De Parocho quoad Sacramentum Ordinis Sacri.

305. *Quid de instructione circa Sacramentum istud populo tradenda?* Parochus docebit populum 1. de sublimi sacerdotum dignitate, et multiplici potestate; 2. de obligatione genitorum neque obsistendi, si forte filius ad statum clericalem vocetur; neque filium per vim cogendi, ut, quamvis a Deo non vocatus, talem statum eligat; 3. de obligatione denunciandi, si quid adsit in contrarium, quando alicuius ascensus ad Ordinem Sacrum in Ecclesia publicatur.

306. *Quid de cura illorum qui ad statum clericalem amplectendum dispositionem ostendunt?* Si semper, hodie speciatim (tantam enim lugemus sacrorum ministrorum penuriam!) cordi debet esse parochis, ut adolescentulos bona indole et bonis moribus praeditos (maxime si ingenio quoque polleant, aut a militari conscriptione immunes futuri sint) ad ecclesiasticam vitam eligendam disponant. Summa diligentia a sociis, scholis, et libris periculosis eos avertere studeant. Curent denique ut cito vestes clericales induant.

307. *Postquam iuvenis vestes clericales induerit, quid curandum a parocho?* Curandum ut iuvenes huiusmodi ad civitatem episcopalem mittantur, diligentissime cavendo (quatenus in seminario claudi nequeant) ne apud familias, in quibus foeminae iuvenes aut alia pericula adsint, collocentur. Si autem in paroecia remanere cogantur, tunc quaquaversus (ut nempe spiritum ecclesiasticum custodiant, in congruis studiis proficiant, atque victu et vestitu, si pauperes sint, non careant) eos, quantum fieri poterit, adiuvent. In hunc finem maxime proderit, si parochi in civitatibus et oppidis adlaborent, ut piae societates ad pauperum clericorum adiumentum instituantur, aut (si institutae sint) conserventur atque adaugeantur. In clericos (sive tempore autumnali a seminario reduces, sive habitualiter sive occasione rusticationis in paroecia remanentes) specialem vigilantiam exerceant, et bonis modis eos corrigant etc.

308. *Quinam sunt defectus in clericis magis observandi?*

Sunt 1. Si in vestibus et speciatim in capillorum compositione levitatem praeseferant; 2. Si conversationes adeant, et speciatim si cum foeminis libenter conversentur; 3. Si tempore nocturno huc illuc per civitatem circumvagentur, maxime cum saecularibus; 4. Si in sacristiis, et multo magis in locis qui *Caffè* vocantur, vel apud pharmacopolas etc., tempus terant, et se esse otio deditos satis superque demonstrent. 5. Si studendi voluntatem non habeant. 6. Si sacris functionibus assidui non sint, vel in ipsis devotionem non ostendant; 7. Si pro doctrina christiana pueris tradenda servitium diligenter non praestent; 8. Si diebus ferialibus Missam non audiant, SS.mum Sacramentum non visitent, vel nimis raro ad Sacramenta accedant; et, uno verbo, si veram et constantem animi pietatem non praeseferant.

309. *Quid de relationibus Episcopo dandis quoad clericos?* Quatenus eorum mores sint tales ut (si sacerdotes evasuri essent) de bono exitu serio timendum foret; tunc parochus Episcopo id significare non omittat. Muneribus, precibus, aut promissionibus non cedat; et falsa commiseratione in re adeo momentosa se abduci non sinat.

ARTICULUS IX.

De parocho quoad sacramentum Matrimonii.

310. *Quaenam sunt instructiones magis necessariae circa hoc sacramentum populo tradendae?* Sunt sequentes.

I. Matrimonium civile, ab ecclesiastico seiunctum, apud Deum, Ecclesiam et in conscientia nihil valet, et est concubinatus. Attamen, celebrato matrimonio ecclesiastico (quod solum veri matrimonii nomen meretur), civile quoque est celebrandum.

II. Matrimonium est sacrum, imo Sacramentum magnum; unde in gratia Dei, et (saltem practice) praemissa confessione recipi debet.

III. Benedictio nuptialis, Eucharistiae susceptio aliique ritus, qui in publica huius sacramenti receptione adhibentur, magni fieri debent; et Ecclesia, licentiam celebrandi matrimonium privatim, concedit quidem; sed (seclusis causis vere gravibus) non libenter.

IV. Matrimonium obligationes gravissimas (quae diligenter et prudenter explicari debent) secum fert.

V. Electio personae matrimonio sibi copulandae est actus quam maxime momentosus, ad quem non ex caeco amore, bene vero ex sapienti consilio, matura ponderatione, atque ordinarie cum consensu parentum, deveniendum est.

VI. Falsa data spe matrimonii, puellam diu sibi devincire, magnum delictum est.

VII. Periculosissimi et omnino reprobandi sunt amores, si quovis fundamento solido destituantur, vel tempore nimis diuturno aut clam continuentur; speciatim si parentes nihil scirent, maxime vero si eorum consensus sperari non posset, aut si iam firmiter obstarent, et multo magis si talis reluctantia prorsus rationabilis esset.

VIII. Sponsalia (quamvis apud leges civiles pene nullam vim habeant. Art. 53. 54) graves et serias consequentias pariunt; practice enim non raro res eo tandem desinunt, ut miserae puellae, partim in conscientia (atque etiam apud iudicem ecclesiasticum) et partim ex vexatione, firmiter ligatae remaneant; et e contra iuvenes omnimodam libertatem sibi arrogent. Sponsalia itaque (nisi contrahantur matrimonio iam instante), maxime si absque scriptura et sine testibus fiant, sunt dissuadenda.

IX. Genitores, et speciatim matres, gravi culpa se coinquinant, si filias cum amasiis solas, sive in cubiculis sive dum illos abeuntes ad domi ianuam comitantur, notabili tempore relinquant, dum id impedire possent.

X. Denique circa obligationem gravem denunciandi impedimenta, si quae sint, populus instrui debet.

311. *Circa visitationes, quas adamantes matrimonio praemittere solent, praeter instructionem populo dandam (ut supra), estne aliud notandum?* Parochus hac in re neque nimis rigidus, neque omnino indifferens esse debet; si enim res (attentis circumstantiis) nimis in longum procedant; et speciatim si puella sine custodia sit; maxime vero si lapsus intercesserint; curare tenetur, ut matrimonium cito concludatur. Sponsalibus autem iam contractis, si forte iuvenes in eadem familia conviverent (v. g., si famula heri filio nuptura esset), separatio exigi deberet. Caeterum vide dicta *De Occasionariis* (*n.* 229-245).

312. *In tractatibus matrimoniorum quoad personae ele-*

ctionem potestne parochus se ingerere? Lenocinium, quamvis ad honestum matrimonium dirigatur, parocho non decet. Dicteriis et quandoque sinistris iudiciis se exponeret. Nihil dico de maledictionibus, si forte matrimonium exitum infelicem habiturum esset; maxime si sponsorum alteruter solum propter persuasiones et non libenti animo nuptiis consentiret. Parochus tamen se aliquo modo ingerere posset, si conclusio matrimonii ad scandalum reparandum, ad prolem legitimandam, vel ad puellae honori consulendum necessaria evasisset; sed tunc quoque non semper matrimonium urgere deberet; interdum enim satius est ut puella iacturam suam in pace toleret, quam ut cum dyscolo perpetuum vinculum contrahat. Caveat etiam Parochus, ne matrimonii alicuius conclusioni se opponat, maxime si pro sola utilitate temporali huius vel illius familiae se opponeret (ut puta, si iuvenis dives puellam pauperem ducere vellet). Imo rogatus pro informationibus, valde caute procedat; saepe enim expedit, ut, si informationes ab aliis capiendae sint, hoc onus declinet; et si de scientia propria interrogetur, laudet quatenus convenienter laudare possit, secus taceat, aut verbis ambiguis et evasivis utatur. Si secus ageret, odia multa et fortassis acerrima iuvenum et familiarum facile contra se concitaret; quod semper (seclusa necessitate, quae in huiusmodi casibus non satis adesse solet) evitandum est.

313. *Quid si parochus timeret, ne, praetermisso matrimonio ecclesiastico, matrimonium mere civile celebraretur?* S. Poenitentiaria (*Encycl.* 12 *Aug.* 1882) dicit: « Penes sponsos, ac praesertim puellas, quae ut plurimum recte de « religione sentiunt, etiam per interpositas personas, (Parochi) agant ne nuptiis consentiant, nisi eaedem ante civiles ritus coram Ecclesia christiano more celebrandae sint, « reiectis quibuscumque promissionibus (N. B.), quae non » raro fallaces esse solent ». Non desunt viri, qui obtemperaturi sunt, sed aliquantisper a parocho rogari volunt: benevole itaque rogentur. Alii timent expensas sive pro fide status liberi, sive pro eleemosyna Missae, sive multo magis si aliqua dispensatio peti deberet. Parochus, sin minus dicat omnia gratis illos esse obtenturos, saltem curet ut expensae imminuantur, aut solum ab una parte clam sustineantur. Alii respectum humanum reformidant; et tunc matrimonium, de licentia Episcopi celebretur privatim, vel in loco dissito, aut

etiam (in casu extremo) per procuratorem vel epistolam; dummodo postea aliquo modo divulgetur matrimonium rite fuisse celebratum.

314. *Teneturne parochus inquirere an sponsi praeter matrimonium ecclesiasticum, civile quoque contracturi sint; et quid si illud non sint contracturi, vel de hoc sit dubitandum?* Parochus tenetur certe (supposito timore) de hac re inquirere; et, si sponsi matrimonium civile non essent contracturi, vel rem istam sub dubio relinquerent, et (uno verbo) si publicationes civiles simul cum ecclesiasticis locum habiturae non essent; parochus procedere non posset, et Episcopum commonefacere deberet. Vide *De Occasionariis* (*n.* 118).

315. *Contrahendumne est prius matrimonium ecclesiasticum, an vero civile?* Prius ecclesiasticum. Ita declaravit S. Poenitentiaria (15 *Ian.* 1886); et subiunxit: « Si qua coa- « ctio aut absoluta necessitas (quae facile admittenda non « est) eiusmodi ordinis invertendi causa esset; tunc omni « diligentia utendum erit, ut matrimonium coram ecclesia « quamprimum contrahatur, atque interim contrahentes se- « iuncti consistant.

316. *Antequam de matrimonio contrahendo publicationes fiant, quid exigitur?* 1° Si forte parochus sciret adesse aliquod impedimentum, agendum erit pro dispensatione. Exigitur 2° examen sponsorum, vulgo *consensus.* Exigitur 3° fides status liberi.

317. *Examen sponsorum in quo consistit?* In examinandis illis (intellige seorsim et a proprio parocho) 1° circa Matrimonium 2° circa catechismum.

318. *Quomodo examinari debent sponsi circa matrimonium?* An sciant 1° matrimonium esse sacramentum institutum a Christo Domino ad gratias pro coniugali statu necessarias eis conferendas; 2° recipiendum esse in gratia Dei. Examinari debent 3° an aliquid obstet; maxime vero an libere et sponte consentiant, an adsit quoque parentum consensus, an cum alia persona sponsalia contraxerint, an sciant vel suspicentur aliquod adesse impedimentum, et an ad celebrandum etiam matrimonium civile sint dispositi. Examinari debent 4° circa matrimonii obligationes (intellige quantum decet), et speciatim circa prolis educationem.

319. *Quomodo examinandi sunt sponsi circa catechi-*

smum? 1. Sufficit ut examinentur per summa càpita circa fidem, legem Dei et Ecclesiae, et media salutis. 2. Discretione opus est. Agitur, v. g., de persona quae examen bono animo acceptura sit? Tunc exigatur ut mysteria principalia Fidei, Symbolum Apostolicum, Orationem Dominicalem, Sacramenta, et praecepta decalogi atque Ecclesiae recitet; speciatim si agatur de sponsa (filios enim in christiana doctrina instruere ad matres praecipue spectat). Agitur de iis qui adeo hebetis sunt ingenii, et exilis memoriae, ut, v. g., Symbolum Apostolicum nunquam didicere potuerint; aut de aliqua foemina quae verecundetur et confundatur? Cum his (quamvis bono animo, ut dixi, examen subeant) severitas adhiberi non debet. Agitur de iis qui (attenta eorum conditione, aut exigua, ut ita dicam, religione, prout hodie maxime in civitatibus et quoad viros facile accidit) non libenter examen subituri sint? Tunc prudentia exigit ut parochus examen circa formulas magna ex parte vel etiam ex toto (et forte etiam quaslibet alias interrogationes) praetermittat. Attamen cum omnibus (aut fere omnibus) methodum servabit enunciandi paucis verbis (et quasi ad modum reducentis in memoriam) principales veritates circa fidem, legem, et media salutis, ut supra dicebam.

320. *Quid si sponsus apud parochum pro examine comparere nolit, sed solum ope tertiae personae (v. g., matris suae) consensum suum ei significet?* Per se loquendo, hoc certe non sufficit; quod enim sponsi comparere debeant personaliter apud parochum, et hic nequeat ad proclamationes procedere, nisi prius de sponsorum instructione sufficienti certus evaserit; hoc est de iure, et generali Ecclesiae lege praecipitur. *Praxis* (*ed. I. pag.* 798). Quid ergo agendum? Parochus rem significabit Episcopo, qui pro casibus particularibus dispensare poterit.

321. *Quid de fide status liberi?* Antequam matrimonium publicetur, exigitur, quamvis sponsi essent ambo dioecesani (nisi lex in desuetudinem abierit), fides status liberi conficienda in curia episcopali; ad quam proinde (vel ad vicarium foraneum, si pro examine testium fuerit delegatus) duo testes pro sponso et totidem pro sponsa mitti debent. Si hi testes non sint cancellario episcopali (aut vicario for.) cogniti, exigitur ut parochus per litteras de eorum idoneitate illum tutum reddat. Erunt autem idonei si ex una parte sint

fide digni, et ex alia personam (de cuius immunitate ab impedimentis testari debent cum iuramento) cognoverint iam inde ab eius pubertate, eique adeo prope habitaverint aut quomodolibet semper in tali relatione fuerint, ut, si in vulgus notitia aut rumor de aliquo contracto impedimento irrepsisset, ipsos non latuisset. In hunc finem acceptantur (imo praeferuntur) personae de eadem sponsorum familia (v. g., fratres, genitores etc.), neque excluduntur foeminae. Duo testes pro ambobus sponsis sufficerent, si illos ambos ut supra cognovissent, non vero secus. In hoc practice multum alicubi delinquitur; imo interdum acceptantur testes, qui nec sponsum nec sponsam unquam cognoverunt nihilque de ipsis scire possunt, et nihilominus iuramentum eis datur!! Quando autem in Cancellaria Episcopali huiusmodi corruptela intolerabilis adesset; et nihilominus parochi litteras praedictas pro testibus non idoneis scribere cogerentur, ad summum de sola probitate, non vero de idoneitate eorundem, testimonium ferre possent.

322. Quoad viduos, exigitur etiam fides authentica et legaliter rocognoscibilis de morte coniugis.

323. Si, habita fide status liberi a curia episcopali, matrimonium ad tres menses procrastinaretur, ordinarie nova fides exigeretur, nisi Episcopus hanc non esse necessariam existimaret.

324. Pro matrimoniis in articulo mortis contrahendis, fides status liberi non exigitur. Attamen, si coniux forte convalesceret, matrimonio uti non posset, nisi prius omnia supradicta praestita fuerint. *Cf. Instruct. et Decr. S. C. S. O. apud Berengo* (*Enchirid. Miscellanea IX*).

325. *Quid si unus ex sponsis esset diversae dioecesis?* R. Tunc fides status liberi perficienda est in ambabus curiis, neque publicationes fieri possunt antequam curiae eamdem fidem sibi invicem communicaverint; idque servandum est quamvis dioeceses vicinae, aut paroeciae sponsorum in duarum dioecesum confinio essent (*l. c.*).

326. *Quid si sponsi non semper extitissent dioecesani?* R. Si ante pubertatem in dioecesim venerint et in ipsa semper commorati fuerint, tunc ut simpliciter dioecesani considerantur. Si vero post pubertatem in aliis dioecesibus degerint, tunc (stando in terminis iuris) fides status liberi a respectivis curiis exigitur; idque quamvis a decem annis et ultra

intra dioecesim venissent, aut etiam coniugati, et postea, mortua uxore, aliam ducere vellent. Si vagi fuissent, habita fide status liberi a dioecesi originis et a locis ubi diutius moram duxerint, iuramentum suppletorium sponsis ipsis dari deberet. Dixi : *stando in terminis iuris ;* alicubi enim ex consuetudine quando in dioecesi (eo quod, v. g., sponsi proprias familias secum habeant) reperiantur qui de statu libero iam inde ab adolescentia testari possint ; id satis esse censetur (*l. c.*).

327. *Quid de matrimonio conscientiae?*

I. Matrimonium *conscientiae* celebratur non solum omissis publicationibus, sed etiam ita occulte, ut parochus et testes ad arctissimum secretum perpetuo teneantur, et adnotatio celebrati matrimonii fiat non in libro consueto, sed in libro apud curiam episcopalem asservato sigillisque munito.

II. Sine dispensatione Episcopi nullum matrimonium hoc modo celebrari potest. Episcopus autem potest quidem hanc licentiam concedere (ex Bulla *Satis vobis* Benedicti XIV), sed solum ex causa gravissima et urgentissima, omnibusque circumstantiis diligenter perpensis, et magnis cautelis adhibitis; ne matrimonia huiusmodi luctuosos effectus habitura sint.

III. Causae gravissimae essent 1. si vir et foemina ex dissitis regionibus venissent, et in loco tamquam legitimi coniuges reputarentur ; 2. si (stante concubinatu occulto vel periculo incontinentiae) vir esset dives et nobilis, mulier vero pauper et obscurae familiae; unde, si matrimonium notorie celebraretur, dedecus viro ipsi inureretur, et dicteria, molestiae, discordiae familiares etc. sequerentur (Bened. XIV. De Syn. XIII. xxiii. 12).

IV. Cautelae autem adhibendae consistunt praecipue 1. in habenda certitudine de statu libero utriusque coniugis ; 2. in considerando ne forte timendum sit de divortio, et speciatim de celebratione matrimonii civilis (ne dicam etiam ecclesiastici) cum alia ; 3. in habenda ratione scandali, aut periculi ne occulti coniuges prolem impedituri, aut necaturi. aut ad brephotrophium sic et simpliciter missuri sint ; quae omnia ordinarie plus vel minus erunt timenda, si de iuvenibus agatur. Videndum etiam 4. an agatur de filiis familias, qui contra parentum iuste dissentientium voluntatem huiusmodi nuptias contrahere velint. Videndum 5. ne agatur de beneficiato, qui clam contrahat ne beneficium amittat. In quovis

casu 6. admonendi sunt occulti coniuges de obligatione denunciandi Episcopo prolem (si forte illam suscepturi erunt) *intra mensem* a die nativitatis, ut illius legitimitati consultum sit; quod nisi fieret, aut si aliquid contra matrimonii unitatem attentaretur, matrimonium ipsum revelaretur. Cf. Bullam cit. Bened. XIV. et Vecchiotti (III. XIII. 83).

328. *Quum de regula ordinaria exigantur proclamationes, explica cur exigantur, et in quo consistant?* Exiguntur ad impediendum ne quis iam alio matrimonio ligatus, aliisve impedimentis detentus, aut insciis parentibus, nuptias contrahat. In quo consistant, explicatur a concilio Trid. (XXIV. I) dicente: « Antequam matrimonium contrahatur, « ter a proprio contrahentium parocho, tribus continuis die- « bus festivis, in ecclesia inter Missarum solemnia publice « denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum ».

329. *Explica verba: A proprio contrahentium parocho?* 1.: « Si vir et mulier parochiae sint diversae, in utraque « parochia fiant denuntiationes ». (*Rituale*). 2. Proprius parochus intelligitur ille, in cuius paroecia sponsi, ut veri parochiani, habitant de praesenti. 3. Interdum publicationes parochi huius non sufficiunt. Si enim matrimonium celebrari debeat a iuvene degente in collegio, monasterio, vel conservatorio; publicationes non solum in paroecia collegii, monasterii etc., sed etiam in illa ubi eius parentes vel tutores degunt, faciendae sunt. Idem dic de milite, si forte in exercitu longe a domo paterna nuptias contracturus foret. Idem dic a fortiori si sponsorum alteruter duplex domicilium haberet (si nempe sex mensibus in una et sex mensibus in alia paroecia habitare solitus esset); aut si matrimonium contrahere vellet in loco quasi-domicilii, dum alibi principalem parochialitatem conservat. De iure faciendae essent proclamationes etiam in paroecia, a qua quis a brevi tempore discessit; atque insuper (absque ulla casuum distinctione) in loco originis. Sed regulae istae non ubique vigent; et proinde parochi in praxi propriae dioecesis consuetudinem (donec Episcopus aliter non disponat) observare debebunt. *Praxis* (*Ed. I. pag.* 845).

330. *Quoad verba:* Tribus continuis diebus festivis, *quid de diebus festis supressis?* In iis quoque fieri possunt proclamationes; sed dummodo frequens populus ad Missam concurrere soleat, et sic scopus a Concilio intentus obtineri

possit. *Cf. plures S. C. C. decisiones apud Vecchiotti* (§ 71).

331. *Quid de illis diebus ferialibus, qui a populo ex devotione tamquam festivi celebrantur?* In his fieri nequeunt proclamationes, nisi pro aliquo casu particulari ex causa rationabili et de licentia Episcopi. *Vecchiotti* (*l. c.*).

332. *Quid si proclamationes fierent quidem tribus diebus festivis, sed non continuis?* Alicubi consuetudo est ut, si forte occurrat dies festivus infra hebdomadam, liceat illum praeterire peragendo proclamationes solis diebus dominicis; imo alicubi dioecesanae leges iubent, ut dies festus sine proclamationibus relinquatur, si forte die immediate antecedenti proclamationes factae fuissent. Parochi itaque propriae Dioecesis consuetudinibus vel legibus se conformabunt; sed certe a peccato veniali excusari nequiret parochus, qui, postquam fecerit primam proclamationem, v. g., die dominica, sequentem diem dominicam praeteriret, quin adhuc secundam perageret. *Scavini* (*III.* 809).

333. *Proclamationes possuntne fieri etiam tempore pro nuptiis vetito?* Affirmative; sufficit enim ut nuptiarum celebratio ad tempus licitum differatur.

334. *Quid de gradu culpae in omissione proclamationum?* Unius proclamationis omissio peccatum veniale non excedit; idemque dicunt Salmanticenses de duabus. Ego dicerem perpendendas esse circumstantias, et speciatim 1. qua de causa omittantur; 2. utrum alicuius impedimenti timor adsit; 3. an populus admonitus fuerit proclamationem illam esse ultimam; 4. praecipue vero an inter talem proclamationem et matrimonii celebrationem intervallum decurrat. *Cf. S. Lig.* (*VI.* 990). Omittere autem proclamationes ex toto (intellige semper seclusa dispensatione expressa aut saltem legitime praesumpta) certe peccatum mortale est.

335. *Quid de locis ubi Conc. Trid. publicatum non fuit?* Servabitur Dioecesis consuetudo. Attamen una saltem publicatio ubique exigitur. *Cap. finali de cland. despons.*

336. *Quid significant verba. In Ecclesia inter Missarum solemnia?* Significant in Missa parochiali. *S. C. C. apud Scavini* (809).

337. *Quid si parochus de proclamatione facienda oblitus fuerit?* Tunc illam facere poterit in alia Missa (supposito semper populi concursu), aut etiam post meridiem in concione, in processione etc.

338. *Quid tempore pestis, si populus ad Ecclesiam non concurrat?* Per publica edicta (nisi Episcopus dispenset) Ecclesiae ianuis affixa proclamationes peragendae erunt (*Cf. Scavini n.* 900).

339. *Quid de dispensatione a proclamationibus?* Episcopi eorumque vicarii generales habent facultatem ordinariam (quam aliis delegare possunt) dispensandi ab illis. Attamen causae legitimae exiguntur; quales essent non solum si ageretur de periculo mortis, aut de matrimonii iam contracti revalidatione, aut si qui de facto concubinarii sunt coniuges legitimi reputarentur, aut si iustis de causis matrimonium secretum (vulgo conscientiae), iuxta supra dicta (*n.* 327) celebrandum esset; sed etiam si mulier iam esset gravida et timeretur ne vir voluntatem mutaturus esset, vel si sponsi parati essent ad matrimonium civile statim nullaque interiecta mora contrahendum; et multo magis si publicationibus non consentirent, et timendum esset, ne si fierent, civiliter dumtaxat et non ecclesiastice nuberent; vel si sponsus ad longinquas regiones statim profecturus esset; vel si timeri deberet ne parentes matrimonium inique impedituri essent; vel si ageretur de Regibus et Principibus, quorum matrimonia in ecclesia publicari non soleant; vel si ex una parte tempus Quadragesimae vel Adventus immineret, et ex alia periculum incontinentiae aut aliud grave motivum suaderet, ne diu matrimonium differatur; denique si sponsi valde senes, aut sive aetate sive conditione valde dispares essent, unde publicationes risum et dicteria provocarent. In praxi parochus, dispensationem implorando, causam exponat simulque, an alicuius impedimenti timor adsit vel non adsit, Episcopum certiorem faciat. Episcopus autem dispensare poterit ab una proclamatione ex causa non adeo gravi, a duabus ex causa absolute gravi, ab omnibus vero solum ex causa gravissima. *Praxis* (*Ed. I. pag.* 846. 847).

340. *An Parochus, absque dispensatione ab Ordinario obtenta, possit aliquando Matrimonio, omissis proclamationibus, assistere?* R. Si Ordinarius adiri nequiret, et motiva essent adeo gravia, ut Episcopus dispensationem omnino concedere teneretur; tunc dispensatio praesumpta sufficeret, et parochus assistere posset, imo deberet. *S. Lig. VI.* 1007. Aliqui censent, Parochum assistere posse etiam casu quo Episcopus iniuste renuisset; nec ad maiorem Superiorem re-

currendi tempus adesset. Sed haec opinio mihi videtur subversiva et practice non admittenda, nisi forte Episcopus iam aliis vicibus de imprudenti severitate convictus fuisset, aut alienationis mentalis signa dedisset.

341. *Fideles teneniurne denuntiare etiam impedimenta improprie dicta, nempe si nupturiens esset excommunicatus: aut, seclusis sponsalibus, aliam ducere teneretur etc.?* Negative; sed haec obligatio (saltem de solo iure positivo) respicit sola impedimenta veri nominis, sive dirimentia sint, sive impedientia.

342. *Quid si publicationes praetermissae fuissent?* Obligatio denunciandi impedimenta subsisteret sub gravi eodem modo. *Sanchez* (*III.* XIII. 2) *et Scavini* (812).

343. *An et quaenam causae a denunciandis impedimentis excusent?* 1. Si denunciatio propter secretum esset illicita; 2. Si esset inutilis; 3. Si absque gravi incommodo fieri nequiret. *S. Lig.* (*VI.* 995).

344. *Quale secretum impedimentorum denunciationi obstaret?* Secretum, quod consilii vel auxilii petendi causa commissum fuerit (prout accidit in medicis, obstetricibus etc.) *Scavini* (812) *et Berengo* (132) *contra alios.* Certe solum secretum naturale aut merae confidentiae, etsi promissum et iuratum, ab hac obligatione non eximit. *S. Lig.* (994).

345. *Quandonam denuntiatio censeri inutilis, et ex hoc capite omitti poterit?* 1. Si testis de visu iam denuntiasset (tunc enim testis de fama ad nihil teneretur); 2. si dispensatio iam petita fuisset; 3. si sponsi admoniti, iam a matrimonio abstinere essent parati; 4. si matrimonium iam contractum fuisset; 5. si denuntiatio ad nihil (et nequidem ad indagandum) deservire posset; ut puta, si ex una parte de re suapte natura occulta ageretur (prout accidere potest in impedimento affinitatis ex copula illicita), et ex alia parte solum notitia vaga, incerta et ad modum suspectus, vel a personis ignotis aut levibus, habita fuisset. *Cf. S. Lig.* (994), *Scavini* (812) *et Sanchez* (III. XIII. 7).

346. *Explica quando ex gravi incommodo denunciationis obligatio cessaret?* Exemplum esset, si ex facto infamanti proprio, vel proximorum consanguineorum, impedimentum ortum fuisset. *Scavini* (*l. c.*).

347. *Quid si, publicationibus peractis, nullum detectum fuerit impedimentum?* Tunc parochus sponsi de hac re

litteras testimoniales mittere debet ad parochum sponsae, qui, illis habitis (et non antea), matrimonio assistere poterit. Et notandum quod inter ultimam publicationem et matrimonii celebrationem ad minus una dies intercedere debet, ut, si quis aliquod impedimentum denunciare debeat, id praestare possit. *Scavini* (*n.* 810).

348. *Quid si Matrimonium diu differatur?* Rituale dicit: « Si infra duos menses post factas denunciationes Matrimo- « nium non contrahatur, denuntiationes repetantur, nisi « aliter Episcopo videatur ».

349. *Quid si aliquod impedimentum denuntietur?* Parochus illud ad Episcopum statim deferre debet; idque quamvis dubium, falsum, vel calumniosum ei videretur; iudicium enim non ad parochum, sed ad Episcopum spectat. *Vecchiotti* (§ 71).

350. *Quid si, nemine denuntiante, parochus ipse alicuius impedimenti notitiam haberet?* Illud Episcopo denuntiare teneretur; dummodo illud cognoscat non ex sola confessione aut sponsorum ipsorum secreto commisso, eo quod de re occulta (quae sine infamia revelari nequeat) aut de voto occulte emisso, agatur; quibus in casibus per se ipsum dispensationem procurare deberet, ut infra declarabitur.

351. *Quotuplicis generis sunt matrimonii impedimenta?* Duplicis; alia enim sunt *dirimentia* (quae scilicet matrimonium invalidum reddunt); et alia sunt *impedientia* (quae illud non invalidum sed solum illicitum reddunt).

352. *Quot et quaenam sunt impedimenta dirimentia?* Sunt quindecim; scilicet error, conditio, votum, cognatio, crimen, cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, aetas, affinitas, clandestinitas, impotentia, raptus.

353. *Explica aliqualiter haec impedimenta.* Error; scilicet error personae. Conditio; scilicet servitus stricte dicta (*it. schiavitù*) ab alio (libero) ignorata. Votum; scilicet votum solemne castitatis. Cognatio; scilicet 1. *Consanguinitas* usque ad quartum gradum inclusive; 2. *Cognatio spiritualis* contracta a patrinis cum baptizato vel confirmato eiusque patre et matre; 3. *Cognatio legalis* contracta propter adoptionem legalem ad tramites legis civilis. Crimen; scilicet 1. adulterium cum promissione vel attentatione matrimonii; 2. adulterium cum coniugicidio ex intentione matrimonii perpetrato; 3. coniugicidium mutua conspiratione perpetratum. Cultus Disparitas; scilicet si una persona sit bapti-

zata et altera non. VIS; scilicet metus gravis, iniustus et incussus ad hoc. ORDO; scilicet Ordo sacer. LIGAMEN; scilicet si matrimonio antecedenti quis sit adhuc ligatus. HONESTAS; scilicet quaedam cognatio 1. ex sponsalibus, solum usque ad primum gradum; 2. ex matrimonio rato (etsi non consummato) usque ad quartum gradum. AETAS; scilicet impubertas, quae praesumitur si masculus annum XIV, et foemina annum XII non compleverit. AFFINITAS; scilicet 1. ex matrimonio consummato, usque ad quartum gradum; 2. ex copula illicita usque ad secundum gradum. CLANDESTINITAS; scilicet si matrimonium non contrahatur coram proprio parocho et duobus testibus. IMPOTENTIA; scilicet 1. impotentia coeundi; 2. impotentia seminandi a parte viri (eunuchi). RAPTUS; scilicet si mulier fuerit a viro violenter abducta matrimonii ineundi causa, et adhuc sub eius potestate sit.

354. *Quot et quaenam sunt impedimenta impedientia?* Sunt quatuor; scilicet Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum.

355. *Explica aliqualiter haec impedimenta.* ECCLESIAE VETITUM; scilicet 1. vetitum particulare, si, v. g., episcopus prohibeat ne pro nunc tale matrimonium celebretur; 2. vetitum generale; si nempe non adhuc factae fuerint publicationes, vel si catholicus personam haereticam ducere vellet, quo casu impedimentum solet dici *mixtae religionis.* TEMPUS; scilicet tempus quadragesimae et adventus, quo benedictio nuptialis et nuptiarum solemnitas prohibetur. SPONSALIA; si nempe sponsalia cum alia persona contracta fuerint et servari debeant. VOTUM; scilicet votum simplex sive castitatis, sive religionis, sive non nubendi, sive suscipiendi ordines sacros.

356. *Quid si impedimentum esset dubium?* Si ageretur de impedimento iuris naturalis aut positivi-divini, a matrimonio abstinendum esset; et, si forte casus esset maximi momenti, res S. Sedi (non pro dispensatione sed pro declaratione) exponi deberet. Si autem impedimentum esset iuris ecclesiastici nec dubium vinci posset; tunc distinguendum inter dubium iuris et dubium facti. In dubio iuris (nempe in opinionum probabilitate) matrimonium absque ulla dispensatione celebrari potest; tunc enim, ex praesumpto Ecclesiae consensu, cessat. In dubio facti e contra dispensatio exigitur. Cf. Sanchez (VIII. VI. 18) et Scavini (III. 904).

357. *Episcopi possuntne aliquid circa impedimentorum dispensationem antequam matrimonium celebretur?* Iure ordinario possunt dispensare 1. a voto simplici (dummodo non sit votum absolutum perfectae et perpetuae castitatis, aut religionis strictae dictae); 2. a publicationibus. Circa alia impedimenta iure ordinario nihil possunt, nisi pro casu urgentissimo (ut infra explicabitur). Plures censent dispensare posse in casibus dubiis (scilicet dubio facti); sed, si de dubio graviori ageretur, ad S. Sedem recurrere oporteret, *Cf. Sanchez et Scavini* (*ll. cc.*).

358. *Potestne a S. Sede obtineri dispensatio a quolibet impedimento?* Negative; ab aliquibus enim impedimentis dispensare non potest aut non solet. Dispensare non potest ab impedimentis iuris naturalis et positivi-divini; qualia sunt, impotentia, ligamen, consanguinitas in primo gradu, et (probabiliter) metus. Dispensare autem non solet in impedimentis voti solemnis, ordinis, aetatis, raptus, et criminis ex coniugicidio (speciatim notorio). Adde (nisi forte ex causis valde gravibus) affinitatem ex copula licita in primo gradu, et consanguinitatem in gradu mixto ex 1° et 2° (scilicet inter neptem et patruum; nec non inter viduam et eius mariti defuncti patruum vel nepotem). Adde etiam (apud nos) cultus disparitatem, et mixtam religionem. Difficile dispensat etiam ab impedimento sponsalium, quae legitime dissoluta non fuerint. De hoc vide *De Occas.* (*n.* 128).

359. *Quales causae exiguntur ut dispensatio sperari possit?* Causae canonicae sunt 1. *Angustia loci* (quoad foeminam), quae verificatur si in oppido non plus quam 300 familiae adsint. 2. *Aetas foeminae superadulta;* si nempe 24 annum compleverit: 3. *Deficientia vel incompetentia dotis.* 4. Si talis vel talis vir esset foeminae necessarius *ad declinandam aut finiendam litem momentosam.* 5. *Paupertas viduae.* 6. *Bonum pacis.* 7. *Nimia, suspecta, periculosa familiaritas*, necnon *cohabitatio* sub eodem tecto, quae facile impediri non possit. 8. *Copula, praegnantia, legitimatio prolis.* 9. *Infamia mulieris.* 10. *Revalidatio matrimonii*, bona fide in facie Ecclesiae contracti. 11. *Periculum matrimonii mixti*, vel coram ministro acatholico celebrandi. 12. *Periculum incestuosi concubinatus.* 13. *Periculum matrimonii civilis.* 14. *Remotio gravium scandalorum.* 15. *Cessatio publici concubinatus.* 16. *Excellentia*

meritorum. Coeterum pro impedimentis remotioribus vel minoris momenti (v. g. cognationis spiritualis) causae minores aliquando acceptari videntur. Circa dispensationem a voto castitatis, notandum speciatim quod S. Sedes periculum incontinentiae non semper exigit; sed interdum dispensat si foemina superadulta ex aliis motivis satis gravibus (v. g. ad sustentationem sibi comparandam) matrimonium inire cupiat. *Praxis* (916).

360. *Circa petitionem dispensationis potestne aliquid spectare ad parochum?* Impedimentum potest esse 1. publicum, 2. occultum, 3. partim publicum et partim occultum.

361. Si sit publicum, sive de facto, sive naturâ suâ (non enim obstaret si impedimentum, v. g., consanguinitatis vel affinitatis ex copula licita per accidens esset occultum), tunc parochus debet solum rem deferre ad episcopum, et causas dispensationis ei exponere.

362. Si vero impedimentum esset tum de facto tum natura sua occultum (prout in voto occulte emisso, in affinitate ex occulta copula illicita, in crimine occulto etc.); tunc parochus ipse (cui secretum communicatum fuerit) dispensationem obtinere curabit.

363. Si denique impedimentum esset partim publicum et partim occultum; si nempe duo adessent impedimenta, unum publicum et aliud occultum; tunc episcopus pro publico, et parochus (scilicet, ad rectius loquendum, confessarius) pro occulto dispensationem petere debebit. At vero sedulo notandum quod in petitione pro occulto, publicum etiam exprimendum esset; qua expressione omissa, dispensatio *ex subreptione* invalida foret.

364. *Quotuplici ex capite petitionis vitium dispensationem reddere potest invalidam?* Ex obreptione et subreptione. Nec bona fides quidquam suffragatur.

365. *Quid est obreptio?* Expressio causae falsae.

366. *Quid si causae adductae partim essent verae et partim falsae?* Si tantum veri expositum fuerit quantum de stylo solet sufficere ad dispensationem concedendam (ut puta, si infamia vera et copula falsa exposita fuisset); tunc dispensatio valet; secus si secus. In dubio (saltem nisi apud theologos probabilitas subsisteret) novus recursus exigeretur.

367. *Quid est subreptio?* Reticentia vel erronea expositio earum rerum quae de stylo èxprimi debent.

368. *Quaenam sub poena invaliditatis exprimenda sunt?* 1. Species infima impedimenti; v. g., si ageretur de crimine, an ex solo adulterio cum promissione matrimonii, an vero ex coniugicidio cum eadem promissione vel adulterio provenerit etc. 2. Linea et gradus consanguinitatis vel affinitatis, exprimendo quomodo sit praecise. 3. Numerus impedimentorum non solum dirimentium sed etiam impedientium, et an consanguinitas vel affinitas sit unica an vero duplex vel multiplex (ut puta, si orator duas vel tres sponsae consanguineas cognovisset). Si tamen affinitas nedum ex matrimonio, sed etiam ex copula fornicaria antimatrimoniali, orta fuisset, tunc haec circumstantia non consideraretur. *Cf. Acta* (*X. pag.* 295).

369. *Quid si sponsi, pro quibus dispensatio in foro externo petita fuit, copulam incestuosam inter se commisissent?* Haec copula non ita pridem exprimenda erat; sed nunc non oportet ut amplius exprimatur. *Cf. De Occasionariis* (*Ed. IV.* 123).

370. *Exceptis casibus in quibus ad Episcopum recurrere sufficit* (*iuxta dicta n.* 357), *ad quem debet parochus* (*vel confessarius*) *epistolam dirigere?* Ad Card. Maiorem Poenitentiarum Romae.

371. *Da exemplar litterarum pro impedimento prorsus occulto, seu non mixto cum publico.*

I. *Pro impedimento affinitatis.* Eminentissime Domine. Titia in eo est ut matrimonium contrahat cum Caio. At vero obstat impedimentum omnino occultum affinitatis ortum ex copula fornicaria cum fratre sponsi. Quare humiliter supplicat Eminentiae vestrae ut super isto impedimento cum ea dispensare dignetur. Causae sunt... (*heic indicentur causae*). Dignetur Eminentia vestra responsum mittere ad..... (*heic parochus seu confessarius suum nomen, cognomen et patriam indicet*).

II. *Pro impedimento criminis.* Titia et Caius matrimonium inire cupiunt. At vero obstat impedimentum criminis ortum ex copula carnali inter ipsos habita, vivente adhuc prima uxore Caii, cum promissione matrimonii data et acceptata, neutro tamen machinante. Impedimentum est occultum. Quare humiliter supplicant Eminentiae vestrae ut super isto impedimento cum iisdem dispensare dignetur. Causae sunt.... etc. (*ut supra*).

III. *Pro impedimento voti.* Titia (annos nata....) cupit inire matrimonium. At vero obstat impedimentum voti simplicis olim private initi castitatis perpetuae (*aut* Religionem ingrediendi). Quare humiliter supplicat... Causae sunt... etc. (*ut supra*).

372. *Da exemplar litterarum pro impedimento occulto mixto cum publico.*

Eminentissime Domine. Sempronius et Livia matrimonium inire intendunt. Dispensati fuerunt a S. Sede Apostolica ab impedimento consanguinitatis (*vel* affinitatis ex copula licita). *Exprimatur linea et gradus.* At vero obtenta dispensatio nulla est ob impedimentum affinitatis occultum et reticitum proveniens ex copula illicita Sempronii cum sorore Liviae (*vel* ob falsam allegatam copulam absque culpa oratorum). Quare humiliter supplicant Eminentiae vestrae; ut pro impetrata sed invalide illa dispensatione, gratiam convalidationis ipsis concedere dignetur. Causae sunt.... etc. (*ut supra*).

Notandum 1. quod, si ageretur de nullitate propter reticitam affinitatem ex copula illicita; tunc non ambo recurrere, sed solum ille qui fuit causa affinitatis, et proinde in singulari, nempe eius nomine dumtaxat, epistola conscribi deberet. Notandum 2. quod interdum potest esse bonum consilium, ut dispensatio (ne expensae factae in Dataria inutiles evadant) petatur prius a Poenitentiaria; et tunc dicendum erit: *Dispensationem petituri sunt.... dispensatio nulla erit.... pro impetranda sed invalide dispensatione etc.* Ita Vecchiotti, D' Annibale etc.

373. *Dispensatio habetne effectum dum Romae rescriptum subsignatur?* Negative; sed dispensatio parocho ipsi seu confessario committitur.

374. *Rescriptum potestne a solo parocho (vel confessario), ad quem dirigitur, executioni mandari?* Dispensationes missae a S. Poenitentiaria pro solo foro interno committuntur *proprio oratoris parocho, sive confessario approbato ab Ordinario et per eundem oratorem specialiter eligendo.* Hodie non exigitur ut sit magister in theologia vel decretorum doctor. Oportet solum 1. ut sit approbatus pro confessionibus, ita ut orator apud illum valide confiteri possit; nec obstaret si extra Dioecesim confessionem faceret. Oportet 2. ut sit specialiter electus ad hoc ut dispensationem exequatur. Si tamen apud electum nihil concluderetur, orator po-

terit alium eligere confessarium; neque obstabit si Poenitentiariae rescriptum a priori confessario apertum et lectum fuerit. Roncaglia, et Scavini (824).

375. *Antequam confessarius dispensationem concedat, debetne aliquid observare?* Debet considerare clausulas, et quidem attente; secus enim de facili invalide dispensaret. Clausulae autem pro foro interno solent esse novem.

376. *Quaenam est prima clausula?* Audita prius eius (*vel* EORUM) sacramentali confessione..... In foro conscientiae et in sacramentali confessione tantum, et non aliter neque ullo alio modo.

377. *Haec clausula estne solum pro licito?* Negative; sed ad validum pertinet sine dubio.

378. *Quid si clausula dicat* EORUM, *sed oratores non eodem uti vellent confessario?* Tunc prior confessarius post concessam dispensationem, poenitenti rescriptum tradere debet, ut alteri confessario praebeatur.

379. *Sed quid si post unius confessionem et dispensationem, alter confiteri nollet?* Impedimentum iam sublatum fuit quoad utrumque. Patet ex responso S. Poenit. (16 *Nov.* 1748). Clausula confessionis itaque pro licito quidem utrumque, sed pro valido alterutrum dumtaxat respicit.

380. *Quid si confessio fuerit nulla aut sacrilega?* Dispensatio nihilominus valida foret. Id quoque decisum fuit pluries. *Cf. Bucceroni* (*Enchir. de matr. n.* 882).

381. *Quid si confessarius animadverteret, poenitentem esse indispositum, et proinde illum absolvere nequiret?* Tunc a dispensatione concedenda abstinere deberet; absolutio enim exigitur pro licito. In quolibet rescripto enim leguntur sequentia verba: « A quibusvis censuris et poenis Ecclesiasticis « (*ergo etiam dioecesanis*), si quas propter praemissa quo- « modolibet incurrerint, incestu (*vel* adulterio *vel* fornica- « tione) et excessibus huiusmodi, hac vice in forma Ecclesiae « consueta absolvas ». Si tamen ex una parte haec absolutio concedi nequiret, et ex alia si, dispensatione non concessâ, gravia inconvenientia (prout saepe contingit) oritura essent; tunc confessarius dispensationem concedere posset; dicente S. Poenitentiaria (l. c.): « Absque sacramentali absolutione « concedi potest (dispensatio), si forte urgens aliqua neces- « sitas id suadeat ».

382. *Quaenam est secunda clausula?* Iniuncta eis pro mo-

do culpae gravi (vel longa, vel diuturna) poenitentia salutari.

383. *Explica clausulam istam?* Poenitentia gravis esset, v. g., ieiunium in sabbato, vel confessio mensilis (pro non assueto), vel quotidiana recitatio Rosarii, seu lectio spiritualis, seu eleemosyna, per sex menses. Longa esset ad annum; diuturna ad triennium.

384. *Haec clausula estne pro valido?* Dicunt fere omnes esse solum pro licito. *Cf. Scavini* (*n.* 824. 5. *not.* 2).

385. *Quaenam est tertia clausula?* Aliisque iniunctis de iure iniungendis.

386. *Explica clausulam istam.* Casus esset, v. g., si ex adulterio, vel stupro etc. damna reparari deberent.

387. *Quaenam est quarta clausula?* Sublata occasione peccandi.

388. *Explica clausulam istam.* Haec clausula apponitur pro casu affinitatis ex copula illicita, habita, v. g., cum sorore sponsae; unde confessarius exigere debet separationem ab hac occasione (si adhuc formaliter extet); et si forte occasio esset necessaria, tunc exigere deberet usum cautelarum, ut occasio ipsa ex proxima reddatur remota.

389. *Quid si occasio non submoveretur? Dispensatio essetne invalida?* Affirmat Bouvier; sed Scavini dicit: « Iuxta « alios haec clausula ponitur tantum ad liceitatem, ad mo- « nendum scilicet confessarium quid ipsi agendum sit ».

390. *Quaenam est quinta clausula?* Dummodo aliud non obstet canonicum impedimentum.

391. *Explica clausulam istam.* Intellige 1. Impedimentum veri nominis; non vero si obstaret pertinacia in censura, vel peccatum mortale. Intellige 2. Impedimentum diversum sive specie sive numero (etsi forte solum impediens). Diversum numero contingeret, v. g., si quis pro impedimento affinitatis contracto ex copula habita cum sorore sponsae dispensationem petiisset, et sive antea sive postea cum alia eiusdem sponsae consanguinea copulam habuisset. Caeterum omnes norunt quod copularum multiplicitas cum eadem persona habitarum, impedimentum non multiplicat.

392. *Quaenam est sexta clausula?* Si ita est.

393. *Explica clausulam istam?* Haec clausula significat, dispensationem concedi si causae adductae in petitione verae sint, nec quidquam expositum fuerit, quod dispensationem obreptitiam vel subreptitiam reddat.

394. *Haec clausula estne pro valido?* Affirmative.

395. *Causae debentne esse verae tempore petitionis, vel subscriptionis rescripti; an vero sufficit si sint verae tempore executionis?* Hodie communissime dicunt, non oportere ut fuerint verae tempore petitionis aut concessionis pontificiae; dispensatio enim in forma commissoria, et ideo non a Pontifice sed ab executore (quamvis Pontificis nomine) datur; unde sufficit et oportet ut causae adductae sint verae tempore executionis.

396. *Quomodo itaque se gerere debet confessarius?* Antequam ad executionem procedat, rem examinare debet, multo magis si non ipse sed alius petitionem Romam misisset; et in hunc finem maxime expedit ut missae petitionis exemplar conservetur. Examinet itaque utrum veritas exposita fuerit, et an forte causa adducta evanuerit, ut puta, si tota causa fuisset legitimatio prolis, et proles obiisset. Attamen in hoc examine sufficit si confessarius poenitentis dicto acquiescat (dummodo positivam aliter sentiendi rationem non habeat): nec oportet ut testes aut iuramentum exigat; et, si pro certo haberet causas adductas esse veras nullamque postea mutationem accidisse, ab examine abstinere posset.

397. *Quid si in petitione causa falsa exposita fuisset, et in rescripto causa vera exponeretur?* Nihilominus dispensatio invalida foret; scribae enim S. Poenitentiariae solitis formulariis utuntur (quae non semper cum petitionibus adamussim cohaerent); sed dispensatio non procedit a scribis, bene vero a voluntate superioris dicentis: *fiat ut petitur, si vera sint exposita.*

398. *Quid e contra si in petitione causa vera exposita fuisset (v. g., excellentia meritorum), et in rescripto causa falsa seu non subsistens (v. g., periculum scandalorum) exponeretur?* Dispensatio valida esset. Ratio est ut supra. *Gury* (*Cas. Consc. II.* 1058).

399. *Quid si tempore executionis causae partim verae et partim falsae essent?* De hoc vide supra (n. 366).

400. *Quid si confessarius nullum examen institueret, sed causae adductae verae essent?* Dispensatio valeret; quandoquidem S. Poenitentiaria non dicit: *Si ita esse repereris;* sed dicit: *Si ita est.* D' Annibale (I. 219).

401. *Quaenam est clausula septima?* Dummodo impedimentum occultum remaneat.

402. *Haec clausula estne pro valido?* Certe est conditio sine qua non.

403. *Quandonam impedimentum censetur occultum?* Censetur occultum, quamvis aliquibus sit notum, puta quatuor vel quinque personis in oppido, septem vel octo in civitate; nisi tamen dictae personae rem sint evulgaturae, nisi scilicet prudenter timendum sit ne impedimentum ex occulto publicum fiat. S. Poenitentiaria interdum (nempe pro impedimento criminis cum machinatione) dicit: *Dummodo impedimentum sit* OMNINO *occultum;* et tunc si duo vel tres de illo notitiam haberent, dispensatio invalida foret. Non sufficeret ad validitatem dispensationis si impedimentum esset occultum ubi contrahitur matrimonium, si forte alibi publicum esset. Non tamen obstaret si olim publicum fuisset, dummodo iam a longo tempore (et saltem a decennio) occultum esset, tempus enim omnia devorat.

404. *Quid si impedimentum esset* materialiter *publicum,* (*si nempe notorium esset crimen*); *sed* formaliter *occultum* (*si nempe communiter ignoraretur quod ex illo crimine impedimentum exurgat*)*?* S. Poenitentiaria huiusmodi impedimentum tamquam publicum semper habuit; unde eius rescripta semper iuxta hunc sensum intelligi debent. *Cf. Lambertini* (*Inst.* LXXXVIII. 43).

405. *Quaenam est clausula octava?* Nullis super his datis litteris, sed praesentibus, sub poena excommunicationis latae sententiae, statim per te post executionem penitus laceratis.

406. *Haec clausula quid significat?* Significat, nullum testimonium in scriptis dandum esse de dispensatione obtenta, et rescriptum esse lacerandum post executionem; et quidem statim (quod tamen intellige moraliter, scilicet saltem infra triduum). Si confessarii essent duo, lacerandum esset ab ultimo. Omissio lacerationis culpae quidem et censurae locum daret, sed dispensationem invalidam non redderet. *Scavini* (*III.* 824).

407. *Quaenam sunt clausulae speciales pro dispensatione in voto castitatis?* Rescripta sequenti modo se habere solent. « Praevia absolutione a mutatione propositi huiusmodi (*In-*
« *tellige si poenitens culpabiliter mutaverit propositum*
« *atque adhuc absolutione indigeat, sublata quavis reser-*
« *vatione si quae sit. Sanchez VIII.* XXXIV. 29); facultatem
» concedit.... castitatis votum simplex ab ea PRIVATE emis-

« sum (ad hoc tantum ut matrimonium servatis de iure ser-
« vandis contrahere et in eo debitum coniugale reddere et
« exigere licite valeat) in sacramentalem CONFESSIONEM SE-
« MEL QUOLIBET MENSE, et in alia poenitentiae opera a te
« discrete praescribenda, et tamdiu duratura quamdiu com-
« mutationi huiusmodi locus erit, inter quae sint etiam aliqua
« pietatis, QUAE ORATRIX QUOTIDIE FACIAT, ut ea adimplens
« meminisse semper possit obligationis, qua huiusmodi voto
« obstringebatur, PROUT IPSIUS ORATRICIS ANIMAE SALUTI IN
« DOMINO EXPEDIRE IUDICAVERIS, dispensando Apostolica
« auctoritate, arbitrio tuo commutandi; pro foro conscien-
« tiae et in sacramentali confessione tantum; ita tamen ut,
« si oratrix extra licitum matrimonii usum contra VI. Dec.
« praeceptum (quod absit) deliquerit, sciat se contra casti-
« tatis votum facturam; et si viro, cui nubet, supervixerit,
« castitatem servare teneatur, utpote eodem voto ut prius
« obstricta; ET ITA ILLAM MONEAS ».

408. *Explica clausulas istas.* Opera poenitentiae intelliguntur non solum ieiunia aliaeque corporales macerationes, sed etiam orationes (maxime genibus flexis) et speciatim psalmi poenitentiales, psalmus *Miserere*, actus contritionis etc. Opera pietatis intelliguntur opera misericordiae, sive corporalis, sive spiritualis, sive pro vivis sive pro defunctis. Non oportet ut plura opera tam poenitentiae quam pietatis quotidie exercenda imponantur, sed sufficit si confessarius indicet plura ex huiusmodi operibus, ut poenitens quotidie ad minus duo ex ipsis (ad libitum variando) eligat atque exerceat. Si autem duorum operum impositio nimia videretur, unum sufficere poterit, dicente rescripto: *prout animae saluti in Domino expedire iudicaveris.* Cf. Sanchez (l. c. n. 41).

409. *Quaenam est clausula nona?* Apostolica auctoritate misericorditer dispenses; prolem suscipiendam (*pro impedimento criminis additur:* Non tamen in adulterio conceptam) exinde legitimam nunciando.

410. *Qualem formulam adhibere poterit confessarius in dispensatione concedenda?* Post absolutionem a peccatis dicere poterit: *Auctoritate apostolica mihi concessa dispenso te ab impedimento N., ut eo non obstante matrimonium contrahere possis, et prolem suscipiendam legitimam declaro. In nomine Patris etc.* — Et, si agatur de voto ca-

stitatis, formula poterit esse sequens: *Auctoritate apostolica votum castitatis quod emisisti in opera tibi iam iniuncta dispensando commuto, ita ut matrimonium contrahere, eoque uti valeas. In nomine Patris etc.*

411. *Circa dispensationes, quae ope curiae episcopalis pro foro externo obtinentur, oportetne ut parochus aliquid sciat?* Affirmative; contingere enim potest quod 1° sponsi difficultatem habeant petendi dispensationem propter expensas; 2° dispensatio fuerit obreptitia vel subreptitia; 3° Ordinarius aliquid exequendum parocho committat.

412. *Quales sunt expensae seu taxae ordinariae?* Si oratores sint divites, taxa solet esse notabilis, et variat admodum iuxta circumstantias, quae multum differre et multipliciter complicari possunt. Ut plurimum vel 200, vel 300. vel 400 francorum erit.

Si vero sint pauperes, si nempe de labore vivant; aut (ambobus sponsis consideratis) stabilia ultra valorem bis mille francorum non habeant; tunc, in summa totali, circiter 20, vel 30, vel 40 francorum expensae erunt.

Si denique sint non solum pauperes, sed in miseria extrema; tunc (Ordinario informante specialibus litteris) 5 vel 6 fr. (necessarii pro procuratore) sufficere poterunt.

Haec omnia intellige pro foro externo; si enim ageretur de impedimento occulto et pro solo foro conscientiae; tunc dispensatio (non ab Episcopo, sed a confessario exequenda) gratis omnino semper obtinetur.

413. *Quid si sponsus dives expensas sustinere nollet?* Si matrimonii conclusio valde necessaria esset, duo superessent remedia; nempe curare 1. ut a sola sponsa eiusve familia expensae sustineantur. 2. ut Episcopus litteris particularibus imploret expensarum imminutionem, recurrendo ad S. Poenitentiariam. Casus autem interdum talis esse potest, ut etiam gratis omnino dispensatio obtineatur. Vide *De Occasionariis* (*n.* 126).

414. *Quomodo se gerere deberet parochus (seu confessarius) si, dispensatione in foro externo iam obtenta, adverteret quod, sive ex sponsorum malitia sive aliter, dispensatio ipsa fuerit obreptitia, vel subreptitia (vide supra n. 365. 367.), et proinde invalida?*

Si obreptio vel subreptio pertineret ad forum externum, eo quod de re naturâ suâ publicâ ageretur (ut puta, si falso

allegatus fuisset defectus dotis, aut impedimentum publicae honestatis reticitum fuisset); tunc ope curiae episcopalis res esset componenda.

Si e contra obreptio vel subreptio pertineret ad forum internum (ut puta, si copula et praegnantia falso fuisset allegata. aut affinitas ex copula illicita occulta reticita fuisset); tunc parochus ipse (vel confessarius) ad S. Poenitentiariam (casum exponendo et necessitatem matrimonium contrahendi ostendendo) recurrere deberet.

Si autem casus urgeret et tempus non suppeteret; tunc agendum erit ut infra (n. 424 et seqq.).

415. *Quid si sponsi non iam ad obtinendam dispensationem, bene vero ad obtinendam imminutionem taxae, falso paupertatem allegassent?* Quamvis sponsi in hunc solum finem paupertatem allegassent, non raro contingit ut Dataria vel Poenitentiaria illam quoque consideret; ita ut, ea seclusa, alias causas tamquam sufficientes non habuisset et dispensationem non concessisset. Quatenus autem ita esset, vel de hoc serio dubitari posset; tunc novus recursus certo certius necessarius foret. Si autem aliae causae certe sufficientes ad dispensandum fuissent; tunc valde probabile est quod dispensatio valida sit. Stante autem probabilitate (seu dubio iuris), de regula generali impedimentum cessat, ut vidimus (n. 356); et sic matrimonium tamquam validum haberi poterit. Quum tamen haec conclusio non sit certissima, et res cum S. Sede (pro damno Datariae) componi debeant; practice (si tempus suppetat) in hoc quoque casu novus recursus (antequam matrimonium celebretur) exigitur. *Vide Acta* (*VII. pag.* 423).

416. *Ordinarius quid parocho exequendum committere potest?* Ei committere potest 1. verificationem causarum (examinando an causae in supplici libello expositae hic et nunc verae sint); 2. iniunctionem reparandi scandalum (exigendo scilicet ut sponsi prius scandalum, quatenus adsit, reparent); 3. impositionem poenitentiae; 4. absolutionem. Haec, inquam; non vero dispensationem et legitimationem prolis., Ordinarius parocho (vel alteri sacerdoti) committere potest.

417. *Parochus sic ab Episcopo delegatus possetne alium subdelegare?* Negative.

418. *Quid notandum circa verificationem causarum?*

Parochus debet assequi certitudinem moralem; et, si opus sit, testes quoque exigere debet. *Cf. Berengo* (*n.* 136).

419. *Quid notandum circa scandali (quatenus adsit) reparationem?* Non ita pridem stylus erat exigendi separationem. Nunc haec praecise exigi non solet. Attamen S. Sedes in exigenda reparatione scandali firma immanet; et quidem ad modum conditionis sine qua non, atque totaliter. Sed quomodo, scandalo et cohabitatione subsistente, scandali ipsius reparatio totalis sine separatione obtineri poterit? Id profecto practice difficile erit; et proinde practice separatio fere semper exigi debebit. *Cf. De Occasionariis (ed. IV. pag.* 327).

420. *Exigiturne confessio sacramentalis, antequam dispensatio in foro externo applicetur?* Non ita pridem erat de stylo S. Poenitentiariae, ut, etiam pro dispensationibus in foro externo, sacramentalis confessio exigeretur; sed hodie non amplius exigi solet.

421. *Qua ratione itaque Ordinarius, antequam dispenset, committere potest parocho, ut sponsis poenitentiam iniungat et absolutionem impertiatur?* Haec absolutio non est sacramentalis, sed iuridica; quae valet quidem etiam pro foro conscientiae, sed solum quoad poenas; non vero quoad culpam coram Deo.

422. *Qua forma uti debet parochus in hac absolutione concedenda?* Si delegatus fuerit ad absolvendum *in forma ecclesiae consueta*, tunc adhibebit ritum praescriptum primo loco in rituali (*Tit. De absolutione ab excomm. in foro exteriori*); secus, adhibere poterit formam secundo loco in Rit. ipso indicatam.

423. *Quid si sponsus, postquam dispensationem petiverit, iterum lapsus fuerit in idem crimen, quod impedimentum induxit?*

Si lapsus fuerit cum diversa persona, tunc certe impedimentum evaderet duplex, seu novum impedimentum superadderetur; et sic nova dispensatio necessaria foret. Casum habes si petita fuisset dispensatio ab affinitate propter copulam illicitam cum sorore sponsae perpetratam, et post missas preces nova copula cum alia sponsae ipsius consanguinea in primo vel secundo gradu intercessisset.

Si vero lapsus fuerit cum eadem persona, tunc certe impedimentum non multiplicatur, si ante dispensationis executio-

nem id acciderit; multiplicatio enim copulae non multiplicat impedimentum. Si vero, dispensatione iam executa, nova copula haberetur; tunc theologi non conveniunt; et sic dubium iuris (quo stante impedimentum cessat) constitui videtur. Attamen in praxi, ad cautelam, novam dispensationem petere expediret. *Cf. Scavini* (*III.* 823).

424. *Quid si impedimentum, aut dispensationis obtentae invaliditas, detegeretur, dum omnia ad matrimonium proxime contrahendum essent parata; ita ut ad S. Sedem recurrendi tempus non suppeteret?* Supposita necessitate vere stricta (quae facile contingeret si impedimentum ex occulta causa turpi oriretur) Episcopus dispensare, et dispensandi facultatem (eo quod sit eius officio adnexa; *Cf. Sanchez II.* XL. 14) parocho delegare posset; attamen solum pro foro conscientiae. Si autem casus esset publicus, tunc stricta necessitas valde rarius et difficilius dabitur. Si tamen contingeret (v. g., si valde formidari deberet ne sponsi matrimonium mere civile celebraturi essent), S. Ligorius aperte supponit, et plures alii theologi aperte dicunt quod Episcopus facultatem dispensandi tunc quoque haberet. Attamen solum pro foro conscientiae, et cum obligatione petendi quamprimum dispensationem formalem a S. Sede; quae pro foro externo erit omnino necessaria, et pro foro interno erit ad cautelam. *Vide de Occasionariis* (*n.* 132. 135).

425. *Quid si recurri posset ad S. Sedem ope telegraphi?* S. Sedes ope telegraphi dispensationes non concedit, et proinde hoc medium perinde est ac si non adesset. *De occas.* (*n.* 133).

426. *Quid si ageretur de casu, in quo S. Sedes dispensare non soleat, prout contingeret, v. g., in impedimento criminis cum coniugicidio?* Si dispensare non possit, aut absolute nunquam dispenset; tunc certe Episcopus nullam facultatem habebit. Caeterum Ecclesia non solet quidem dispensare a quibusdam impedimentis, quando adest adhuc tempus et modus matrimonii celebrationem declinandi; si vero matrimonium iam fuerit celebratum, vel circumstantiae sint ita dispositae ut sine gravissimorum malorum provocatione matrimonium impediri nequeat, et casus vere urgentissimus sit; tunc ab iis quoque impedimentis dispensat, a quibus ordinarie dispensare non solet. In praxi itaque considerandum esset, an circumstantiae sint adeo urgentes, ut

dispensatio omnino necessaria appareat, et proinde praesumendum sit quod Ecclesia consentiat. (*Cf. De Occas. n.* 134).

427. *Quid si casus ita urgeret, ut (v. g., propter distantiam a civitate episcopali) ne ad Episcopum quidem recurrendi tempus suppeteret ?* Tunc S. Ligorius aliique plures censent quod ad parochum dispensandi facultas (intellige sub conditionibus supra recensitis) devolveretur. *Cf. De Occasionariis* (*n.* 136).

428. *Danturne casus, in quibus parochus (vel alius sacerdos); detegendo in confessione quod sponsi impedimento dirimente detineantur, eos in bona fide relinquere possit?* Affirmative. Dicit Sanchez (*De Matr. II.* XXXVIII. 7): « Quod Confessarius, ita exigente prudentia, relinquere pos- « sit poenitentem in bona fide, verum esse credo, non tantum « ubi iam est contractum matrimonium, sed etiam ante ». Ita dicunt etiam Laymann (*De Poenit. XIII.* 6), Lugo (*De Poen. XXII.* 24), Gury (*Cas. consc. II.* 1068) etc. Attamen casus, in quo id expediat, valde facilius in matrimonio contracto quam contrahendo, verificabitur. *Cf. Praxis* (*Ed. I. n.* 941).

429. *Danturne casus, in quibus parochus matrimonio etiam certe invalido assistere possit ?* Affirmative; scilicet 1. si solum sub sigillo confessionis talem invaliditatem cognosceret; 2. si impedimentum delatum fuisset ad Episcopum, sed (eo quod iuridice probari non potuerit) Episcopus ipse assistentiam parocho demandasset; nec dispensatio pro foro interno obtineri posset; 3. si ex una parte impedimentum esset ex causa turpi et occultum, et ex alia sponsi publice peterent, simulque casus esset ita strictus, ut sine gravissimorum malorum provocatione neque prius Episcopo impedimentum denuntiari, neque matrimonii assistentia declinari posset. *Cf. Sanchez* (*De Matr. III.* XV. 8. 11) *et S. Lig.* (*VI.* 54).

430. *Praeter impedimenta supra recensita (quae sola dicuntur impedimenta canonica) potestne aliquid aliud matrimonii celebrationi obstare?* Affirmative; et speciatim 1. si sponsi matrimonium civile contrahere nollent (ut dixi supra n. 314); 2. si parentes rationabiliter dissentirent, aut matrimonium civile essent impedituri; 3. si sponsorum alteruter esset ita semifatuus, ut graviter dubitari deberet, an discernat bonum a malo, scilicet sufficientem rationis usum habeat (*Cf. Sanchez I.* VIII. 15. 24); 4. si sponsorum alte-

ruter per litteras aut procuratorem matrimonium contrahere petiisset (*De Occas. n.* 138); 5. si matrimonium celebrandum esset privatim et sine Missa; 6. si sponsi conditiones matrimonio apponere vellent (his in casibus Episcopum consulere oporteret); 7. obstant censurae; 8. obstat peccatum mortale.

431. *Quomodo se gerere deberet parochus, si perspiceret, sponsum sine confessione et communione in statu peccati mortalis matrimonium celebrare velle?*

Quoad confessionem, Conc. Trid. et Rituale dicunt quidem sponsos esse ad confessionem adhortandos, sed non dicunt esse cogendos. Communio pariter (etsi Missa celebretur) stricte non exigitur.

Quoad statum peccati, parochus iuxta ordinarias prudentiae regulas se gerere deberet; et Gury (*n.* 773) dicit: « Si « nullus fructus ex monitione speretur, fere melius erit in- « dignum non monere de sacrilegio indigne accedentis; ut « saltem sic minus peccet ». *Cf. De Occas.* (*n.* 121).

432. *Quid si sponsus esset publicus peccator, vel etiam censuris publice innodatus, cui propter notoriam impoenitentiam sacramenta denegari debeant?* 1. Curandum tempestive ut cum Ecclesia reconcilietur; 2. Si reconciliari recuset, consulendus erit Ordinarius, qui (ad praecavenda mala sive publica, sive etiam ipsorum contrahentium tantum, v. g., ne perseverent in peccato) assistendi licentiam tunc quoque concedere poterit; 3. Attamen Missae celebratio tunc declinari, et matrimonium privatim celebrari debebit. *Cf. De Occas.* (*n.* 120).

433. *Coram quibus matrimonium celebrari debet, ut validum sit?* Coram parocho (vel alio Sacerdote de ipsius parochi vel Ordinarii licentia) et duobus testibus. Intellige pro locis ubi decretum Tridentini publicatum fuit, et viget.

434. *Quisnam venit nomine parochi?* 1. Parochus proprie dictus; et sufficit si sit in possessione beneficii parochialis; nihilque obstaret si non esset adhuc sacerdos, aut (intellige tamen solum quoad validum) si esset excommunicatus (etiam vitandus), vel iurisdictione privatus, suspensus, haereticus etc.; vel si ei Eipiscopus assistentiam tali matrimonio interdixisset (Pichler *IV.* III. 18). 2. Oeconomus (paroecia vacante). 3. Vicarius perpetuus vel amovibilis (qui pro capitulo vel monasterio vel utcumque pro parocho habituali paroeciam regat); et, si duo vicarii in solidum paroeciam

regerent, matrimonium valeret apud alterutrum, etiam altero invito. 4. Coadiutor in spiritualibus ab Episcopo datus parocho inhabili (etiam sine iure successionis); intelligo dummodo supplere debeat totaliter et independenter; secus enim, invito vero parocho, matrimonium non valeret. 5. Nihil dico de Episcopo, Vicario generali, Vicario capitulari, et Summo Pontifice.

435. *Quid si quis existimaretur parochus; sed, ex vitio occulto collationis, talis non esset; vel si esset intrusus?* Valet matrimonium apud parochum existimatum, si talis sit ex titulo colorato cum errore communi, etsi forte contrahentes occultum collationis vitium cognoscerent. Iuxta Pichler (*l. c.*) aliosque (contra Sanchez. III. XXII. 60) valeret quoque si esset intrusus, dummodo ex errore communi verus parochus existimaretur.

436. *Quisnam parochus assistere debet?* Pro valido et licito parochus proprius sponsae. Si tamen parochus sponsi assisteret, illicite quidem sed valide assisteret.

437. *Quid exigitur ut parochus dicatur proprius?* Exigitur ut regat paroeciam, ubi sponsus vel sponsa habet domicilium vel quasi domicilium.

438. *Ad iudicandum de existentia domicilii vel quasi domicilii, estne sumenda regula a iure civili, an vero solum a iure canonico?* Solum a iure canonico *S. C. C.* 28 *Aug.* 1864 (*apud Zitelli Apparatus pag.* 388).

439. *Quid exigitur ad constituendum domicilium?* 1. Habitatio realis saltem incoepta; 2. Animus ibi permanendi perpetuo. Hoc tamen melius explicabitur infra n. 802.

440. *Amittiturne domicilium per discessum et absentiam, etsi diuturnam?* Negative; nisi qui discessit nunquam amplius redeundi (pro mansione stabili) intentionem concepisset; de qua constare debet sive ex dictis sive ex factis, ut ait Zitelli (*l. c. pag.* 387). Vide etiam Acta (*XV. pag.* 222-228).

441. *Quid exigitur ad constituendum quasi-domicilium?* 1. Habitatio; 2. Animus permanendi saltem per maiorem anni partem. Supposito autem hoc animo, iam a prima die quasi-domicilium contrahitur.

442. *Expressio* saltem per maiorem anni partem *estne ita praecise et stricte intelligenda, ut brevius tempus certe nunquam sufficere possit?* Haec regula ordinarie vera

est. Aliqua tamen exceptio esse potest. Famula, v. g., init famulatum apud familiam, quae post unum vel alterum mensem paroeciam derelictura erit. Nonne illa evadet statim parochiana, etsi non possit habere animum permanendi in paroecia, nisi uno vel altero mense? Quoad alias exceptiones et explicationes vide infra (n. 803 et seqq.). Certe tamen, domicilium non contrahitur ab eo qui alicubi manet ut hospes, et cum intentione abeundi post breve tempus, etsi praeter praevisionem de die in die negotium protrahatur et sic longo tempore immorari cogatur.

443. *Quid si quis duobus in locis domicilium habeat (eo quod sex mensibus in una et sex mensibus in alia paroecia habitare soleat); vel in uno loco domicilium, et in alio quasi-domicilium habeat?* Poterit ubi velit matrimonium contrahere.

444. *Quid de eo, qui nocte in una et die in alia paroecia habitaret?* Domicilium consideratur non ubi die sed ubi nocte quis stabiliter habitat. Excipe nisi haberet suam domum, in qua die habitaret, et nocte ratione officii vel concubinatus alibi degere solitus esset; tunc enim non ubi nocte sed ubi die commoratur eius paroecia foret. *Praxis n.* 849.

445. *Quid si quis habitaret in domo, quae partim in una et partim in alia paroecia esset?* Tunc consideratur quanam in paroecia ianua principalis adsit. *Acta V. pag.* 612.

446. *Parochus ruris, ubi morantur nobiles rusticationis causa, potestne valide eorum matrimonio assistere?* Negative. Vide infra (*n.* 812. *V*).

447. *Quale censetur esse domicilium eius qui sui iuris non est?* Domicilium patris vel tutoris, donec eidem non renuntiet. Attamen quasi-domicilium alibi habere posset.

448. *Quid de vidua?* Retinet domicilium mariti defuncti; donec eidem non renuntiet.

449. *Quid de officialibus publicis, professoribus, vel discipulis, vel aliis, qui morantur in aliquo loco propter officium non perpetuum?* Habent quasi-domicilium in paroecia, ubi degunt, si animum habeant maiori anni parte ibi morandi; et simul in patria sua verum domicilium conservant, nisi eidem renuntiaverint.

450. *Quid de alumnis seminariorum vel collegiorum, et de puellis in conservatoriis vel monasteriis educationis causa degentibus?* Retinent domicilium paternum, simulque

habent quasi-domicilium in paroecia ubi situm est seminarium, collegium, monasterium etc. Rector autem vel capellanus instituti nullam quoad matrimonium de iure communi facultatem habet. Vide infra n. 823.

451. *Quid de expositis?* Si sint in hospitio, debent contrahere coram parocho ubi existit hospitium. Secus; coram parocho loci, ubi famulatus vel educationis causa commorantur, illud contrahere possunt. S. C. C. apud Zitelli (*l. c. pag.* 389). Vide infra n. 824.

452. *Quid de militibus?* Ratione quasi-domicilii sortiuntur parochum eius loci, ubi stationis vel praesidii causa commorantur; non vero illius loci ubi sint in expeditione. Bened. XIV (*Instit. LXXXVIII.* 8. 9). Vide infra n. 826.

453. *Quid de detentis in carcere?* Non possunt contrahere coram parocho carceris, si custodiae tantum causa ibi detineantur ; bene vero possent, si perpetuo vel ad longum tempus ibi luant poenam. Vide infra n. 827.

454. *Quid de infirmis in hospitalibus?* Regulariter non acquirunt quasi-domicilium in hospitali; unde, in casu matrimonii, ad parochum eorum domicilii, vel ad Ordinarium, recurrendum erit. Bened. XIV. (*Inst. XXXIII.* 13 *et Inst. LXXXVIII.* 3). Si autem tamquam chronici in hospitali perpetuo remanere statuissent, tunc apud parochum in cuius paroecia hospitale adest; non vero (de iure communi) apud hospitalis ipsius capellanum, matrimonium contrahere possent. S. C. C. (*apud Scavini n.* 799. 3). Vide infra n. 821.

455. *Quid de peregrinis seu itinerantibus?* Si domicilium conservent, non possunt matrimonium contrahere, nisi domum redeant. Si tamen transirent per loca ubi Tridentinum publicatum non fuerit, probabiliter possent illuc matrimonium inire sine parocho; peregrini enim patriae legibus non adstringuntur, et quoad contractus sortiuntur forum loci ubi contrahunt. *Acta VII. pag.* 557. *et Ballerini* (*n.* 839. *not. a*). Excipe nisi in fraudem legis illuc se contulerint. Adhuc tamen stante fraude, matrimonium valeret, si integro mense illuc commorati fuerint, et status libertatem prout de iure comprobaverint, quo casu inquisitionem de animo illuc permanendi per maiorem anni partem facere non oporteret. Bened. XIV. (Const. *Paucis*) et S. C. S. O. (6 *Maii* 1886) apud Zitelli (*pag.* 387).

456. *Quinam sunt vagi?* Hi nullibi domicilium aut quasi-

domicilium habent. Tales reputantur etiam qui, pristino domicilio (sine animo redeundi) prorsus relicto; iter faciunt ut alibi domicilium ineant; dum enim sunt in via, verissime sine ullo prorsus domicilio sunt.

457. *Quid de vagis quoad matrimonium?* Quilibet parochus in paroecia propria eorum matrimonio assistere posset. Vide tamen infra n. 817. Dixi *in paroecia propria;* extra paroeciam enim posset quidem parochus parochianos suos, sed non vagos matrimonio coniungere. Lehmkuhl (*II.* 766).

458. *Quid de famulis?* Hi ut plurimum vel quasi-domicilium habent in paroecia ubi famulantur, vel quovis domicilio aut quasi-domicilio vero destituuntur ; et proinde ordinarie a parocho ubi degunt matrimonio iungi possunt. Si tamen domicilium paternum retinerent, et in praesenti famulatu ad breve tempus, seu non ad maiorem anni partem, remanendi animum haberent ; tunc solum apud parochum domicilii paterni contrahere possent. Vide infra n. 822.

459. *Quid notandum circa delegationem, ut sit valida?* 1. Parochus (et a fortiori Episcopus) potest delegare alium ad assistendum matrimonio. 2. Oportet ut delegatus sit sacerdos; sufficeret tamen si talis communiter reputaretur, quamvis non esset (*Sanchez III.* XXII. 61). 3. Non sufficit delegatio praesumpta, aut quod parochus dixerit se esse delegaturum. 4. Non obstaret si delegatio metu vel dolo extorta fuisset (*Sanchez XII.* XXIX. 13). 5. Debet esse acceptata a delegato vel eius nuntio. 6. Delegatio non potest valere ultra voluntatem et intentionem delegantis. Attamen quae delegans dixerit ad simplicem demonstrationem accidentalem vel instructionem pro solo licito vel pro congruentiori modo (quo sensu interdum adhibetur etiam verbum *dummodo* vel oblativum absolutum) ab iis quae dixerit pro rei substantia, vel ad modum conditionis pro valido et sine qua non, vel utcumque cum intentione vere restrictiva potestatis, distingui debent. Quid si parochus delegasset facultatem assistendi tali matrimonio, et sponsi delegatum deprehenderent et clandestine apud illum contraherent? Si delegasset ad universitatem causarum ad longum tempus, constituendo delegatum ut alter ego; tunc facultas extendi videtur etiam ad matrimonia clandestina. Si vero solum ad tale vel tale matrimonium delegasset; tunc intentio videtur restricta ad matrimonium more consueto celebrandum. Dicunt tamen Theologi quod, etsi

expresse dixisset: *praemissis denuntiationibus;* matrimonium valeret etiam iis omissis, quia conditio apposita censeretur ut simplex instructio, et pro solo licito, sicut pro solo licito in iure denunciationes exiguntur. Cf. Sanchez *III.* XXXIII. *et* XXXIV) et Scavini (*III.* 897). 7. Delegatio cessat si fuerit retractata. Oportet tamen ut retractationis intimatio ad delegatum pervenerit (*Sanchez III.* XXXVI. 9); 8. Delegatio cessat morte parochi; nullam enim parochi dare possunt facultatem post ipsorum mortem duraturam; 9. Sicut parochus, ita delegatus quoque assistere potest matrimonio etiam extra paroeciam vel dioecesim (*Sanchez III.* XXXIV. 3); 10. Etsi non sufficiat delegatio praesumpta, tamen sufficit delegatio tacita, quae scilicet argui debeat ex facto; ut puta, Episcopo vidente et non contradicente; vel si ex consuetudine facultas assistendi matrimoniis inclusa censeretur in electione vicarii; vel si (praescindendo a tali consuetudine) parochus discederet et domi relinqueret vicarium tempore diuturno, vel sciens quod durante absentia tale vel tale matrimonium celebrandum sit. 11. Sufficit delegatio implicita in delegatione ad omnia *ut alter ego*, seu (ut supradicebam) *ad universitatem causarum*. 12. Delegatus ad universitatem causarum potest alios subdelegare quoad casus particulares. Secus est de delegato pro solis matrimoniis aut (a fortiori) pro solo casu particulari. Excipe nisi facultas tunc quoque subdelegandi ei expresse data fuisset. *Sanchez III.* XXXI. 6). 13. Delegatio generalis (quae est pro bono communi) censetur esse favorabilis, et proinde in dubio latam admittit interpretationem. Delegatio particularis e contra censetur esse odiosa et stricti iuris; unde in dubio strictae interpretationi subiici debet. *Salmanticenses* (*De Leg. V.* 10. 53), *Sanchez* (*VIII.* II. 9).

460. *Loquendo nunc de testibus; oporteine ut ipsi sint masculi? puberes? bonae famae? vocati ad hoc? extranei familiae sponsorum?* Negative.

461. *Quid ergo exigitur?* 1. Ut habeant usum rationis; 2. Ut advertant et testificari possint de matrimonio ecclesiastico; 3. Ut una simul cum parocho, non vero prius vel postea, sponsorum consensum intelligant.

462. *Quid igitur si parochus vel testes physice dumtaxat et materialiter matrimonio assisterent?* Invalide assisterent. Assistentia contingere debet humano modo et cum

vera rei gestae cognitione. *S. C. C. apud Pallottini v.* Matrimonium (*n.* 360).

463. *Estne de essentia ut parochus et testes mutui consensus verba intelligant?* Negative; sed sufficit si ex antecedentibus, vel proxime consequentibus, vel concomitantibus (v. g., traditione anuli) certi moraliter sint, quod in ipsorum praesentia sponsi consensum matrimonialem manifestarunt. Ita omnes.

464. *Quid itaque de mutis, qui solis gestibus consensum exprimere possunt? Quid si testes et parochus essent surdi et nihil audiverint; attamen viderint, et sic de matrimonio contracto testificari possint?* Matrimonium valeret.

465. *Quid si sponsi ex improviso deprehenderint parochum, qui audiverit quidem consensum sponsi; sed, sive ex industria, sive ex turbatione vel confusione etc., consensum sponsae non intellexerit?* Valeret matrimonium, si parochus non solum ex dicto testium, sed etiam ex circumstantiis antecedentibus, concomitantibus et consequentibus pro certo testificari valeret quod sponsa quoque consensum expresserit. Nihil autem obstaret, si testificari, dum posset, nollet. *Cf. Pallottini* (v. Matrimonium) n. 359-430.

466. *Estne de essentia ut testes et parochus ipso facto et hic et nunc cognoscant quinam sint sponsi?* Negative; sed sufficit si paulo post pro certo resciant quinam illi fuerint.

467. *Quid itaque si, v. g., sponsa suam personam prorsus occultaverit, aut finxerit se esse aliam?* Valeret matrimonium; dummodo parochus et testes paullo post pro certo didicerint quaenam illa fuerit. *Cf. Pallottini* (*l. c. n.* 428 *et seqq.*).

468. *Quid de parocho vel teste coeco?* Valide assisteret, dummodo ex voce nota aliisve circumstantiis praedictam certitudinem habere posset.

469. *Quid si contrahentes nullam haberent intentionem contrahendi coram parocho, sed ille sive casu sive ex industria adesset, dum (v. g., apud officialem civilem) contrahunt?* Matrimonium non valeret. S. C. C. apud Bened. XIV (*De Syn. XII.* xxiii. 1. 5). Ex mente enim ecclesiae oportet, ut parochus et testes testificari possint, non de quocumque matrimonio, sed de matrimonio ecclesiastico; quod scilicet sponsi vere intentionem habuerint contrahendi coram parocho. Difficultas esse posset si haec intentio fuisset qui-

dem in contrahentibus; sed non in parocho et testibus, qui crediderint soli matrimonio civili assistere. At vero saltem oportebit ut, ex antecedentibus vel consequentibus de praedicta intentione sponsorum perficiendi etiam matrimonium ecclesiasticum, testari possent.

Quid si parochus vel delegatus praesens esset, sed sponsa dumtaxat haberet intentionem celebrandi matrimonium coram ipso; non vero sponsus, qui, v. g., illius praesentiam ne adverteret quidem? Invalidum videretur matrimonium; quia inter baptizatos claudicare non potest; nequit scilicet ex una parte esse Sacramentum et ex alia simplex contractus; sicut esset si unus baptizatus et alter infidelis foret (*Ferraris v. Matrimonium ex aliena manu*).

470. *Lex de celebrando matrimonio coram Parocho et testibus sub poena invaliditatis habetne exceptiones, et quales?* Tres habet exceptiones; scilicet:

I.° In locis ubi decretum Tridentini nunquam publicatum fuit (prout in Asia et Africa fere tota, in Anglia, Scotia, Saxonia etc.) matrimonia sunt valida (non tamen licita); etsi contrahantur non solum sine parocho, sed etiam sine testibus. *Praxis* (*ed. I.* 843).

II.° In locis ubi decretum Tridentini publicatum quidem fuit, sed Ecclesia (eo quod fere omnes evaserint haeretici) illud vim amittere consenserit; prout in Hollandia, et Helvetia. Attamen illuc 1. suppressio decreti valet solum quoad matrimonia haereticorum, et matrimonia mixta; 2. duo testes necessarii sunt. *Praxis* (*l. c.*).

III.° Si publica interveniret necessitas contrahendi sine parocho; v. g., si, magna exorta persecutione, christifideles ad proprium parochum vel ad eiusdem delegatum nullo modo aut non tuto accedere possent. Tunc tamen 1. decretum Tridentini evanesceret solum post mensem (a fuga parochorum); 2. duo testes semper exigerentur. Notandum quod, si tunc alius sacerdos non delegatus vel parochus non proprius haberi posset, obligatio illum adeundi non adesset pro valido; secus pro licito, ratione scilicet benedictionis recipiendae. *Praxis* (*l. c.*).

471. *Quid si (seclusa necessitate publica) in aliquo casu particulari magna interveniret necessitas contrahendi matrimonium sine proprio parocho eiusve delegato?* Sententia communis est, quod necessitas nunquam potest esse

tanta, ut matrimonium sine parocho celebrari possit. Attamen non desunt Theologi graves (inter quos cl. Ballerini) qui contra sentiunt. *Praxis* (*l. c.*).

472. *Quid si valde interesset, ut duo* (*propter concubinatum vel matrimonium civile*) *in legitimum matrimonium coniungerentur ; sed vir apud parochum et testes illud inire non consentiret?* Imprimis consulendus esset episcopus, et, supposita eius approbatione, deservire poterunt sequentia :

I. Celebratio matrimonii privata prorsus sive in domo parochiali ; sive in domo sponsorum ipsorum ; sive horis nocturnis ; sive adhibendo pro testibus duos sacerdotes aut alios de quorum secreto vir ille plene confidere possit ; sive delegando alium sacerdotem vel parochum, etiam in alia civitate, vel ruri, vel in monte etc.

II. Celebratio matrimonii per procuratorem, vel per litteras. Cf. Berengo (*n.* 135) et Vecchiotti (*XII.* § 78).

III. Celebratio matrimonii apud parochum cum teste unico (v. g., vicario); vel etiam sine ullo teste. Sed hoc in casu dispensatio S. Sedis necessaria esset.

IV. Si nullum ex his mediis acceptari vellet ; tunc, si de concubinatu ageretur, nullum superesset remedium ; si vero subsisteret matrimonium civile (contractum sine iure ad divortium), tunc dispensatio *in radice* a S. Sede obtineri posset.

473. *Dispensatio in radice quomodo differt ab aliis?* In dispensationibus ordinariis (matrimonii invalide contracti) datur facultas celebrandi hic et nunc matrimonium validum per renovationem consensus (sive coram parocho, sive secreto iuxta casuum diversitatem). In dispensatione in radice e contra efficitur ut matrimonium evadat validum vi consensus antea dati atque habitualiter perseverantis ; unde renovatio consensus non est necessaria, dummodo sponsi, quando primitus contraxerunt, verum matrimonium contrahere intenderint.

474. *Quid si* (*civiliter contrahendo*) *sponsus quidem intenderit verum matrimonium contrahere* (*eo quod Ecclesiam habere potestatem illud invalidandi non crederet*), *sed sponsa sciens et credens matrimonium civile nihil valere, verum matrimonium contrahendi intentionem non habuerit?* In hoc casu (qui est valde practicus) *in radice*

sanaretur solum consensus viri; sponsa autem consensum vere renovare deberet. *Lehmkuhl* (*n.* 831).

475. *Quid si matrimonium civile contractum fuisset cum impedimento iuris naturalis vel divini* (*v. g. vivente priori coniuge quocum matrimonium ecclesiasticum subsisteret*)? Tunc dispensatio in radice, et sine onere renovandi consensum ex utraque parte, (etsi nunc prior coniux e vita decessisset) nec obtineri nec valere posset. *Lehmkuhl* (*n.* 829).

476. *Quo pacto et sub quibus conditionibus dispensatio in radice obtineri poterit?* S. Sedes exigit 1. ut mulier dispensationem exoptet; 2. ut prius omnia alia media iugiter (sed frustra) tentata fuerint; 3. ut petitio fiat per Ordinarium; 4. ut consensus ex utraque parte perseveret; nec unquam retractatus fuerit; 5. ut in cancellaria episcopali adnotetur quomodo matrimonium fuerit sanatum; 6. ut aliquo modo divulgetur huius sanationis notitia ad tollendum scandalum; 7. ut in actu sacramentalis confessionis, dispensatio concedatur parti eam desideranti; 8. ut eidem imponatur non solum poenitentia salutaris, sed etiam onus reddendi certiorem alteram partem de sanatione obtenta, si id prudenter fieri valeat. *Cf. De Occasionariis* (*n.* 138).

477. *Censereturne retractatus consensus si inter sedicentes coniuges discordiae adfuissent vel adessent?* Negative. Nec pariter obstaret si separationis (etiam quoad vinculum) velleitates interfuissent; bene vero obstaret si, concepta persuasione de nullitate matrimonii civilis, uterque vel alteruter absoluta voluntate consensum retractasset. Attamen ordinarie S. Sedes in radice non dispensat, nisi prius de coniugum concordia certior evaserit. *Lehmkuhl* (*n.* 831).

478. *Si parochus gravi de causa non sit impeditus, debetne assistere matrimoniis personaliter?* Affirmat Bened. XIV (Encycl. *Nimiam*); sed apud nos consuetudo est contraria; quae tolerabilis videtur, nisi parochus divites omnes sibi retineat; pauperes vero omnes vicario relinquat; sic enim pauperum contemptorem (et fortasse etiam lucri cupidum) se esse ostenderet.

479. *Tempore vetito* (*scilicet Adventus et Quadragesimae*) *prohibeturne solum benedictio nuptialis, et Missa pro sponso et sponsa, necnon solemnis sponsae ad domum sponsi traductio; an vero prohibetur etiam simplex matrimonii celebratio?* Benedictio nuptialis et Missa pro sponso

et sponsa necnon solemnis sponsae traductio ita interdicitur, ut Episcopus dispensare nequeat. Simplex autem matrimonii celebratio permittitur; attamen solum iustis de causis ab Episcopo approbandis. Ita S. R. C. (14 *Aug.* 1858. *Decr.* 5275).

480. *Quales essent causae huiusmodi?* 1. Urgente necessitate matrimonium celebrandi in periculo mortis; 2. Ad obtruncandum concubinatum vel meretricium, propitiâ hic et nunc se offerente occasione, et maxime si concubinarii in loco legitimi coniuges crederentur; 3. Si, differendo matrimonium, periculum adesset ne iniuste impediretur; 4. Si sponsa advertisset se esse ex sponso gravidam, ut scilicet infamia et scandalum evitaretur; 5. Denique generatim si ex dilatione matrimonii aliquod satis grave detrimentum sive spirituale sive temporale oriturum esset. *Baruffaldi* (*Tit. XLI.* 198).

481. *Facta ultima publicatione, potestne parochus statim matrimonio assistere?* Negative; sed solum (seclusa licentia Episcopi) die sequenti. *S. Carol.* (*C. Provinc.* 5). Insuper, si sponsus fuerit diversae paroeciae (vel dioecesis), admitti non poterit, nisi deferat fidem sui parochi (ab eius curia episcopali recognitam) de denunciationibus peractis, quin ullum delatum fuerit impedimentum. *Rituale* (*Formulae circa fin.*).

482. *Ubinam matrimonium celebrari debet?* Benedictio nuptialis certe dari nequit, nisi in ecclesia. Si autem matrimonium sine benedictione nuptiali celebrandum esset, tunc ius commune non praecipit, sed solum valde suadet, ut in ecclesia celebretur. Cf. Ferraris (*v. matrim. II. n.* 57) et Baruffaldi (*XLI.* 169).

483. *Quoad confessionem sponsorum, qui eo ipso mane sunt matrimonium contracturi, quid notandum?*

I. Si sponsus de peccatis carnalibus cum sponsa commissis se accuset, expedire potest ut confessarius ab ipso licentiam petat utendi tali notitia pro confessione sponsae, si forte ista huiusmodi peccata non esset accusatura; quam tamen licentiam non acceptabit si non libenter ei concedatur. Quamvis hanc licentiam non petiverit vel non obtinuerit, si sponsa de dictis peccatis verba non faciat, poterit nihilominus confessarius illam interrogare utrum cum sponso contra sextum deliquerit, quandoquidem, ut ait S. Lig. (*VI.* 631), « in spon- « sis commune est prolabi in tactus inhonestos vel saltem in

« pravas cogitationes ». Si sponsa dicat se nihil huiusmodi commisisse, non erit insistendum (propter sigillum), sed supponendum erit, apud alium talia peccata accusasse, quamvis forte dixisset, se, v. g., ab uno vel altero mense non fuisse confessam, hoc enim facile est mendacium, et forsan die praecedenti confessionem fecit. Sed quid si sponsus dixisset, peccata ea ipsa nocte commissa fuisse, vel quovis modo confessarius reticentiam intervenire animadverteret? S. Lig. (*l. c.*) dicit quod confessarius « eo casu nullo modo absolvat, « sed tantum aliquid oret ad occultandam negationem abso- « lutionis ». Alii e contra (*vide Lugo De Poen. XXII.* XXII. *et Gury II.* 619) dicunt, absolutionem sub conditione concedi posse; idque mihi quoque probabile videtur, maxime si poenitens aliquod aliud peccatum mortale confessa fuisset, quia contingere potest quod ipsa ex ignorantia credat sufficere si in posterum apud alium confessarium illa peccata accuset, atque interim excusari a tali confessione propter timorem non obtinendi absolutionem, qua in tali circumstantia adeo indiget. Insuper contingere potest quod sponsus quidem malâ, sed sponsa bonâ fide praedicta commiserit; interdum enim quaedam puellae simpliciores credunt non peccare in huiusmodi, speciatim quando cum solo sponso ita se gerant, maxime vero si de solis tactibus ageretur.

II. Ex quovis capite confessarius dubitet de sponsorum dispositione, curare quidem debebit ut melius disponantur; sed, remanente dubio, debebit nihilominus eos sub conditione absolvere (*cf. De Recidivis n.* 167); imo si poenitens haberet aliquod peccatum, quod, si de eo in particulari recogitaret, evitare non proponeret, curandum esset ut ad illud non reflecteret, atque dolorem et propositum in genere conciperet, iuxta explicationem datam *De Recidivis n.* 114.

III. Confessarius, etiam interrogatus, valde caute procedat in instruendis novis sponsis circa debitum matrimoniale. Ad summum (interrogatus, aut speciali subsistente ratione) verbis generalibus dicere poterit. 1° In matrimonio licere ea quae ad prolis propagationem diriguntur, et in his uxorem obedire debere marito; interdici vero turpitudines quae ad prolem propagandam non deservirent, et in his uxorem marito obedire non debere, quandoquidem Dei maledictio incurreretur; 2° Si circa aliquid dubia suboritura erunt, confessarium esse interrogandum; 3° Denique bonum esse consilium

ut coniuges in vigiliis, solemnitatibus, et quando ad SS. Comunionem accedere debent, casti maneant.

484. *Benedictio nuptialis in quo consistit?* Consistit in orationibus *Propitiare, Domine* etc. *Deus, qui* etc. necnon *Deus Abraham* etc., quae sunt in Missa *pro sponso et sponsa.*

485. *Benedictio nuptialis quandonam dari non potest?* Dari non potest 1. tempore vetito, scilicet a Dominica prima Adventus usque ad Epiphaniam inclusive, et a die cinerum usque ad Dominicam in Albis inclusive (nec valet quod de licentia Episcopi matrimonium celebretur, ut dixi supra *n.* 479); 2. Si mulier sit vidua (*Decr.* 4299). Intellige si in primis nuptiis benedictionem receperit; secus enim esset, si tunc illam non recepisset. *S. C. S. O.* (31 *Aug.* 1881).

486. *Missa pro sponso et sponsa quomodo celebranda?* Sine *gloria*, sine *credo*, cum *Benedicamus Domino*, nec non cum secunda et tertia oratione diei currentis (*Decr.* 4544). Color albus. Si pro pluribus sponsis unica dicitur missa, nihil immutari debet. *Del Vecchio* (*II.* 1023. *not.* 1).

487. *Missa pro sponso et sponsa potestne celebrari semper?* Negative; scilicet celebrari nequit 1. Si benedictio nuptialis non sit danda (iuxta modo dicta *n.* 485); et tunc nequidem simplex eiusdem Missae commemoratio fieri potest (*Decr.* 4299 *et* 4868); 2. In diebus dominicis, in festis de praecepto, in duplicibus primae et secundae classis (*Decr. gener.* 4415), in octava Epiphaniae, in vigilia et octava Pentecosten (*A Carpo I.* 40); denique in octava Corporis Christi (si tamen sit privilegiata ad instar octavae Epiphaniae, quae excludit duplicia etiam secundae classis *Decr.* 4587). Tunc tamen facienda erit commemoratio de Missa pro sponso et sponsa, et sumendae erunt Orationes ex eadem Missa pro benedictione nuptiali. *Missale.*

488. *Benedictio nuptialis potestne unquam dari extra Missam?* Negative. (*Decr.* 5275).

489. *Quum ad celebrandum matrimonium parochus superpelliceum et stolam induere debeat, quaeritur utrum pro superpelliceo uti valeat alba cum stola ante pectus transversa, quando immediate post celebrationem matrimonii, Missam pro sponso et sponsa celebraturus sit?* S. R. C. (Decr. 5382) respondit: « Si immediate sequitur « Missa, sacerdos praeter albam et stolam induere debet e- « tiam planetam. Atque ita rescripsit, et servari mandavit ».

490. *Quid si matrimonium celebraretur per procuratorem?* Habita Episcopi licentia, 1. Parochus inspicere debet an procurator habeat revera speciale et legitimum mandatum; 2. Advertendum quod procurator alium sibi substituere nequit, nisi hoc in mandato fuerit expressum; 3. Procurator coram sponsa et testibus prius exprimere debet apertis verbis, se agere nomine non proprio sed mandantis.

491. *Teneturne parochus nedum legere sed etiam applicare missam pro sponsis?* « Sacerdos non tenetur Missam « applicare pro sponsis, nisi ab iisdem eleemosynam reci- « piat ». Ita S. C. S. O. (1 *Sept.* 1841) *apud Monitore eccles.* (*III.* III. *pag.* 62). Parochus itaque eleemosynam non recepturus, etsi legat missam *pro sponso et sponsa*, illam pro aliis applicare poterit.

492. *Quid de eleemosyna, quae post matrimonii celebrationem dari solet a sponsis, quin aliquid exprimant? Estne pro applicatione Missae? Et cui debetur?* Si matrimonium sine Missa celebratum fuerit, tunc eleemosyna dari censetur pro matrimonio, et non pro Missa. Si vero Missa celebrata fuerit; tuuc partim pro matrimonio et partim pro Missae applicatione dari praesumitur. Si plura matrimonia eodem tempore, unica subsecuta Missa, celebrata fuerint; tunc eleemosynae a singulis receptae illam unicam Missam respicere videntur; ita ut scilicet Parochus ad alias Missas sequentibus diebus applicandas teneri non videatur. Si autem non parochus sed alius sacerdos de eius licentia matrimonium benedixisset et Missam celebrasset; tunc, excepta parte quae ad applicationem Missae refertur, reliquum spectaret ad parochum. Ita Baruffaldi (*XLI.* 160), cui consonare videntur Barbosa (*De Par. II.* XXI. 98) et Ferraris (*v. matrim. II.* 59). Pars autem quae ad applicationem Missae refertur, ordinarie determinari poterit iuxta taxam synodalem. Dico *ordinarie;* si enim sponsi divites essent et eleemosynam valde pinguem obtulissent, tunc praesumendum foret quod pro Missa aliquid ultra dictam taxam dare intendissent. Si parochus nesciret an sponsi eleemosynam daturi essent; tunc intentionem conditionatam efformare posset. Sed quid si sponsi darent eleemosynam valde exiguam, quae scilicet communi Missae stipendio circiter corresponderet? Non desunt Parochi qui existimant eleemosynam tunc dari intuitu solius matrimonii, et Missae celebrationis, non vero

applicationis, quam sponsi in tali casu praetendere non censentur. Huic opinioni sensus communis et vera intentio parochianorum apud nos obstare videtur; et notandum quod sponsi praeter eleemosynam pecuniariam, nonnulla alia munuscula parocho offerre solent; unde nihil vetat quominus, stipendium ordinarium offerendo (dum, propter paupertatem, nihil amplius dare possunt), illud ad Missae applicationem referant.

493. *Quid faciendum superest postquam matrimonium celebratum fuit?* Rituale dicit: « Peractis omnibus, parochus manu propria describat in libro matrimoniorum nomina coniugum et testium et alia iuxta formulam praescriptam: idque licet alius Sacerdos, vel a se vel ab Ordinario delegatus, matrimonium celebraverit ». Descriptio ista fieri debet statim. Explicandum an denunciationes peractae, an vero de licentia Episcopi in toto vel in parte omissae fuerint. Item an nullum an vero aliquod detectum fuerit impedimentum. Item, in casu impedimenti publici, quomodo dispensatio obtenta et applicata fuerit.

494. *Quid si sponsi sine benedictione nuptiali matrimonium contraxissent?* Illam recipere possunt postea; nec obstaret si matrimonium ipsum iam consummassent et longum tempus iam elapsum fuisset. Oporteret tamen semper ut infra Missae celebrationem et extra tempus vetitum illam reciperent. *Decr. S. O.* 31. *Aug.* 1881.

495. *Quomodo se gerere debeat parochus, si forte, matrimonio iam contracto, aliquod impedimentum dirimens detegatur?* Supponendo imprimis quod impedimentum sit certum, iuris ecclesiastici et occultum (ut puta, si parochus, vel confessarius advertat maritum copulam *consummatam* habuisse cum sorore uxoris ante matrimonium, et sic impedimentum affinitatis ortum fuisse); tunc plures distinctiones fieri debent. 1. Si putati coniuges sint ambo in bona fide, nec possint ambo admoneri sine periculo divortii, tunc relinquendi sunt in bona fide, et scientibus impedimentum imponi debet silentium; nec cogitandum de dispensatione, quae nullo modo concederetur, et S. Poenitentiaria parocho responderet: « Praefatos putatos coniuges relinquat in bona fide, et conscios de impedimento (si qui sint) moneat de silentio stricte servando ». 2. Si ambo sint in mala fide (nempe ita ut cognoscant matrimonialem copulam

sibi illicitam evasisse); tunc curandum, ut saltem quoad torum illico separentur et casti maneant, donec dispensatio obtenta et applicata fuerit. 3. Si una pars dumtaxat sit in mala fide; tunc videndum an ipsa aliam partem aperte admonere possit; an vero potius oporteat, ut sub aliquibus praetextibus, donec dispensatio obtenta fuerit, copulam declinet. Casus difficilis esset si nec pars admoneri nec copula declinari posset, quin gravissima mala sequerentur. Tunc Lehmkuhl (*II.* 826) censet, impedimentum cessare et matrimonium posse statim validum fieri; sed ego dicerem potius quod confessarius ipse dispensare valeat, petendo tamen dispensationem ad cautelam, prout in casu supra (*n.* 424-427) indicato. 4. Denique contingere potest quod ambo sint in bona fide, et ex monitione non equidem divortium, sed continuatio in usu matrimonii, timeri debeat. Tunc, quamvis relinquendi sint in bona fide, tamen interim (si sat commode omnia expediri possint, et sub aliquo praetextu effici valeat ut poenitens post certum tempus rediturus sit) dispensatio procuranda erit. *Cf. Gury* (*Cas. consc. II.* 1071) *et Lehmkuhl* (*II.* 826).

496. *Quid notandum circa petitionem dispensationis in casu?* In supplici libello (qui, tacitis oratorum nominibus, ad Card. Poenitentiarium Maiorem dirigitur; *cf. supra n.* 371) exprimere oportet an matrimonium contractum fuerit bona fide, an vero cum scientia impedimenti ex parte unius vel utriusque; item an praemissis denuntiationibus et coram parocho fuerit celebratum; an sub spe facilius dispensationem obtinendi; demum an fuerit consummatum, idque an bona vel mala fide. Haec omnia sub poena nullitatis semper exprimenda sunt. Alia quoque exprimi debent iuxta dicta (n. 368). Quando agitur de matrimonio iam contracto, causa specialis non exigitur, sed sufficiunt incommoda quae ex matrimonii dissolutione sequerentur, maxime si matrimonium bona fide contractum fuerit. Notandum quod si de nullitate matrimonii alia pars certiorari et consensus renovari nequiret; tunc id quoque exprimi et dispensatio *in radice* peti deberet.

497. *Quid notandum circa executionem dispensationis non in radice, sed modo ordinario petitae?* Rescriptum S. Poenitentiariae, praeter clausulas iam supra (n. 375-409) enuntiatas, dicit quoque: *Inter se de novo secrete renovato*

mutuo consensu; et, si impedimentum uni dumtaxat parti notum sit (prout accidere solet in affinitate ex copula illicita), tunc dicit: *Certiorata parte de nullitate prioris consensus, sed ita caute ut delictum* (quod fuit causa affinitatis) *nusquam detegatur, renovato consensu* etc. Haec clausula intelligenda est pro valido, si absque gravi periculo applicari possit, si nempe coniuges sincero amore adhuc se diligant; unde de divortio timendum non sit (quod non facile a parte foeminae timeri debet); et si (in casu affinitatis) subsit modus certiorandi partem absque revelatione delicti.

498. *Quomodo practice procurari poterit renovatio consensus absque revelatione delicti?* Theologi varios modos indicant, nempe 1. *Dixit mihi confessarius, nostrum matrimonium esse nullum, et oportere ut renovemus consensum;* 2. *Quando nupsi non habui verum consensum; nunc praestare volo; vis et tu praestare?* 3. *Angor scrupulis de nostri matrimonii valore, ideoque renovemus consensum.* Hi modi admittuntur a S. Lig. (*n.* 1117). Practice tamen difficultates interdum non deerunt; si enim mulier dicat se non consensisse, vir forsan aut id tamquam ludicrum habebit, aut dicere poterit: Ergone fictus fuit amor quem mihi tot annis ostendisti? Si dicat: Dixit mihi confessarius etc.; vel: Angor scrupulis etc., vir causam rescire volet, aut uxoris dicteria spernet.

499. *Quid itaque si modi isti* (*inspectis circumstantiis*) *adhiberi non possent, vel adhibiti spreti fuissent?* Tunc non dispensatio consueta sed *in radice* peti deberet, ut supra dicebam. Attamen, si dispensatio consueta petita fuisset et redditio debiti coniugalis evitari nequiret, credendum esset quod Ecclesia dictae clausulae applicationem (quae tunc esset in destructionem) non exigat, et quod proinde, etiam parte non certiorata, et mutno consensu non explicite sed solum implicite (per copulam coniugalem) renovato, dispensatio valeat. Ita cum pluribus aliis sensit S. Lig. (*n.* 1117) inquiens: « In hoc casu necessitatis censetur S. Sedes « relaxare praefatam conditionem providendo meliori modo « quo potest bono animarum, quum talis conditio tunc sit « moraliter impossibilis executionis ».

500. *Ad revalidanda matrimonia, estne semper necessarium recurrere ad S. Sedem; an vero facultates aliquas Episcopi habere solent?* Episcopi habere solent facultatem

(subdelegabilem) revalidandi matrimonia nulliter contracta I. propter impedimentum occultum criminis, dummodo, machinatio contra vitam coniugis defuncti locum non habuerit; II. propter impedimentum occultum affinitatis ex copula illicita (etiam in primo gradu), dummodo non agatur de copula habita cum matre sponsae ante huius nativitatem (propter periculum ne sponsa sit eius filia). Attamen in utroque casu secreta renovatio consensus exigitur, et confessio mensilis per tempus dispensantis arbitrio statuendum imponi debet. In secundo casu autem exigitur insuper remotio occasionis, atque ut pars certioretur de nullitate prioris consensus, sed caute; et additur: « Quatenus haec certiora-« tio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu « iuxta regulas a probatis auctoribus traditas ».

501. *Quid si parochus (vel confessarius) consuetas haberet S. Poenitentiariae facultates?* Tunc ad Episcopum recurrere non oporteret; sed ille ipse in duobus casibus supra recensitis dispensare posset.

502. *Quid si impedimentum matrimonio iam celebrato detectum, esset publicum?* Tunc dispensatio ope curiae episcopalis a Dataria vel Poenitentiaria (pro foro externo) petitur.

Executio dispensationis committi solet Ordinario, et renovatio consensus coram Parocho et testibus (sive publice sive privatim) necessaria est. Attamen confessio sacramentalis pro impedimento publico in rescriptis exigi non solet.

Notandum quod si impedimentum sit natura sua publicum sed de facto occultum (prout interdum contingit in gradibus remotioribus); tunc Poenitentiaria hodie ut plurimum concedere solet facultatem revalidandi huiusmodi matrimonia non iam ope confessarii et renovatione consensus secreta absque parocho; sed ope parochi ipsius, qui (in hoc casu) putatorum coniugum sacramentalem confessionem prius audire, eosque (quatenus opus sit) a censuris absolvere, atque ab impedimento dispensare prolemque legitimam declarare, et postea eorum consensum cum duobus testibus confidentibus (sine benedictione nuptiali; *Scavini III.* 826) recipere debet. Denique Parochus in libro Matrimoniorum secretorum Litteras Apostolicas, et executae dispensationis nec non matrimonii rite celebrati fidem, ponere debet.

503. *Benedictio post partum debetne aut potest dari*

mulieribus, quae solo matrimonio civili coniunctae sint, aut quomodolibet ex damnato coitu pepererint? S. C. C. (18 *Iun.* 1859) decrevit: « Ad benedictionem post partum « ius tantummodo habent mulieres, quae ex legitimo matri- « monio pepererunt ». Caeterum rationes et auctoritates gravissimae (ut videre est apud Acta S. Sedis vol. I. pag. 348) suadent, non solum quod mulieres, quae ex delicto pepererunt, non habeant ius ad benedictionem istam, sed etiam quod (si notorie deliquerint et multo magis si perseverent in peccato) eâdem omnino privari debeant.

504. *Quaenam obligationes ex matrimonio oriuntur?* 1. Redditio debiti coniugalis; 2. Fidelitas integra; 3. Amor reciprocus et cohabitatio; 4. Alimentatio et educatio prolis.

505. *Quotuplex est divortium?* Duplex 1. quoad vinculum; 2. quoad torum et cohabitationem.

506. *Potestne solvi matrimonium quoad vinculum?* Negative, nisi in duobus casibus; scilicet 1. solvi potest matrimonium (etiam consummatum) infidelium, si pars una convertatur ad fidem (quibusdam tamen concurrentibus adiunctis); 2. Solvi potest matrimonium Christianorum, dummodo sit ratum dumtaxat et non consummatum. Solvitur autem 1. per professionem religiosam alterutrius; et datur bimestre ad deliberandum; 2. per dispensationem pontificiam; quae obtineri potest dummodo certum moraliter sit quod consummatio non interfuerit, et motiva magni momenti subsistant. Haec motiva ad ineluctabilem animi aversionem (cum periculis exinde ordinarie promanantibus, maxime si sponsi sint iuvenes *cf. Acta XXI.* 521) fere reducuntur; et a fortiori si de validitate prioris matrimonii esset dubitandum, aut si postea matrimonium civile cum alia persona contractum fuerit.

507. *Quid de divortio solum quoad torum et cohabitationem?* Causae legitimae huius divortii sunt 1. mutuus consensus, secluso periculo scandali et incontinentiae; 2. adulterium alterius coniugis; 3. magnae saevitiae. Regulariter divortium est dissuadendum; et, si coniux ad illud omnino devenire velit, iudicis sententia ordinarie exigitur. Dantur tamen casus, in quibus privata quoque auctoritate (maxime si periculum sit in mora, aut si factum apud iudicem probari non valeat) divortium licitum esse potest. *Cf. Lehmkuhl* (*II.* 710).

CAPUT VII.

DE PAROCHO QUOAD ASSISTENTIAM MORIBUNDIS PRAESTANDAM.

508. *Assistentia moribundorum, etiam postquam Sacramenta omnia administrata fuerint, estne de praecepto?* Affirmative. Patet ex Rituali, et ex scandalo quod parochus praeberet, si, datis sacramentis, ad moribundos amplius accedere nollet.

509. *Haec obligatio urgetne sub gravi?* Utique (intellige supposita possibilitate). Non tamen quaelibet negligentia mortale peccatum constitueret: sed solum in tribus casibus; scilicet 1. Si parochus, administratis sacramentis, ex firma consuetudine semper infirmos desereret; 2. Si moribundus esset fragilis, aut valde tentatus, et multo magis si confessionem adhuc facere non potuisset aut noluisset; 3. Si infirmus valde turbaretur, eo quod parochus discrete vocatus advenire nollet, aut magnam illius incuriam ostenderet.

510. *Assistentia moribundorum, sicut generatim cura infirmorum, spectatne ad parochum personaliter?* Affirmative; quatenus hoc munus gravissimi momenti non ex toto refundere potest in vicarium. In casibus difficilioribus (si de vicarii peritia non sit fidendum), et quando infirmus praecise illius personam exoptat, personaliter accurrere debet; et de caetero iuxta alias paroeciae curas propriasque vires, plus vel minus cum vicario ipso aliisve sacerdotibus hoc onus dividere poterit. Rituale dicit: « Si parochus *legitime* « *impeditus* infirmorum, ut quando plures sunt, visitationi « interdum vacare non potest: id praestandum curabit per « alios sacerdotes ».

511. *Quid notandum circa sacerdotem substitutum?* Solertissime cavendum ne potiusquam moribundum adiuvet, ex perversitate aut etiam ex sola ignorantia vel imprudentia, ei noceat, aut familiae scandalo sit.

512. *Quando infirmus petit parochum personaliter, estne aliquid notandum?* Si parochus solitus sit eleemosynas infirmis dare, facile contingit quod ipsi intuitu eleemosynae, non vero propter animae propriae necessitatem, illum advocent; et, quatenus parochus in casu de hoc iam certus esset,

facile poterit se eximere et per substitutum eleemosynam ad infirmum mittere.

513. *Si, sacramentis administratis, mors adhuc valde distare videatur, vel si ipsa agonia nimis diuturna sit, teneturne parochus toto illo tempore apud infirmum die ac nocte manere?* Negative; imo praxis huiusmodi familiis generatim non placeret, aliis paroeciae necessitatibus obesset, et forsan gravioribus adhuc inconvenientibus occasionem praeberet. Adde quod multi infirmi nimio terrore afficiuntur, si videant parochum ab eorum domo nunquam discedere; eiusque praesentiam non libenter ferunt.

514. *Quomodo itaque in praxi se geret parochus?* Interpolatae brevesque visitationes ordinarie sufficere poterunt, rariores aut frequentiores iuxta distantiam, et alias curas; speciatim vero iuxta infirmi desiderium; et maxime iuxta spiritualem illius necessitatem, mortisque propinquitatem. Ruri praestat ut prope noctem huiusmodi infirmi semper visitentur. Si Sacerdos in aliqua ex his visitationibus advertat mortem iam imminere, tunc apud moribundum remanere, eiusque animam Deo commendare debebit; sin minus, domum redire poterit.

515. *Quinam sunt scopuli magis exitiales in moribundorum assistentia?* Sunt tres: 1. Pigritia; 2. Libido aut tractus nimis liber; 3. Avaritia.

516. *Quomodo Sacerdos deficere posset ex pigritia?* Si moribundum desereret etiam quando illum deserere non posset, aut ad eum se non conferret, quando sive die sive nocte ad illum se conferre deberet.

517. *Quomodo deficere posset ex libidine vel tractu nimis libero?* Multipliciter, et speciatim 1. si, dum manet in domo infirmi, libentius et diutius cum foeminis quam cum viris conversaretur; 2. si quoad foeminas infirmas sacerdotalem modestiam non custodiret. Hinc, ingrediendo infirmae cubiculum, prius petat an ingredi possit. Adveniente medico, recedat (quod fere semper etiam quoad viros servandum est). Recedat etiam si infirmam qualibet de causa detegere oporteret. Medici partes cum ipsa non agat; sed potius, in quibusdam casibus urgentibus, doceat familiares quomodo se gerere debeant. Si infirma in phrenesi vel ex habituali modestiae defectu se minus honeste detegeret, sacerdos blando modo, et quantum moraliter possibile sit, illam cooperiat.

Aliqui addunt, sacerdotem non debere sudorem ab infirmae fronte abstergere, et non nisi requisitus eius pulsum tangere; sed, secluso pravo aut minus recto fine, scrupuli circa haec iniiciendi non videntur.

518. *Quomodo deficere posset ex avaritia?* Si infirmos induceret ad aliquid sibi dandum vel in testamento relinquendum. Ab hoc solertissime caveat sacerdos; imo quidquid, etiam sponte sive datum sive relictum, respuat vel haeredibus restituat; secus enim accessus sacerdotum ad moribundos nimis odiosus redderetur, atque a familiis non raro impediretur. Neque a regula ista recedat parochus, quamvis esset pauperrimus, aut (rarissimis exceptionibus factis) quamvis peteret non pro se sed pro ecclesia propria.

519. *Oportetne vel expedit ut parochus de testamento cum infirmo verba faciat, vel utcumque in dispositionibus testamentariis se ingerat?* Oportet, si infirmus obligationes haberet, quibus ope testamenti satisfacere teneretur. Expedit, si esset valde dives, et speciatim si consanguineos indigentes minime haberet; ut scilicet legatum pium faceret. Expedit etiam si post eius mortem (testamento non facto) turbationes et lites secuturae essent. Caeterum regulariter (quum agi soleat de re odiorum periculosa) parochus in testamentis se non ingerat, nec facile ad instantiam alicuius infirmum ad illud excitet; sed solum in genere dicere poterit ut rebus suis consulat. Requisitus autem de consilio ab infirmo ipso, nisi agatur de rebus momentosis, respondeat in genere ut disponat de rebus suis iuxta suam voluntatem. Dixi *nisi agatur de rebus valde momentosis;* et casus esset, v. g., si infirmus dispositionem aliquam iniquam aut scandalosam (v. g., propriis consanguineis indigentibus nihil relinquendo, vel turpem personam haeredem instituendo etc.) facere vellet. Poterit etiam parochus consilium dare de parte determinanda personis, quae, si in divisionibus intrare deberent, rixas magnasque turbationes provocaturae essent.

520. *Quid si personis, erga quas obligationes habentur, legatum in testamento fieri nequiret absque infamia?* Tunc videndum an legatum fieri possit in favorem tertiae personae, cui secreta fiducia de re transmittenda veris creditoribus facta fuerit; vel an huic ipsi personae pecunia dari possit brevi manu. Secus, ope legati pii, debito satisfieri deberet.

521. *Expeditne ut parochus ipse dictam fiduciam vel*

etiam pecuniam brevi manu acceptet? Quoad fiduciam, negative ordinarie. Ratio est ut supra (n. 518). Facilius acceptare poterit pecuniam brevi manu; sed hoc idem cum magnis cautelis et circumspectionibus, ne forte familiares sive actu ipso sive postea pecuniae acceptae notitiam habituri, et molestias ei allaturi sint.

522. *Quid si infirmus, quoad suas obligationes vel legata pia, propriorum haeredum fiduciae se remittere vellet?* Ab hac re ordinarie esset dissuadendus; ut plurimum enim haeredes promittunt et nihil exequuntur. *S. Lig.* (*Praxis n.* 223).

523. *Quid si, quoad pias dispositiones, vellet se remittere prorsus fiduciae alicuius personae, nihil determinando, eique plenam libertatem relinquendo, quin alicui rationem reddere deberet?* Ab hoc quoque facile dissuadendus esset. Facile enim periculum aderit ne dicta persona ex negligentia vel hallucinatione ita se gerat, ut tandem eiusdem haeredibus omnia devolvantur.

524. *Quale consilium itaque dandum esset infirmo, qui dispositionem piam facere vellet?*

I. Si pia dispositio ita exprimi possit in testamento ut legaliter sustineatur, tunc medium istud eligatur. Dispositiones, quae in testamento sustinentur, propter securitatem, facile meliores omnibus aliis erunt. Reminiscendum quod, apud nos, valet testamentum etiam in charta libera et sine notario; sed tunc oportet ut sit olographum, scilicet scriptum manu testatoris ex toto cum indicatione anni, mensis et diei, et cum subscriptione testatoris ipsius in fine. Si notario non consignetur, in loco tuto collocari debebit, ne haeredes ab intestato illud destruant; et bene est si duo exemplaria fiant, quorum saltem unum extra domum deponatur.

II. Si pia dispositio in testamento non sustineatur, tunc sunt qui recurrunt ad fiduciam; personam scilicet haeredem vel legatariam instituunt, quae iuxta leges civiles talis esse valeat; sed ita ut ipsa vel testatori viventi promiserit, eius veram voluntatem esse adimpleturam; vel utcumque sciat se non posse in conscientia de bonis sibi relictis disponere arbitrio suo, bene vero tali vel tali modo ea esse eroganda. Sed res ista duobus periculis exposita remanet. Primum est a parte legis civilis; articulus enim 829 dicit, institutiones et legata impugnari posse, si facta fuerint per personam

interpositam favore personarum vel entium incapacium. Equidem hucusque rari sunt casus, in quibus de facto impugnentur; sed periculum semper aderit; et quidem notandum quod dispositiones huiusmodi (utpote quae in fraudem legis fiunt) impugnari possunt omnibus mediis probationum, quae a legibus admittuntur; scilicet non solum ex epistolis vel scriptis forte repertis, aut ex testimoniis; sed etiam ope interrogationum iudicialium, vel dando iuramentum; imo et solis praesumptionibus. Utique perfecti secreti observatio et cautelae diligentissimae periculum istud imminuunt; sed modus tutior est ut testator substitutionem expressam apponat, dicendo: — Si forte meus haeres aut legatarius nollet aut *non posset esse* meus haeres aut legatarius; tunc ei substituo N. N. —; scilicet vel entem aut Locum Pium conservatum, vel personam, quae ignoret et iurare possit se ignorare, voluntatem testatoris fuisse faciendi illam dispositionem favore incapacium. Haec substitutio utique valeret, etsi qui haeres vel legatarius (sub secreta fiducia) vocatus fuit, propter impugnationem et nullitatem iudicialiter declaratam, talis *esse non posset*. Nihil autem obstaret quominus persona substituta, quae actu successionis nihil sciebat de voluntate testatoris, postea de illa (v. g. ab Episcopo cui a testatore ipso res communicata fuerit) certiorari possit, eiusdem conscientiae rem totam relinquendo. Secundum periculum est a parte fiduciarii ipsius, qui (ut supra innuebam) ex negligentia vel nimia fiducia diu vivendi, posset executionem nimis procrastinare et rei securitati minime providere. Periculum istud imminueretur, si terminus ei praescriptus fuisset: maxime vero si coram Episcopo vel Praelato Religioso (sub cuius iurisdictione fiduciarius existeret) pia dispositio valorem et efficaciam haberet; in quem finem oporteret 1° ut fiducia esset in manu Episcopi vel Praelati ipsius, vel custodita in secreteria Episcopali aut capsa ecclesiastica etc. 2° ut esset canonice recognoscibilis, quod verificaretur si a testatore, vel a fiduciario, vel a duobus testibus subscripta fuisset; 3° ut fiduciarius esset Sacerdos, vel Religiosus, vel saltem sincerus catholicus qui ecclesiam timeret. Caeterum unusquisque videt quod scripta ista periculum civiliter adaugerent, atque adeo cautelas magis magisque necessarias redderent; unde meum consilium semper est ut dispositio in testamento,

civiliter sustineatur, aut saltem substitutio supra exposita (quae pariter coram lege valeat) superaddatur.

III. Expedit ut praeferantur opera; quae in publicam utilitatem redundant; v. g., pro pauperibus, pro seminario, pro aliquibus clericis ad studia gratis alendis, pro scholis catholicis instituendis, pro instituto Salesiano (nunquam satis laudato), pro sacris missionibus etc., habita ratione loci et maioris necessitatis.

525. *Quaenam legata pia, iuxta praesentes leges italicas, in testamento sustineri possunt?* Dispositiones in favorem pauperum (intellige quatenus legitimam non laedant) tenent semper (Art. 832). Dispositiones directae ad cultum tenent, dummodo 1. non sint expressae modo generico, dicendo solum, v. g.: *Lascio erede l' anima mia* (Art. 831); 2. institutionem aut dotationem entium suppressorum (v. g., beneficii simplicis, capellaniae laicalis, ordinis religiosi etc.) pro obiecto non habeant (Art. 833); unde dispositiones directae ad cultum, si sint perpetuae atque enti conservato non adnexae, invalidae sunt (Lex 15 Aug. 1867). E contra valent 1. Dispositiones temporaneae, ut puta, si poneretur onus haeredi ut talem numerum Missarum vel anniversariorum celebrare faceret, aut si executoribus testamentariis imponeretur, ut, asse divendito, totum pretium in fabrica Ecclesiae, vel in Missis celebrandis impenderent; id enim nulla lege vetatur; nec haeredis institutio hodie necessario exigitur. Cf. *Avvisatore Eccles.* (An. III. pag. 20). Valent 2. Dispositiones perpetuae, si enti conservato, v. g., Paroeciae vel Loco Pio, adnectantur; quamvis Regis approbationi (secuta morte testatoris) subiici debeant (Art. 433. 932).

526. *Quid si testamenti conficiendi tempus et modus non suppeteret, et circumstantiae sinerent ut parochus vel alius (sive ad satisfaciendum obligationibus infirmi, sive ad exequendam aliquam piam eiusdem intentionem) fiduciam vel pecuniam (ut supra n. 521) acceptaret?* Ille gravissime teneretur ad satisfaciendum intentioni infirmi vel defuncti, nulla interiecta mora; et, si forte id statim fieri nequiret, gravissime pariter, nullaque interiecta mora, teneretur ad consulendum rei securitati, deponendo summam simulque caute fiduciae explicationem in capsam ecclesiasticam, vel ope testamenti, vel aliquo alio tutissimo modo; ne, re de die in diem dilata, mors superveniat et sic haeredes omnia capiant.

527. *Quid de testamentis tempore pestis?* Si pestis aut alius morbus contagiosus grassetur, valet apud nos testamentum factum coram sacerdote (loco tabellionis), et sufficiunt duo testes, etiam foeminei sexus et non aetate maiores, dummodo sextumdecimum annum compleverint, et quamvis nec testator nec testes propriam subscriptionem apposuerint, dummodo ex impotentia id evenisse exprimatur. Subscriptio tamen sacerdotis, qui testamentum exaravit cum designatione diei, mensis et anni, semper exigitur (*Art.* 789). Secuta morte testatoris, hoc testamentum, statim ac fieri poterit, apud magistratum recensionis (*registro*) deponi debebit (*Art.* 790).

Monent, in quolibet testamento semper indicari debere quod testator *est in pleno usu suarum facultatum mentalium:* et quod suam ultimam voluntatem declarare intendit, illamque *libere* manifestat. Testamentum autem alta atque intelligibili voce, coram testatore et testibus, legi, et hanc lectionem fuisse factam exprimi debet.

528. *Circa moribundorum assistentiam estne aliquid aliud notandum?* 1. Curari debet ne infirmus tentationibus aut turbationibus subiiciatur; 2. ut auxiliis spiritualibus atque indulgentiis muniatur; 3. denique in extremis animae commendatio fieri debet.

529. *Quomodo curabit parochus ne infirmus tentationibus vel turbationibus subiiciatur?* 1. Aqua lustralis semper praesto esse debet, eaque frequenter infirmus est benedicendus; 2. Si aliqua persona esset ei occasio scandali, eius remotio caute procuranda foret. Idem dic si amasiae imago in eius cubiculo esset. Prudenter tamen ne peius contingat (forte enim illa nullam amplius impressionem infirmo facit), et melius esset si ante primam parochi visitationem familiares (quasi consilio proprio) persuasum reddiderint aegrotum, quod tales imagines, sacerdote adveniente, removeri debent. Quoad alias tentationes sumi debet regula a circumstantiis. 3. Cavendum ne alii infirmum affligant, turbent, aut sermonibus inanibus (maxime in extremis) distrahant. 4. Cavendum praecipue ne sacerdos ipse illum turbet vel scandalo afficiat. Aliqui sacerdotes facetiis cum familiaribus indulgent; idque infirmi valde aegre ferunt. Alii, quando infirmus videtur sensibus destitutus, libere procedunt et dicunt, v. g. *Sumus in fine, ad crastinam diem non perveniet, agi po-*

test de paucis horis, pulsus amplius non percipitur etc., vel confabulantur, rident etc. Sed non raro infirmi reapse omnia audiunt, et sic non parum turbari, indignari, aut etiam scandalizari possunt. Interdum ipsa nimis protracta lectio spiritualis magnum taedium afferre atque ad impatientiam provocare posset. Idem dic de strepitu illo inconsultissimo, qui in animae commendatione a fere omnibus adhibetur; si enim moribundus est revera sensibus destitutus, ea vocis elatio ad nihil deservit; et, si intelligit, talis ac tantus strepitus, attenta extrema moribundi ipsius debilitate, non nisi malam impressionem facere, magnumque fastidium ei afferre potest.

530. *Quomodo curabit parochus ut infirmus auxiliis spiritualibus (praeter sacramenta) muniatur?* 1. Identidem (non tamen nimis frequenter) illum adhortetur ad se Deo, B. Virgini, suo Angelo Custodi, suisque Sanctis protectoribus commendandum. 2. Imagines Crucifixi, et B. Virginis in eius conspectu vel prope ipsum ponat, eique identidem osculandas praebeat. 3. Pias iaculatorias, et praecipue breves actus fidei, spei, charitatis et contritionis, ei suggerat. 4. Oret pro illo, et procuret ut etiam adstantes orent vel precibus respondeant. 5. Si sit adscriptus piis sodalitiis, unde expositio SS. Sacramenti ei debeatur, de re ista sollicitus sit. 6. Aliqua brevia exempla Sanctorum optimam impressionem facere solent. 7. Denique curabit ut indulgentias lucretur, et praecipue benedictione apostolica in articulo mortis (pro qua facultas exigitur) illum communiat.

531. *Quid notandum circa benedictionem istam?*

I. Benedictio in articulo mortis potest dari, etsi mors non adhuc sit imminens, et sufficit si infirmus in periculo mortis versetur, S. C. *Indul.* 19 *Dec.* 1885 (*apud Monitore IV.* n. 8).

II. Antequam haec benedictio tribuatur, oportet ut saltem Sacramenta Poenitentiae et SS.mi Viatici administrentur, ut patet ex formula concessionis (*Avvisatore An. IV. pag.* 208). Si tamen haec Sacramenta sive inculpabiliter sive etiam culpabiliter administrata non fuissent, et tempus et modus illa administrandi amplius non suppeteret, benedictio dari posset. (*Decret. auth. n.* 237).

III. Unica benedictio cum indulgentia plenaria (non vero plures, etsi a diversis sacerdotibus vel ex diverso titulo, v. g., ratione alicuius confraternitatis) moribundis dari po-

test, eodem permanente mortis periculo (*Decr. auth. n.* 286 *et* 362); nec obstat, si benedictione concessa, infirmitas adhuc valde perduraverit (*Decr.* 263); aut si aegrotus in peccato mortali illam recepisset, vel postea relapsus fuisset (*Decr.* 257); indulgentia enim lucratur momento mortis; non vero quando benedictio datur (*Decr. n.* 9).

IV. Si aegrotus sit compos sui, tunc ad benedictionis valorem est de essentia, ut ille saltem corde (si ore non possit) IESUS nomen invocet, et Dei voluntati ita se committat, ut mortem quoque (si ita Deo placeat) patienter sufferat in satisfactionem poenarum quas peccando promeruit. *Ita ex Rituali; ex formula concessionis, et ex Bened. XIV. Bulla Pia mater.*

V. Haec benedictio ex praecepto (et quidem etiam pueris si sint doli capaces iuxta Decr. S. R. C. n. 4623 ad 6) dari debet si facultas habeatur; sin minus, adhortandus erit infirmus, ut alias indulgentias consequatur. *Rituale.* In hunc finem reminisci oportet quod indulgentias adnexas habent, v. g., coronae, crucifixi, vel numismata benedicta in articulo mortis; actus fidei, spei et charitatis; signum crucis; invocatio SS.mi nominis Iesu vel Mariae Virginis; Litaniae lauretanae; oratio *Angele Dei, qui custos es mei etc.;* iaculatoriae *Dolce cuor del mio Gesù etc.; Sia lodato e ringraziato ogni momento il SS.mo e divinissimo Sacramento; Sia benedetta la santa ed immacolata Concezione della Beatissima Vergine Maria Madre di Dio; Gesù, Giuseppe, Maria, vi dono il cuore e l'anima mia; Gesù, Giuseppe e Maria, assistetemi nell' ultima mia agonia; Gesù, Giuseppe e Maria, spiri in pace con voi l'anima mia.*

532. *Quomodo se gerere debet sacerdos in domo moribundi, quando ab eius lecto secedit?* Familiae aedificationem dare curabit; idque non solum bono exemplo (v. g., orando, officium devote recitando etc.); sed etiam salutaribus sermonibus, occasionem ex circumstantiis sumendo, aut doctrinam christianam pueris ita explicando, ut alii quoque audiant. Sermones isti (speciatim si agatur de familiis, quae de verbo Dei in ecclesia audiendo parum sunt sollicitae) maximam utilitatem afferre magnumque fructum producere possunt.

533. *Quid notandum circa animae commendationem?* 1° Cadit sub praecepto; quatenus orationes *Proficiscere; Deus misericors: Commendo te; Suscipe Domine; Commenda-*

mus tibi; Delicta iuventutis stricte praescribuntur. Reliqua autem, nempe Evangelium, Passio etc. sunt solum de consilio. Sunt tamen de praecepto verba quae in expiratione dici debent. 2° Superpelliceum et stola violacea exiguntur. Aspersio cum aqua benedicta, osculum Crucifixi, et accensio candelae cadunt pariter sub praecepto. Litaniae recitari possunt quamvis agonia non adhuc incoeperit; sed dictae orationes, scilicet *Proficiscere etc.* dicendae sunt dumtaxat quando mors iam proxima et imminens esse videatur.

534. *Quomodo cognoscitur, mortem esse vicinam et infirmum propter animae commendationem non esse deserendum?* Distinguere oportet inter morbum acutum (cum febri), et chronicum (sine febri). In morbis acutis, donec infirmus loquitur, delirat, se agitat, movet pedes vel manus, aperit et claudit oculos etc., ordinarie mors censeri potest non absolute proxima; hi enim moribundi tempore notabili (nempe ut plurimum saltem una hora) sensibus destituti ita remanere solent, ut ex sola respiratione pateat eos adhuc esse vivos; et tunc certe moribundus versabitur in extremis, maxime si ne aquam quidem ori admotam sugere possit. In morbis chronicis e contra infirmi remanere solent cum sensibus usque ad mortem. Quoad vitia organica ad cor, nulla regula sumi potest; et fere idem dicendum est de hydropisi, et de morientibus ex mera senectute. In phtisi pulmonari habetur signum ex pulsu vix sensibili, respiratione intermittente et amissione luminis oculorum. Quando febris typhoidaea non coniungitur cum delirio et tribus vel quatuor hebdomadibus durat, tunc infirmus lenta consumptione et cum sensibus moritur. Vulnera in ventrem penetrantia, et omnes hemorragiae sensus non adimunt; sed ipsa sanguinis effusi copia, et consequens pulsus extrema debilitas proximae mortis signum praebebit. Denique, si vultus iam horribiliter cadavericus evaserit, tunc mortem esse vicinam semper iudicabis.

535. *Quid si parochus, propter alios infirmos aliasve graves necessitates, agonizantem deserere cogeretur, neque alium sacerdotem sibi subsistere posset?* Tunc curabit ut assistentes pios affectus moribundo identidem suggerant, Crucifixum ei osculandum praebeant, precesque pro eo fundant. *Rituale.*

CAPUT VIII.

DE PAROCHO QUOAD ECCLESIASTICAM SEPULTURAM ET ALIA OFFICIA DEFUNCTOS RESPICIENTIA.

536. *Ecclesiastica sepultura in quo consistit?* In duobus 1. in inhumatione cadaveris in coemeterio seu loco sacro; 2. in caeremoniis a Rituali praescriptis.

537. *An coemeterium cessare possit esse sacrum?* Affirmative; sed solum quando evadit pollutum iuxta terminos iuris; quod accidit. 1. per sepulturam infidelis; 2. per sepulturam excommunicati vitandi; 3. per effusionem sanguinis vel homicidium; 4. per effusionem seminis, v. g., fornicationem, mollitiem etc. (Intellige si haec sint non solum graviter peccaminosa et loco sacro iniuriosa, sed etiam notoria); 5. per pollutionem Ecclesiae (dummodo sit contigua); polluta enim Ecclesia (propter praedicta), pollutum censetur etiam coemeterium. Cf. D'Annibale (*III.* 18), Vecchiotti (*II.* § 56), et Baruffaldi (*Tit. LXXIII. n.* 46).

538. *Quid itaque si coemeterium evasisset pollutum?* Esset reconciliandum; vel (si hoc fieri nequiret) benedicenda esset fovea in qua cadaver reponi debet.

539. *Suntne aliqui quibus ecclesiastica sepultura dari non potest?* Utique; et (de lege communi) sunt sequentes: 1. Infideles omnes; 2. infantes mortui sine babptismo; 3. haeretici et eorum fautores; 4. apostatae; 5. schismatici; 6. excommunicati notorii; 7. interdicti nominatim, et ii qui sunt in loco interdicto eo durante; 8. suicidae (ex desperatione vel iracundia) nisi ante mortem dederint signa poenitentiae; 9. Morientes in duello, etiamsi ante obitum dederint poenitentiae signa; 10. manifesti et publici peccatores, qui sine poenitentia obierunt; 11. qui notorie praecepto paschali non satisfecerunt, et sine contritionis signo decesserunt. Ita Rituale. Vide alia apud De Angelis (*II. Tit. XXVIII. n.* 7 *et seqq.*). Attamen hodie regulae istae plures exceptiones pati possunt, ut infra (*n.* 553; *et seqq.*) videbimus.

540. *Si aliquis ex istis indebite sepultus fuisset, pollueretur ne coemeterium, et deberetne cadaver exhumari?* Exceptis infidelibus et excommunicatis vitandis, coemeterium offenderetur quidem sed non pollueretur; et proinde (iuxta

plures) exhumatio cadaveris (quae nunquam sine permissu civili fieri posset) stricte necessaria non esset. Cf. De Ang. (*l. c.*).

541. *Quid notandum circa infantes mortuos sine baptismo?* 1. Lex de iis in loco sacro non sepeliendis intelligitur si sint nati, vel ex utero matris (per operationem caesaream) extracti (*Rit. de Bapt.*); non vero si intra uterum matris mortuae adhuc sint. 2. Si in dubio de vita sub conditione baptizati fuissent; tunc in coemeterio et ritu consueto sepeliri deberent (*Rit. de Bapt.*). 3. Infantes certe non baptizati extra quidem sed prope coemeterium sepeliri debent. 4. Deceret ut intra coemeterium ipsum adesset pars aliqua non benedicta pro his parvulis reservata. 5. Si parvulus sine baptismo mortuus sepeliretur in coemeterio, multi sentiunt quod coemeterium ipsum non pollueretur (dummodo ex christianis parentibus natus fuerit), quia stricto sensu infidelis non censetur; sed haec doctrina non est omnino certa. Idem dic de catechumenis. Cf. Vecchiotti (*II.* § 56) et Del Vecchio (*II.* 551).

542. *Quid notandum circa sepulturam haeretici ex secta?* Quaesitum fuit an sacerdos catholicus, in locis quibus haeretici proprios non habent ministros, possit comitari cadaver haeretici a domo ad coemeterium, etsi cadaver in Ecclesiam non deferatur, neque campanae pulsentur? S. C. S. O. (19 *Ian.* 1886) respondit: Negative (*Acta XVIII. pag.* 343).

543. *Praescindendo a mortuis sine baptismo, et ab haereticis ex secta, et loquendo de iis, qui saltem nomine catholici sunt, quotuplici ex capite sepultura ecclesiastica denegari deberet iuxta Rituale et sacros canones?* Ex quadruplici capite; scilicet 1. ratione status publici peccatoris, qui sine poenitentia decesserit; 2. ratione excommunicationis vel interdicti; 3. ratione suicidii et trangressionis praecepti paschalis; 4. ratione quorundam delictorum, pro quibus (ad terrorem) Ecclesia vetuit sepulturam ecclesiasticam, etsi defunctus plus vel minus cum signis poenitentiae obierit; cuiusmodi sunt speciatim usura, peculium religiosorum etc., maxime vero duellum. Cf. De Angelis (*III.* XXVIII. 8), Vecchiotti (*II.* V. § 63) et Ferraris (*v. Sepultura n.* 176-188).

544. *Explica enucleatius quo sensu denegari deberet sepultura ecclesiastica in casibus praedictis, si standum esset in puncto iuris, si nempe circumstantiae a iuris rigore recessum non exigerent.*

545. I. *Publici peccatores, qui sine poenitentia obierint*, intelliguntur non solum qui in morte obstinatam et notoriam impoenitentiam positive ostenderint (sacramenta recusando, sacerdotem cum blasphemiis repellendo etc.), sed etiam alii, de quibus notorie praesumendum est vehementissime quod in statu peccati mortalis obierint. Sic, v. g., in Decreto (2. *p. Causa* 13. *q.* 2. *Palea c.* XXXI) dicitur: « Fures et la- « trones, si in furando aut depraedando occidantur, visum « est pro eis non orandum ». Quod passim Auctores intelligunt de quolibet, qui actu peccati improvisa morte correptus fuerit, vel sensibus destitutus remanserit: quin aliquis de datis signis poenitentiae fidem faciat. *Ferraris v. Sepultura n.* 186. Imo id extendunt ad alios mortuos non in actu sed in statu peccati (v. g., propter notorium concubinatum, meretricium, sectam iniquam, officium illicitum etc.) toties quoties nullo modo constet quod sacerdotem petiverint vel utcumque resipiscentiae signa dederint. *Cf. Baruffaldi* (*tit.* XXXV. 42-51), *Vecchiotti* (*II.* § 63), *Berengo* (*n.* 110. *v. Quando*) *etc.*

546. II. *Excommunicati* (ii scilicet, de quibus publice praesumendum est quod cum excommunicatione mortui fuerint), stando semper in puncto iuris, non possunt sepultura ecclesiastica donari, nisi pariter aliquis fidem faciat quod ante mortem poenitentiae signa ostenderint. Imo si fuissent vitandi, oporteret insuper in cadavere illos prius absolvere. *Cf. Salmant. X.* III. *n.* 75; *S. Lig. VII.* 187.

547. Quamvis autem in dicto casu poenitentiae ostensae sepultura ecclesiastica dari valeat, tamen vitanda esset pompa et solemnitas funeris. Patet ex decreto sequenti: « Persaepe « accidit ut, graviter aegrotante aliquo excommunicato pu- « blico, vel publico et notorio peccatore, eius consanguinei « vel familiares parochum advocaverint, qui tamen aegrotum « vel iam mortuum, vel sensibus destitutum adeoque ad re- « tractationem emittendam et scandalum utcumque reparan- « dum omnino inhabilem invenerit. Rogati consanguinei et « familiares respondent, aegrotum sacerdotis operam deside- « rasse aut resipiscentiae signa dedisse, osculando imaginem « SS.mi Crucifixi, vel alios pietatis actus edendo; ac pro- « pterea cadaver religiosa pompa ad ecclesiam deferri debere. « Quaeritur itaque quomodo parochus hoc in casu se gerere « debeat? » S. C. S. O. (19 Sept. 1877) respondit: « In casu

« exposito dari posse sepulturam ecclesiasticam, vitatis ta-
« men ecclesiasticis pompis, et solemnitatibus exequiarum.
« Quod si in aliquo casu circumstantiae extraordinariae
« concurrant, parochus consulat Ordinarium, et stet eius
« mandatis ».

548. Si petas quid significent verba *vitatis pompis et solemnitatibus exequiarum*, responderem non prohiberi ea quae a Rituali praescribuntur vel suadentur; sed magnam modicitatem (intellige respectivam) esse servandam, *Cf. Monitore* (*III.* II. *pag.* 115) *et Ballerini* (*I.* 389. *not. c*).

549. *Quid de haereticis non ex secta?* Haeretici sunt excommunicati; et proinde sub eodem iure cadunt. Martinus V. (Cont. *Inter cunctas*) dixit: « Et si tales haeretici publici
« ac manifesti, licet nondum per Ecclesiam declarati, in hoc
« tam gravi crimine decesserint. ecclesiastica careant sepul-
« tura; nec oblationes fiant aut recipiantur pro iisdem ». *Cf. Comment. Rom. Const.* Apostolicae Sedis (*Vol. II. pag.* 82).

550. *Suicidae.* Si certe constet quod homo non fuerit ab alio occisus; bene vero seipsum non casuali eventu sed voluntarie occiderit; aliqui dictitant hoc semper ex insania evenire; et sic sepulturam ecclesiasticam hac sola ratione suicidis semper dari posse. Opinio huiusmodi est certe falsa et contra sensum Ecclesiae, ut patet ex Rituali. Regula vera (stando in puncto iuris) est sequens: Si suicida non dederit indicia insaniae sed solum iracundiae vel desperationis; tunc sepultura ecclesiastica privari debet. Si manifeste ostenderit in insaniam incidisse, tunc suicidium nihil considerandum erit. In dubio, si nempe aliqua indicia sive insaniae sive bonae fidei (v. g., prius ad confessionem accedendo) dedisset; tunc donari quidem posset sepultura ecclesiastica, sed vitatis pompis et solemnitatibus exequiarum. Cf. Decretum S. C. S. O. (22 *Febr.* 1887) apud *Monitore* (*III.* II. 115).

551. *Transgressores praecepti paschalis.* Ut isti (stando semper in puncto iuris) privari debeant sepultura ecclesiastica; oportet 1. ut transgressio fuerit per publicum edictum declarata, vel saltem notoria (*Baruffaldi tit. XXXV.* 54); 2. ut transgressio fuerit etiam per plures annos continuata (*De Angelis l. c.*); 3. ut transgressor absque ullo signo contritionis obierit. (*Rituale*).

552. *Duellantes.* De his ius severissimum est. Benedictus XIV (Const. *Detestabilem* § 9) scripsit: « Decernimus ac

« declaramus sepulturae sacrae privationem a Sacrosancta « Trid. Synodo inflictam morientibus in loco duelli et con« flictus, incurrendam perpetuo fore, etiam ante sententiam « iudicis, a decedente quoque extra locum conflictus ex vul« nere ibidem accepto, sive duellum publice, sive privatim « indictum fuerit, ac *etiamsi vulneratus ante mortem non « incerta poenitentiae signa dederit, atque a peccatis et « censuris absolutionem obtinuerit;* sublata Episcopis et « Ordinariis locorum super hac poena interpretandi ac di« spensandi facultate; quo caeteris documentum praebeatur « fugiendi sceleris, ac debitam Ecclesiae legibus obedientiam « praestandi ». Cf. De Angelis (*l. c. n.* 8).

553. *Regulae istae vigentne hodie quoque et ubique, ita ut quilibet parochus absolute et in quovis casu illis se uniformare debeat vel possit?* Negative. Nimia frequentia casuum, et proinde iurgiorum contra parochos atque indignationis contra Ecclesiam, non sine gravibus scandalis et subinde etiam persecutionibus; constructio coemeteriorum municipalium, imposita ab auctoritate civili obligatione in iisdem (et non alibi) quemcumque (nulla omnino facta distinctione) sepeliendi; introductio funerum mere civilium, quae scandalum adaugent, et salutarem horrorem, qui ex denegatione sepulturae ecclesiasticae proveniebat, ad nihilum redigunt; denique defectus fidei et religionis; haec omnia simul sumpta efficiunt, ut pristina disciplina valde moderari debeat; rigor enim non amplius in aedificationem, sed in destructionem redundaret.

Hoc patet etiam ex praxi passim vigente; unde iam vix unquam audimus quod sepultura ecclesiastica alicui denegetur; quae praxis non solum ab Episcopis, sed etiam a Theologis legitima iudicatur. Cf. Scavini (*App.* X. *n.* 63. 7), Gousset (*II.* 636), Frassinetti (*Man.* 381-389), et *Monitore eccles.* (*III.* II. *pag.* 148).

Patet denique ex sensu Ecclesiae, quae, (iuxta diversa tempora et loca), ad effugienda mala maiora, sepulturam ecclesiasticam modo tolerandam, modo etiam exequendam esse censuit. S. C. S. O. (13 *Iul.* 1609) dixit: « Sepulturam « haereticorum tolerandam esse, si ei absque scandalo resisti « non potest » (*Comment. Rom. Const. Apostolicae Sedis II. pag.* 97). Et Pius IX. ad Archiep. Parisiens. (26 *Oct.* 1865) scripsit: « Si ecclesiastica sepultura negari non potest sine

« gravi incommodo, lethali aut omni culpa caret mortuum « efferre ritu catholico, eique solemnia funerum solvere, « dummodo haec non extorqueantur in contemptum Eccle- « siae, et dummodo defunctus non efferatur signis massonicis « feretro aut vexillis appositis » (*apud Zitelli Apparatus II.* III. *A. V.*). Quibus consonant responsa S. Poenit. apud Scavini (*IV.* 221. 237).

Quamvis autem alicubi plus aequo habenae solverentur, et iam de abusu ageretur (qua de re difficile constabit); tunc deberet quidem Episcopus reclamare, atque efficaciter abusum e medio tollere; sed donec id non fiat, nonnisi imprudenter et maiora mala provocando, aliquis parochus, contra universalem aliorum praxim, sepulturam ecclesiasticam denegare posset.

554. *Hodie itaque quales regulae teneri debent?*

I. Imprimis parochus communem praxim sequatur (ut supra dicebam) si pro casu ei obvento de illa constet; et tunc ne oportet quidem ut Episcopum consulat.

Contingere tamen potest quod praxis, quae in civitate, ad evitanda scandala funerum civilium, legitime servatur, ruri (ubi tale periculum non adsit) servari nequeat.

II. Parochus non solum in dubio, sed etiam si certum ei videretur sepulturam ecclesiasticam esse denegandam, Episcopum consulat. Ita docet Frassinetti (*Man. n.* 382): qui insuper notat, Episcopum esse adeundum, quamvis civitas episcopalis valde distaret; neque (casu urgente) publico epistolarum diribitorio (vulgo *posta*) esse utendum; sed parochum personaliter aut saltem per personam tutam (quae epistolam deferat in qua circumstantiae omnes accurate exponantur) Episcopum ipsum adire debere. Si autem Episcopus consuli nequiret, sepultura ecclesiastica danda erit, nisi contrarium esset certum et evidens prorsus. Frassinetti (l. c. 383), Gousset (n. 636) et Scavini (IV. 634).

III. Curandum pro viribus, ut casus strictus, in quo sepultura ecclesiastica denegari debeat, impediatur. Hinc

IV. Impoenitentia moribundi, aut circumstantia quod actu peccati mors evenerit, secreta servetur (si fieri possit).

V. Si ad infirmum publicum peccatorem vel excommunicatum notorium parochus aditum habere possit, curet remanere solus cum ipso; et, si ad sacramenta recipienda illum disponere nequiverit, reluctantiam istam occultet; ut scilicet,

quod infirmus benevole sacerdotem exceperit et cum ipso conscientiae suae consuluerit, populus supponat, aliisque causis tribuat, si Viatici administratio aut aliquid aliud locum non habuerit. Si autem familiares moribundi obstinationem animadvertissent, moneantur, ut (ad scandalum evitandum) illam occultam servent. Si denique reiectio sacerdotis, recusatio sacramentorum, et uno verbo impoenitentia, iam notoria evasisset; non ideo parochus ita animo deiiciatur, ut subveniendi ovi suae in tali ac tanto aeternae damnationis periculo constitutae, simulque impediendi definitivae et publicae mortis impoenitentis scandalum, curam prorsus abiiciat; sed, nisi Episcopus (qui in tali casu consuli deberet) aliud decernat, curet ut saltem in extremis advocetur, unde ad minus praedictum scandalum evitetur vel imminuatur.

VI. Si parochus ad infirmum (publicum peccatorem vel excommunicatum) accedere non potuerit, nisi quando iam iam animam agebat, non dicat se nullum poenitentiae signum percipere potuisse, aut se vocatum fuisse quidem a familia sed non ab illo; bene vero curet tunc quoque remanere solus cum eo, et, absolutione sub conditione ei concessa, dicat se illum absolvisse etc.

VII. Si qui tenebat officium illicitum, aut commisit facinus, cui excommunicatio adnectitur, mortuus inveniatur; casu quo bona fide et ignorantia excusari possit, aut supponi valeat quod ab excommunicatione absolutionem obtinuerit; parochus curabit ut a parochianis haec notentur.

VIII. Si defunctus esset quidem (iuxta generales iuris canonici regulas) ecclesiastica sepultura indignus; sed ex una parte ex sepulturae denegatione gravia incommoda sequerentur, et ex alia sepulturae concessio scandalum nullum (aut comparative non attendibile) praeberet; tunc sepultura ipsa (Episcopo tamen consulto, si ex communi praxi non dignoscatur quomodo fieri debeat) concedi poterit. Gousset (*II.* 636) scripsit, quod ut ratione impoenitentiae sepultura ecclesiastica deneganda sit, oportet ut impoenitentia ipsa sit adeo publica atque adeo scandalosa, ut sepulturae concessio novum scandalum esset. Et hanc sententiam Frassinetti (l. c.), Scavini (IV. 63) aliique passim referunt. Pompa tamen et solemnitas exequiarum evitari deberet.

IX. Si autem sepultura ecclesiastica denegari posset ad tramitem iuris, quin communis praxis obstaret et quin ullum

secuturum esset inconveniens; tunc deneganda foret. Idem dic a fortiori si cleri interventus magnam christifidelium offensionem et scandalum ingereret; maxime vero si in contemptum Esclesiae exequiae exigerentur. Pro casu huius scandali vel contemptus valet sequens decisio S. Poenitentiariae : « Si quis ex iisdem censura ecclesiastica notorie in-
« nodatis obierit, et iuxta sacros canones et normas hac
« super re a Doctoribus traditas, ecclesiastica sepultura ca-
« rere *omnino* debeat; et contra pertinaciter gravibus minis
« expostulentur exequiae et ipsa ecclesiastica sepultura: quo-
« modo in huiusmodi casu se gerere debeat parochus ? R.
« Curandum ut cuncta ad normam sacrorum canonum fiant
« (*ut scilicet non solum exequiae denegentur, sed etiam*
« *extra locum sacrum cadaver sepeliatur*). Quatenus vero
« absque turbarum et scandali periculo id obtineri nequeat;
« parochus neque per se, neque per alios sacerdotes ad e-
« xequias et sepulturam ullo modo concurrat » (10 *Decr.* 1860). Nota quod dicit *ullo modo;* et proinde ne sonitum quidem campanae Parochus concedere posset.

X. Difficultates intervenire possunt etiam propter modernam (iam fere ubique vigentem) saecularis auctoritatis ingerentiam in coemeteriis; dum enim leges Ecclesiae exigunt ut infideles, pueri decedentes sine baptismo, mortui impoenitentes, aliique supra indicati, extra locum benedictum sepeliantur (imo ut locus distinctus habeatur etiam tum quoad pueros mortuos ante septennium, tum quoad sacerdotes aliasque personas ecclesiasticas); saepe accidit ut (saeculari potestate ita exigente) vel coemeterium sit totum et prorsus prophanum; vel, benedictione permissa, nulla quoad cadavera inibi humanda distinctio fieri possit; vel duae dumtaxat areae habeantur, una scilicet pro catholicis, et pro non catholicis puerisque non baptizatis altera. Hanc postremam distinctionem apud nos exigi posse, statutum fuit litteris encyclicis gubernativis (31 *Martii* 1861). Si autem coemeterium esset totum et prorsus prophanum, tunc evanescerent quidem difficultates quoad sepulturam infidelium, atque aliorum qui in loco sacro sepeliri nequeant; sed maximum adesset incoveniens quoad fideles ecclesiastica sepultura dignos. In casu itaque (nisi catholici suis expensis proprium coemeterium obtinere possent) videndum esset solum, an saltem singulis vicibus tumulus benedici posset. Si denique coeme-

terium esset benedictum, sed defuncti absque ulla distinctione suo loco sepeliri deberent; tunc, propter sepulturam infidelis (et forsan etiam pueri non baptizati, iuxta dicta *n.* 541), coemeterium ipsum pollutum evaderet; et proinde, tali subsecuto casu, consulendus esset Episcopus pro norma, atque interim singulis vicibus tumuli (modo ex absoluta necessitate modo ad cautelam) benedici deberent, iuxta formulam Ritualis (*De Exequiis in fin.*).

555. *Supponendo quod sepultura ecclesiastica dari debeat, habetne parochus ius ut in sua ecclesia funus peragatur?* Affirmative; sed non semper. Punctum istud declarabitur infra, ubi de iuribus parochi.

556. *Quid si defunctus esset pauper, vel familia pro consuetis emolumentis nihil solvere vellet, quamvis posset?* Parochus officium suum quoad parochianos sepeliendos nunquam recusare potest; et lumina, clericum, pulsationem campanae, utensilia etc., quantum stricte necessaria sunt, ut functio iuxta ecclesiae ritum peragatur, semper praestare debet. Si defunctus esset absolute pauper, tunc parochus nihil exigere potest; si vero familia defuncti consueta emolumenta retribuere posset, tunc fas esset quidem parocho illa exigere, sed solum postea, non vero prius ad modum conditionis sine qua non.

557. *Debetne cadaver deferri ad Ecclesiam antequam ad coemeterium deferatur?* Affirmative iuxta Rituale. Equidem alicubi in civitatibus quoad pauperes contrarius est mos. Si tamen familia feretri baiulos compensatura esset, atque exoptaret ut defunctus ad Ecclesiam deferretur, consuetudo pro tali casu non valeret et tamquam abusus considerari deberet.

558. *Teneturne parochus curare ut una saltem Missa praesente cadavere, celebretur?* Rituale dicit: « Quod « antiquissimi est instituti, illud quantum fieri poterit, « retineatur, ut Missa, praesente corpore defuncti, pro eo « celebretur, antequam sepulturae tradatur ». Et in fine subdit: « Missa vero, si hora fuerit congruens, ritu pro « defuncti, ut in die obitus, non omittatur, nisi obstet ma- « gna diei solemnitas, aut aliqua necessitas aliter suadeat ». Cf. etiam Decr. 4119 (2 *Sept.* 1741).

559. *Quid notandum circa taxas funerarias et funerum diversitates?*

I. Taxae debent esse iustae, ut infra declarabitur, ubi de iuribus Parochi. Iustitiam autem et aequitatem parochus servabit non solum quoad emolumenta quae ad se spectant, sed etiam quoad stipendia, quae sacerdotibus atque oedituis dantur; ne scilicet cum familiae damno nimis abundet; aut e contra nimis parce procedat, et speciatim extraordinarii incommodi (v. g., ruri propter longitudinem itineris, intemperiem, vias impervias etc.) rationem non habeat.

II. Oportet ut funera in diversis classibus distinguantur iuxta maiorem vel minorem solemnitatem, atque ut parochus sciat quantae circiter in funere talis vel talis classis expensae sint.

III. Si familia pro funere nihil vel parum solvere posse videretur, et nihilominus funus propriis viribus non proportionatum exigeret; tunc parochus quanta pecuniae summa sit necessaria indicabit; ne scilicet postea (quod facile tunc contingere posset) omnia de proprio solvere, aut saltem molestissime litigare cogatur. Interdum parochiani rogant parochum ut ipse expensas omnes sustineat; sed, quia plures reapse nihil solverent, generatim expedit ut blando modo hoc onus declinet; id enim non solum sibi ipsi sed etiam successoribus praeiudicium inferret.

560. *Quid de devotione in emortualibus functionibus adhibenda et procuranda?* Rituale dicit: « His itaque praestandis (Parochi), qua par est modestia et devotione ita se habebunt, ut ad defunctorum salutem, simulque ad vivorum pietatem, quemadmodum vere sunt; non ad quaestum, eiusmodi ritus sancti instituti esse videantur... Psalmi devote, distincte, gravique voce recitari debent usque ad Ecclesiam ». Distractiones voluntariae etiam in privatis precibus evitari debent. Nunquid haec obligatio cessabit quia eleemosyna recipitur, aut quia preces sunt publicae et Sacerdotum evagationes scandalum ingerunt? Parochus itaque scandalum istud impedire curabit. In hunc finem maxime deservire possunt sequentia: 1. Si ipse et vicarius bonum exemplum praebeant; 2. Si in cadaveris delatione psalmi, sin minus continue prorsus, saltem ita frequenter recitentur, ut ineptae loquacitates locum habere nequeant; 3. Si sacerdotes non turmatim, sed bini incedant; 4. Si in choro, data necessitate, nutus aliquis fiat ut silentium servetur; aut saltem chorus ipse tentoriolis clausus teneatur; 5. Si sacerdotes

nimiae garrulitati dediti quanto minus fieri possit invitentur.

561. *Quid si ruri aliqui Sacerdotes ad cadaveris associationem se conferre non possent, aut functione non adhuc persoluta abire indigerent?* Ordinarie familiae id aegre ferunt; atque insuper non est aequum ut sacerdotes qui laborem associationis sustinuerunt, aequiparentur aliis qui domi remanserunt. Nihilominus rigor absolutus variis de causis hac in re servari non potest. Interdum tamen, attenta nimia distantia et difficultate itineris necnon praevisione quod multi associationis laborem declinaturi erunt, expedit omnino ut stipendium associationis a stipendio Missae et exequiarum distinguatur et annuntietur. Licentiam autem abeundi, antequam exequiae persolutae sint, Parochus non facile concedat, et solum ad casus raros verae necessitatis illam reservet.

562. *Quid de consuetudine quod parochi ad cadaverum associationem interveniant solum pro divitibus: quoad pauperes vero non interveniant, et nihilominus quasi intervenissent stipendium exigant?* Si exigerent stipendium praecise pro interventu ad associationem (non praestito), de iniustitia manifesta res esset; et proinde consuetudo pro corruptela haberi deberet nihilque suffragaretur.

563. *Quid de parochis qui, dum funus in propria Ecclesia celebratur, pinguiori stipendio pro Missa assignato, stipendium ipsum dant quoque aliis Sacerdotibus in aliis Ecclesiis celebraturis?* Id solum de consensu familiae expresso, aut saltem (existente consuetudine) tacito, fieri posset salva iustitia.

564. *Si ad cadaveris associationem confraternitates aut Regulares invitarentur, ubinam isti coadunari debent?* In Ecclesia parochiali, non vero ad ianuam domus defuncti (*S. C. Epp. et Reg.* 28 *Nov.* 1642 *apud Berengo n.* 170).

565. *Num liceat uti curru ad mortuos efferendos ad coemeterium; ideoque an liceat parocho et clero ritu ecclesiatico ita delatum fidelem ad sepulturam associare?* « Ecclesiae ritum iubere, fidelium cadavera, utcumque de« feruntur sive ad Ecclesiam sive ad coemeterium, semper « a Sacerdote esse associanda » S. R. C. (*Decr.* 5670. 15 *Iul.* 1876).

566. *Quid de usu alicubi nuper invecto, ut florum corona in feretro quoque personae coniugatae ponatur?* Rituale statuit ut corona ex floribus adhibeatur pro pueris

in signum integritatis carnis et virginitatis. Hinc profluit consuetudo huiusmodi corona insigniendi feretrum etiam adultorum, qui a vinculo matrimonii soluti usque ad mortem perdurarunt, quique proinde virgines praesumuntur. Utique haec consuetudo laudabilis est. Quod autem nunc eadem corona pro coniugatis quoque adhibeatur, contra Ecclesiae sensum est, atque in evangelici consilii praeiudicium vergit. Abusus est itaque sine dubio. Si tamen in loco iam sit generaliter introductus, non tantum ad parochos, quantum ad Episcopum, illum e medio auferre spectabit.

567. *Quid si defunctum comitarentur etiam societates laicae cum propriis vexillis? Et quid si in feretro essent signa massonica?* « Quoad vexilla in Ecclesiam introdu-« cenda; non esse admittenda nisi vexilla Confraternitatum. « et ea quae benedicta fuerint » (*S. C. S. O.* 3 *Oct.* 1887 *apud Avvisatore An. XI. pag.* 255). Quoad signa massonica, vide supra (*n.* 553).

568. *Quid de sonitu organi in Missis pro defunctis?* Si iam adsit consuetudo immemorabilis, permitti potest (et quidem non obstante prohibitione Ordinarii); attamen sonitu moesto et lugubri. *S. R. C. Decr.* 807. 31 *Mart.* 1629.

569. *Missa de requie ut in die obitus quandonam cantari potest et quandonam impeditur?* Tres distinctiones fieri debent; nempe cadavere 1. praesente, 2. absente sed non adhuc sepulto; 3. sepulto.

Praesente cadavere, fere semper Missa de Requie cantari potest. Dies impediti sunt solum sequentes; Dies Epiphaniae; S. Ioseph; Triduum mortis Christi; Dominica Resurrectionis; dies Ascensionis; Dominica Pentecost.; Festum Corporis Domini; S. Io. Baptistae; Ss. Petri et Pauli; Assumptionis; Omnium Sanctor.; Nativitatis Domini; Patroni principalis civitatis et dioecesis; Titularis; Festa quae magna pompa celebrantur si sint primae classis; durante expositione SS.mi Sacramenti; et demum si, ad celebrandam Missam de Requie, Missa conventualis aut pro populo omitti deberet. Si defunctus his diebus solemnibus sepeliri deberet, neque sepultura ad diem sequentem differri posset; funus ad horas vespertinas (post absolutum officium diei) esset differendum, et tunc etiam cum cantu exequiae peragi possent. Mane autem ab edendis quoque signis emortualibus aere campano abstinendum esset. A Carpo (*Compend. III, n.* 49). In triduo autem

mortis Christi exequiae recitandae sunt submissa voce, excepto sabbato sancto sub vesperam, qua hora possunt etiam decantari. A Carpo (*l. c. V.* 154).

Cadavere absente, sed non adhuc sepulto, Missa solemnis de requie prohibetur etiam in quovis duplici primae classis, quamvis forte non esset festivum de praecepto, prout in Fer. 3ª Pasch. et Pentecost. Decr. 4526 ad 43, et 5320.

Cadavere sepulto, dicta Missa prohibetur insuper in omnibus duplicibus secundae classis, nec non omnibus diebus Dominicis et festivis de praecepto. Oportet praeterea ut funus non ultra diem sepulturae subsequentem, vel primam ritu non impeditam, protrahatur. Si mors in remotis regionibus secuta fuerit, Missa tamquam in die obitus cani poterit die subsequenti post notitiam habitam, vel prima die non impedita. Cf. Decr. 3110 et 4393.

570. *Quid si (deficientibus Sacerdotibus) prorsus impossibile sit ut Missa cum cantu celebretur?* Haec legi poterit ut in die obitus. Hoc privilegium extenditur etiam ad anniversarium ex fundatione; sed non ultra. Cf. Decr. 3565 et 4891.

571. *Missa solemnis de requie ut in die tertia, septima, trigesima, et anniversario, quandonam impeditur?* Dies impediti, praeter supra recensitos, sunt octavae privilegiatae, nempe Epiph. Pasc. Pentecost. Nativ. Domini, et Corporis Christi; item vigiliae quatuor priorum solemnitatum, et feria IV. Cinerum, nec non tota hebdomada maior. Caeterum duplex sive minor sive maior (loquendo semper de sola Missa cantata) non obstat. Decr. 4410. 4336.

572. *Circa dies, in quibus cantari potest Missa die tertia, septima, trigesima, vel anniversario, estne aliquid aliud notandum?* Anniversarium a die non depositionis sed obitus; dies autem tertia, septima et trigesima ab alterutro iuxta consuetudinem computari potest. Decr. 4336, et 4410. Si tertia, septima, vel trigesima, die impedita (ex ritu) occurrat, ad primam non impeditam transferri, imo et anticipari, potest. Decr. 4175 ad 7. Quoad anniversarium distinstingui debet. Si celebrandum sit ex fundatione (nempe ex testamento), transferri vel anticipari potest ut supra; et Missa praecise sicut in anniversario cantari poterit. Decr. 3110. Si vero ad vivorum instantiam celebrari debeat, tunc primum semiduplex expectare oportebit. Decr. 5220. Anniversaria improprie dicta, quae nempe singulis annis stata die pro Con-

fratribus, aut pro omnibus Paroeciae defunctis, celebrantur, sine indulto Apostolico celebrari nequeunt, et pro cantu Missae de Requie primum semiduplex expectari debet. Decr. 4669 ad 55 et 4765. Idem dic de annua Missa cantata relicta a testatore sine praefixione diei. Decr. 4336. Si autem huius annuae Missae dies a testatore praefixa fuerit, tunc (quamvis de vero anniversario non ageretur) Missa de Requie etiam in festo duplici cantari, atque etiam (si dies assignata foret impedita) transferri posset, quin semiduplex expectetur. Decr. 4237,

573. *Extra casus funeris, tertiae, septimae, trigesimae et anniversarii, Missa solemnis de requie impediturne in aliis diebus?* Impeditur in omnibus duplicibus, ut notissimum est.

574. *Si Missa de Requie, ritu obstante, cantari nequeat; poteritne cantari Missa de die?* Affirmative: sed prius lectica aliaque signa emortualia amoveri debent, neque post Missam de die absolutionem peragere licet. Decr. 5166. 5188.

575. *Quid de Missis privatis de Requie?* Praesente quoque cadavere (excepto casu indicato n. 570), celebrari nequeunt, nisi in semiduplicibus; eisque a fortiori omnia praedicta obstant. Si ex testatorum institutione Missae privatae de Requie celebrandae inciderent in diem impeditam; tunc non iam differri, sed de festo currenti dici deberent cum applicatione. Decr. 2709.

576. *In exequiis parvulorum potestne celebrari vel cantari Missa de Angelis?* Negative. *Berengo n.* 172.

577. *Potestne parochus concedere ut laudatio funebris fiat a laico in coemeterio?* Negative, nisi de licentia expressa Episcopi. *Del Vecchio* (*I.* 541).

578. *Potestne permittere, ut inscriptiones emortuales pro libitu in coemeterio ponantur?* Negative; sed hae quoque de iure ab Episcopo prius approbari debent. *Del Vecchio* (*l. c.*).

579. *Debetne Parochus rationem habere legum civilium vel municipalium, quae vetent delationem cadaverum nisi tali vel tali hora, tali vel tali via, tali vel tali modo; aut interdicant eorundem inhumationem, nisi prius a civili auctoritate licentia obtenta fuerit?* Utique; secus enim ad minus familia defuncti gravibus molestiis et poenis obviam itura esset. Dixi *ad minus familia defuncti;* in rigore enim poenae a legibus comminatae parochum ipsum et clerum

(quoad inhumationem) respicere non videntur. Vide Rivarolo (*Il governo della Parrocchia 1. tit.* II. *c. 3. a.* 1. *n. VII*).

580. *Quid notandum circa coemeterium?*

I. Si fieri possit, oportet ut in ipso quaedam adsint distinctiones; scilicet 1. pars non benedicta pro parvulis mortuis sine baptismo; 2. alia pars non benedicta pro aliis ecclesiastica sepultura indignis (quatenus ex lege civili nemo extra coemeterium sepeliri possit); 3. in coemeterio benedicto locus proprius pro sepultura parvulorum (*Rit. De exequiis parvul.*); item alius locus pro sacerdotibus et clericis (*Rit. De Exequiis*); item (quatenus opus esset) pro monialibus (*Berengo n.* 174). Caeterum recole supra dicta (*n.* 554. *X*).

II. Coemeterium muro aut saltem densa sepe et cancello ita clausum esse debet, ut animalia ipsum ingredi nequeant. (*Berengo l. c.*).

III. Nulla animalium pabula; nullaeque arborum consitiones in illo admitti possunt; herbae autem sponte succrescentes, recidi ibique cremari debent. (*Berengo l. c.*).

IV. Sine licentia Ordinarii (*Ritual. et Baruffaldi Tit. XXXIV. n.* 128), atque etiam (hodie apud nos) auctoritatis civilis (*Cf. Rivarolo p. I. tit.* 2. *c.* 3. *a.* 2), nullum cadaver exhumari potest.

CAPUT IX.

DE PAROCHO QUOAD VIGILANTIAM ET CORRECTIONES.

581. *Cur ad correctiones quoque parochus tenetur?* Quamvis parochus praedicet, sacramenta administret et bonum exemplum praebeat; nihilominus plurima peccata, vitia et scandala semper remanebunt; multi enim Ecclesiam non frequentant, vel concionem sibi non applicant, vel tentationibus et difficultatibus vinci sinunt. Malis huiusmodi maxima ex parte remedium adhiberi nequit; sed aliqua per privatas correctiones congrue et efficaciter e medio auferri possunt. Hinc discreto harum quoque correctionum onere gravatur parochus; et, si in hoc graviter deficeret, timere deberet de illa Domini exprobratione (Ezech. XXXIII. 5): « Si non fue-« ris locutus, ut se custodiat impius a via sua; ipse impius « in iniquitate sua morietur; sanguinem autem eius de manu « tua requiram ».

582. *Quanto cum incommodo parochus ad hoc tenetur?* Quamvis necessitas extrema vel adeo gravis occurrere possit, ut parochus cum magno (et forte etiam vitae) sacrificio damnationem alicuius animae aut publica scandala impedire debeat (bonus enim pastor animam suam dat pro ovibus suis); attamen casus, in quibus parochus cum magno sacrificio ad correctiones vere teneatur, nequeunt esse frequentes; et in genere statui debet quod obligatio corrigendi non potest esse adeo incommoda vel molesta, ut si talis esset, nemo officium parochi sumere vellet. Scripsit Lugo (*XIV.* 133); « Neque « enim tenetur superior cum quolibet suo damno (inordina- « tiones) impedire; nec ad hoc gravissimum onus intendunt « se se obligare, quando huiusmodi munera suscipiunt, sed « ad rationabilem et prudentem vigilantiam et curam, quae « proportionata debet esse, et maior ad maiora, minor ad « minus gravia praecavenda ».

583. *Cur parochus tenetur vigilare et inquisitiones facere?* Quia secus plurima eum laterent, aut non tempestive ad eius notitiam pervenirent. « Quae potest esse pastoris ex- « cusatio (scripsit D. Gregorius) si lupus oves comedit, et « pastor nescit? ».

584. *Explica quomodo practice vigilare possit et debeat?* Vigilet imprimis circa proprios familiares, et suae ecclesiae inservientes. Notet diligenter quinam pueri doctrinam christianam non frequentent, et quinam parochiani praecepto paschali non satisfaciant. Vigilet speciatim circa clericos qui suo tempore ad sacros ordines promoveri debent. Occasione benedictionis domorum in paschate, observet an imagines obscoenae e muris pendeant; an religionis signa animadvertantur; an adsint lecti sufficientes ut sexuum separatio servetur. Occasione census animarum, si prudenter possit, inquirat ad quas scholas seu apothecas filii mittantur; an filiae alibi serviant et ubinam; an pax in familia adsit etc. Specialiter quoque vigilet circa illas puellas, quae, mortua matre, solum cum patre et quasi sine ulla custodia remanserunt; istae enim in magno periculo versari solent; et tunc parochus (si possit) bonam et provectioris aetatis vicinam rogabit, ut quasi mater earum curam suscipiat, et, si aliquod periculum suboriatur, illud secretissime sibi indicet. Si forte impiorum aut haereticorum scholae in paroecia adessent, tunc quam maxime vigilare deberet ne filii ad illas

mittantur. Summam denique vigilantiam sub gravissima obligatione adhibere deberet, si quidam perversi aliquam sectam, vel alia paroeciae adhuc bonae extremam ruinam allatura, machinarentur.

585. *Tenenturne parochi minutiores inquisitiones facere, ut de quolibet parochiano sciant quibus moribus sit imbutus?* Negative. Tunc enim non solum onus intolerabile et infinitis scrupulis subiectum parochis imponeretur, sed etiam parochiani id quam maxime aegre ferrent et parochum odio haberent. Haec minuta inquisitio (*ut ait Diana T. VII. Tr. IV. R. 25. n. 3*) « generat scandala, et occasionem prae-« bet odiis et dissensionibus. Nam homines moleste ferunt, « sua ab aliis facta scrutari, et suapte natura talis inqui-« sitio iniuriam infert proximo, cuius honori adversatur et « aestimationi, quam de se optimam omnes habere cupiunt ». Hinc theologi passim observant, parochum inquirere quidem debere, sed in genere, quaerendo nempe (speciatim circa illas paroeciae partes quae a parochiali residentia longe dissident) an aliquid inordinati adsit. Si tamen parochus aliquem fundatum et gravem suspectum circa rem (cui, iuxta dicenda paullo infra, remedium apponendum sit) haberet, utique tunc vigilare specialiter et inquirere teneretur.

586. *Expeditne ut parochus, ad parochianorum notitias habendas, confessionali utatur?* Negative ordinarie; secus enim multi, id advertendo, accederent non iam ad confitenda cum spiritu poenitentiae peccata propria, sed ad facta aliorum enarranda; et sic confessionale in locum querelarum dicteriorumque (ne dicam murmurationum et calumniarum) converteretur. Plurimi demum a confessione apud parochum faciendam prorsus abhorrerent, tum propter timorem huiusmodi molestarum interrogationum, tum speciatim ne tamquam delatores publice habeantur. Res demum eo desinerent, ut eius confessionale desertum remaneret, et parochus quoad sacramenti poenitentiae administrationem se inutilem redderet.

587. *Quid notandum circa delationes et delatores?* Extra confessionale quemlibet (delationes calumniosas facere non assuetum) parochus audire poterit, dummodo non facile credat; spontanei enim delatores saepe saepius ex passione loquuntur, decipiunt, aut saltem res valde exaggerant. At vero delationum vel inquisitionum frequentia magnam pru-

dentiam exigit. Parochus, qui multis delatoribus, aut paucis quidem sed secretum non servantibus (quales saepe sunt foeminae et sacristiae inservientes) vel iudicio aut bona conscientia carentibus, se circumdaret, odiis iurgiisque aditum aperiret, et tandem propriam auctoritatem et existimationem in discrimen coniiceret, speciatim si notorie huius vel illius foeminae (maxime vero propriae ancillae) delationes assidue exquireret aut libenter audiret. Exceptis itaque casibus raris, parochus ab aliquo bono sacerdote dumtaxat, aut viro gravi, notitias paroeciae regimini necessarias exquirere debebit.

588. *Postquam parochus aliquid mali de suis parochianis audiverit, quomodo se gerere debet?* Non praepropere procedat, sed circumstantias consideret, ne tamquam certum habeat id quod dubium et forsan omnino falsum esse potest. In dubio autem (nisi res sit adeo gravis ut nihilominus nulla interiecta mora procedere debeat) sinat ut tempus rem bene dilucidet; secus enim periculo alios temere offendendi, et seipsum vel odiis gravissimis vel despectui exponendi obviam iret. Cautela specialis haberi debet dum primitus parochus ad paroeciam advenit.

589. *Quid exigitur ut parochus ad correctiones faciendas vere teneatur?* Exigitur 1. ut (saltem ordinarie) non respiciant peccata nimis communia; 2. ut non debeant praesumi perniciosae; 3. ut non debeant existimari inutiles.

590. *Cur dixisti quod correctiones peccata nimis communia (saltem ordinarie) respicere non debent?* Quia istae non solum immodice parochum gravarent (*vide supra n.* 582); sed etiam illum exosum et invisum redderent; quod in destructionem non parum cederet; res enim eo tandem desinerent, ut parochiani illum despicerent et vocati ad eum non accederent. Ita reapse sentiunt parochi etiam optimi. Verum est quod multi Theologi dicunt, pastores oves suas in peccato mortali existentes corrigere debere; sed hoc intelligendum est per quantum moraliter fieri possit et bono paroeciae regimini deserviat. Scavini (*I.* 452) scripsit: « Plerumque impossibile est ut omnes singillatim corrigan- « tur, cum nimius sit delinquentium numerus; quo in casu « correctio prudenter fiat passim in catechesibus et publicis « concionibus ».

591. *Quandonam correctio praesumi debebit perniciosa, et quando non?* Praesumi debet perniciosa quando vel nihil

boni sit sperandum sed solum maiora mala sint formidanda; vel bonum quod speratur in comparatione mali quod timetur minus aestimari debeat. « Mallem aliquando tacuisse, quam « ad tantam reprehendisse perniciem » S. Bern. Veniendo ad particularia, haec pernicies ordinarie timeri debet in sequentibus casibus.

I. Si agatur de hominibus incredulis, qui iam cum ecclesia et sacerdotibus nihil commune habere volunt (*Frassinetti Man. n.* 69. 81). Quaedam tamen facilius ab istis quam a catholicis interdum obtinentur, dummodo ad modum non correctionis sed gratiae petantur (Casus contingere potest in celebratione matrimonii ecclesiastici, si civili tantum coniungerentur). Ex quadam naturali honestate et comitate, vel propter respectum uxoris et filiorum, vel ad propriam potentiam aut animi generositatem ostendendam, et maxime si res petita in ipsorum utilitatem vel honorem redundaret, subinde parochorum petitionibus obsequuntur. Idem dic si interdum ipsi aliquid a parocho peterent, aut aliqua alia propitia eos adhortandi occasio se offerret. Caeterum verissimum est quod ordinarie, si de infami pellice relinquenda vel de re simili ageretur, parochus non nisi peiora mala (et fortasse acrem persecutionem) ex correctione expectare deberet.

II. Si agatur de hominibus catholicis quidem sed parocho infensis, vel superbis et praepotentibus; si enim res sit de correctionibus quae in malam partem accipi solent, valde facile est quod in odium parochi (qui illos correxit) inordinationes et scandala adaugeant atque multiplicent. Vae parochis, qui inimicum potentem et perpetuum (maxime si divitiis vel auctoritate praeditus sit) in paroecia habent!

III. Si agatur de vitio minime notorio, ita ut correctus suspicari possit quod uxor vel alia persona domestica aut vicina rem parocho detulerit; speciatim si in delatione falsitas vel exaggeratio subesse potuerit; maxime vero si res esset de furto, adulterio, debito pecuniario non soluto, vel aliis similibus, in quibus correctio valde ingrata esse, et aversionem contra parochum ingerere solet.

E contra correctio ordinarie non debet praesumi perniciosa 1. si agatur de pueris vel adolescentibus, vel mulieribus, vel de peccatore qui in limine mortis atque imminentis aeternae damnationis periculo versetur. Interdum etiam si agatur de scandalo enormissimo (quo iam fere nihil peius

expectari possit), dummodo aliqua (etsi tenuis) resipiscentiae spes effulgeat.

592. *Quandonam correctio, etsi non perniciosa, tamen inutilis existimanda erit?* 1. Si credendum sit quod subditus per se ipsum emendabitur, aut certe aequalis vel maior spes in aliis mediis (quae peccatori non desint) collocanda sit; 2. Si correctio iam iterum atque iterum tentata fuerit sed semper frustra; 3. Si ageretur de homine iam a longo tempore habituato atque non iam ex ignorantia vel spiritualium auxiliorum defectu, sed ex pura malitia, seu ex profunda voluntatis perversitate, peccante. Attamen notanda sunt sequentia: 1. Interdum correctio, quamvis sit inutilis respectu peccatoris, potest esse utilis respectu aliorum, ne scilicet parochiani scandalizentur eo quod parochus videat et non corrigat. Hoc tamen (si parochus zelo praeditum se ostendat) non facile supponendum est. 2. Utilis ordinarie censeri debet correctio si persona corrigenda ex aliquo motivo valde indigeat ut parochus ei benevolus sit. 3. Aliquae correctiones adeo necessariae esse possunt, ut fieri debeant, quamvis spes fructus valde exigua esset.

593. *Quinam sunt casus magis practici, in quibus (omnibus perpensis) correctio ordinarie fieri debet?*

I. Si ageretur de scandalo publico et non ordinario, quod (speciatim in paroecia satis bene morata) proveniret, v. g., ab aliqua meretrice, vel publico concubinatu, vel matrimonio mere civili, vel puella antequam matrimonium ineat uterum gestante, vel aliquo cynismum (nuditate) exercente, vel aliquo publice festa profanante, vel publicis ludis tempore divinorum officiorum continuatis, vel denique choreis et serotinis conversationibus (si valde in usu non essent). Idem dic multo magis si ageretur de aliquo extraordinario scandalo contra fidem, v. g., si parochianus protestantibus domum pro templo vel schola locare vellet.

II. Si in aliqua domo masculi cum foeminis promiscue dormirent, vel imagines obscoenae expositae conspicerentur.

III. Si puella in magno delinquendi vel se prostituendi periculo versaretur.

IV. Si aliqui genitores circa filiornm educationem valde delinquerent, v. g., si ad doctrinam christianam eos non mitterent, aut filios vel filias magnis periculis exponerent etc.

V. Si quis praecepto paschali non satisfecisset (dum alii

communiter satisfacerent), aut periculose decumbens sacramenta non peteret.

VI. Si magna rixa aut discordia suboriretur, et idem dic si inter maritum et uxorem divortium illegitimum adesset.

VII. Si parochus esset praesens quando aliquod peccatum committeretur aut committi vellet.

VIII. Speciali demum et minutiori modo corrigere deberet clericos ad Ordines Sacros non adhuc admissos; et (quantum moraliter fieri potest) orphanos quovis pene custodia destitutos.

594. *Quid notandum circa modum quo correctio fieri debet?* Documenta sequentia deservire possunt.

I. Curet parochus ut sit ipse irreprehensibilis, atque a parochianis existimetur et ametur.

II. Pro felici correctionis exitu Deum oret.

III. Efficaces paret rationes non solum supernaturales, sed etiam naturales; mala enim et pericula temporalia quae ex peccatis profluunt, pro iis praecipue qui Deum parum timent, optime deservire possunt. Obiectiones autem et difficultates praevideat, atque ad illa solvenda maiori qua poterit efficacia se praeparet.

IV. Interdum tempus opportunum expectari debet; v. g., si parochianus brevi accessurus esset ad parochum pro eleemosyna; vel si hic et nunc passiones forent nimis accensae etc.

V. Si correctionis publicitas non sit necessaria, et haec personae corrigendae displicere possit (prout ordinarie contingit); tunc correctio secreto fieri debet, et curandum ut familiares nihil audiant nihilque sciant. Imo interdum expedit ut parochus parochianum non advocet (maxime per alium), sed potius ipse ad illum accedat cum aliquo praetextu, vel per viam illum alloquatur, quin alii quidquam suspicari possint.

VI. Pastor clarissime patefaciat quod ex solo ovis suae amore et ex mero desiderio eius boni temporalis et aeterni, prout munus suum exigit, correctionem facit.

VII. Homines amore et timore moventur. Parochus primitus (saltem ordinarie) viam amoris tenebit; idque maxime si personae corrigendae aetas, educatio, conditio et indoles specialem respectum et lenitatem exposcant. Delictum itaque non exaggerabit; et, si illud dubium foret, cavebit ne loquatur quasi certum esset. Imo, etsi parochus sciat, delictum certissime fuisse commissum, non raro melius erit ut hanc

cognitionem abscondat, et de solis dicteriis quae in paroecia fiunt sermonem habeat. Si qui corrigitur bonis etiam qualitatibus polleat, has laudet; et dicat se paternam admonitionem facere, quia scit illum esse bonum atque obtemperaturum. Correctio suapte natura amorem proprium offendit, et totum periculum ne boni pastoris verba in malam partem accipiantur, ex hac amoris proprii offensione procedere solet; quem proinde, quantum possibile est, quietum servare et quodammodo blandiri oportet. Parochus itaque, sepositis obiurgationibus verbisque vehementibus, serio quidem, sed mitissime loquatur; neque ab hac via recedat, si forte (prout saepe accidit) correctus aliquod verbum paullo iniuriosum contra illum proferat. Imo interdum expedit ut parochus indirecte procedat, et, quasi delictum commissum ignoraret, de illo ne verbum quidem faciat; sed, si peccator aliud vitium minus quidem probrosum sed a parochis corrigi solitum habeat, ex hoc occasionem sumat illum adhortandi et simul aeternas veritates meliori modo possibili in eius mentem revocandi, ut sic per viam indirectam a miserrimo peccati mortalis statu eum eripere satagat. Prima correctione non iuvante, interdum secunda et tertia tentari debebit; unde scripsit D. Chrysostomus; « Dixisti semel et non audivit: dic bis et ter « et toties donec persuaseris ». Si tandem per viam amoris nihil obtineri possit, tunc parochus (si prudentia id sinat) viam timoris tentabit, quin tamen in obiurgationibus et minis limites excedat, ne scandalum ingerat, vel (considerata minarum qualitate) familiis se odiosum reddat.

VIII. Si foeminae iuventute adhuc florentes (aut ipsum parochum calumniare capaces) corrigendae sint, curet ut coram ipsarum matre aut aliis testibus vel in confessionali illas corrigat; et in exhortatione facienda teneritudines evitet. Caveat speciatim, si forte aliqua puella (quae cum parocho aliquam relationem, etsi honestissimam, habuerit) esset gravida et oporteret illam abscondere ut clam parturiret, caveat (inquam) ne ipse locum quaerat aut pecuniam ei suppeditet. Caveat uno verbo ne seipsum et proprium honorem in gravissima discrimina coniiciat.

IX. Si parochus animadvertat esse impossibile aut non opportunum ut per se ipsum peccatorem admoneat, tunc videat an ope alicuius personae familiaritate vel amicitia eidem coniunctae convenienter et efficaciter suum intentum obtinere

queat. Foeminae, quamvis vitam devotam non profiteantur, si rogentur a parocho ut alicui inordinationi in propria familia existenti remedium apponere satagant, talem ac tantam adhibere solent curam et industriam, ut saepe saepius obtineant ea, quae parochus suo immediato interventu nunquam obtinuisset. Si ne hoc quidem modo proficere possit, interdum recurrere poterit ad correctionem negativam; quatenus scilicet, v. g., eleemosynas, vel favores, vel obsequia, vel signa benevolentiae, quae prius praestabat, amplius non praestet aut imminuat.

X. Frassinetti (Man. n. 86) suggerit etiam ut Parochus ope epistolae peccatores huiusce generis admoneat. Sed heu quot epistolae (apud nos) scribi deberent! Heu quoties huiusmodi epistolae in conversationibus, cafaeis et cauponis parochum publicis irrisionibus exponerent! Apud theologos, qui Frassinettium praecesserunt, hoc medium indicatum non invenio, illudque practice excludi debere censeo, nisi forte ex una parte de persona educatissima (ad quam parochus accedere nequiret), et ex alia de casu gravissimo et urgentissimo ageretur; et tunc quoque cum maxima ponderatione procedendum esset, ne aliquod verbum minus prudens e calamo elaberetur. Quid si parochianus gravi infirmitate laboraret? Expediretne tunc ut parochus, si eius visitationes recusarentur, ad epistolam recurreret? R. Negative. Quis malas, quae ex hac epistola oriri queunt, consequentias divinare potest? Si potius parochus aliis mediis consuetis procuret ut aditum obtineat, semper aliqua spes ei remanebit quod saltem in extremis advocetur; sed, si propter hanc epistolam infirmus eiusque familia vehementer irritetur (quo nil facilius), nonne haec spes prorsus evanesceret?

595. *Quum praeter correctionem adsint alia media quae iuvare possunt ut haec vel illa inordinatio e medio tollatur aut minuatur; quaeritur an expediat vel oporteat, ut parochus ad illa recurrat?*

I. Quaedam media, dum inordinationem aliquam e medio tollunt, aliud forsan maioris momenti malum suscitant; et haec adhiberi non debent. Qui itaque curant ut domini modo hanc modo illam familiam e fundo arceant; vel (ut aliquem parochianum a periculo eripiant) modo hunc modo illum seductorem nominatim vituperant aut infamant; vel demum semper in eo sunt ut brachium saeculare invocent et paro-

chianos in carcerem coniiciant; hi, inquam, caveant ne mala multo maiora provocent; ne scilicet parochianorum benevolentiam amittant, et multas familias ita irritent ut contra sacerdotes acerrimum et perpetuum odium concipiant. Idem dic de parochis, qui meretricibus, concubinis, aliisve maleviventibus pecuniam suppeditant ut a peccatis desistant, dum forsan bonos pauperes et puellas honestas sine ullo subsidio relinquunt. Systema huiusmodi nihil boni obtineri solet; et, quamvis interdum aliquo modo proficeret, haec utilitas comparari nequiret cum damno quod ex alia parte oriretur; notitia enim quod parochus non bonis sed perversis subsidia confert, efficit ut boni animo deiiciantur; et pravi ansam ad enormitates perpetrandas et ad fingendam poenitentiam sumant. Parochi itaque ordinarie videant prius veros et stabiles poenitentiae fructus, et postea subsidia praestent.

II. Quaedam media multa peccata impediunt quin ullum aut fere ullum malum provocent; sed sunt ita extraordinaria ut inter parochorum obligationes nunquam recensita fuerint. Unum ex his esset si parochus domos huc illuc conduceret ne a meretricibus aliisve delinquentibus habitarentur.

III. Alia denique media optime deserviunt, satisque ordinaria apparent, unde parochi timoratae conscientiae ad illa adhibenda vere se esse obligatos censent. Exempla. Sacerdos scandalosus in paroecia adest. Parochus Episcopum admonere debet; et, si esset proprius vicarius, illum quamprimum dimittere deberet. In aliqua domo, propter extremam miseriam, lecti sufficientes non adsunt; unde foeminae cum masculis promiscue dormiunt. Utique tunc parochus, si possit, providere tenetur (non tamen pecuniam sed lectum suppeditabit). In fluminibus et in littore maris adolescentes se lavant et publicum pudorem gravissime offendunt, aut in aliqua bona paroecia meretrix maximam ruinam infert; et iam familiae clamant quod parochus remedium quovis pacto apponere deberet. Etiam in his casibus meliori modo possibili providendum esset; et, si alia media deficerent, brachium saeculare (quatenus assistentia sperari posset) invocari deberet. Quamvis enim supra dixerim non expedire ut parochi semper in eo sint ut brachium saeculare invocent, nihilominus tales dari possunt circumstantiae, in quibus (attenta gravitate et raritate casus, communi approbatione,

aut cautela qua proceditur) expediat, aut etiam omnino oporteat, ut talis recursus locum habeat.

596. *Quibus in casibus parochi apud nos a brachio saeculari assistentiam vel aliquod adiumentum sperare possunt?*

Responsio patet ex codicum nostrorum articulis, quos hic transcribo :

Quoad meretrices (Nuove leggi e regolamenti sulla prostituzione).

Art. II° « È vietato alle persone dell' uno e dell' altro « sesso ogni offesa al buon costume e qualunque invito od « eccitamento al libertinaggio, fatto anche in modo indiret- « to in luoghi pubblici, o esposti al pubblico, e qualunque « designazione pubblica di case di prostituzione ».

« È specialmente vietato :

« 1. Seguire le persone per via, adescandole al libertinag- « gio con parole e con atti ».

« 2. Affacciarsi alle finestre, o trattenersi alle porte delle « case dichiarate luoghi di prostituzione ».

Art. III° « É parimenti vietato fare pubblicamente ri- « chiamo a case di prostituzione, o in qualsiasi modo offerta « di lenocinio ».

Art. IV° « Per case e per locali di prostituzione, s' inten- « dono le case, i quartieri e qualsiasi altro luogo di ricovero « chiuso, dove si esercita abitualmente la prostituzione ».

Art. V° « Sono considerate case di prostituzione, quelle « case o piani di case, in tutto o in parte affittate a scopo « di prostituzione, ancorchè ciascuna meretrice viva isola- « tamente ».

Art. VI° « Le case di prostituzione non possono avere che « una sola porta d' ingresso. Deve essere murata ogni specie « di comunicazione con altre case, quartieri, stanze private, « botteghe, negozi, magazzini ed altri stabilimenti pubblici ».

Art. VII° « È vietato aprire case di prostituzione in pros- « simità di scuole ed edifizi destinati al culto, alla istruzione « ed educazione, a caserme, ad asili d' infanzia o ad altri « luoghi di riunione di gioventù ».

Art. VIII° « Le disposizioni relative alle case di prosti- « tuzione si applicano alle case, nelle quali due o più donne « esercitano la prostituzione, ristrettivamente però al locale « o locali da esse occupati ».

Art. XI° « L' autorità di P. S. quando abbia le prove che

« in una casa si eserciti abitualmente la prostituzione di « più donne, che ivi dimorino, o che ivi si rechino abitualmente per esercitarvi la prostituzione, dichiarerà d' ufficio « che quella casa, è casa di prostituzione ».

Art. XVI° « Quando una o più donne abbiano preso in af« fitto un quartiere, od una o più stanze in comunicazione « con altre parti della casa, e intendano di esercitarvi la « prostituzione, il proprietario, l' usuario e gli affittuarii « potranno ricorrere all' autorità di P. S., la quale, previo « accertamento della denunzia, ordinerà lo sfratto delle « donne ».

Art. XX° « Nelle case di prostituzione sono sempre vietati :

a) « i giuochi e i festeggiamenti di qualunque sorta ;

b) « lo spaccio di cibi e bevande.

Art. XXII° « Qualora in una casa di prostituzione si favo« risca o si faciliti la corruzione e la prostituzione di minori, « l' autorità ne riferirà al procuratore del Re ».

« Se la minorenne non ha genitori, l' autorità di P. S. « provocherà dai suoi superiori le disposizioni occorrenti per « ricoverarla in un pubblico ospizio, o in una casa di edu« cazione e di lavoro ».

Art. XXIII° « Per motivi d' ordine pubblico potrà l' au« torità di Pubblica Sicurezza ordinare sempre la chiusura « delle case di prostituzione.

« Potrà ugualmente ordinarne la chiusura, quando essa « abbia ragione di credere che vi si eserciti la prostituzione « dai minori di anni 21 ».

Art. XXIX° « È punito chiunque detenga, o cooperi a « detenere violentemente in una casa di prostituzione una « donna, ancorchè di sua volontà vi sia entrata e vi sia ri« masta per esercitarvi la prostituzione, e non ostante qua« lunque obbligazione, debito, che la donna abbia contratto « verso il proprietario della casa, o qualsivoglia altra per« sona ».

« Gli ufficiali ed agenti di pubblica sicurezza dovranno « chiamare alla loro presenza e parlare isolatamente alle « donne che abbiano ragione di credere ritenute nelle case « di prostituzione contro loro volontà, e ne ordineranno la « uscita.

« Per mezzo dei pretori e sindaci locali, l' autorità di P.

« S. dovrà procurare che possano essere ricevute nelle loro « famiglie ».

Art. XXX° « Dove esistono istituti o società aventi per « iscopo la restituzione delle prostitute ad una vita one- « sta, o il loro patronato, uscite le donne dai luoghi di « prostituzione, dovrà l' autorità politica porsi in rapporto « con essi ».

« I prefetti, i sottoprefetti, i questori, i delegati di P. S. « e i Sindaci sono specialmente incaricati di favorirne la « istituzione dove non esistano ».

Art. XXXI° « Le donne uscenti da una casa di prostitu- « zione potranno portare seco le vesti e biancherie fatte per « la loro persona. È presunto che appartengano alla donna « uscente da detta casa gli oggetti che trovansi nella stanza « ad essa assegnata, chiusi in forzieri, casse, armadii, cas- « settoni e somiglianti mobili, dei quali la prostituta abbia « la chiave ».

Art. XXXII° « Quando una donna manifesta all'autorità « politica la volontà di uscire da una casa di prostituzione, « dichiarando che teme maltrattamenti, o che il proprieta- « rio o altra persona vogliano ritenere le vesti di lei od altri « oggetti, l' autorità politica invierà nella casa due agenti « in uniforme, i quali tutelino la persona e la proprietà « della richiedente ».

Iuxta novum codicem poenalem apud nos puniuntur sequentia delicta:

I. *Corruptio carnalis*, quam quis actibus libidinosis procuraverit in persona minori anno decimo sexto (*A.* 335).

II. *Stuprum*, sive fornicarium sive sodomiticum, sive violenter sive ex abusu personae sui non compote perpetratum; imo etiam soli tactus libidinosi, persona non consentiente, habiti (*A.* 331. 333).

Punitio locum habet in duobus casibus praedictis ad quaerelam partis intra annum a die facti vel eius notitiae (*A.* 336). Secuto autem matrimonio, punitio cessat (*A.* 332).

III. *Incestus notorius* inter consanguineos vel affines in linea recta, aut inter fratres (*A.* 337).

IV. *Offensio pudoris*, sive actibus publice commissis, sive scriptis aut picturis aut aliis obiectis obscoenis venditioni sive utcumque publicitati expositis (*A.* 338. 339). Idem dic de nuditatibus inverecundis in loco publico, etc., et de ser-

monibus aut cantibus obscoenis , quibus publica decentia offendatur (*A.* 490).

V. *Raptus*, sive vi sive dolo (etsi non libidinis, sed matrimonii fine) perpetratus ; imo quamvis persona rapta libere consensisset, si aetate adhuc minor fuisset. Punitio locum habet solum ad querelam partis intra annum (*A.* 340-344). Secuto autem matrimonio, punitio heic quoque cessat (*A.* 352).

VI. *Lenocinium*, quod exerceatur ut persona libidini alterius deserviat, punitur si persona seducta sit minorennis ; imo et quamvis esset aetate maior, si eiusdem maritus aut pater aut alius ascendens, vi, minis aut dolo ad rem huiusmodi illam induceret. Attamen ad solam querelam uxoris maritus puniri posset (*A.* 345-348).

VII. *Adulterium.* Punitur 1° uxor adultera, et qui adulterium cum illa commisit ; 2° Maritus si sit concubinarius ita ut vel in domo coniugali, vel notorie alibi concubinam retineat. Punitur quoque concubina. — Non proceditur nisi ex querela partis et intra tres menses post factum eiusve notitiam ; neque auditur querela coniugis ad separationem iuridice ex culpa damnati : aut si maritus accusatus probare possit quod uxor intra ultimum quinquennium fuerit adultera, vel si uxor accusata probare possit quod maritus concubinam intra dictum tempus (ut supra) habuerit, aut illius prostitutioni consenserit. Si delictum condonatum fuisset, tunc poena cessaret. (*A.* 353-358).

VIII. *Bigamia.* Punitur qui valido ligatus matrimonio aliud contrahit, et qui cum persona coniugata matrimonium init (*A.* 359-360).

IX, *Famae denigratio.* Punitur non solum qui actu publico (seu libello famoso), sed etiam qui simpliciter coram pluribus personis (sive unitis sive separatis) attribuit alicui factum determinatum , quo despectui vel odio publico exponatur, vel utcumque eius honor et fama laedatur. Poena locum haberet, etsi de facto vero et notorio ageretur. (*A.* 393-394). Proceditur solum ad quaerelam partis quae locum habeat intra annum (*A.* 400-401).

X. *Contumelia.* Punitur non solum qui publice, sed etiam qui privatim (v. g., remotis arbitris vel ope epistolae) contumelia afficit, vel quovis modo honorem vel decorem offendit alicuius ; dummodo iste violentia personali aut contumeliis *aequalis vel maioris momenti* provocator non fuerit. (*A.*

395-397). Proceditur solum ad querelam partis, quae locum habeat intra tres menses (*A.* 400-401).

XI. *Affixiones et lacerationes illegitimae.* Punitur, qui sine licentia Auctoritatis vel in locis non permissis, publicas affixiones facit. Item qui chartam legitime affixam ante diem subsequentem laceret. (*A.* 445-446).

XII. *Spectacula aut solatia, quae sine debita licentia dentur.* Licentia exigitur toties quoties de loco publico, aut ea occasione omnibus aperto, agatur. (*A.* 447-448).

XIII. *Dementium circumvagatio.* Punitur qui personae dementis custodiam habens sinit ut vaget, aut illam fugitivam Auctoritati statim non denuntiat. (*A.* 477). Idem dic de animalibus ferocibus aut periculosis aut de idrophobia suspectis (*A.* 480).

XIV. *Ludus aleatorius.* Punitur qui tenet huiusmodi ludum in loco publico, aut privato quidem sed vel ratione ludi omnibus aperto vel ita ut pro commoditate praestitâ merces exigatur. Ludus autem censetur aleatorius et prohibitus, si victoria totaliter aut quasi totaliter pendeat a sorte, et fiat ex fine lucri (*A.* 484-487).

XV. *Ebrietas.* Punitur 1. ebrius, si talis sit manifeste in loco publico et modo molesto aut repugnanti; 2. qui in loco publico aut omnibus aperto causat directe ebrietatem in alio, aut iam ebrio novum vinum vel quid simile suppeditat (*A.* 488. 489).

Denique idem novus codex poenalis habet sequentia:

« *Delitti contro la libertà dei culti.* 1° Chiunque, per « offendere uno dei culti ammessi nello Stato, impedisce o « turba l' esercizio di funzioni o cerimonie religiose, è pu« nito ecc.; 2° Chiunque, per offendere uno dei culti ammessi « nello Stato, pubblicamente vilipende chi lo professa, è « punito, a querela di parte ecc.; 3° Chiunque, per di« sprezzo di uno dei culti ammessi nello Stato, distrugge, « guasta, o in altro modo vilipende in luogo pubblico cose « destinate al culto o le vilipende, è punito ecc. 4° Chiunque « commette atti di vilipendio sopra un cadavere umano o « sopra le sue ceneri, ovvero per fine d' ingiuria o per qual« siasi altro fine illecito, sottrae per intero o in parte il « cadavere o le ceneri, o ne viola in qualsiasi modo il se« polcro o l' urna, è punito ecc. (*A.* 140-144).

CAPUT X.

DE PAROCHO QUOAD SCANDALA E MEDIO TOLLENDA.

597. *Quomodo se gerere debet parochus quoad scandala impedienda vel e medio tollenda?* Imprimis distinguendum est inter scandala occulta et manifesta.

598. *Quid itaque si scandala sint occulta?* Praeter correctionem (quae forte fieri possit scandaloso) et orationem, valde difficile erit quod parochus ad quidquam aliud teneatur. Scit, v. g., non esse fidendum quoad morum honestatem de tali medico, de tali hero, de tali pedagogo, de tali socio vel socia, de tali persona quae in domum introducitur, de tali officina, de tali schola, de tali confessario etc.; sed, donec res sint prorsus occultae, poterit quidem esse necessarium ut interrogatus respondeat: *informationes cape ab aliis;* et etiam ut aliquid dicat de cautelis generatim adhibendis, quandoquidem hodie de nemine fidendum est; maxime vero ut sub aliquo praetextu ovem suam a lupo avertat; non vero ut secretas quas ipse habet notitias (nisi forte personae valde prudenti) manifestet, aut suspectus particulares positive ingerat; secus enim querelis innumeris se exponeret, plurimisque personis et familiis se invisum redderet, et sic mala maiora (et quidem saepissime sine ullo fructu) provocaret. Si tamen in occulto aliquod malum magnum et extraordinarium, v. g., efformatio impiae sectae (in paroecia bona), machinaretur; tunc parochus de impedimento apponendo meliori modo possibili cogitare deberet.

599. *Quid de scandalis manifestis?* Videndum an dentur a multis, an vero a paucis.

600. *Quid si dentur a multis?* Tunc parochus illa corrigere debebit in concione, et non facile tenebitur ad aliud. Exemplum habes si in paroecia plurimi blasphement; vel turpibus sermonibus indulgeant; vel die veneris et sabbati carnem manducent; vel diebus festis laborent; vel contra fidem et religionem loquantur; vel libros prohibitos aut folia impia legant; vel obscoena cantent; vel extra ecclesiam maneant dum concio habetur etc. Idem dic si in paroecia foeminarum immodestia et procacitas valde communis esset, etc. Si tamen ageretur de magna offensione publici pudoris (prout contingere potest in balneis, quae corpore nudo fiant in locis fre-

quentatis), tunc per recursum ad publicas auctoritates facile et efficax remedium haberi posset; et eo casu parochus sive per se, sive (quod forte melius erit) per personas laicas, ad hoc teneretur.

601. *Quid de choreis, serotinis conversationibus, larvis, theatro etc.?* Etsi qui res huiusmodi tolerant aut promovent de peccato forte incusari nequeant, nec omnes qui ad res huiusmodi concurrunt culpis inquinentur; tamen certum est quod peccata plurima exinde profluunt; et proinde parochi (ut in Ecclesia semper servatum est) congruis instructionibus atque exhortationibus ad populum directis (sed non facile privatis correctionibus) satagere debent, ut parochiani huiusmodi pericula serio animadvertant atque evitent, et multo magis ut patresfamilias in propriis domibus haec non admittant.

602. *Quid si scandala manifesta dentur a paucis?* Tunc est iterum distinguendum. Aliquando enim scandalum datur a paucis simulque extenditur ad paucos, ut puta, si intra aliquam domum statuae vel imagines obscoenae expositae retinerentur. In tali casu privata admonitione, subsistente spe fructus, utendum esset. Interdum verum scandalum datur quidem a paucis, sed extenditur ad multos; et tunc opus erit ut parochiani in publicis concionibus praemuniantur. Hoc tamen cum debita prudentia et discretione fieri debebit, ne forte scandala maiora provocentur. An autem, praeter concionem, adhiberi debeant quoque privatae admonitiones erga eos, qui scandali causa sunt, decisio pendet a circumstantiis.

CAPUT XI.

DE PAROCHO QUOAD DISCORDIAS SOPIENDAS ET PACEM INTER INIMICOS COMPONENDAM.

603. *Notitia habita alicuius discordiae, debetne semper parochus operam suam interponere?* Negative; sed solum quando de re valde momentosa agatur, et parochi interventus utilis et necessarius esse videatur.

604. *Quid si discordia sit occulta?* Tunc parochus caute procedat, neque facile offensorem advocet; ne forte suspicetur partem offensam rem ei detulisse, et sic animi magis magisque exacerbentur. Mulieres speciatim recurrere solent

ad parochum cum mille querimoniis. Parochus non facile credat; ordinarie enim exaggerant, et saepe ipsae et non alii in culpa sunt. Illas ad patientiam, maxime vero ad occasionem non dandam adhortetur; et fere in quovis casu, saltem donec res notoria non evaserit, a personali interventu abstineat.

605. *Quid si de iurgiis foeminarum res sit?* Practice ex parochi interventu nihil boni obtineri solet. *Non est ira super iram mulieris.*

606. *Quid si discordia ab aliqua prava consuetudine ortum habuerit, v. g., inter iuvenem et genitores puellae ab eo seductae?* Tunc curabit quidem parochus ut discordiae excessus evitentur, sed cavebit ne pax ita firmetur, ut pristina consuetudo prava renovetur.

607. *Quinam est modus practicus pacem componendi?* Discordiae notitia habita, parochus (si videat operam suam esse interponendam) illico, nullaque interiecta mora (maxime si magni excessus intra breve tempus reformidandi sint), advocare debet litigantes (aut ad ipsos se conferre), eosque audire; sed seorsim. Bene erit si parochus (alios etiam caute interrogando) verum rei statum cognoscat; sed, quamvis animadverterit quis rationem habeat, ab hoc iudicio suo proferendo (nisi forte agatur de re evidentissima) non solum cum litigantibus sed etiam cum aliis omnino abstineat, nec litigantes de mendaciis redarguat; secus enim periculum adesset, ne contra illum ipsum ira excandescere inciperent. Parochus itaque ad modum non iudicis sed patris procedat, totusque in eo sit ut pericula et damna tum corporalia tum spiritualia, quorum discordia ferax est, partibus ostendat, illasque ad pacem inducat. Uno verbo parochus palam faciat non eo animo se ingerere ut facta praecedentia iudicet aut puniat; bene vero ut malas consequentias, quae in posterum ex discordia accidere possent, praeveniat et impediat. Si tamen ageretur de viduis aut pupillis inique oppressis, aut de parochianis offensis a personis exteris; tunc eorum partes apertius tueri posset. Interdum expedit ut per tertiam personam reconciliationem procuret. Si pars laesa in reparatione exigenda (quae reapse ei debeatur) firma remaneat, parochus curabit ut offensor illam praestet. Si reparatio pacifice obtineri nequeat, et una pars tribunalia adire velit; tunc parochus (nisi agatur de dictis pupillis etc.) id expresse non approbet; et, sin minus dissuadeat, saltem passive se

habeat. Si partes ad pacem coram parocho firmandam se induxerint, non est permittendum ut de iniuriis praeteritis verba faciant (ne discordia renovetur); sed exigendum est duntaxat ut super omnia lapidem (ut vulgo dicitur) ponant, et sic in christiana pace et charitate conversentur. Notandum denique quod si compositio rerum temporalium divisionem vel pecuniae solutionem in posterum exequendam respiceret; tunc compositio ipsa in scriptis, atque ita ut vere valida sit, peragi debebit; secus enim facile lis renovari posset, et ordinarie de solis verbis non est fidendum.

CAPUT XII.

DE PAROCHO QUOAD ADIUTORES SIBI ADIUNGENDOS, ET SPECIATIM QUOAD VICARIUM, SEU (UT NOS DICIMUS) CAPELLANUM.

608. *Habetne parochus revera obligationem istam et quando?* Affirmative, si eius personalis opera populi necessitatibus non sufficiat. Ad hoc etiam ab Episcopo cogi potest, dicente Tridentino (*Sess. XXI.* IV): « Episcopi, etiam « tamquam Apostolicae Sedis delegati, in omnibus Ecclesiis « Parochialibus vel Baptismalibus, in quibus populus ita nu- « merosus sit, ut unus Rector non possit sufficere Ecclesia- « sticis Sacramentis ministrandis, et cultui Divino peragendo, « cogant Rectores, vel alios ad quos de iure pertinet, sibi « tot Sacerdotes ad hoc munus adiungere, quot sufficiant ad « Sacramenta exhibenda et cultum Divinum celebrandum ». Vide dicta n. 74-75 et n. 203.

609. *Quid si in dioecesi, ubi Sacerdotes satis abundant, parochus dicat se non posse invenire vicarium, vel alios qui illum coadiuvent?* Si alii ordinarie coadiutores inveniant, tunc parochus culpae propriae tribuat si illos invenire nequeat. Ratio enim facile est quia congruam retributionem eis dare non vult, vel quia nimis aspere procedit etc. Avaritiam expellat, bonisque modis se gerat, et coadiutores non deerunt. Vide infra *n.* 614.

610. *Quid si parochus redditus sufficientes in hunc finem non haberet?* S. C. C. (16 *Apr.* 1639) dixit: « Supposita « numerositate populi et tenuitate redditunm Prioratus, cui « adnexa est curam animarum, cogendum esse ipsum Priorem

« sibi adiungere pro administrandis Sacramentis et cultui Di-« vino peragendo, Sacerdotem; eique subministranda esse « per populum ad vitam sustentandam necessaria ». Caeterum Benedictus XIV. (*Instit. XCIV.* 7) notat, non valere excusationem eorum, qui dicunt non habere media praebendi alimenta et stipem vicario, dum interim consanguineos alunt, et forsan pro iisdem capitalia accumulant.

611. *Quid notandum circa vicarii electionem?* In hoc parochus cautissime procedat; non solum enim considerare debet an corporis viribus polleat; sed etiam, imo praecipue, utrum quoad mores de ipso plene fidendum sit; nec facile sacerdotem iuvenem (etsi sanctum) eligat, si in parochiali domo foeminae iuvenes (v. g., parochi ipsius neptes) adsint. Vae parochis qui in necessitate versantur vicarios perversos aut tolerandi aut dimittendi! Perpendendum est quoque utrum, considerata indole tum parochi tum vicarii, sperari possit quod invicem iugiter bene procedere valeant.

612. *Potestne parochus adsciscere sibi vicarium sine approbatione Episcopi?* Negative. Poterit quidem parochus, inconsulto Episcopo, adsciscere sibi sacerdotem qui illum adiuvet ad breve tempus et in aliqua circumstantia extraordinaria; sed, si agatur de vicario stabili, approbatio Ordinarii exigitur; nec sufficeret si ad confessiones, vel etiam ad praedicationem, esset approbatus. Id decisum fuit, ut videre est apud Vecchiotti (*I.* § 86) et *Monitore Eccl.* (*IV.* I. 221).

613. *Quid de parocho qui omnia vel fere omnia Vicario committeret?* Qui omnia facit per Capellanum non satisfacit; munia enim maioris momenti sunt omnino personalia. Quoad Missam pro populo vide n. 97. Quoad sermonem ad populum n. 127. Quoad pueros catechizandos n. 166. Quoad confessiones audiendas n. 202. et 238. III. Quoad SS. Eucharistiae administrationem n. 190 et 261. Quoad assistentiam moribundorum n. 310. Quoad matrimonium n. 478. Quoad Baptismum n. 175.

614. *Quomodo se gerere debet parochus erga suum vicarium?* 1. Illum nimis non oneret: et, saltem in casibus extraordinariis, assistentiam moribundorum aliosque labores cum ipso dividat. 2. Caveat solertissime a quadam invidia, quae valde facile suboritur, si forte parochiani illum laudent, vel eum cum praeferentia advocent, vel ad eius confessionale maiori numero accedant. Quid si parochus ex zelothypia accurrere vellet ipse, quando parochiani non illum sed vicarium

desiderant; aut si semper in eo esset ut illum censuraret? 3. Parochus sincero amore vicarium suum diligat, illumque tamquam socium laboris in vinea Domini, et tamquam brachium suum dextrum consideret; et, si in domo parochiali habitet, quoad victum et alia omnia (maxime vero si infirmetur), tamquam fratrem illum habeat. 4. Honore debito illum privatim et publice prosequatur, nec permittat ut quisquam minus reverenter erga eundem se gerat. Quid de parochis qui a vicario servitia, quae sacerdotali dignitati nullo modo conveniunt, exigunt, illoque tamquam vili famulo utuntur? 5. Optimum factu est si parochus deambulando, vel optimates visitando, vel ad infirmos se conferendo, vicarium suum (nisi aliquid obstet) secum habeat. 6. Identidem illum laudet, ut animum sumat. 7. Leves defectus dissimulet, toleret, aut humanissime corrigat. Vigilet tamen (maxime in primis annis), et si forte aliquid grave deprehendat, de seria correctione cogitet, et interdum de dimissione; quae nihilominus ad casum extremum reservari debet, ne incidat in Syllam dum vult vitare Carybdim; multo magis quia frequentes mutationes nedum admirationi sed etiam scandalo paroeciae esse solent, et tam parochi quam vicarii famae ut plurimum praeiudicant. 8. Cavendum speciatim ne vicarius otiosus remaneat, aut parochianorum domos non vocatus frequentet. Parochus libros opportunos ei tradat, conferentias modo theologicas, modo liturgicas, modo asceticas cum ipso habeat, quin tamen illum tamquam discipulum tractet. 9. Denique (quod supremi momenti est) bonum exemplum ei praebeat.

615. *Quid si parochus propter corporis aut mentis perpetuam infirmitatem iam prorsus inhabilis esset?* Tunc, nisi vicarius Episcopo benevisus iam adsit, coadiutor ab Episcopo ipso nominandus (parocho quoque reluctante) assignari potest. Cf. Lucidi (*I*. III. 274). Vide dicta n. 71 et seqq.

CAPUT XIII.

DE PAROCHO QUOAD SCANDALUM NON DANDUM, BONUM EXEMPLUM PRAEBENDUM, ET EXISTIMATIONEM SIBI PROCURANDAM.

616. *Quid de scandalo in parocho?* Scandalum in parocho quid horribile est. Parochus scandalosus gregem, qui ab illo salvari deberet, ad perditionem impelleret; seductiones valde faciliores redderet (dicerent quippe non pauci : Eia age, sic faciamus, quia sic facit etiam Parochus); fidei ipsi valde noceret (dicerent enim etiam : Si infernus vere adesset, Parochus non ita faceret); non suam paroeciam dumtaxat, sed finitimas quoque suis scandalis laederet; denique aliis etiam sacerdotibus, cum maximo religionis damno, praeiudicium inferret; ut enim dicebat s. Augustinus, malevoli dum ab uno Sacerdote crimen admitti vident, *instant, satagunt, ambiunt ut de omnibus hoc credatur.*

617. *Scandalum consistitne solum in delictis?* Negative; sed consistit etiam in imprudentiis, quae male suspicandi occasionem praebent.

618. *Quid de parocho qui diceret: Sum ruri, sum in montibus: parochiani sunt simplices et ignorantes; non oportet ut multas cautelas adhibeam et paulo liberius procedere possum?* Parochus qui sic diceret, quammaxime se illuderet. Rustici malitiosissimi sunt, atque ad suspectus concipiendos, imo ad res sinistre prorsus interpretandas, sunt multo magis proclives quam cives. Adde quod, dum in civitatibus plurimi de parocho non curant, ruri e contra oculi omnium ad illum diriguntur. *Cf. Frassinetti* (*Man.* 530).

619. *In quo consistit bonum exemplum a parocho praebendum; et cur necessarium?* Consistit in sanctitate vitae quae sit 1. non ficta sed vera; 2. non communis sed exemplaris. Est autem necessarium, quia sine illo caetera omnia parum vel nihil valerent.

620. *Quomodo parochus existimationem sibi procurabit; et cur exigitur?* Existimationem sibi procurabit 1. praedicta sanctitate vitae; 2. prudentia; 3. doctrina (non vero divitiis, potentia saeculari, superbo incessu, magnis obiurgationibus etc.). Exigitur autem quia, ea seclusa, parochiani neque reverentiam, neque confidentiam erga illum haberent;

et proinde eius monita, consilia, correctiones etc., parum valerent et fortasse despicerentur.

621. *Bona existimatio estne semper necessaria eodem modo?* Est semper necessaria; sed speciatim in initio; tunc enim parochiani parochum magis observant. Unicus error, quem tunc committat, sufficere potest, ut sinistrum conceptum statim de eo efforment; et quidem ita ut difficillimum sit, quod unquam in posterum bonam existimationem de illo sint habituri.

622. *Quale est scandalum magis perniciosum quod dari potest a parocho?* Est scandalum in genere impudicitiae, et speciatim quoad foeminas.

623. *Quaenam sunt regulae principales a parochis stricte observandae quod consuetudinem cum foeminis?* I. De iure communi (imo et naturali) parochi (et idem dic de quibuslibet clericis) evitare debent quamlibet consuetudinem suspectam. Trid. (*XXV.* XIV) dicit: « Prohibet S. Synodus « quibuscumque clericis, ne..... mulieres de quibus possit « haberi suspicio, in domo, vel extra detinere, aut cum iis « ullam consuetudinem habere audeant ». *Cf. De Angelis* (*III.* II. 1°). II. Leges insuper dioecesanas (si quae vigeant et rem istam magis determinent) observare tenentur. Alicubi, v. g., Episcopi licentia expressa exigitur, antequam in domo parochiali aliqua foemina (exceptis consanguineis vel ultra quadragenariis) stabiliter recipiatur (Optandum ut lex adeo salutaris ubique adesset et vigeret).

624. *Pro suspicione, de qua Trid. et sacri canones loquuntur, debetne intelligi quaecumque suspicio, etiam temeraria et sine ullo fundamento prorsus?* Ordinarie negative. Benedictus XIV (*Instit. LXXXIII.* 17) dicit: « Donec sceleris *legitima* suspicio in vulgus emanaverit ». (*Vide etiam Notif.* 82. 4. *et De Syn. XI.* IV. 7). Ordinarie itaque oportet ut aliquid saltem minus rectum subsistat, vel imprudentia aliqua irrepserit. Sed hoc melius explicabitur infra.

625. *Veniendo magis ad particularia* (*praescindendo tamen semper a legibus vel consuetudinibus specialibus*), *quid de foeminis sive consanguineis sive affinibus in domo parochiali retentis?*

1. Istae ordinarie, quamvis in iuventutis flore essent, nullum suspectum contra parochum ingerunt. Aliqui (*Bouix, Schmalgr. etc.*) excipiunt uxorem fratris eo vivente; sed

Benedictus XIV (*Inst. LXXXII.* 1) dicit, posse parochum cohabitare cum uxore fratris, sive ipse inter vivos agat, sive vita decesserit. Ut tamen iuventus non obstet, oportet ut de gradibus propinquioribus agatur; nempe (ut explicat idem Benedictus XIV l. c.) de primo et secundo gradu consanguinitatis (cuiusmodi sunt sorores, neptes sive ex fratre sive ex sorore, primae consobrinae etc.); et de solo primo gradu affinitatis, nisi forte de uxore avunculi defuncti (quae est in 2° gr.) res esset.

II. Oportet insuper ut hae consanguineae (sive iuvenes sint sive aetate provectiores) nedum nullum positivum suspectum de turpi relatione cum parocho dederint (ut supra dicebam); sed etiam ut absolute bona fama gaudeant, et nullo ex capite paroeciae scandalum prahebeant; secus enim nequidem ad earum procurandam emendationem parochus eas acceptare posset, ut rectissime docet Frassinetti (*Man. n.* 520).

III. Oportet denique ut propter particulares circumstantias parocho ipsi periculosae non sint. Circumstantiae huiusmodi essent non solum si lapsus iam locum habuissent; sed, iis quoque seclusis, si quaedam sympathia a sensualitate non seiuncta intercederet. Haec a pulchritudine, maxime vero ab indole cara et amabili, procedere solet; atque facillime (si parochus nonnihil ad venerea pronus et fragilis esset; maxime vero si solus cum sola commoraretur) prius ad confidentias impellet, et dein ad scelera manifesta, quae probabilissime peccatorum catenam efformabunt et nunquam finem habebunt. Et notandum quod status huiusmodi adhuc horribilior esset, quam si de famula extranea ageretur; quando enim de consanguinea vel affine agitur, illius eiectio valde difficilior et subinde moraliter impossibilis esse solet; unde miserrimus parochus in verissimo quasi inevitabilis damnationis laqueo versaretur. Quid enim si dicta mulier esset uxor fratris, quae cum marito et filiis in domo parochiali habitaret? Adde quod tunc matrimonium istud scelera omnia velaret, et hac etiam de causa (nullo infamiae timore a nefanda consuetudine retrahente) miserabilissimi parochi status peior esset.

IV. Quamvis itaque canonistae et theologi (rem hanc sub solo respectu decentiae externae considerando) facile concedant, ut parochus mulieres consanguineas vel affines (ut supra) secum retinere possit; tamen, priusquam illas acceptet, omnia serio consideret et discretionem magnam adhibeat, ne

in huiusmodi abyssum se coniiciat. Heu quot parochi, speciatim occasione uxoris fratris viventis domi retentae, damnantur! Cf. Frassinetti (*l. c.* 520).

626. *Quid de mulieribus extraneis?* Quamvis optandum esset ut parochi potius virorum quam mulierum opera ad famulatum uterentur, tamen ex hodierna Ecclesiae disciplina licitum est parochis ancillam etiam extraneam tenere; si nempe vel consanguineas secum non habeat, vel ipsae ad servitia praestanda non sufficiant. At vero tunc speciales cautelae, maxime circa famulae aetatem, necessariae esse possunt.

627. *Quid itaque de aetate ancillae?* In quovis casu ad minus erit semper bonum consilium ut famulae sint aetate provectiores. Attamen, praescindendo a legibus dioecesanis atque etiam a circumstantiis particularibus, distinguere oportet imprimis an parochus cum aliis, an vero cum ancilla sola cohabitet. In primo casu aetas provectior in famula rigorose non exigitur; bene vero in secundo. Scripsit Benedictus XIV (*Instit. LXXXII.* 3): « Ipsarum quoque (famularum) « aetas cognita sit, ita ut parochi famulae, qui consan« guineis careat, quadraginta saltem annos iam absolve« rint. Aliter tamen decernendum est, si cum parocho etiam « mulieres consanguineae versentur...... Magnum discrimen « interest, cum plures simul mulieres.... eadem domo conti« nentur; diverso tamen modo res se habet, cum sola mulier, « nulla sanguinis propinquitate, sed famulae tantum condi« tione accita, cum parocho versatur, qui fortasse per hye« mem longissimum noctis spatium non precibus aut libris « impendit, sed cum ipsa famula prope ignem vanis collo« quiis insumit ».

628. *Exigiturne revera ut ancilla parochi quadragesimum annum expleverit, ita ut ille absolute peccet si mulierem talem aetatem non adhuc assecutam acceptet?* Si parochus cum alia famula iam lapsus fuisset, aut sua levitate vel imprudentia suspectus et dicteria provocasset, ita ut absolute quoad famulas malam famam habeat, tunc, sin minus solius viri opera uti velit, saltem oportebit ut mulierem omnino annosam recipiat, et forsan quadraginta annorum aetas non sufficiet. *Cf. Bened. XIV.* (*l. c.* 2). Praescindendo ab hoc casu, censeo, considerandam esse praxim in Dioecesi vigentem. Si enim a parochis etiam omnino timoratae conscientiae, vel certe passim sine ulla vituperatione

(et quin Episcopi quidquam in contrarium unquam dicant) acceptarentur ancillae quadraginta annorum aetatem adhuc non habentes (dummodo iuventutis florem praetergressae fuerint); tunc peccatum hac in re adesse non videretur; multo magis quia non pauci dantur casus, in quibus invenire personam, quae ex una parte dictam aetatem expleverit, et ex alia honestate, habilitate et sanitate ita gaudeat, ut congruum servitium in domo parochiali praestare possit, vel impossibile esset, vel saltem antequam inveniretur diu expectare oporteret. Apud nos ordinarie videtur sufficere si famula circa triginta annorum aetatem habeat, saltem si quaedam adminicula concurrant, cuiusmodi essent, v. g., aetas provectior in parocho, specialis vitae exemplaritas in ancilla, vel si parochus non esset absolute solus sed famulum quoque haberet, vel si ancilla fuisset etiam prius in domo parochiali vivente matre parochi, et quia optimum servitium semper praestitit, ea quoque mortua, retineri velit etc. Certe Frassinetti, quamvis ex professo de hoc puncto (et quidem rigorem ostendendo) tractaverit, dictam quadraginta annorum aetatem necessariam esse non dixit; imo subindicavit minorem aetatem permitti posse; carpit enim solum parochos, qui puellas viginti vel ad summum vigintiquatuor annorum, et quidem pulchras, acceptare non dubitant (*Man. n.* 526).

629. *Quid de ancilla coniugata?* Frassinetti (*l. c.*) dicit quod ancilla aut virgo aut vidua esse debet. Attamen Benedictus XIV (*Instit. LXXXII. n.* 23) permittit ut parochus maritum et uxorem pro famulis habere valeat, dummodo scilicet famulae maritus non alibi sed cum uxore sua in domo parochiali cohabitet. Intellige nisi hoc, propter circumstantias, dicteriis aditum praebere, aut sinistram impressionem in parochianis facere posset.

630. *Potestne parochus duas ancillas habere?* Decisio pendet a circumstantiis (quae efficiant ut ex hoc suspectus non suboriantur); maxime vero a necessitate; ut puta, si prior ancilla propter senectutem vel habitualem infirmitatem servitiis praestandis sola amplius non sufficeret. Benedictus XIV (*Instit. LXXXII.* 2) dixit: « Parochus....... unam vel « etiam duas famulas in domum recipiat; modo tamen has « conditiones observet etc. ».

631. *Quomodo se gerere debet parochus cum ancilla,*

ne vel se ipsum in periculum coniiciat, vel etiam suspectibus et scandalo aditum praebeat?

I. Debet firmissimus esse in non incipienda ulla confidentia, quae cum sacerdotali modestia et sanctitate componi nequeat (*Cf. Frassinetti Man.* 527). Vae si inciperet! Vae si turpi passioni tantillum cederet! In hunc finem caveat a periculo; quod, si tentationibus subiiceretur et solus cum sola habitaret, vere extremum esset. Neque de virtute est fidendum; stellae enim ceciderunt de coelo. Media evitandi periculum (praeter communia orationis, meditationis, frequentis confessionis etc.) sunt 1° Quanto minus fieri potest immorari cum illa, et speciatim in circumstantia indicata supra (n. 627); 2° Stare semper in gradu suo, et reverentiam exigere; 3° Ancillae confessiones non audire, procurando simul ut apud alium saepe confiteatur.

II. Etsi nihil mali, imo et nihil periculi, subsisteret, cavebit solertissime parochus ne ullam male suspicandi occasionem praebeat; quod contingeret speciatim si permitteret ut ancilla (quasi nova sponsa) nimis adornata in publicum prodiret; aut si (quod peius esset) ipse id procuraret, vestes et ornamenta ei emeret, vel secum (quasi ad ostensionem) illam sic ornatam in curru duceret. Idem dic si semper in eo esset ut illam laudaret, vel amoris (etsi honestissimi) significationes expressas ei daret. Foeminae cupiunt amari, et quod amentur facile se iactant et res exaggerant. Criterio carent, leves sunt atque loquaces, et consequentias non considerant. Hinc parochus de bono servitio se quidem contentum demonstret, sed, potiusquam laudibus et muneribus, mercede abundet. Caveat autem speciatim ne in testamento nimiam haereditatis partem (maxime praetermissis consangnineis vel neglecto famulo) ancillae relinquat. Denique non permittat ut famula, speciatim coram aliis, arroganter respondeat, quoddam imperium ostendat et quasi domina procedat; maxime vero non sinat ut in rebus paroeciae se ingerat.

632. *Quid notandum circa alias foeminas, quae famulae non sunt?* Videndum imprimis an locum habeat frequentia, vel non.

633. *Quid si frequentia locum non habeat; quo modo scilicet gerere se debet parochus cum foeminis, quae pro casibus fortuitis ad illum se conferunt, vel cum quibus extra domum parochialem casu loquitur?*

1. Seclusa etiam frequentia cum aliqua in particulari, non leve scandalum daret parochus si habitualiter tractu nimis festivo cum foeminis omnibus (speciatim iuvenibus et pulchris) procederet; facetiis et levitatibus cum iisdem indulgeret; diutius et libentius cum illis quam cum viris moras traheret etc.

II. Non sufficit ut parochus huiusmodi pravum habitum non habeat; sed exigitur ut in casibus particularibus (speciatim si de foeminis iunioris aetatis agatur) 1. quo citius fieri potest se expediat; 2. oculorum modestiam et sacerdotalem gravitatem (quae tamen cum rustica duritie confundi non debet) servet; 3. nimiam corporum propinquitatem evitet; 4. manum foeminae ad se venientis non apprehendat; et, si forte apprehensio ista (propter patriae morem, qui personis quoque ecclesiasticis communis esset) sine inurbanitate declinari nequiret, levissime prorsus et fugaciter id fiat; 5. caveat ne si quid matri denegasset, illud filiae preces renovanti, concedat; imo, si filia notabile subsidium peteret, facile expedire potest ei indicere ut mater vel pater se praesentet; 6. Si ageretur de foemina malae famae, tunc prudentia omnino specialis necessaria foret; sive illa ad parochum sive parochus ad illam se conferret, ut per se patet. 7. Denique in quovis casu optimum consilium est, ut dum colloquium cum foemina habetur, porta aperta teneatur: atque ut (quantum fieri potest) evitetur ne mulieres extraneae (etsi bonae famae essent) in domo parochiali pernoctent.

634. *Quid si ageretur de frequentia?* Tunc casus longe maioris momenti est; et valde difficile contingere poterit quod parochus modo ex stricta obligatione, et modo ex magna congruitate, illam evitare non debeat.

635. *Quandonam tenetur parochus ex stricta obligatione frequentiam, de qua loquimur, evitare?* Ratione scandali ad hoc tenebitur 1. Si foemina, quae domum parochialem frequentat, vel ad quam parochus frequenter se confert, sit malae famae. eo quod, v. g., notorie lapsa fuerit (etsi solum cum aliis), nec tractu temporis et bonis moribus famam recuperaverit; 2. si (quamvis esset boni nominis prorsus) non appareret quo honesto motivo frequentia illa locum haberet; nec sufficeret motivum quod a populo sperneretur. Casum habes si parochus pro conferentiis spiritualibus ad foeminam se conferret aut illam in cubiculo suo reciperet;

3. si parochus ipse confidentiis vel imprudentiis notoriis (v. g., foeminae vestem emendo vel pecuniam donando) graves suspectus provocasset. 4. Si foemina amore captam erga parochum se ostenderet, v. g., occasiones eum invisendi semper quaerendo, de illo semper loquendo, munuscula ei praebendo etc.

636. *Quandonam parochus saltem ex magna congruitate foeminae vel foeminarum frequentiam evitare debebit?* Quando, etsi motivum honestum non desit, tamen de re periculosa, et dicteriis subiecta agatur, neque stricta necessitas urgeat. Ex hoc capite ad minus maxime convenit ut parochus evitet 1. docere puellam aliquam (nisi forte esset adhuc impuber) sive litteras, sive harmonii sonitum etc.; 2. acceptare administrationem rerum temporalium alicuius familiae, si hac de causa frequens relatio cum foeminis (nisi forte essent vetulae), remotis arbitris, contingere deberet; 3. advocare puellas iam adultas in domum parochialem diebus festis, ex praetextu vel etiam sincero motivo sic eas a mundi periculis praeservandi. Dixi *ad minus maxime convenit*; vera enim et gravis obligatio abstinendi in his quoque casibus urgere potest ratione periculi; et heu quot miseri sacerdotes in huiusmodi occasionibus naufragium fecerunt! Praescindendo etiam ab hoc periculo, heu quam facile est quod foeminis relationem cum parocho habentibus statim dicatur, eas esse parochi ipsius tractum et pellices! Quid si, quamvis parochus esset innocentissimus, puella cum ipso relationem habens alterius opera gravida evaderet? Quid si (quo nil facilius) delicti auctor, ad se occultandum, pecunia quoque oblata, ei suaderet ut parochum culparet?

637. *Quid si scandalum iam datum, vel utcumque iam subortum fuisset?* Distinguendum inter scandalum subortum 1. quin parochus ullam omnino occasionem ei dederit; 2. ex lapsu manifesto; 3. ex solis indiciis vel imprudentiis.

638. *Quid si parochus scandalo suborto nullam omnino occasionem dederit?* Si scandalum istud oriretur dumtaxat ex ignorantia alicuius circumstantiae; tunc circumstantia ipsa prudenter declarari deberet. Si ortum fuisset ex speciali malignitate vel stultitia alicuius; ita ut dicteria quidem nonnulla facta fuerint, sed personae prudentes illa despexerint, vel certe de re ex se ipsa cito evanescente agatur, tunc parochus ad summum aliquam maiorem cautelam adhi-

bere poterit, sed de caetero ad nihil tenebitur; vae enim si parochi, toties quoties aliquid huiusmodi accidit, res suas semper immutare cogerentur! Si vero calumnia adeo colorata fuisset, ut neque in declarationibus, neque in constanti bono exemplo, spes collocari valeret; tunc parochus (ut gregem suum utiliter regere posset) sacrificium subire et sic facto ipso calumniam eliminare deberet.

639. *Quid si scandalum ex lapsu manifesto ortum fuisset?* Tunc publica poenitentia, et imprimis totalis separatio ab occasione, necessaria foret, ut per se patet. Aliqua difficultas esse posset si de re antiqua ageretur, et non solum iam a longo tempore emendatio subsisteret, sed etiam populus magna emendationem ipsam supponendi motiva haberet. Ego sic dicerem: Si parochus foeminam, quacum olim misere peccavit, sat facile dimittere posset, ad hoc teneretur; ex una parte enim suspectus imminuti quidem sed non destructi forent, et ex alia obiectum praesens infaustam semper renovaret memoriam et pastoris infamiam semper vivam teneret. *Cf. Bened. XIV.* (*Instit. LXXXIII.* 12. 13). Si autem foemina nonnisi gravissima incommoda provocando eiici posset (ut puta, si ageretur de uxore fratris cum filiis etc.): maxime vero si exinde novi suspectus et nova scandala provocarentur; tunc (secluso periculo hallucinationis et de consensu Episcopi aut saltem cum consilio prudentis Confessarii) res in statu quo relinqui possent.

640. *Quid si scandalum non quidem ex lapsu manifesto, sed ex imprudentiis, vel indiciis sive a parocho sive a foemina datis, ortum fuisset?* Tunc certe imprimis ab imprudentiis cessandum est; durantibus enim imprudentiis et indiciis, quomodo scandalum cessabit? Casus esset si parochus domum sibi non convenientem frequentaret, aut domesticam nimis iuvenem et levem retineret etc. Nec iuvabit dicere: *Sunt malae linguae, sunt calumniae, innocens sum etc.* Cf. Frassinetti (*Man. n.* 538). Si autem in facto per se irreprehensibili obiter imprudentia aliqua irrepsisset, vel indicium aliquod datum fuisset; tunc casus valde speciem mutaret; si enim imprudentiae et indicia non renoventur, contingere potest quod res ex sese cito ad nihilum redigatur, et quod proinde nullam mutationes faciendi ratione scandali obligatio remaneat. Sed quid si sive ex gravitate indicii et difficultate quod suspectus evanescant sive

ex lapsibus vere subsistentibus (etsi a populo non certo cognitis), parochus occasionem illam (v. g. ancillam) dimittere vere teneretur? Tunc, etsi occasio esset certe dimittenda, tamen in tali dimissione exequenda caute procedendum foret, ne apud populum parochi delictum ex dubio certum evaderet; atque etiam ne ancilla ipsa infamiam subiret. Hinc procurandum foret ut ancilla non eiecta sed motu proprio abiens appareret. Expectari deberet etiam tempus opportunum, quale non esset, v. g., statim post exercitia spiritualia a parocho peracta.

641. *Scandalum in genere impudicitiae oriturne solum ex prava vel suspecta relatione cum foeminis?* Negative. Oriri posset etiam ex aliis indiciis; qualia essent, v. g., si parochus imagines vel statuas inverecundas domi suae expositas retineret; si notorie libros eroticos legeret; si in sermone pudicus non esset; si oculorum modestiam minime servaret; si theatro interveniret; si nimis concinne se vestiendo, odores secum ferendo, comam discriminando etc., se animum libidinosum habere palam faceret.

642. *Praeter impudicitiam quales sunt alii casus principales scandali in parocho?* Si esset avarus, vel turbolentus, vel ebriosus, vel aere alieno nimis gravatus.

643. *Quid itaque si parochus esset avarus?* Tunc, quamvis multis bonis rarisque dotibus ornaretur, existimatione gaudere non posset; eius praedicatio efficaciâ careret; atque omnibus malevisus esset. *Frassinetti* (*Man.* 552).

644. *Quaenam sunt signa praecipua avaritiae?*

I. *Difficultas pecuniam solvendi* (intellige excessiva); ut puta, si parochus, ad parum expendendum laceras vel sordidas vestes indueret; si domus parochialis, vel fundorum Ecclesiae, vel etiam Ecclesiae ipsius et sacrorum apparatuum, restaurationes negligeret; si quoad mercedem famulis, operariis, oedituis, clericis etc. dandam, nimis subtiliter procederet; aut nimis frequenter in contractibus pro obulo litigaret; si in debitis solvendis tardus esset; si non mortificationis sed pecuniae amore ieiunaret, atque ad famem patiendam familiares quoque cogeret; si pauperibus eleemosynam non faceret; si ad nihil vel parum expendendum in vicariis, concionatoribus, confessariis, libris etc., spiritualem ipsam paroeciae curam detrimentum pati sineret etc.

II. *Cupiditas pecuniam acquirendi:* ut puta, si parochus

negotiationem exerceret; si fundos conduceret; si tritici aut aliarum rerum (quas vendere debeat) pretii augmentum se desiderare ostenderet; si ad usuras procederet; si procuraret ut moribundi sibi aut suae Ecclesiae legata relinquerent; si dum aliquod donum, maxime vero pecunia, ei affertur, nimiam laetitiam ostenderet; si ipsam parochianorum mortem desiderare aut de illa gaudere patefaceret; si emolumenta funeraria a pauperibus quoque exigeret, aut illa plus aequo adaugeret, aut pro illis inconsultissime litigaret etc.

III. *Fundorum emptio:* si nempe parochus ex bonis patrimonialibus dives non esset; unde palam faceret quod, loco erogandi in eleemosynis aliisve usibus piis fructus beneficii, illos ad possessiones acquirendas convertere studeat.

645. *Quales sunt praecipuae occasiones avaritiae?* 1. Amor immoderatus consanguineorum, speciatim si illos secum retineat; 2. Timor excessivus futurarum necessitatum propter infortunia, senectutem etc. 3. Interdum voluntas faciendi aliquam piam fundationem post mortem. His motivis multi quaedam dictamina sibi efformant, quae valde erronea sunt; haec enim non eo usque valere possunt, ut parocho in vita sua contra iustitiam, vel charitatem, vel decorem sacerdotalem, vel munera sive beneficiati, sive rectoris ecclesiae, sive habentis curam animarum, deficere, et (uno verbo) avaritiam (non sine populi scandalo et gregis sui detrimento) ostendere liceat, ut bene arguit Frassinetti (*Man. n.* 554. 555).

646. *Quid si parochus esset turbolentus?* Hic etiam defectus magnum scandalum ingerere solet, maxime si cum sacerdotibus quoque in discordia viveret.

647. *Quid de parochis, qui aere alieno se gravant?*

I. Si res eo usque procederet, ut debita solvere nequirent; tunc, propter damnum creditorum (speciatim si essent multi, maxime vero si aliqui forent quoque pauperes), scandalum magnum et valde clamosum efformaretur. Adde quod parochus debitis onustus omnem existimationem amittit apud parochianos; qui insuper (speciatim ruri et in parvis oppidis) rem istam valde aegre ferunt.

II. Occasio principalis esse solet excessus expensarum: quia scilicet parochus redditus parochiales non bene perpenderit; et, sive nimia consanguineorum familia se gravando; sive in victu, vestitu, equitatu, famulatu, commessationibus, itineribus etc. limites excedendo; sive in subsidiis et eleemo-

synis nimis abundando; sive fabricas faciendo; sive in negotiis ruinosis se implicando; sive pro his vel illis fideiubendo etc.; multo plus expenderit, quam redditus paterentur.

III. Interdum occasio est etiam quaedam incuria debita ipsa solvendi. Inter alia venit frequentius stipendium ancillae; saepe enim parochi ei stipendium non solvunt; unde v. g. post viginti aut triginta annos servitii, eveniente parochi ipsius morte, misera mulier tam diuturni laboris mercede prorsus defraudata remanet. Parochus itaque, qui in conscientia quietus esse, et nec in vita nec in morte damna aliis afferre velit, curet ut in fine cuiuslibet anni omnia semper paria sint.

648. *Praeter defectus hucusque recensitos, suntne alia, quae parochi existimationi obsint?* Utique; scilicet praecipue 1° Nimia cum parochianis familiaritas; 2° Familiae propriae inordinatio; 3° Defectus ponderationis in agendo; 4° Exaggerationes et zelus indiscretus.

649. *Quid de nimia cum parochianis familiaritate?* Haec contingeret si parochus nimis frequenter ad eorum domos se conferret, vel domi propriae illos reciperet (intellige inutilis conversationis et meri solatii causa). Hoc modo Parochus proprios defectus omnibus ostenderet. Adde (ut taceam de periculis dicteriorum, zelotypiarum etc.) imminutionem venerationis, et cuiusdam salutaris timoris, nec non confidentiae pro peccatis ei in confessione accusandis. Haec autem accumunatio adhuc magis perniciosa esset, si exinde parochus tamquam otiosus et vagabundus haberetur; aut si immoderate ludo indulgeret; aut si nocturno tempore quoque sive extra domum parochialem degeret, sive (familiis id aegre ferentibus) hos vel illos domi suae ad ludendum detineret; aut si helluonem se ostenderet; aut si verba platealia et gradui suo non convenientia fere semper in ore haberet etc.

650. *Quid de inordinationibus in familia parochi?* Inordinationes istae parocho existimationem valde adimunt, et stupiditatem, ineptitudinem atque incuriam extremam in ipso demonstrant; quatenus scilicet nequidem domum suam gubernare valeat; et tam parum de tollendis scandalis sollicitus sit, ut in sua ipsa familia illa toleret. Sed hac de re sermo redibit infra.

651. *Quid de defectu ponderationis in agendo?* Speciatim in rebus gravioribus et non obviis, ponderatio, circumspectio,

praevisio consequentiarum, studium, petitio consilii, exiguntur; quae, si ex praesumptione vel superbia vel pigritia vel impatientia vel levitate et temeritate omitterentur, errores, et quidem graves, cum non levi existimationis iactura inevitabiles essent. Et notandum quod unicus error sufficere potest, ut existimatio prorsus (et forsan sine remedio) amittatur.

652. *Quid de exaggerationibus et zelo indiscreto?* Caveat parochus ne tamquam mala magna repraesentet ea quae levia, aut solum contra perfectionem sint; et, quatenus res ita ferat, debitas distinctiones faciat. Parochiani (etsi valde rudes essent) exaggerationem intervenire statim cognoscunt; et parochus scrupulosus, exaggeratus et indiscretus, cito existimationem plus vel minus amittit, et periculum subit, ne, ubi etiam recte loquitur, eius dicta spernantur.

653. *Quid si parochus se errasse seu falsam viam iniisse cognosceret?* Curet parochus ne in hoc casu versetur. Attamen, errore iam commisso, in eo non se obstinet; sed, falsa relicta, viae bonae se committat; quamvis enim cogi a proposito desistere palam faciat, parochum non fuisse prudentem, atque adeo eius existimationi noceat; tamen in errore se obstinare valde peius esset.

CAPUT XIV.

DE PAROCHO QUOAD BENEVOLENTIAM ET CONFIDENTIAM SIBI PROCURANDAM.

654. *Quid de parochis qui de benevolentia sibi procuranda nihil sunt solliciti, et potius toti in eo sunt ut timeantur?* Errant quam maxime. Quando parochiani proprium parochum amant, a rebus quas sciunt ei esse ingratas cavent, et facile monitis illius sive privatis sive publicis obsecundant. Uno verbo, parochus amatus maximam (ad bonum procurandum et malum avertendum) in paroecia sua influentiam habet; et proinde benevolentia parochianorum tamquam bonum maximi et principalissimi momenti considerari debet. Equidem timore quoque aliquid obtineri poterit; sed certe multo minus; homines enim multo magis amore quam timore trahuntur, et parochus timorem quidem Dei incutere debebit, sed non sui ipsius; ad hoc enim pauca admodum media habet; unde tandem res eo desinere solent, ut spernatur, et

parochiani praecise in illius despectum peius faciant. Experientia patet quod parochus suis parochianis invisus non solum fere inutilis redditur, sed etiam mala plurima provocat. Et notandum quod unica familia, imo unica persona, quae, in parochi odium, bonum impedire et malum provocare satagat, totius paroeciae ruina esse potest.

655. *Quaenam sunt regulae generales, ut parochus benevolentiam sibi procuret?* Sunt tres; nempe 1. Caveat (quantum potest) a rebus, quae parochianis displicere possunt; 2. Abstineat a rebus, quae futurae discordiae periculosae sunt; 3. Faciat ea quae parochianis grata esse solent.

656. *Quomodo cavebit a rebus, quae parochianis displicere possunt?* Regulae sunt sequentes:

I. Caveat ab iracundia (speciatim si ex indole ad illam sit proclivis). Caveat insuper a superbia, ab avaritia, et uno verbo a pravis passionibus. Caveat etiam a zelo indiscreto et prudenter se gerat. Zelus indiscretus parochianos offendit speciatim in sequentibus casibus: 1. Si parochus in inquisitionibus faciendis limites excederet, iuxta dicta n. 585-587, et maxime si foeminas omnia minutula ei deferentes audiret eisque fidem praestaret; 2. Si nimis frequenter aut nimis acerbe parochianos corrigeret; 3. Si in iis quoque rebus, in quibus parochiani a parocho nullo modo dependere tenentur, nec parochus ullam obedientiam exigendi ius habet, dependentiam et obedientiam exigeret. Casum habes in parocho, qui exigat, ut parochianae ab eo dependeant plus quam moniales ab Abbatissa; ab iisque non solum legum Dei et Ecclesiae observantiam, sed etiam ea quae perfectionis sunt, aut fortasse, inspectis circumstantiis nequidem ad consilium pertinent, mordicus praetendat. Vae si puella capillos hoc vel illo modo componat; vel in veste tale vel tale ornamentum habeat; vel ad fenestram se praesentet etc. Vae si parochianae aliquid faciant, vel alicubi se conferant, quin prius licentiam ab eo petiverint. Vae si, potius quam ad paroeciam, ad aliam ecclesiam se contulerint etc. Vae, inquam, si ita se gererent; statim enim parochus ad obiurgationes, minasque recurreret, magnumque strepitum faceret. Talis agendi ratio nedum molestiam, sed etiam vexationem intolerabilem includeret, et nedum devotionem sed etiam iugum Dei nimis grave et odiosum redderet. Vide etiam dicta (n. 590) et infra dicenda (n. 679).

II. Dissidia, contentiones et altercationes sedulissima cura

evitet. Lites iuridicas (nisi forte in casu extremo) cum parochianis (et maxime cum piis confraternitatibus) non instituat; et prius omnia media pacifica tentet, atque compositionem (quamvis non adaequatam) facile acceptet.

III. Nihil mali de parochianis dicat, neque fidat fore ut eius dicta secreta serventur. Ne ex facetia quidem ridiculum aliquem reddat.

IV. Vigilet ne famuli et familiares male tractent parochianos, aut de iisdem aliquid mali dicant: et nunquam permittat ut cum aliqua familia inimicitiam habeant.

V. Nullam personarum acceptionem habeat, nullamque domum frequentius prae aliis adeat; id enim (praeter alia inconvenientia) aliarum familiarum invidiam provocaret.

VI. Contra politicas factiones, quamvis iniquas (maxime si optimates quoque eis adhaererent), fanaticus non sit; ex hoc enim facile accidit quod parochus, ad factiosorum domos ratione sui officii se conferens, non excipiatur, et (ut ita dicam) portam perpetuo clausam inveniat. Modus autem non deest sana principia aperte profitendi, quin fanatice et imprudenter procedatur.

VI. In concionibus caveat ne ita loquatur, ut aliqui indignentur aut rubore suffundantur; prout contingeret si contra factum recens a paucis personis commissum declamaret, et maxime si personae ipsae concioni praesentes essent.

VIII. Parochus curare debet, quantum potest, ne displicentias provocet; sed maxime in duobus casibus: 1. si ageretur de determinatione, quae paroeciam totam, aut magnam eius partem, aut familias potentiores, acriter esset offensura; 2. dum primitus ad paroeciam se praesentat; tunc enim mutationes, quae plus vel minus displicere possunt, valde maiorem impressionem facere maioremque magisque diuturnam contra parochum aversionem producere solent.

IX. Caveat ne immerito vel imprudenter amorem proprium alicuius offendat. Hinc iustas praeminentias et distinctiones, prout de more, tribuat. Exemplum habes, v. g., in publicationibus matrimoniorum (si forte eodem die divitis et pauperis matrimonium publicari deberet); in distributione candelarum in festo Purificationis B. M. V. (intellige ubi talis est mos), illos scilicet prius advocando, qui maiorem oblationem fecerunt; in processionibus (dando, v. g., lumina, aut vocando ad delationem baldachini vel sacrae Imaginis,

iuxta merita erga ecclesiam, nobilitatem etc. et imprimis iuxta consuetudinem). Et idem dic de similibus.

X. Caveat speciatim ne quoad bona fortunae parochianis nimiam molestiam, maxime vero damnum, inferat. Hinc parassitationem (*scrocconeria*) evitet. Occasione funerum aut festorum, non excitet familias ad expendendum ultra vires proprii status, ut ea solemniora faciant. Circa iura stolae occasione funerum minutiose non procedat, et pauperibus gratis aut fere gratis (ut dixi n. 556) operam suam praestet. Quoad oblationes voluntarias (v. g. pro Animabus purgantibus, pro SS.mo Sacramento etc.) nimis non insistat, nec (eo quod parum collectum fuerit) querimonias moveat. Nemini occasiò damni sit, ut alteri lucrum obveniat; et speciatim quoad testamenta cautelas supra (n. 518 et seqq.). indicatas adhibeat. Generatim demum et praecipue caveat ne eius opera parochiani in carcerem detrudantur, officia lucrosa amittant, a possessionibus quas colunt eiiciantur, aut alia gravia damna subeant; nec (et hoc bene notetur) de secreto fidat.

657. *Nunquid ergo parochus a qualibet parte odiosa abstinere debebit, et nunquam tenebitur ad ea, ex quibus aliquorum malevolentia aut odium ei obvenire possit?* Id non dico. Parochus tenetur certe contra vitia clamare; exigentiis, quibus satisfieri nequit, non satisfacere; in Sacramento confessionis poenitentes ad turpes amicitias obtruncandas obligare etc.; nec propter malevolentiae vel odii timorem a suo munere adimplendo se eximere potest. Apostolus Paulus dicebat: « Si hominibus placerem, Christi servus non essem ». Dico itaque 1. Malevolentiam non esse provocandam sine necessitate; saepe enim parochus finem suum obtinere potest ita caute, industriose et prudenter, ut nullam contra seipsum malevolentiam suscitet; 2. Videndum an adsit spes fructus; ut quid enim odia contra se ipsum concitare et familias sibi inimicas reddere sine ulla utilitate? 3. Subsistente etiam spe fructus, videndum ne simul cum hoc bono effectu mala aliqua exoritura sint, et ne forte timendum sit ne malum superet bonum. Inter haec mala computari debet quoque hoc ipsum odium parochi, speciatim si de offensione gravissima, aut non de unica persona vel familia sed de pluribus ageretur, maxime vero si casus essent frequentes aut adeo publici malamque impressionem facientes, ut pa-

rochus toti paroeciae se invisum redderet. Si ageretur de odio mortali et de periculo vitae, ipsa mors parochi damnum spirituale non leve esse posset, maxime si tanta adesset sacerdotum penuria ut paroeciis providere difficile foret; tunc enim vita parochorum speciali modo pretiosa redderetur. Dico 4. quod non propter quamcumque parochianorum utilitatem aut necessitatem parochus tenetur suam vitam in serium discrimen coniicere. S. Lig. (*II.* 39) dicit, parochum ad id teneri solum in casu necessitatis extremae aut gravis; qualis certe non adest quando parochiani etiam sine auxilio et opera parochi, possent absque magna difficultate sibi consulere si velint. Dico 5. quod obligatio parochorum ad partes odiosas adimplendas non eo usque extendi potest, ut ipsum officium parochi valde odiosum reddatur; secus enim quisnam huiusmodi officium acceptare vellet? Dico 6. optimam regulam esse observare an talis vel talis obligatio iam communiter recognoscatur; et in dubio (si de re momentosa agatur) Episcopum esse consulendum. S. Lig. (*III.* 360).

658. *Quomodo parochus abstinebit a rebus quae futurae discordiae periculosae sunt?*

I. In negotiis temporalibus (quae diuturnitatem praeseferant) cum parochianis se non liget; ministros nempe et famulos ex familiis de paroecia non eligat; et officia executoris testamentarii, tutoris et curatoris, quantum potest declinet. Curet etiam ne proprii consanguinei parochianis nubant et in paroecia domicilium figant. Soetler (II. VI).

II. Familiaritates, quae durare nequeunt atque in discordiam desiniturae sunt, sedulo evitet; unde divitibus, personisque superbis, iuxta proverbium *nec prope nec procul*, benevolentiam quidem ostendat, sed strictiorem amicitiam cum iisdem non contrahat, eorumque visitationes et conversationes frequentes atque prandia modo urbano declinet; idque maxime si increduli aut vitiosi essent, ne eorum errores et vitia approbare videatur. Imo facile expedit ut Parochus cum nullo parochiano familiaritatem habeat.

659. *Quid de praestandis a parocho, ut faciat ea quae parochianis grata esse solent?* Sciat imprimis, parochianos valde gratum habere si ipsorum parochus sit sanctus, doctus et prudens; de hoc enim magnum gaudium ostendere et se iactare solent. Deinde parochus demonstret sibi valde

cordi esse pauperes et (in civitatibus) operarios; ad populorum enim benevolentiam comparandam nihil magis conducit. Divites honore prosequatur. In genere autem loquendo, parochianos suos omnes diligat sincero et vere paterno amore, quem ostendat verbis et factis.

660. *Quid de verbis?* Affabilitatem (quae benevolentiam quam maxime conciliat) vultu hilari omnibus ostendat, quin differentiam ullam inter divites et pauperes faciat. Quando parochiani bene faciunt, eos (etiam publice) laudet. In correctionibus persuasiones et blandos modos adhibeat.

661. *Quid de factis?* Voluntatem mutandi paroeciam (nisi necessitate cogeretur) nec demonstret nec habeat. In medio filiorum suorum libenter commoretur; quanto minus enim in girum ibit, tanto magis a suo populo amabitur. Ipse discessus ratione praedicationis (si nimis frequens esset) parochianis ingratus esse solet. Ecclesiae decorem procuret, et functiones horis populo commodis peragat; confessionali attendat; magnam puerorum et infirmorum curam demonstret; et uno verbo muneribus suis plene satisfaciat. Si parochiani operam illius petant, statim et libenter eis obsecundet, aliaque negotia, amicos, imo et ipsam orationem, deserat; neque sinat ut iterum petere aut diutius expectare cogantur. Idque (repeto) sine ulla personarum acceptione; et quamvis petitio privatam aliquam benedictionem, aliudve servitium non stricte debitum respiceret; neque displicentiam ostendat, etsi forte inutiliter (v. g., pro reputato infirmo) advocatus fuisset, magnoque cum incommodo illuc se contulisset. Iura stolae exigat quidem; sed, si a parochiano debitore aliqua dilatio petatur, illam benevole concedat. Cum inimicis semper dissimulet maximamque patientiam adhibeat, et in bono malum vincere satagat. Si parochiani munuscula afferant, gratitudinem demonstret eosque remuneret. Pueris magnum amorem ostendat, et optimum factu erit si parochus domos ingrediens exigua munuscula parvulis praebeat. Quomodo autem in particulari erga pauperes et divites se gerere debeat, innui supra et minutius declarabo infra.

662. *In annuendo parochianorum petitionibus potestne intervenire defectus?* Utique; ipsi enim interdum ea quoque petunt, quae concedi nequeunt. Exemplum habes si peterent dispensationes, quas concedendi parochus auctoritatem non haberet; aut si, salva iustitia, aut veritate, aut prudentia

etc., annuere non posset. Bonus debet esse parochus, sed non nimis bonus; et ex hoc ipso quod, omnibus petitionibus obsecundando, sit excessive bonus, graviter delinquere potest.

663. *Quid si parochiani peterent a parocho notabiles pecuniae summas aut quid simile ad mutuum, vel ut pro iis fideiussorem se constitueret?* Ordinarie non expedit ut petitionibus huiusmodi annuat; si enim exiret notitia quod parochus cum hoc vel illo ita se gessisset, alii et alii indesinenter similia vel maiora peterent, et sic periculo vel coniiciendi se ipsum in impossibilitatem satisfaciendi obligationibus, vel subeundi malevolentiam eorum, quibus annuere nequiret, se exponeret.

664. *Quomodo se gerere debet parochus cum illis, qui petunt ut pro ipsis se intercessorem constituat, aut aliter eos adiuvet: et ex una parte id praestare nequeat, ex alia timeat ne ipsi denegationem in malam partem accepturi sint?* Ordinarie expedit nonnullas difficultates (quae illos non offendant) in medium adducere ut parum sperent, et deinde dicere: *Fili mi, bona te adiuvandi voluntas mihi non deest; et quod potero pro te faciam.* Interdum dicere poterit: *Hic et nunc tibi satisfacere nequeo; sed in posterum videbimus quid fieri queat.* Si ageretur de magna eleemosyna petita, quae dari nequeat, similiter poterit dicere: *Hic et nunc media non habeo; in posterum tui memoriam habebo, sed pauperes sunt nimii, redditus exigui, expensae multae etc.* In quibusdam tamen casibus denegatio absoluta necessaria est; et tunc denegationis ratio (si expediat) exponatur, displicentia ostendatur, et meliori modo possibili curetur, ut parochianus offensus non remaneat. Parochianus, v. g., petit mutuum momentosum. Si ex una parte parochus (iuxta supradicta) annuendum esse non crederet, et ex alia petens esset pauper, tunc loco mutui eleemosynam paullo pinguiorem (si possit) ei tribuat.

665. *Quid de bonorum morum testimoniis (italice: certificati di buona condotta)?* Si Parochus ignoret quibus moribus parochianus sit imbutus, dicat: *Fidem facio ad meam cognitionem non pervenisse aliquid contra bonos mores N. N.* Si parochianus bona fama gaudeat, sed parochus eius perversitatem cognoscat, tunc dicat: *Fidem facio quod N. N., quantum sciam, bona fama gaudet.* Si demum pravi mores parochiani sint publice noti, tunc testimonium deneget.

Si tamen ex denegatione aliquod magnum malum serio pertimesceret, tunc (quum nemo ita malus sit, ut aliquas bonas qualitates non habeat) fidem faciat dumtaxat de una vel altera qualitate bona, quae in eo dignoscitur. Et, si parochianus in antecessum publice perversus fuerit, sed hodie contra illum nihil dicatur; tunc parochus testari poterit, quod *actualiter* contra ipsum (quantum dignoscitur) nihil adest.

666. *Quid si parochus interrogaretur privatim ab extraneis circa mores alicuius parochiani?* Si eum laudare nequit, dicat se nihil mali de eo dicere posse; aut se illum bene non cognoscere et informationes ab aliis peti posse. Excipe nisi casus esset valde momentosus et de informationem petentis silentio parochus plene tutus esse posset; tunc enim quomodo res se habeant declarare deberet.

667. *Quid de testimonio paupertatis quod ad obtinendas eleemosynas ab aliis parochianus petat?* Si non solum pauper sed vere indigens esset; tunc miserias magis principales exponat, et fidem faciat illum esse subventione dignum. Si vero esset quidem pauper, sed eleemosyna non indigeret, tunc dicat solum, illum esse pauperem nihilque possidere.

668. *Suntne personae, quibus specialem benevolentiam parochus ostendere, vel cum quibus speciali modo collisiones evitare debeat?* Affirmative, scilicet 1. Cum Sacerdotibus; 2. Cum patribus familias; 3. Cum piis confraternitatibus; 4. Cum rectoribus aliarum ecclesiarum vel Regularibus (si forte in paroecia adessent); 5. Demum in genere cum iis omnibus, qui valde iuvare, et e contra, si adversi evaderent, valde nocere possent; quales sunt, v. g., magistri municipales, magnati et potentiores, maxime vero syndici etc.

669. *Quid de iis parochianis qui nullum Religionis usum habent?* Saltem consueta benevolentiae signa eis praebeat parochus, sub spe quod uxori et filiis libertatem actus religiosos exercendi relinquant, et saltem in morte sacerdotem acceptaturi sint.

670. *Estne aliquid notandum speciatim circa confidentiam, quam parochus sibi conciliare debet?* Si parochus amorem parochianis suis ostendat, atque sanctitate, doctrina et prudentia, existimationem sibi procuret, iam ex hoc ipso confidentiam quoque sibi conciliabit. Attamen speciatim notari potest, quod parochiani confidentiam in ipso habere nequirent, si secretus non esset, aut si utcumque res ad illum

delatae postea rescirentur. Non solum itaque caveat parochus ne ipse sive directe sive indirecte quidquam dicat; sed etiam procuret ut, advenientibus parochianis pro aliquo negotio, familiares nihil audire possint.

CAPUT XV.

NOTANTUR ALIQUA IN PARTICULARI QUOAD PAUPERES.

671. *Teneturne parochus non solum ex communi obligatione charitatis, sed etiam ex officio, curam pauperum habere?* Utique. Trid. (*XXIII.* 1) aperte dicit: « Cum prae-« cepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum « cura commissa est,.... pauperum aliarumque miserabilium « personarum curam paternam gerere etc. ». Verba itaque Psalmi (*X.* 14): « Tibi derelictus est pauper; orphano tu « eris adiutor » parochi speciatim sibi applicent.

672. *Qualis est hac in re regula generalissima?* Regula generalissima est, ut parochus personaliter de eleemosyna requisitus a parochiano, illam nunquam deneget. Parum det (si aliud fieri nequeat vel non expediat), sed aliquid det, aut saltem offerat.

673. *Quid si parochus tenue beneficium haberet?* Nihilominus eleemosynam, saltem pauperibus ad eius ostium venientibus (etsi non essent parochiani) facere deberet, si id exigeretur ut bonum exemplum praebeat et avaritiae notam declinet. Quid enim si parochiani (etsi miseri operarii vel agricolae) eleemosynam facerent, et parochus non? Ille itaque omnino servare debet documentum Tobiae (IV. 8) dicentis: « Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum « tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, e-« tiam exiguum libenter impertiri stude ». Considerandum esset quoque an parochus habeat bona propria patrimonialia. Dicunt: Haec spectant ad familiam: relinqui debent nepotibus: tangi nequeunt. Sed sermo huiusmodi totaliter probari non potest.

674. *Quid si parochus beneficium pingue haberet?* Tunc ad eleemosynas elargiendas strictius teneretur; ea enim, quae remanent post honestam sustentationem et expensas cultus, sunt pauperum patrimonium, et non solum ex charitate sed etiam ex religione in eorum levamen erogari debent.

Certe mortaliter peccaret qui huiusmodi bona ad consanguineos sive ditandos sive alendos otiosos, vel ad luxum, impenderet. Imo in ipsis expensis caeteroquin laudabilibus moderatio adhibenda esset, si in paroecia multi pauperes adessent. Quid enim si parochus totus esset in ornando sumptuose ecclesiam (ne dicam domum parochialem), dum interim, propter extraordinariam annonae caritatem, pauperes innumeri fame perirent?

675. *Quibusnam pauperibus eleemosyna fieri debet?* Loquendo de subventionibus momentosis, et maxime repetitis; hae fieri debent solum pauperibus veris; iis scilicet qui in vera necessitate versantur, neque laborando sibi subvenire possunt; non autem pauperibus fictis aut voluntariis, qui aliena pecunia proprium otium et vitia fovere satagunt. Cum istis tamen parochus lites hac de re non instituat, sed prima vice aliquid (v. g. mediam libellam) eis tribuat; et, si redeant, blando modo se excuset et eleemosynam diminuat; sic enim post unam vel alteram vicem redire cessabunt.

676. *Quid de eleemosynis fixis?* In his dandis et promittendis parochus non sit facilis. Ex una parte enim qui hoc anno sunt vere indigentes, sequentibus annis possunt non esse tales, multaeque exurgere possunt circumstantiae, quae non esse continuandum suadeant vel cogant; et ex alia cessatio subventionis fixae nimiis molestiis et difficultatibus subiici solet.

677. *Quomodo parochus cognoscere poterit quinam sint veri pauperes?* Macies in vultu, squallor in vestibus, miseria in domestica supellectili, impotentia laborandi, numerosa proles, magna infortunia, infirmitas, senectus, viduitas, maxime vero accuratae informationes, veram paupertatem indicabunt; et cavendum etiam ne haec sit voluntaria propter otium et vitia. Loquendo semper de subventionibus momentosis, solis recurrentium narrationibus, imo (si agatur de illis mulieribus, quae, distracto sermone in aliis rebus, statim tranquille loquuntur) ne lacrymis quidem parochus facile credat. Attamen in casu repraesentato urgenti, rei verisimilitudinem consideret, recurrentem examinet, responsionum cohaerentiam notet, et (nisi fictionem detegat) pro ea vice subventionem praebeat; expedire enim potest ut eleemosyna prodigatur, potius quam magnae angustiae non succurratur. Paupertas gradus habet; sed parochus remini-

scatur, extremum gradum solere esse in iis, qui eleemosynam petere suasque angustias aliis patefacere verecundantur.

678. *Subsistente etiam vera et non voluntaria paupertate, debetne distinctio fieri inter pauperes honestos et scandalosos?* Exceptis pauperibus ostiatim mendicantibus (quibus frustulum panis vel eleemosyna tenuissima dari solet) et exceptis quoque casibus extraordinariis (v. g., infirmitatis), parochus abstinebit a subveniendis personis scandalosis (quales maxime esse solent mulieres malam vitam ducentes); huiusmodi enim subventiones ex una parte malas consuetudines abrumpere non solent, et ex alia sunt in causa cur boni pauperes (maxime si ipsis nihil aut multo minus detur) animo deiiciantur, multasque querimonias moveant et dicant melius esse malam vitam ducere. Parochus itaque, ut suae eleemosynae huiusmodi pessimum effectum non producant, saltem de regula ordinaria, bonos praeferre debet malis. Caveat tamen ne personam cum familia confundat; interdum enim in familia pessima aliquis individuus optimus et subventione dignissimus adesse potest. Mulieres quoque ad bonam frugem reversae misericordiam merentur. Ipsae tamen, frequentando ecclesiam atque sacramenta, et conversionem fingendo, decipere solent parochos. Cavendum est itaque; neque verbis sed factis credendum; et, si de conversione nunc ineunda ageretur, proponenda essent media (v. g., confugiendi ad locum tutum, non adeundi loca periculosa, non recipiendi viros in domo propria, laborandi, et actus religiosos exercendi). Si haec media acceptentur libenter; tunc quoque erit casus aliquod subsidium praebendi. Continuatio tamen a mediorum ipsorum executione pendebit.

679. *Personae magis piae et virtuosae ab aliis, quae solum ordinariam vitae honestatem praeseferunt, debentne distingui?* Si agatur de mulieribus devotis, maxime si ecclesiam parochialem frequentent, haec distinctio magnis inconvenientibus, nempe invidiae, persecutionibus, suspectibus et calumniis aditum facile aperiret; unde ad minus valde caute hac in re procedendum esset.

680. *Quomodo eleemosynae fieri debent?* 1. Ex corde; pauperes scilicet libenter videndo, libentissime iis subveniendo, et de levamine eorum miseriis dando vere gaudendo. Quid enim si parochus solum ex respectu humano, et quia necessitate cogitur, aegro animo, et quasi pauperes ne vi-

dere quidem posset, aliquas eleemosynas (forsan mussitando et increpando) faceret? Dices: Pauperes sunt ficti, importuni, ingrati, vitiosi etc. Respondeo. Generatim non est ita. Miseriae verissimae et extremae heu nimis subsistunt et abundant. Si qui importuni sunt, hoc est prae fame et prae filiis, quos sciunt esse domi et famem pati. Adeo autem longe sunt ab ingratitudine, ut benefactores benedicant, eorumque laudibus civitatem repleant. Adde quod eleemosyna, quae pauperi fit, Christo ipsi fit. Adde meritum etc. Attamen 2. Eleemosyna non fiat ultra vires. Quid enim si parochus in hunc finem aere alieno adeo se gravaret, ut tandem aliquando creditores insoluti remanere cogerentur? Ad charitatem exercendam nunquid iustitiam laedere licet? 3. *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua;* scilicet quoad pauperes occultos (it. *vergognosi*) eleemosyna secreto peragi et secreta servari debet. 4. Quoad eleemosynas momentosas regula sit, ut, etiam in casu pauperis notorii, secretum servetur et exigatur; secus enim alii multi eleemosynas similes peterent (et quidem etsi forte vere indigentes non essent); et, dum parochus denegare cogeretur, ex denegationibus odium sequeretur. 5. Quoad mulieres (maxime iuvenes) magna prudentia adhibenda est; puellae, v. g., eleemosynam petenti (si de re frequenti aut de eleemosyna momentosa res esset) dicatur ut mittat matrem (ut alibi admonebam); maxime vero parochus eius domum non adeat et solus cum sola non commoretur etc. 6. Si eleemosyna detur, v. g., ut lectus (ne masculi cum foeminis dormiant) provideatur, tunc non pecunia sed lectus detur (ut pariter alibi dixi). Idem dic de calceis, si v. g., genitores dicant se non posse mittere filios ad doctrinam christianam, quia calceos non habent. 7. Generatim non permittatur ut personae, quae alibi eleemosynam petere possunt, illam in confessionali petant. 8. Ex eleemosyna parochus occasionem arripiat (si opus sit) inculcandi et exigendi, ut filii ad catechismum mittantur, ut filiae custodiantur etc. 9. Si parochus ex aliena commissione aliquam eleemosynam singulis paroeciae suae pauperibus distribuendam haberet, tunc neminem, qui expresse aut verisimiliter illam exoptet (et exclusus querimonias moturus esset), excludere deberet.

681. *Quid si parochus subventionem petitam concedere nequiret?* Non iam petentem dure et aspere a se repellat; bene vero displicentiam ostendat; et (quatenus res ita ferat)

aliquod aliud medium ei suggerat. Vide etiam supra (*n.* 672).

682. *Praeter eleemosynas, potestne parochus aliis modis pauperibus auxilium praebere?* Potest, et subinde debet. Exemplum habes speciatim in commendationibus, curando scilicet v. g., ut miserae puellae aliquam dotem obtineant: ut infirmi in hospitali, et orphani in orphanotrophio recipiantur; ut in quibusdam magnis angustiis, aut in aliquo magno infortunio, eleemosynae ab aliis obtineri possint, de hoc fidem faciendo in scriptis; vel ad publicae beneficentiae congregationem recurrendo etc. Aliquando matrimonium esse posset optimum medium ut aliqua misera puella aut vidua a magnis angustiis eripiatur; sed parochus caveat ne in re huiusmodi (ad modum eorum qui matrimonia conciliant) se immisceat.

683. *Quid si puellae grandiores, eleemosynae quaerendae causa, ad personas periculosas diverterent, vel in gyrum se conferrent? Aut si pauperes puellae sine matre et sine ulla custodia remansissent?* Pro casibus istis maxime necessarium est ut parochus periculum avertere satagat.

684. *Quoad pauperes, estne aliud notandum?* Parochus pauperes aeque ac divites tamquam filios consideret, nec sit acceptator personarum: imo maiores curas pauperibus prodigat; libentius illos alloquatur, et, speciatim in concionibus, adhortetur ut Divinam Providentiam non blasphement, laboribus (non vero peccatis) victum sibi comparent, a vitiis abstineant, et propriam paupertatem brevi tempore duraturam cum Christo paupere, coelestiumque divitiarum intuitu, patienter tolerent. Quoad testimonium paupertatis vide dicta (n. 667).

CAPUT XVI.

NOTANTUR ALIQUA IN PARTICULARI QUOAD DIVITES.

685. *Quomodo se gerere debet parochus circa divites?*

1. In concionibus de magnis periculis spiritualibus, quae in divitiis reperiuntur; de bono exemplo praebendo; de religione et honestate a propriis famulis et subditis exigenda; de commoditate pro actibus religiosis praestandis eis relinquenda; de operibus subministrandis, cum debita et prompta

mercede, operariis; maxime vero de eleemosyna pauperibus (iis speciatim qui illam petere verecundantur) elargienda, sermonem habebit; ita tamen ut eos non arguat neque incuset, quasi coram populo eos tamquam avaros aut iniquos traduceret. In eleemosynis autem praebendis, illis (quantum potest) bonum exemplum praebeat.

II. Cum iisdem (ut alibi dicebam), etsi non nimiam familiaritatem, tamen bonam relationem semper habere procuret. In hunc finem maxime cavebit ne obsequiis deficiat, quae sint de more, eisque valde grata esse solent, cuiusmodi sunt (apud nos in civitatibus) v. g. occasione primi ingressus ad paroeciam et in festis principalibus paroeciae ipsius, eos invitare eisque aliquid gustandum praebere; item eos invisere ante festa natalitia D. N.; item, si aegrotent, mittere quotidie aliquem qui nomine parochi petat quomodo se habeant etc.

CAPUT XVII.

NONNULLA VALDE LAUDABILIA, QUAE A PAROCHIS VERO ZELO PRAEDITIS CUM MAGNO FRUCTU ADHIBERI SOLENT.

686. *Quaenam sunt ista?* Sunt, vel esse possunt, speciatim sequentia:

I. Diebus festis advocare populum non solum mane ad missam parochialem, sed etiam post meridiem ad benedictionem SS.mi Sacramenti; secus enim iuvenes in ludis et genialibus conversationibus totum diem festum insumerent.

II. Ultimis diebus bacchanalium piis functionibus populum detinere.

III. Ruri confessarii extraordinarii commoditatem aliquibus vicibus singulis annis (v. g., occasione maiorum solemnitatum) populo suppeditare; non solum ad procurandam maiorem frequentiam sacramentorum, sed etiam ut sic provideatur iis miseris, qui prae verecundia nunquam se inducunt ut apud parochum aliosque sacerdotes consuetos, a quibus nimis cognoscuntur, peccata magis probrosa confiteantur.

IV. Praebere viris commoditatem confessionem faciendi in

sacristia aliove loco convenienti; speciatim in maioribus solemnitatibus, maxime vero tempore paschali in civitatibus.

V. Frequentiam sacramentorum studiosissime procurare; hoc enim est medium principalissimum sanctificandi paroeciam. Haec frequentia procurari debet non solum quoad foeminas, sed etiam quoad viros, qui quo indigentiores, eo tardiores hac in re esse solent. In hunc finem valde expedit ut festa maiora Dominica praecedenti annuntientur, eaque occasione viri speciatim ad sacramenta recipienda impellantur. Idem dic de monendo populo si intra hebdomadam (speciatim ruri) aliquod officium pro defunctis, vel quomodolibet aliqua commoditas specialis accedendi ad Sacramenta adesset.

VI. In singulis paroeciis quaedam festa solemniori pompa celebrari solent; at vero curandum ut festa huiusmodi in magna non dissipatione sed devotione consistant; ad quod maxime confert si ad communionem generalem populus invitetur.

VII. Nihil dico de missionibus, saltem singulis decenniis, et de exercitiis spiritualibus, saltem singulis trienniis, populo procurandis. Missionarii idonei veroque zelo praediti advocentur, iisque vitia dominantia manifestentur: et tempus opportunum (ut populus concurrere possit) eligatur. Parochus autem fructum missionis custodire atque adaugere satagat.

VIII. Procurare (quantum fieri potest) ut familiae bonae, quae praeclarum bonorum operum exemplum praebeant, a paroecia non discedant; periculum enim est ne, novis familiis advenientibus, non solum bona exempla cessent, sed etiam scandala magnam ruinam inferentia subintrent. Non raro paucarum libellarum subventio satis est ut bona familia non discedat. De huiusmodi familiis parochus se esse valde contentum ostendat, easque (v. g., occasione status animarum) laudet, atque ad prosequendum in bono, toto animo confortet.

IX. Si in paroecia adsint sacerdotes vel clerici, curet parochus ut eos sibi devinciat, et conferentias instituat.

X. Maxime iuvat insuper bibliothecam catholicam (vulgo *circulantem*) instituere; qua boni libri distribuuntur ut legantur et lecti restituantur.

XI. Pietatem fovere, sed veram et solidam.

XII. Comitatus catholicos instituere, v. g., ut bibliotheca

catholica sustineatur, infirmis subventiones praebeantur, SS. Viaticum honorifico comitatu semper condecoretur etc.

XIII. Piam unionem Patrum et Matrumfamilias instituere; quibus convocatis saltem bis vel ter in anno de propriis obligationibus sermo habeatur.

XIV. Specialissimam iuventutis curam habere. De solida et perfecta instructione pueris suppeditanda, et de ratione cum ipsis instituenda ut pateat non solum an didicerint, sed etiam an operibus vitae christianae propriis se assuefecerint; de his, inquam, iam egi supra (n. 147-168). Sed, postquam pueri ad primam communionem fuerint admissi, non sunt deserendi; bene vero curandum ut in aliquo sodalitio tamquam in arca salutis, in bono perseverent et a mundi periculis iugiter praeserventur. Quoad adolescentulos deservire poterit, v. g., sodalitium sub invocatione S. Aloysii; et quoad puellas sodalitium filiarum Mariae, vel SS. Cordis Iesu etc. Attamen sedulo notandum quod sodalitia parum vel nihil proderunt, si in celebranda aliqua annua festivitate solum consistant. Ut vere prosint, oportet ut, ex ipsius sodalitii instituto, singulis mensibus iuvenes ad sacramenta accedant simulque coadunentur, ut sermonem sibi ipsis accomodatum audiant. Dies designatus pro puellis in oppidis et civitatibus poterit esse ferialis; sed adolescentuli solum die festo coadunari poterunt. Quoad istos; si parochus sive per se sive per alium singulis diebus festis, et maxime horis vespertinis (quae solent esse periculosiores) in ludis et exercitiis gymnasticis, non sine brevi sermone nonnullisque precibus et canticis spiritualibus, illos detinere posset; et multo magis si identidem aliquam merendam eis procuraret; hoc esset medium efficacissimum (ut patet ex Oratoriis Salesianis) ut plurimi efficaciter praeserventur. Iuvant etiam praemia, munuscula, deambulationes etc.

XV. Adveniente tempore conscriptionis militaris, si forte iuvenes antequam discedant invisant parochum, ipse sacrum numisma et monita salutaria illis dabit; et praecipue 1. Ut pravos socios (qui in militia adeo abundant et a quibus quam maxime tentabuntur) evitent, et cum bonis (qui erunt quidem pauci sed non deerunt) conversentur; 2. Ut otium declinent; et, quando ab exercitiis militaribus vacant, legant, scribant, obiecta poliant etc.; et hoc modo ab iis, qui pravos sermones facere vellent, se liberent; 3. Ut horis deam-

bulationi destinatis identidem ad aliquam Ecclesiam vel Religiosorum conventum clam se conferant, ibique confessionem peragant. Valde expediret si parochus de hoc puncto tam necessario ad populum sermonem haberet. Heu! quot iuvenes, qui prius boni erant, expleto servitio militari, non solum corruptissimi quoad mores, sed etiam amissa prorsus fide et religione, domum redeunt, et paroeciae magnam ruinam inferunt.

XVI. Quod foeminas (in quibus hodie fere solis, maxime in nostris civitatibus, collocari potest spes habendi auxilium ut Religio penitus non collabatur) multum obtinebit parochus, si sodalitium, ut supra, instituat; sed, ut hoc ipsum sodalitium in flore servetur, et verum, copiosum atque perseverantem fructum facillime producat, valde expediret ut aliquae virgines, singulari Dei amore et salutis animarum zelo flagrantes, iugem et diligentissimam puellarum custodiam habeant. In hunc finem hodie fere ubique ad vitam revocatum est Institutum *Ursolinarum*, praecise sub forma qua olim a S. Angela Merici fundatum fuit (quatenus nempe hae virgines non in monasteriis sed in domo propria vitam ducant), magnasque a Sede Apostolica approbationes et laudes habuit. De hoc Instituto non ita pridem Pius IX (11 Iul. 1861.) in decreto Urbis et Orbis dixit: « Sancta Angela « Merici... Sacrarum Virginum sodalitium sub patrocinio et » nomine S. Ursulae..... instituit, cuius curae demandavit, « ut adolescentulas tam divites quam pauperes fidei rudi« menta doceret, ad recte casteque vivendum informaret, « illisque eas, quae propriae mulierum sunt, exercitationes « traderet. Uberes ex hoc Instituto Angela ad Ecclesiae « bonum et Societatis retulit fructus, eique Deus Omnipo« tens ita gratiae suae dona copiose largitus est, ut ubique « terrarum diffunderetur ». Parochus itaque virginitatis excellentiam populo et maxime puellis ostendat; sic enim certo certius virginalem vitam aliquae electurae erunt. Ipsae quovis terreno affectu solutae, Caelestisque Sponsi dumtaxat amore aestuantes, toto animo non solum in propriis familiis Religionem custodire curabunt, sed etiam in vicinia puellarum curam suscipient. Illas diebus festis a periculis avertent, secumque ducent ad ecclesiam, ad sacramenta, nec non ad honestas recreationes; vigilabunt super iisdem, et, si quae minus bene propendere videantur, erga ipsas solli-

citudinem adaugebunt, nec facile erit quod aliqua se separet atque ad malum declinet. Sic fervor servabitur, perseverantia et magna unio obtinebitur; et parochus singularem pietatem, spectabilemque morum honestatem in sua paroecia florescere conspiciet. Regulae inspici poterunt in libello, me procurante edito, cui titulus *Manuale delle Vergini.*

CAPUT XVIII.

DE PAROCHO QUOAD RELATIONES CUM EPISCOPO.

687. *Quid de relationibus istis?* Parochus relationes habet (et subinde habere debet) cum Episcopo 1. quoad consilia ab eo petenda; 2. quoad dispensationes, facultates vel approbationes ab eo obtinendas; 3. quoad denuntiationes ei deferendas; 4. quoad obedientiam ei praestandam; 5. quoad auctoritatem illius sustinendam et obsequia ei praebenda; 6. quoad iura ei persolvenda.

688. *Quid notandum circa consilia ab Episcopo petenda?*

I. Quum consilia Episcopi sint auctoritativa (non vero mere doctrinalia), ad quietandam conscientiam valent plus quam decisiones cuiuslibet theologi, et (nisi evidentur de errore constet) regulam tutissimam semper suppeditant.

II. Consilium Episcopi, modo ex stricta obligatione et modo ex magna convenientia, exquiri debet in casibus momentosis, si periculum errandi plus vel minus adsit; speciatim si commode exquiri possit, aut alii desint a quibus pro rei gravitate sat tutum consilium exposci valeat.

III. Casus magis practici sunt sequentes: 1. Denegatio sacramentorum (*cf. n.* 192. 432); 2. Denegatio sepulturae ecclesiasticae (*n.* 554); 3. Si parentes singulari casu infantem baptizare nollent (*n.* 179); 4. Si detur casus extraordinarius et difficilis in moribundo propter retractationes etc. (*n.* 232); 5. Si periculum adesset obviam eundi magnis discordiis cum parochis conterminis, vel cum piis confraternitatibus, vel cum potestate civili etc. 6. Si parochus, propter senectutem vel habituales infirmitates, suo muneri non amplius ex toto satisfacere posset; aut si circa proprium vicarium gravia dubia haberet.

689. *Quid notandum circa dispensationes ab Episcopo petendas?*

I. Ubi, non de declarando an talis vel talis lex urgeat nec ne, sed de veri nominis dispensatione concedenda, parochi requirantur; ipsi, exceptis casibus, in quibus ex manifesta consuetudine id possint (v. g., quoad opera servilia in quibusdam locis et circumstantiis) ad Episcopum recurrere debent.

II. Episcopi dispensare possunt non solum in legibus dioecesanis; sed etiam (pro casibus urgentibus, ita ut non adsit modus et tempus recurrendi ad S. Sedem) in legibus pontificiis, saltem de regula ordinaria.

III. Casus practici, in quibus pro dispensatione ad Episcopum recurrere oportet, sunt speciatim sequentes: 1. pro celebrando matrimonio, omissis totaliter vel partialiter proclamationibus (*n.* 339. 340), vel statim post ultimam proclamationem, scilicet eo ipso die (*n.* 481), vel elapso bimestri ab ultima proclamatione (*n.* 348), vel tempore vetito (*n.* 479), vel privatim et sine Missa (*n.* 430), vel occulte prorsus (celebrando scilicet matrimonium conscientiae *n.* 327). 2. Pro obtinendis (sive ab Episcopo sive per Episcopum) dispensationibus ab impedimentis matrimonialibus, sive ante sive post matrimonium, sive ipso actu (dum omnia sunt parata), detectis (*n.* 500. 502. 424); 3. Pro obtinendis dispensationibus a votis S. Sedi non reservatis vel pro foro externo; 4. Pro delatione SS. Viatici cum bireto iuxta dicta (*n.* 267), vel occulte prorsus (*n.* 263); 5. Pro dispensatione ab aliquo ritu, administrando Sacramenta tempore pestis (*n.* 280. 286. 6); 6. Pro administrando Baptismo domi solemniter (*n.* 178), vel pro differenda illius administratione ultra triduum (*n.* 177).

690. *Quales sunt casus magis mentione digni, in quibus ad Episcopum recurrere oportet pro facultate aliqua sive ab ipso sive per ipsum obtinenda?* 1. Pro facultate abessendi a residentia parochiali (*n.* 9); 2. Pro alienatione rerum vel locatione fundorum Ecclesiae; 3. Ad assistendum matrimonio personae, de qua dubitatur an vere parochiana dici possit; vel si contrahens videretur semifatuus; vel si parentes essent inviti; vel si matrimonium per procuratorem aut epistolam aut sub conditione (*n.* 430) aut quin actus civilis perfici velit (*n.* 314) contrahendum foret; 4. Pro faciendis exorcismis solemniter; 5. Pro conferendo Baptismo infideli adulto (*n.* 183); 6. Pro permittenda laudatione funebri in coemeterio personae saeculari (*n.* 577).

691. *Quales sunt casus practici, in quibus oportet re-*

currere ad Episcopum pro obtinenda aliqua approbatione? Sunt speciatim pro obtinenda approbatione vicarii, vel concionatorum quadragesimae, adventus, missionis etc.

692. *Quid de denuntiationibus Episcopo faciendis?* Casum habes 1. Si factis publicationibus matrimonii, impedimentum aliquod deferretur (*n.* 349); 2. Si parochus contra clericum aliquid grave subsistere detegeret (*n.* 309); 3. Si contra sacros canones in aliis ecclesiis tempore catechismi populus campanae sonitu convocaretur; 4. Si de novis miraculis, novisve revelationibus in paroecia obventis notitia reciperetur.

693. *Quid si parochus esset etiam vicarius foraneus?* Tunc denuntiare teneretur Episcopo 1. Si quis parochorum sui vicariatus diem supremum obierit, et haec denuntiatio nulla interiecta mora fieri debet. 2. Si (quod absit) in clero eius vigilantiae commisso scandalum vel gravis inordinatio accideret.

694. *Quid de obedientia Episcopo praestanda?* Si non de simplici consilio vel exhortatione, sed certe de vera lege vel praecepto res sit, Episcopo obediendum est sine dubio. Caeterum simplicibus quoque Episcopi consiliis obsequium magnum praestari debet; unde vulgo dicitur quod consilia superiorum habenda sunt tamquam praecepta. Adde quod saepe consilium Episcopi alicuius legis sive Dei sive Ecclesiae declaratio est.

695. *Quid si lex facta quidem fuisset, sed non observaretur?* Si Episcopus reclamet; aut si inobservantia restringatur ad paucos, et sic scandalum ingerat; tunc obediendum erit. Si vero etiam a parte meliore cleri lex non observaretur, et inobservantia scandalum amplius non praeberet, atque Episcopus videret et taceret; tunc quod lex ipsa per consuetudinem contrariam vere cessaverit, credendum esset. Notandum quod consuetudo contra legem, stante superioris videntis et tacentis conniventia, brevi tempore efformari potest.

696. *Quid si lex videretur irrationabilis et proinde invalida? Et quid in eodem casu de praecepto privato?*

Quoad legem, practice difficile admodum est quod ex hoc solo capite subditi ab illius observantia eximantur. Oporteret enim ut ex una parte dubium esset grave, prudens et maturum, sine periculo hallucinationis, atque adeo esset etiam apud sacerdotes magis doctos et exemplares; et ex alia lex

naturalis (propter turbationes et scandalum) non exigeret, ut lex positiva (quamvis per se invalida foret), ad maiora mala evitanda, observaretur. Practice itaque lex erit observanda, donec consuetudine (ut supra) aut alio modo legitimo non abrogetur. Quoad praeceptum autem quod omnino irrationabile vel exorbitans videretur, Zitelli (Apparatus I. VI. I. § 2) dicit : « Episcopus nequit Clericis imponere onera « in iure non expressa, eaque insueta. S. C. C. *in Auxim.* « 26 Nov. 1701 et 19 Aug. 1702 ». Cf. Casus Consc. (*p.* 26).

697. *Quid si Episcopus praeciperet executionem legis pontificiae; sed lex ista videretur aliter interpretanda?* Interpretationi practicae ab Episcopo imperatae standum esset, donec S. Sedes contrarium non decerneret.

698. *Quid de sustinenda auctoritate Episcopi?* Censurare actiones sive privatas sive publicas Episcopi, ut plurimum, iniustum et temerarium est; subditi enim difficile cognoscere possunt motiva, quae ad talem vel talem determinationem superiorem impulerint. Quamvis autem superior vere et certe errasset vel utcumque male procul dubio se gessisset, recolendum esset non solum quod non reperitur homo sine defectu (et proinde patientia et charitas adhiberi debet); sed etiam quod bonum publicum exigit ut existimatio et auctoritas Episcopi (modo tacendo, modo excusando etc.) quantum fieri potest sarta tectaque servetur, et sustineatur. Neque silentio praetereundum est monitum gravissimum SS.mi D. N. Leonis XIII dicentis : « Ut summum, in gravi aliqua conquerendi « materia (contra Episcopum) concessum est rem totam ad « Pontificem Romanum deferre; id tamen caute moderateque; « quemadmodum studium suadet communis boni, non clamitando aut obiurgando, quibus modis dissidia verius offensionesque gignuntur, aut certe augentur ». *Epistola ad Archiep. Turonens.* 17 *Dec.* 1888.

699. *Quid de iuribus Episcopo persolvendis?*

I. Alicubi quaedam pensio Episcopo solvitur, sive vi iuris communis, quo casu cathedraticum vel synodalicum vel pensio paschalis vocatur; sive vi legis dioecesanae, quo casu subsidium charitativum, vel quarta decimatio, vel quarta mortuaria, vel quarta episcopalis appellatur. In his omnibus, dicit Vecchiotti (*I.* § 65), consuetudo cuiusque Dioecesis retinenda est.

II. Alicubi Episcopus exigit aliquid pro Chrismate et SS.

Oleis, scilicet pro expensis necessariis in materia comparanda et ministris retribuendis. Taxa ista est contra SS. Canones; sed, si ab immemorabili semper exacta fuerit, et valde modica sit, tolerari potest. S. C. C. 20 *Dec.* 1879 (*Acta XIII. pag.* 180 - 184).

III. Occasione S. Visitationis Episcopi ius habent ad procurationem; qua de re Tridentinum (XIV. III) dicit: « Caveant ne inutilibus sumptibus cuiquam graves onerosive « sint, neve ipsi, aut quisquam suorum, quidquam procurationis causa pro visitatione.... nec pecuniam, nec munus, quodcumque sit, etiam qualitercumque offeratur, « accipiant; non obstante quacumque consuetudine etiam « immemorabili; exceptis tamen victualibus, quae sibi ac « suis frugaliter moderateque, pro temporis tantum necessitate et non ultra, erunt ministranda.... Quod si quisquam « (quod absit) aliquid amplius in supradictis casibus omnibus accipere praesumpserit; is, praeter dupli restitutionem « intra mensem faciendam, aliis etiam poenis... absque ulla « spe veniae, mulctetur ».

700. *In procuratione praedicta comprehendunturne vecturae?* Si standum sit decisionibus, quae a S. Sede hucusque prodierunt, responderi debet negative. Teste Vecchiotti (*I.* § 64), S. C. C. (25 *Febr.* 1826) decrevit quod itineris et equorum seu vecturarum expensae nunquam Episcopo visitanti debentur. Vide etiam Lucidi (*I.* I. 51) et Ferraris (*v.* Episcopus *Cap. VI. n.* 115).

701. *Procuratio debeturne Episcopo etiam in civitate episcopali et suburbiis?* Negative. Ita S. C. C. pluries. Cf. Vecchiotti (*l. c.*).

702. *Quid si consuetudines essent in contrarium?* Apud Acta S. Sedis (*XV.* 85) legitur: « Nihil esse accipiendum, « praeter victualia, sacrae visitationis causa, ita rigorose « praeceptum fuisse, ut minime proficiat contraria consuetudo, etiam immemorabilis ». Quum quidam Coeremoniarius ex antiqua consuetudine recipere soleret duodecim libellas a Rectoribus Ecclesiarum, S. C. C. interrogata an talem retributionem percipere valeret, (17 *Dec.* 1881) respondit: *Negative; nisi operam suam praebeat a Rectoribus Ecclesiae specialiter invitatus.* Apud Acta (*l. c.*).

CAPUT XIX.

DE PAROCHIALIBUS LIBRIS, REGESTIS, DOCUMENTIS, INSTRUMENTIS, ETC. ET DE ARCHIVIO

703. *Quinam sunt libri parochiales?* Sunt 1. Liber baptismorum, si paroecia sacrum fontem habeat; 2. Liber confirmatorum; 3. Liber matrimoniorum; 4. Liber defunctorum; 5. Liber status animarum.

704. *Quaenam sunt alia regesta, documenta, instrumenta etc.?* 1. Inventarium rerum Ecclesiae, scilicet bonorum immobilium, mobilium, iurium etc. 2. Elencus onerum quibus Ecclesia gravatur; 3. Documenta et instrumenta, quae ad praedicta bona et onera spectant. 4. Regesta pro uniuscuiusque oneris (scilicet Missarum pro populo, pro hoc vel illo legato pio etc.), satisfactione a parocho exequenda. 5. Regesta pro oneribus v. g. decimarum, censuum etc. satisfaciendis ab aliis. 6. Regesta pro piis confraternitatibus, si a parocho regantur et administrentur. 7. Theca (*busta*) continens chartas ad Vicariatum spectantes, si parochus sit etiam vicarius foraneus. 8. Theca pro SS. Reliquiarum et Indulgentiarum testimonialibus. 9. Theca miscellanea pro epistolis Episcopi, vel quibuslibet aliis memoriis vel documentis (etiam Gubernii), quae ad praedicta quidem non pertineant, sed necessario vel utiliter servanda sint.

705. *Quid notandum circa libros parochiales?* 1. Quae scribi debent, in iisdem (non vero in foliis volantibus), et quidem statim, scribantur. 2. Non solum praesentes, sed etiam antiqui, conserventur. 3. Quoad baptismata, exigitur etiam liber notitiarum secretarum (iuxta dicta *n.* 185).

706. *Quid notandum circa archivium parochiale?* Non tantum ut libri ecclesiae statim inveniri possint, quantum ad evitandum periculum, ne post parochi mortem ab haeredibus sumantur, oportet ut in singulis paroeciis locus pro iisdem reservatus adsit, qui pro archivio primo intuitu cognoscatur, et verbum *Archivium* in fronte habeat. In illo autem libri, instrumenta, regesta etc. supradicta, reponantur, et sub clave custodiantur. Si aliquid ab archivio extrahi atque ad tempus alibi remanere debeat; tunc eius loco me-

moria ponatur. Alia vero, quae ad parochum spectent atque ad haeredes transire debeant, non in archivio sed alibi teneantur.

CAPUT XX.

DE PAROCHO QUATENUS EST CUSTOS ATQUE ADMINISTRATOR RERUM ECCLESIAE ET BENEFICIATUS.

707. *Quomodo, cur, et sub qua culpa tenetur parochus res ecclesiae custodire?* Debet eas custodire diligenter, quia (ut ait Trid. XXV. II) *Dei sunt*, et summopere oportet ut sarta tectaque serventur, ut Dei cultui et pauperum levamini prospici possit. Negligentia gravis, ex qua grave detrimentum vel periculum suboriturum esset, peccati mortalis reatum includeret sine dubio.

708. *Explica in particulari ad quid teneatur parochus ut custos rerum Ecclesiae?* Tenetur 1. ad inventarium; 2. ad conservationem; 3. ad defensionem; 4. ad manutentionem; 5. ad procurandam fructificationem.

709. *Quid de inventario?* Parochus, dum primitus ecclesiae suae possessionem ceperit, cognoscere debet quomodo res se habeant; nempe quaenam capitalia et iura; quid in bono statu et in tuto, quid vero in malo statu et in periculo sit; et quanti sint (in media) redditus annui. Deinde quaenam sint onera, et expensae necessariae. Sic inventarium conficiet in duplici exemplari, quorum unum apud se retinere, et aliud in Cancellaria Episcopali deponere debebit. Mutationes autem, quae in posterum locum habebunt, in ipso sine mora adnotanda erunt.

710. *Quid de conservatione?* Imprimis vigilandum erit ut conserventur capitalia. Vigilet praecipue parochus ut suo tempore hypothecae renoventur; et ne capitalia in manibus non tutis, aut futuris periculis exposita sive apud se ipsum sive apud alios, relinquantur. Non permittat ut servitutes efformentur. Curet deinde ut iura omnia conserventur. Hinc, v. g., parochus *iura stolae* exigere debet; secus enim successoribus praeiudicium inferret. Attamen vide dicta (n. 556).

711. *Quid de defensione?* Parochus iura Ecclesiae inique oppugnata aut non satisfacta, etiam ope tribunalium (attamen solum in casu extremo et pro re vere momentosa; non

vero si solum de aliquo iure stolae pro casu extraordinario ageretur) sustinere, defendere et exigere debet. Ex proprio litis expensas sustinere teneretur, etsi sine sua culpa lis necessaria evasisset. Si tamen expensae modicae non forent, et de iuribus non propriis praecise sed beneficii ageretur; tunc (si ex beneficio ipso superflua sufficientia non remanerent) aliquas reductiones, aut facultatem aliquid alienandi, vel debitum beneficii ipsius nomine contrahendi, implorare posset. *Cf. Lugo* (*De Iust. IV.* III. 51).

712. *Quid de manutentione?* Si fundos rusticos aut fabricas sub sua administratione habeat, reparationes necessarias (quoad arbores, vites, muros, trabes etc.), ut in bono statu serventur, procurare; et, quod reapse et bene factae sint, certum se reddere debet. Quoad expensas, heic quoque valent dicta n. praec.; beneficiatus quippe (tamquam usufructuarius) ad modicas dumtaxat reparationes tenetur; non vero ad immodicas et extraordinarias, nisi ex propria culpa tales evaserint aut nisi superflua ex beneficio habeat; secus enim, quomodo sive ex arborum caesione, sive ex aliis bonis ecclesiasticis provideri possit, Episcopus (cavendo etiam ne quid obstet a parte Gubernii) consulendus esset.

713. *Quid de fructificatione?* Parochus pecuniam ecclesiae otiosam non retinebit; sed tam ex ista quam ex aliis fundis fructiferis curabit ut meliori modo possibili fructus honeste percipiantur; idque non solum si fructus ad hoc vel illud pium opus adimplendum taxative designati fuissent, sed etiam si modo consueto ad parochum spectent; quo abundantiores enim erunt fructus, eo copiosius poterit parochus pauperibus (quorum patrimonium administrat) subvenire, et cultus divini splendori consulere. Adde quod (loquendo de fructificatione terrae) agitur de re ad publicam utilitatem spectante; neque scandalo caret illa plurium beneficiatorum agendi ratio, qui ex incuria vel avaritia fundos beneficii in ruinam ire sinunt, vel in statu adeo misero servant, ut iam fructus fere nullos producant.

714. *Quid de contractibus circa res Ecclesiae?* De hoc sermo habebitur infra, ubi de iuribus parochi.

715. *Quid de oneribus adimplendis?*

I. Onera ista alia sunt fixa, et alia adventitia. Fixa sunt quae parochus sive ex bonis parochialibus, vel utcumque a se administratis, sive ex iuribus ab aliis Ecclesiae solvendis

adimplere debet; et consistere possunt in pensionibus, dotibus, eleemosynis, missis, anniversariis etc. Adventitia autem sunt, v. g., onera missarum quae sive ex eleemosynis recollectis pro animabus purgantibus, sive pro funeribus, sive qualibet alia de causa, celebrari debeant.

II. Non semper sufficit si parochus faciat sicut antecessor facere solebat; forte enim consideratum non fuit, v. g., quod reductiones erant temporaneae et tempus iam praeteriit (An autem in re huiusmodi dari possit praescriptio legitima, vide S. Lig. VI. 325). Parochus itaque omnia et singula onera fixa bene cognoscere procurabit. Hinc pro unoquoque onere librum habeat, in quo sequentia describantur: 1. brevis oneris ipsius historia cum praecisa indicatione fundationis; 2. praesens debitor (quatenus opus sit); 3. summae de vice in vicem singulis annis perceptae; 4. erogationes annuae; 5. reductiones et rescripta, si quae locum habuerint; 6. quidquid demum necessarium videatur, ut Episcopus (cuius revisioni omnia subiici debent) intelligat quomodo res se habeant.

III. Onera adimpleri debent prout iacent, neque posticipari, et (si de Missis singulis annis celebrandis agatur, vel si utcumque ex anticipatione damnum aliquod successoribus vel aliis obvenire possit) nequidem anticipari valent. Onera adimplenda sunt diligenter et cum circumstantiis a fundatore requisitis vel a legitimo superiore determinatis. Si impedimentum aliquod obstaret, res ad Episcopum deferri deberet.

IV. Onera adventitia in apposito libro notanda sunt, cum indicatione eleemosynae et circumstantiarum, quae forte ab offerente requisitae fuerint. Adnotatio fieri debet statim. Onera autem, quibus intra modicum tempus et iuxta intentionem offerentium satisfieri nequit, in conscientia acceptari non possunt. Vide Bened. XIV. (*De Syn. XIII. ult.* 10).

716. *Quid si redditus ad onera Missarum adimplenda designati deficerent in toto vel in parte?* Si deficerent in toto sine culpa parochi; tunc pro tempore talis deficentiae adimplementum (privata quoque auctoritate) supprimi posset. S. C. C. (*apud Monitore III.* I. 184). Si vero deficerent solum in parte; tunc, nisi aliquando deficiant et aliquando superabundent (*Praxis Ed. I. pag.* 363), reductio a S. Sede obtineri poterit. Aliqui dicunt, privata quoque auctoritate adimplementi imminutionem fieri posse; sed, saltem loquendo

de imminutione stabili et de iure positivo, haec doctrina admitti nequit; Ecclesia enim, ad praecavendum periculum hallucinationis et abusuum, omnino exigit ut (quamvis de re manifesta ageretur) reductio petatur. Cf. S. Lig. (*VI.* 331. *d.* 2) et Tamburini (*De Sacr. Missae III.* I. § 2. *n.* 2. et § 3. *n.* 90).

717. *Quibus de causis Missarum reductiones a S. Sede obtineri solent?* Causae istae sunt 1. paucitas sacerdotum; 2. stipendii tenuitas vel augmentum stipendii currentis; 3. extenuatio reddituum; v. g. propter tributa valde aucta etc. 4. maiores expensae necessariae ad victum; 5. si urgeret necessitas pro fabricis; 6. specialis paupertas beneficiati etc. S. Lig. (*VI.* 331) 7. interdum maiores labores, eo quod, deficientibus sacerdotibus, auxilium non habeatur; vel maiores expensae pro vicariis et coadiutoribus; vel maior necessitas eleemosynas pauperibus elargiendi etc.

718. *Quid si prius alia reductio obtenta fuisset?* In supplici libello, id exprimi deberet. Scavini (*III.* 264).

719. *Quid si parochus, facultate minime petita, oneris alicuius adimplementum omisisset?* Supposita causa sufficienti seu magna difficultate debito satisfaciendi, sanatoria vel compositio a S. Sede impetrari poterit. Pro foro externo (ope Curiae Episcopalis) a Rev.ma fabrica S. Petri, et pro foro conscientiae a S. Poenitentiaria (per confessarium, tacito nomine poenitentis) obtineri poterit. Si qui gratiam petit esset recidivus (aliam scilicet sanatoriam obtinuisset); maxime vero si ex malitiosa intentione veniam obtinendi, missarum celebrationem praetermisisset; tunc id exprimere deberet; secus enim gratia invalida foret. Inter causas rationabiles ad sanatoriam obtinendam praecipua est paupertas sacerdotis, quae potest esse *relativa*, quatenus scilicet, etsi sacerdos otiose non vivat sed laboribus sibi convenientibus incumbat, non plus habeat quam necessarium ut iuxta decentiam sui status vivere possit. Cf. Scavini (*III.* 264) et Bened. XIV (*De Syn. XIII. c. ult. n.* 15).

720. *Quid si, sanatoriâ vel missarum reductione iam obtentâ, cessaret causa propter quam obtenta fuit; sacerdos scilicet dives evaderet, vel redditus augerentur aut recuperarentur?* Sanatoriam valere in perpetuum et nunquam vim suam amittere passim dicunt (*Cf. Monitore III.* I. *pag.* 185). De reductione, teste Scavini (*III.* 263. *q.* 1),

Theologi non conveniunt. Ego sic dicerem: Gratia (scilicet sive reductio sive sanatoria) vim suam amitteret 1. si sub conditione concessa fuisset; 2. si redditus recuperati solo titulo Missarum celebrandarum (vel simili) darentur. In aliis casibus, non obstante cessatione causae, gratia perdurare videtur; quando enim S. Sedes vult ut reductio valeat solum causa durante, id exprimere solet; et aliunde (quum Ecclesia aliter iam suppleat) expedire videtur, ut, ad evitandos scrupulos, confusiones et lites, res istae stabiles sint, iuxta regulam iuris LXXIII: « Factum legitime retractari non « debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuerit in« choari ».

721. *Quid si parochus dotes vel eleemosynas distribuere deberet ex legato pio eius administrationi commisso?* Distributio fieri debet iuxta sensum in testamento expressum, nempe iuxta id quod testator in mente habebat; quod eruitur a sensu naturali et obvio verborum, nisi ex circumstantiis argui debeat quod in sensu plus vel minus alieno a naturali locutus fuerit. Si autem tali modo legatum adimpleri nequiret; tunc ad Episcopum vel ad S. Sedem recurrere oporteret. Episcopus, iuxta S. Lig. (*III.* 931. *q.* 2), non equidem semper sed aliquando ad commutationes procedere potest; si nempe clare pateat quod testator ipse talem vel talem commutationem approbaret; ita ut, si viveret, nunc sic disponeret.

722. *Quid de eleemosynis ex legato dandis pauperibus?* Bonacina dicit (*III.* XVII. 8. § 4. *n.* 2): « Testatoris voluntas « adimpleri videtur, quibuscumque pauperibus (eleemosyna) « tradatur..., etiamsi extent alii maiori paupertate laboran« tes ». Cf. Praxis (*Ed. 1. pag.* 381).

723. *A dotibus, quae puellis honestis dandae sunt, debetne excludi puella, quae notorie quidem sed semel lapsa fuerit?* Sanchez (*VII.* XCI. 31-36) dicit: « Legatum minime « perdi, admissa una vel altera fornicatione; sed quando « foemina ita passim sui corporis copiam facit, ut merito « dici possit inhoneste vivens.... unde in proverbium abiit: « *Una hyrundo non facit ver*... Deducitur quid sentiendum « sit de legato annuo relicto, ut quotannis distribuatur ad « collocandas in matrimonium foeminas honestas... Existimo « posse distribui foeminae quae semel vel iterum fornica« tionem admisit ».

724. *A dotibus, quae dandae sint virginibus, debetne*

excludi puella clam corrupta? Negative; bene vero si notorie virginitatem amisisset. Cf. Praxis (*Ed. I. pag.* 379).

725. *Verbum puella* (*it.* zitella) *quid significat?* Significat foeminam quae saltem duodecimum annum compleverit, et nunquam nupserit; viduae enim non dicuntur puellae.

726. *Dotes dandae puellis nupturis possuntne dari puellis religionem ingressuris?* Negative. S. Lig. (*III.* 930).

727. *Dotes dandae puellis monacandis, possuntne dari puellae, quae vota perpetua quidem sed simplicia emittat in congregatione ab Ecclesia approbata?* Affirmative; dummodo testator contrarium clare non statuerit. Cf. Lucidi (*II. pag.* 309).

728. *Dotes relictae puellis nupturis possuntne dari viduis iterum nupturis; et legatum relictum orphanis potestne dari filiis qui habeant parentes inutiles?* Negative. Posset tamen Episcopus talem commutationem concedere, si forte puellae et orphani veri nominis tunc deessent.

729. *Quid de parocho quoad fructus praebendae parochialis?* Si, ultra expensas necessarias pro onerum satisfactione et pro honesta et decenti sua sustentatione, superflua adessent; tunc illa in usus pios erogare stricte teneretur. Sed de hoc sermo ex professo redibit infra, ubi de iuribus parochi.

730. *Quid notandum circa officium divinum in festo Titularis?*

Parochus celebrare debet festum Titularis ritu duplici 1. cl. Fit de Titulari, nisi occurrat 1° Cum alio dupl. 1. cl. digniori (quale esset etiam Festum Nativ. S. Io. Baptistae et Ss. Ap. Petri et Pauli); 2° Cum Dom. I. cl.; 3° Cum vig. Nativ. D. N. I. C. et Pent.; die Circumcis.; die oct. Epiph.; fer. 4. cin.; tota hebdom. mai.; infr. oct. Pasch. et Pent.; in Ascens. D.; in fest. Corp. Christi; in Assumpt. B. V.; et solemn. omnium Sanctor. In tali occursu transfertur ad primam diem non impeditam iuxta regulas translationis. Si non adsit offic. propr., fit de commun.; lectiones, utrum ex 1., an vero ex 2. loc. sumi debeant, dignoscitur ex evangelio vel oratione; sin minus, prout melius videbitur. In Missa dicitur Cr.

Post Festum celebratur octava; quae tamen non habet locum a fer. 1. cin. usque ad Dom. in Albis; a vig. Pent. usq. ad fest. SS.mae Trinitatis; et a die 17 decemb. usq. ad

Epiphan. inclusive. Infra oct. fit de festis duplicibus et semiduplicibus occurrentibus cum commemoratione octavae. Si vero occurrant dies neque dictis festis neque dominicâ impediti, tunc fit de oct. ritu semiduplici. Lect. 1. noct. script. curr.; lect. 2. et 3. noct. de communi (quae ex 1. et 2. loc. alternandae sunt, si pluries de octava fiat). Missa sicut in die Festi cum 2. et 3. orat.

Dies octava celebratur ritu dupl. min. Si eo die occurrat dup. 1. vel 2. cl., tunc de die octavae fit commemoratio dumtaxat in vesp., laud., et miss. etiam solemni. Si tale dupl. classicum non occurrat, tunc fit de die octava; et omnia sicut in die Festi, exceptis lection. quae in 1. noct. erunt script. curr. et in aliis de communi cum commemoratione Sancti occurrentis in I. et II. vesp. in laud. et miss.

Si festum Titularis aut eius octava deiecerint a propria sede alia festa in kalendario indicata, ut supra diximus, tunc ista transferri debent ad primam feriam, nisi sint duplicia minora vel semiduplicia, quia hoc in casu simplificanda sunt eo die quo cadunt, iuxta novas rubricas a SS. D.no Nostro Leone XIII promulgatas.

CAPUT XXI.

DE PAROCHO QUOAD OFFICIUM RECTORIS ECCLESIAE.

731. *Ex hoc capite parochi ad quid tenentur?* Praeter supra dicta (*n.* 715 *et* 560) circa onerum adimplementum, et devotionem in sacris functionibus procurandam, tenentur speciatim ad sequentia:

I. Curent ecclesiae apparatuum, et totius sacrae supellectilis decentiam, munditiem et nitorem; item renovationem SS.mi Sacramenti et aquae lustralis. Provideant ut lampas ante ipsum SS.mum Sacramentum nocte et die semper ardeat; et clavis tabernaculi in tuto custodiatur. Vigilent ut vinum pro Missis non sit aqua mixtum vel adulteratum. Non permittant ut vota cerea vel argentea pro gratia obtenta partes minus pudicas repraesentent (*S. R. C.* 19 *Maii* 1881). Animadvertant ne petra sacra alicuius altaris (v. g., per fractionem), vel calices (propter deauritionis amissionem vel foramen), vel sacra indumenta (per amissionem propriae formae) dissacrata evaserint.

II. Curent ut rubricae observentur, et speciatim 1. Ut tabernaculum SS.mi Sacramenti conopaeum habeat; 2. Ut corporalia, pallae, tobaleae altaris, amictus, albae, cingula, manipuli, stolae et casulae (si de novo conficiantur), nisi prius rite benedicta fuerint, non adhibeantur; neque (antequam manu clerici in sacris fuerint abluta) purgatricibus tradantur; neque demum, si pro ecclesia inutilia evaserint, ad usus profanos adhibeantur. 3. Ut clerici in minoribus subdiaconi vices non gerant, seclusa vera necessitate; nec sufficit si inserviant sine manipulo. (*Decr.* 3126. 3860).

III. Horis fixis, populo commodis et sub quovis respectu convenientibus (quamvis sibi incommodis) Missas ordinent, aliasque sacras functiones peragant. Dixi *sub quovis respectu convenientibus*; cavendum enim est ne inconsulta novitate aliarum ecclesiarum functiones turbentur.

IV. Non permittant ut advenae et prorsus incogniti debitisque destituti litteris testimonialibus Missam celebrent, etiamsi circa hoc nihil peculialiter proprius statuerit Episcopus; generalis enim Ecclesiae disciplina id vetat. Berengo (*n.* 156).

V. Caveant (quantum fieri poterit) ne tales confessarios aut praedicatores acceptent, qui perperam vel sine fructu proprio muneri functuri sint, quamvis Episcopus adhuc illos non suspenderit. Idem dic de sacerdotibus nimis festinanter et irreverenter cum populi scandalo Missam celebrantibus. Intellige si modo stabili acceptari debeant. Si autem sic iam fuissent acceptati, tunc aut eorum emendationem procurent, aut (nisi maiora mala pertimescant) illos arceant, vel saltem Episcopo denuntient.

VI. Circa laicos sacristiae inservientes vigilent, ut sacerdotibus et rebus sacris debitam reverentiam praestent, neque sacerdotum defectus propalent. Maxime vero vigilent ne pueri sacristiae addicti in vicinis cubiculis aliisque locis solitariis turpia committant.

VII. Curent ut omnia, maxime vero picturae antiquae et aliae res pretiosae, nullum detrimentum patiantur et bene conserventur. Caveant quam maxime ne, ex intentione eas restaurandi vel ad meliorem formam reducendi, illarum valorem atque pretiositatem ad nihilum redigant.

VIII. Sedulam operam navent, ut omnia in tuto sint. Provideant speciatim ne tempore nocturno quisquam in Ecclesia

aut turri campanaria absconditus remanere possit. Vasa sacra atque alias res magni momenti sub clavibus retineant, clavesque apud semetipsos servent.

IX. Aeris quoque salubritatem in Ecclesia a se curandam esse censeant; et proinde identidem (maxime vero postquam magnus populi concursus adfuit) efficiant, ut omnia aperiantur, et sic aer renovetur.

X. Devotiones antiquas non destruant, sed illas foveant atque ut magis magisque adaugeantur, satagant.

XI. Laudandus qui alias quoque devotiones ab Ecclesia approbatas (annuente Episcopo) introducit. Attamen 1. Cavendum ne ad nova festa novasve functiones introducendas eleemosynarum collectiones nimis multiplicentur; hodie enim christifideles hoc in puncto nimia molestia passim afficiuntur, et quasi scandalum efformatur. 2. Eleemosynae collectae, ad finem propter quem datae fuerunt, usque ad assem scrupulose erogentur. 3. Non facile festum introducant, si iam aliud eiusdem tituli in alia eiusdem loci ecclesia (populo valde participante) celebretur. 4. Cavendum denique (ruri, aut in parvis oppidis) ne diebus ferialibus nimiae functiones peragantur. Semper enim in eo esse ut campanae pulsentur, populusque advocetur, potius quam in aedificationem, in destructionem redundare potest; facile enim accidit quod foeminae plus aequo accurrant, et sic propriis muneribus deficiant, virosque ad iracundiam provocent; unde tandem parochus minus existimetur; et tamquam imprudens et nimis exigens traducatur; ut dicit etiam S. De-Rossi.

XII. Quoad functiones ante ortum et post occasum solis peragendas, scripsit Berengo (*n.* 182): « Hac in re attenda est consuetudo et indoles populi; nam in plurimis « locis id solum custoditur ut sacra non protrahantur ad « multam noctem ». Scavini (*I.* 663) dicit: « Hodie fere « ubique ruricolae in pagis, operarii in civitate ad exercitia « spiritualia, ad novendialia, praedicationem etc. in feriis « nonnisi sub noctem convenire possunt ». Episcopi Neapolitani in Epistola 26 Apr. 1861 (*Apud Berengo l. c.*) scripserunt: « Cultus catholicus necessario requirit, ut Ecclesiae « accessibiles sint fidelibus ante ortum et post occasum solis; « et praeceptum de habendis sacris conventibus ab albescente « ad vesperascentem diem quatuor quintas partes catholico- « rum impediret a participatione functionum catholici cul-

« tus ». Attamen, quando populo sub noctem in Ecclesia aditus relinquitur, oportet omnino ut Ecclesia ipsa quaquaversus ita illuminetur, ut turpium actionum periculo aditus praecludatur.

XIII. Solemnitates cum pompa extraordinaria (nisi sint nimis frequentes) omnino approbari debent; quamvis enim malis non careant, tamen ad catholicum cultum sustinendum et augendum quam maxime deserviunt, atque ab Ecclesia approbantur. Curandum tamen ut (prouti poterit) musica theatralis et profana arceatur; brachii saecularis auxilio sapientique rerum omnium dispositione inordinationes praepediantur; et demum ne ultra vires expensae fiant, unde Ecclesia aere alieno nimis gravetur. Dicerem etiam, solemnitates non facile a solito die ad alium esse transferendas, et omnino non esse tolerandum ut dies, in qua huiusmodi translatio fiat, alicuius Sacri Mysterii aut festiva de praecepto alterius Sancti sit.

XIV. Parochi, si forte aliquam piam confraternitatem in propria ecclesia habeant, magno affectu illam foveant; hae enim confraternitates (*ut aït Berengo n.* 187) sunt veluti totidem fidei publica testimonia, et mirum in modum deserviunt, ut hi qui ipsis adscribuntur, dum propriam protestantur fidem, pietatem simul foveant, morum honestatem sectentur, et ad eas alios etiam proprio exemplo alliciant. Praeterea, parochis praesertim, magno adiumento sunt; in hodiernis enim ecclesiarum angustiis (praeter multas in suffragiis erogationes) ad externi cultus splendorem per propriarum solemnitatum celebrationem (sine ullis parochi expensis) valde conferunt. Parochi itaque cum ipsis comiter omnino se gerant; et, nisi agatur de rebus prorsus non tolerabilibus (ut puta, si parochiales functiones omnino impedire vellent), multa dissimulent: compatiantur horum laicorum non infrequenti ignorantiae, si quid incaute per imprudentem zelum commiserint, nec contra eos nimis arroganter insurgant; sed placide, benevole, paterne (et quidem solum quatenus speretur fructus) ipsorum defectus notent, et hoc modo facillime vitabunt ne error renovetur. Parochi denique blando modo procurent, ne huiusmodi sodalitia de externo dumtaxat ecclesiae apparatu et clamosis festis cogitent; sed iis quoque, v. g., orationis, frequentiae Sacramen-

torum, auditionis verbi Dei etc. exercitiis incumbant, quae animos ad verae pietatis sensus conducere valent.

XV. Si parochus ab aedituis (*dai fabricieri*) dependeat, curet ut viri probi, atque Ecclesiae sibique benevoli eligantur; et in hunc finem suo iure praesentationis (quatenus illud habeat) utatur. Insuper inventarium accurate conficiat, atque aedituis ipsis (et speciatim thesaurario) invigilet prudenter. Attamen cum ipsis concordiam (nisi de rebus omnino intolerandis ageretur) servare procuret.

CAPUT XXII.

DE PAROCHO QUOAD RELATIONES CUM ALIIS PAROCHIS ET SACERDOTIBUS SUAE CONGREGATIONIS SEU PLEBANATUS.

732. *Hac in re quid potissimum notandum?* Servanda est concordia. Defectus concordiae inter sacerdotes valde notatur a saecularibus et speciale scandalum producit. Adde necessitatem mutui auxilii pro festis et functionibus extraordinariis, quod propter discordias valde imminui solet.

733. *Quomodo servabitur concordia?* 1. Cavendum ab invidia, et ne propter festa aliasque sacras functiones (populi concursum sibi invicem auferendo) contentiones exurgant. 2. Cavendum solertissime a critica, a qualibet murmuratione et litigiis. 3. Adhibenda est patientia. Alienos defectus, imo et offensas receptas, dissimulare patienterque tolerare oportet. 4. Praestandum est servitium. Occasione festorum, officiorum etc. unusquisque requisitus, et prout de more, propriam operam praestet. Intellige tamen quantum potest pro viribus et sine proprii gregis detrimento. 5. Deserviunt etiam moderatae confabulationes; maxime vero conferentiae circa theologiam moralem et pastoralem, quae ex legibus dioecesanis, vel iubente Episcopo, sub obligatione cadere possunt. 6. Singularitates, etsi optimae, non nisi prudenter adhibeantur; imo, si quae consuetudo, quae ab aliis servatur, non videretur esse servanda, caute admodum et solum consulto Episcopo procedendum esset, si ex innovatione discordia non levis pertimescenda foret; saepe enim minus malum tolerare oportet ne peius sequatur. In rebus tamen valde substantialibus, alienis erroribus alienaeque socordiae aut

perversitati nemo se uniformare debet; neque ex respectu humano perversis principiis, murmurationibus, scandalis, aliisque rebus omnino intolerandis quisquam plausum facere, aut participare poterit. 7. Prandia (si quae sint de consuetudine) serventur; attamen, invitatis parochis, alii quoque sacerdotes eiusdem plebanatus invitentur; foeminae non assideant: et magna cautela habeatur ne sobrietatis limites excedantur, aut sive murmurationibus sive inconditis clamoribus scandalum ullum saecularibus praebeatur.

CAPUT XXIII.

DE PAROCHO QUOAD SUAM IPSAM DOMUM ET FAMILIAM.

734. *Expeditne ut parochus proprios consanguineos secum habeat?* Si agatur de fratribus et nepotibus, generatim negative. Rationes sunt sequentes:

I. Ipsi ordinarie non ecclesiae utilitatem sed propriam quaerunt, atque tale rerum omnium dominium sibi arrogare solent ut ipsi revera tanquam domini procedant, et miserrimus parochus (velit nolit) eorum mancipium constituatur; unde ipse neque pro fundis beneficii, neque pro ecclesia, neque pro paroecia, neque pro pauperibus aliquid sine eorum consensu expendere possit; et sic muneribus suis beneficiati, rectoris ecclesiae, et pastoris animarum gravissime deficere cogatur; nisi etiam (quod saepe accidit) in miseriam extremam, et in necessitatem plurimo aere alieno se gravandi, coniiciatur.

II. Ipsi insuper ordinarie manducare et bibere volunt sine ullo labore, et sic otiosissimam vitam ducunt. Quum autem otium sit pater omnium vitiorum, res tandem eo desinunt, ut plus vel minus paroeciae scandalo sint.

III. Accedit quod malum istud est sine remedio; aut enim parochus non audet eos corrigere, aut ipsi illius correctionum nullum timorem habent. Si autem parochus de iis expellendis cogitaret, tot ac tales difficultates intervenire solent, ut hoc practice quid impossibile sit.

IV. Insuper parochus, eos recipiendo, ipsorum malum (et quidem gravissimum) procurat, eosque etiam quoad corpus

in ruinam coniicit. Eveniente enim morte parochi, quid de ipsis vivere assuetis sine arte, sine labore, et solum vitiose?

V. Quid denique si aliquis ex ipsis in ipsa domo parochiali uxorem ducere voluisset, ibique, ad novum infelicissimi parochi gravamen et miseriae sub quovis respectu augmentum, plures filios procreasset?

735. *Quales sunt regulae magis momentosae a parocho observandae quoad suam familiam?* Parochus non solum evitabit, quantum poterit, recipere fratres et nepotes; sed etiam sequentes regulas prae oculis habebit; scilicet

I. Redditus parochiales bene cognoscat; et non solum caveat ne nimiâ familiâ se gravet, sed etiam singulis annis expensas iuxta proventus sedulo mensuret.

II. Caveat ne a propria familia scandalum ullum paroeciae praebeatur. Hinc 1° Si consanguineos habeat scandalosos, vel de quibus graviter timere debeat ne in posterum tales futuri sint, illos non recipiat; et in hoc sit firmissimus, etsi de patre proprio ageretur, vel etsi, ad illos non recipiendos, a recipiendis quoque propriis genitoribus abstinere cogeretur. Si autem graviter indigeant, eos alibi manentes, quantum potest, adiuvet. 2° Sorores vel neptes, si custodia indigerent, non recipiat, nisi forte, v. g., ope matris vel aviae, de custodia ipsa efficaciter adhibenda certus esset. Tunc caveat etiam ne iuvenes domum parochialem frequentent, et multo magis ne stabiliter in ipsa commorentur. Heu quot parochorum neptes, non obstante custodia matris, vel alterius foeminae gravioris aetatis, v. g., propter consobrinum vel famulum, magna scandala dederunt! Quoad vicarium ipsum cautelae adhibendae sunt, nec facile tunc recipi deberet sacerdos iuvenis, maxime si non magnam gravitatem praeseferret. Quid si neptis in domo parochiali esset sola, et saepe saepius in plena libertate remaneret? Tunc, nisi forte valde seria et pia esset, nequidem de eius aetate provectiori fidendum foret. Vide etiam dicta (*n.* 625).

III. Nunquam permittat parochus ut familiares se ingerant in rebus beneficii et paroeciae. Haec ingerentia accideret 1. Si fructuum beneficii administrationem ad se revocare vellent; 2. Si expensis v. g. pro sacris missionibus, vel pro decore ecclesiae, restaurationibus, subventionibus etc. se opponerent; aut sacerdotes a parocho in auxilium accitos male tractarent etc. 3. Si malitiose impedirent ne pauperes

eleemosynam a parocho petituri ad illum accederent: 4. Si inquirerent quo motivo hic vel ille parochianus venerit, vel ex industria auscultarent sermones parochiani cum parocho secrete loquentis.

IV. Familia parochi non solum debet non dare scandalum; sed positive esse exemplaris; et proinde parochus curabit ut familiares choreas aliaque periculosa solatia evitent, a luxu abstineant, verbum Dei audiant, sacramenta frequentent etc. Ipse autem cum familia sua quovis die Rosarium recitabit.

736. *Quid speciatim notandum circa famulos?*

I. Antequam parochus assumat famulum vel ancillam ad proprium servitium, accuratas informationes de eorum moribus, aliisque qualitatibus iuxta circumstantias necessariis, capiat. Inter has qualitates praecipua est gravitas; si enim essent leves et criterio inopes, res transversim acciperent, correctiones non sustinerent, omnia foris asportarent, et sic pro domo parochiali ineptissimi forent.

II. Famulo acceptato (et idem dic de ancilla), parochus vigilet; speciatim in initio.

III. Famuli nec otiosi remaneant, nec labore nimis graventur.

IV. Parochus stet semper in gradu suo, et submissionem atque reverentiam a famulis exigat; ita tamen ut dure cum ipsis non procedat, nec sit quasi leo in domo sua.

V. Fiduciam in illis se collocare ostendat; ita tamen ut de expensis semper rationem exigat.

VI. Si quid reprehensione dignum commiserint, eos statim corrigat; discrete tamen, et pro modo culpae, atque prudenter.

VII. Non permittat ut strictiorem relationem cum parochianis contrahant, et maxime cum familiis quae cum parocho non bene procedant.

VIII. Non permittat ut, quae domi accidunt vel dicuntur, foris asportent.

IX. Cum ipsis avarus non sit, victum convenientem eis praebeat, nec panem eis mensuret. Si infirmentur, quasi pater medelam ipsis tribuat, omnemque curam ipsorum habeat.

X. Debitor erga illos non remaneat, et singulis annis stipendium integrum eis solvat.

XI. Non permittat ut inter famulum et ancillam iurgia interveniant; et, dato casu, severius ancillam quam famulum corrigat. Si autem e contra sympathiam inter famulum et

ancillam intercedere deprehenderet, utrumque vel alterutrum eiiciat.

XII. In aliis casibus ad expulsionem difficile procedat. Famuli expulsi de parocho eiusque familia male loqui solent. Si itaque defectus sint tolerabiles, tolerari debent; quandoquidem etiam in novis famulis defectus invenientur; et frequentes expulsiones eo tandem desinunt, ut semper peius servitium habeatur.

XIII. Quoad ancillam multa alia notata fuerunt supra (*n.* 627 *et seqq.*).

CAPUT XXIV.

DE NUPERO PAROCHO.

737. *Nuperus parochus quid animadvertere debet imprimis?* Animadvertere debet, in ipsum tunc praecipue universorum oculos intorqueri, primasque impressiones altius animis infigi et difficile unquam extingui; multumque proinde interesse, ut tunc specialissimo modo sua dicta et facta ponderet, ut parochiani valde bonum de ipso conceptum efforment. Hinc, si semper, tunc maxime oportet ut parochus, gravem, modestum, pium, prudentem, comem benignumque se exhibeat, et sic iam inde ab initio existimationem, venerationem, amoremque omnium sibi conciliet.

738. *Quid de prima concione?* Accuratissime illam elucubrabit. In ipsa suas obligationes summatim exponat: spondeat se, non obstante quocumque suo incommodo, eis esse, adiuvante Deo, satisfacturum: dicat, proprium pondus quantumlibet grave suorum ovium docilitate non parum allevatum iri: de parochianorum obligationibus dein verba faciat, ex quarum executione aeternam eorum salutem pendere ostendat: universorum precibus se commendet; seque vicissim pro iis Deum exoraturum polliceatur: denique se se una cum parochianis suis Deo Omnipotenti, Sanctae Deiparae Virgini, Paroeciae Patrono, Sanctisque coeli universis commendet.

739. *In primis a suo solemni ingressu diebus, quibus de rebus praecipue sollicitus esse debet?* 1. Si in paroecia adesset hospitale infirmorum, ad illos ante alios omnes se conferat; 2. Urbanitatis legibus erga optimates (si adsint) aliosque in auctoritate constitutos, maxime vero (ruri),

vicarium foraneum, satisfaciat. 3. Magna sollicitudine parochiale archivium examinet; et, si forte aliquid desit, inquisitiones faciat, atque ut omnia ad suas manus perveniat solerter procuret (vide n. 704). 4. Statum animarum quamprimum conficiat, eaque occasione personaliter se ad singulas domos conferat, ut sic suis oculis aliqualiter cognoscere incipiat quomodo res se habeant.

740. *Quid notandum circa consilia, quae, sive a parochianis, sive ab aliis, nupero parocho facile dantur; et circa delationes, quae contra hunc vel illum ei facile deferuntur?* Exceptis personis probatissimis et valde prudentibus, non facile credat relationibus sibi factis; et valde pedetentim procedat antequam circa hos vel illos parochianos favorabilem aut sinistram opinionem concipiat; et multo magis antequam ad aliquam externam determinationem (quae inimicum procurare, vel parochianis displicere possit) procedat.

741. *Quid notandum circa antecessorem, aut circa diversam ab eo agendi rationem ineundam?* 1. Quatenus antecessor bene se gesserit, nuperus parochus illum laudet; sed de eius defectibus taceat. 2. Quidquid sit de antecessoris agendi ratione, nuperus parochus sua munera substantialia accurate adimpleat; sed ab aliis innovationibus (maxime in principio) tum quoad spiritualia tum quoad temporalia (intellige nisi magna necessitas urgeret) se abstineat. Antecessoris vestigiis adhaerere studeat; et, si quos leves abusus inveniat, non praepropere, neque zelo inconsulto, sed pedetentim, prudenter et opportune, eos corrigere satagat. Si aliquae innovationes viderentur utiles, animos praedisponat, bonoque semini terram prius paret.

742. *Expeditne ut nuperus parochus inclinet ad rigorem, an vero potius ad benignitatem?* Potius ad benignitatem. Hinc tam in concionibus quam in confessionali non rigidum sed benignum se ostendat; idque eo etiam fine praestabit, ut animae magis indigentes ab ipso non abhorreant, sed confidenter ad illum accedant.

APPENDIX

De obligationibus vicarii seu capellani.

743. *Quaenam sunt obligationes vicarii?* Vicarius supplet vices parochi in administrandis sacramentis, in assistentia infirmis praestanda, in tradenda pueris doctrina christiana etc.; et proinde eius munera magna ex parte sunt illa ipsa, quae ad parochum spectant. Attamen circa officium vicarii aliquid in particulari notari debet; imo vicarii nonnullas speciales obligationes habent.

744. *Quid notandum in particulari circa officium vicarii?* Officium istud non aegro animo, sed libenter suscipi et expleri debet; speciales enim habet utilitates. Prima consistit in magno merito apud Deum; quum enim hoc officium valde laboriosum esse soleat, quo magis laboriosum, eo magis meritorium erit. Secunda consistit in scientia practica quae acquiritur; aliud enim est addiscere in scholis, et aliud in actu practico versari; et exercitium practicum, sub directione parochi maiorem scientiam et experientiam habentis, theoriae lacunis bene supplet, et efficit ut iuvenis sacerdos errores declinet magnamque promptitudinem in casibus occurrentibus acquirat; unde, si postea ad paroeciam regendam eligatur, non erunt ab eo timendi illi errores, in quos alii inexperti (quamvis forte doctiores) inciderent. Episcopi et Examinatores synodales id sedulo notent.

745. *Quasnam habet vicarius obligationes non communes parocho, sed prorsus speciales?*

I. Vicarius parochum suum sincere diligere debet. Hinc eius defectus occultet, bonasque qualitates laudet. Eius agendi rationem nunquam apud alios reprehendat; et, si parochianus aliquis de parocho obmurmuret, acriter illum corrigat. De stipendio, de victu, de rebus familiaribus, aut de aliqua offensa recepta, coram aliis lamenta non moveat; sed parocho ipsi ea declaret quae tolerare non potest. Non propriam sed parochi sui laudem quaerat, eiusque partes semper (quan-

tum potest) tueatur; et solertissime caveat ne cum parochi inimicis familiaritatem ineat, eorumque agendi rationem approbet.

II. Vicarius dependere debet a parocho. Hinc, praeter officia sibi commissa, nihil faciat quin prius parochi ipsius licentiam obtinuerit, neque ad ullam mutationem procedat sine eius consensu libenter concesso. Parochi autem monitis et correctionibus non iam indignetur, sed bono animo acquiescat. Uno verbo humilitas, proprii iudicii atque voluntatis abnegatio, et obedientia perfecta, sunt virtutes vicariis quam maxime necessariae.

III. Vicarius debet esse secretus. Hinc de rebus, quas parochus confidenter ei patefecit, nihil cum familiaribus aut extraneis dicat. Ea etiam quae domi accidunt secreta servet.

IV. Vicarius debet non solum de statu infirmorum parochum certiorem reddere, sed etiam ei significare quidquid acciderit vel didicerit, quod paroeciae regimini deservire possit.

V. Vicarius debet in domo parochiali bene se gerere. Hinc rebus familiaribus et domesticae oeconomiae (nisi ex parochi commissione) non se ingerat. Cum famulis suum gradum servet, sed eos despectui non habeat. Si forte in domo parochiali foeminae iuvenes adsint, firmissimus sit in nulla familiaritate cum ipsis ineunda. Eas poenitentes stabiles habere declinet; earumque spiritualem directionem non acceptet, nisi necessitas id suadeat; quo casu cautissime procedat, et extra confessionale in dandis consiliis spiritualibus cum ipsis (remotis arbitris) non immoretur.

VI. Denique patientiam adhibeat; nec facile cogitet de parocho deserendo propter defectus, cruces, et incommoda; ex una parte enim haec plus vel minus ubique reperiuntur, possentque alibi esse maiora; et ex alia parte mutationes huiusce generis modo valde notabili dicteria excitare, et tam vicario quam parocho praeiudicium inferre solent. Hinc bona regula est ut tunc solum abeat, quando officium magis momentosum ei se praesentet, et Episcopus exoptet, vel saltem libenter consentiat, ut illud acceptet.

PARS SECUNDA.

DE IURIBUS PAROCHI.

746. *Quotuplicis generis sunt iura parochi?* Duplicis; quaedam enim sunt iura spiritualia, et quaedam temporalia.

747. *Quaenam sunt iura spiritualia?* Sunt quae respiciunt Sacramenta (scilicet baptismum, poenitentiam, Eucharistiam, extremam-unctionem et matrimonium), Missam, alias sacras functiones, praedicationem, funera, dispensationes, electionem coadiutorum, et interventum ad synodum dioecesanam.

748. *Quaenam sunt iura temporalia?* Sunt speciatim 1° quoad decimas et oblationes; 2° quoad administrationem bonorum temporalium paroeciae suae; 3° quoad fructus beneficii.

N. B. Iura spiritualia parochorum subeunt modificationes quoad aliquas personas et aliqua loca, v. g., quoad vagos, peregrinos, monasteria, oratoria etc. De modificationibus istis sermo specialis in paragraphis distinctis habebitur. Hic ago prius de iuribus parochi circa administrationem sacramentorum iuxta regulas ordinarias.

CAPUT I.

IURA PAROCHI QUOAD BAPTISMUM.

749. *Quid de hoc iure?* Si ecclesia parochialis sit etiam baptismalis, parochus ius habet administrandi baptismum in forma liturgica parochianis suis; nisi consuetudo sit ut parochiani alibi pro libito se conferre possint.

750. *Ius istud pertinetne ad parochum exclusive?* Affirmative. Ius scilicet habet parochus ne (seclusa, ut dixi, consuetudine in contrarium) quisquam alius id praestet sine eius delegatione. Intellige semper si eius ecclesia sit baptismalis, ut dixi.

751. *Quid si ageretur de baptizando adulto?* Tunc quoque ius baptizandi spectat ad parochum, intra cuius paroeciae limites baptizandus habet domicilium; non vero spectat ad parochum cathedralis. Decisum. *Cf. Bouix* (*De Par. IV.* III). Attamen vide dicta (*n.* 183).

752. *Quid si baptismus conferri vellet domi?* Pro casu necessitatis et sine forma liturgica, unusquisque baptizare potest (ut notissimum est). Seclusa necessitate, Rituale dicit: « In privatis locis nemo baptizari debet, nisi forte sint « Regum aut magnorum Principum filii...; dummodo id fiat « in eorum Capellis seu Oratoriis, et in aqua baptismali de « more benedicta ». Tunc autem (nisi Episcopus per se vel per delegatum baptizare velit) ius baptizandi spectat ad parochum, intra cuius paroeciae fines palatium Principis adest, si paroecia sit baptismalis et sacrum fontem habeat. Si vero paroecia non esset baptismalis; tunc (ni fallor) baptismi administratio spectaret ad Archipresbyterum cathedralis vel matricis; non vero ad parochum, qui (ex hypothesi) baptismi administrandi ius (quod ex instituto originario solis matricibus inest) nunquam acquisivisset (*Cf. Acta III.* 417). Sed quid si alicubi consuetudo esset ut Episcopi filios quoque non Principum facultatem domi baptizandi facile concederent? Tunc ageretur de abusu prudenter et caute eliminando, etsi aqua baptismalis aliaeque coeremoniae adhiberentur, ut patet ex Decr. S. R. C. (27 *Apr.* 1877 *n.* 5688). A fortiori de abusu ageretur, si (prout alicubi fit) coerimoniae quoque omitterentur. (*Cf. Frassinetti Man. n.* 299. *et Zitelli Apparatus II.* II. *a.* 1. § 3). Si tamen absolute obtineri nequiret, ut infans ad Ecclesiam deferretur; tunc Episcopus licentiam concedere posset illum domi baptizandi; sed cum coeremoniis. Hoc in casu si petas ad quem spectet baptismi administratio, si paroecia non sit baptismalis, responderem, Episcopum quidem posse delegare parochum; sed, seclusa hac delegatione speciali vel consuetudine, ius ordinarium ad archipresbyterum cathedralis seu matricis spectare.

753. *Quid si paroecia non esset baptismalis, et parochus sacrum fontem erigere vellet?* Ad hoc ius non haberet; ex eo enim quod ecclesia sit parochialis, non sequitur quod baptismalis quoque (ad instar matricis) esse debeat. Episcopus tamen id concedere posset, salvis iuribus matricis et iustis de causis, si nempe parochiani nimis grave incommodum, ob longitudinem vel asperitatem itineris, subire cogerentur. *Cf. Acta* (*l. c. et* 518).

CAPUT II.

DE IURE PAROCHI QUOAD SACRAMENTUM POENITENTIAE.

754. *Quid de iure isto?*

I. Parochus habet iurisdictionem ordinariam, scilicet ipsi officio suo inhaerentem, quoad parochianos suos; et haec iurisdictio est non mere territorialis, sed personalis; unde cuiuslibet parochiani sui non solum extra paroeciam, sed etiam extra dioecesim, confessionem valide, et (nisi aliquid obstet) licite quoque, audire potest. Parochianus autem censetur qui intra paroeciae limites domicilium aut quasi domicilium habet.

II. Iurisdictio parochi (etiam quoad parochianos) 1° limitatur ad casus non reservatos; 2° non extenditur ad personam complicem in sexto.

III. Parochi ex consuetudine iam fere ubique vigenti habere solent iurisdictionem etiam quoad non parochianos; sed ista est delegata et solum territorialis; unde extra dioecesim subditi quidem, sed non alterius (etsi dioecesani) confessionem audire possunt.

IV. Parochus poterit quidem impedire ne talis vel talis sacerdos in ecclesia sua confessiones audiat; non vero ne parochiani sive sani sive infirmi apud alios pro lubito suo confiteantur.

V. Si tamen parochus iustam haberet rationem credendi, quod parochianus sacrilege et confessione non praemissa ad communionem accederet, peractae confessionis testimonium ab eo exigere posset. *Cf. Bouix* (*l. c. IV*).

VI. Qui ex vitio occulto collationis parochus quidem communiter crederetur, sed non esset; valide, sed non licite confessiones audiret; error enim communis cum titulo colorato (sicut et simplex error communis) actus validos quidem, sed non licitos reddit.

CAPUT III.

DE IURE PAROCHI QUOAD SS.MAE EUCHARISTIAE ADMINISTRATIONEM.

755. *Circa ius istud quid notandum?* Parocho iura competunt 1° circa communionem paschalem; 2° circa commu-

nionem infirmorum; 3° circa admissionem ad primam communionem.

756. *Quid de iure parochi quoad communionem paschalem?*

I. Parochus ius habet ut parochiani intra quindenam paschalem ad communionem accedant in paroecia. Patet ex lege notissima et consuetudine antiquissima atque universali, necnon ex Clemente VIII., qui dixit oportere saltem « ut « saeculares christifideles sacramentum Eucharistiae die fe- « sto paschatis resurrectionis in propria parochia ab eorum « parocho sumant ».

II. Parochus ius habet administrandi Eucharistiam tunc temporis parochianis suis manu propria, vel per suum delegatum; ita ut suo quoque coadiutori titulari (si illum haberet) administrationem istam interdicere posset. (*Scavini III.* 244).

III. Parochus ius habet concedendi licentiam ut hic vel ille alibi praecepto paschali satisfacere valeat; sed parochianos omnes generaliter ab hac lege dispensare nequit; agitur enim de lege Ecclesiae, a qua ne Episcopus quidem generaliter dispensare potest. *Cf. De Angelis* (*III.* XXIX. 5), *Marc* (*n.* 1571) *et Gousset* (*II.* 223).

IV. Si parochianus tempore paschali esset quidem in paroecia, sed legitime impediretur quominus intra quindenam communicare posset (v. g., quia confessarius ei absolutionem procrastinavit); tunc parochus ius habet ut post quindenam in paroecia communicet. *Cf. Lehmkuhl* (*n.* 1206).

V. Nemo (praeter episcopum) alicui concedere potest facultatem satisfaciendi praecepto paschali in alia ecclesia, quae non sit paroecia sua, invito parocho. Attamen ad hanc facultatem concedendam sufficit consensus praesumptus seu interpretativus parochi ipsius (*S. Lig. VI.* 300), vel saltem Episcopi (*Gousset* 226 *et Frassinetti not.* 92). Ut autem hic consensus praesumi valeat, inspiciendum est an adsit ratio dispensandi. Sedulo notandum quod duplici modo ratio dispensandi in episcopo vel parocho contingere potest, scilicet 1° dummodo licentia a parocho ipso petatur; 2° etsi haec licentia ab eo non petatur. Si ratio dispensandi subsisteret solum primo modo (quatenus ex una parte parochianus, etsi non posset commode ad paroeciam se conferre, posset tamen facile a suo parocho licentiam petere, et ex alia credendum

esset quod parochus ipse, consideratis circumstantiis omnibus, hanc petitionem rationabiliter exigeret); tunc confessarius facultatem alibi communicandi concedere non posset; ita tamen (*N. B.*) ut, iuxta plures (*cf. Lehmkuhl n.* 1206), si de una vel altera vice dumtaxat ageretur, poenitens sub mortali et sub denegatione absolutionis ad hoc adigi nequiret. Si autem ratio dispensandi subsisteret secundo modo, tunc confessarius, dictam facultatem absolute concedere posset. Sed subsisteretne in episcopo vel parocho ratio dispensandi hoc ipso secundo modo, scilicet licentiâ non petitâ, etiam quando (prout hodie speciatim quoad viros in civitatibus solet esse casus valde practicus) poenitens ex motivo insufficienti, imo et cerebroso, tam in paroecia communicare quam licentiam petere recusaret; ita ut proinde confessarius, conspiciendo quod frustra laboraverit vel laboraturus esset ad hoc ei persuadendum, parochi ipsius vel episcopi voluntatem interpretando, condescendere possit? Frassinetti (*l. c.*) respondet affirmative, et merito. Hodie enim ex una parte praeceptum istud communicandi in paroecia praecise (quum deficientes ut plurimum a parocho et ecclesia parum vel nihil timendum habeant) multo minoris momenti est quam olim erat: et ex alia multo melius est ut alibi communicent illi qui secus nullibi communicarent, imo probabilissime per totam vitam a sacramentis longe manerent. Neque dicas, legem de communione recipienda in paroecia sic ad nihil redigi; non enim ad nihil redigitur; facultas enim alibi communicandi non datur omnibus (ita ut unusquisque auctoritate propria a communicando in paroecia se eximere possit); bene vero illis dumtaxat, qui facultatem a confessario obtinuerint, et in bona fide versentur. Parochi autem consensus facilius praesumeretur, si quindena iam elapsa fuisset, et multo magis si quis bona fide intra quindenam iam alibi communicasset (*Marc* 1572 *et Frassinetti l. c.*).

VI. Potestne parochus impedire ne die paschatis Eucharistia distribuatur in aliis ecclesiis? Stando in puncto iuris; die dominica paschatis Regulares nequirent Eucharistiam distribuere christifidelibus (etsi possent aliis diebus intra quindenam), quamvis ex mera devotione communicarent (*Cf. Bened. XIV. De Syn. IX.* XVI. 3). Et hoc vetitum ad alias quoque ecclesias non parochiales extenderetur (*cf. Scavini IV.* 73). At vero plures dicunt, consuetudinem legi huic plus

vel minus iam derogasse. *Cf. S. Lig.* (*VI.* 240. 5), *Gousset* (*n.* 224), *Frassinetti* (*n.* 265) *et Scavini* (*III.* 245). Ego dicerem 1° standum esse consuetudini locali, si inviolabiliter et perfecte servetur (Romae non solum die paschatis, sed etiam feria V in Coena Domini, Regulares Eucharistiam distribuere non posse auctores passim dicunt). Dicerem 2° legem istam diebus nostris facile in destructionem potius quam in aedificationem redundare, propter circumstantias valde mutatas et rationem n. V. praecedenti indicatam; unde, si epicheiae in loco iam fieri incoepissent, nec Episcopus se opponeret, pro SS.mae Eucharistiae distributionis liceitate, etiam quoad illos qui praecepto paschali satisfacere intendunt, stari posset.

757. *Quid de iure parochi quoad communionem infirmorum?*

I. Ius deferendi SS.mam Eucharistiam ad modum viatici spectat ad parochum privative (ut notissimum est), excepto casu necessitatis, in quo aliter fieri nequeat.

II. Parochus ius habet sumendi SS.mam Eucharistiam pro moribundo communicando etiam ab Ecclesia Regularium, si adsit intra fines paroeciae suae et necessitas urgeat. (*Cf. Berengo n.* 102).

III. Ius deferendi SS.mam Eucharistiam parochianis infirmis ad satisfaciendum praecepto paschali, spectat pariter ad parochum privative. Idem dic de Eucharistia iisdem deferenda ex simplici devotione (*De Bonis De Orator. publicis n.* 108). Excipe nisi Eucharistia deferretur ex oratorio privato ad infirmum eiusdem domus et familiae, dummodo in eodem oratorio de licentia episcopi Eucharistia distribui possit. (*Praxis Ed. I. n.* 772).

758. *Quid de iure parochi quoad admissionem ad primam Communionem?* Ex laudabili consuetudine hodie fere ubique vigente parochi ius exclusivum habent admittendi pueros (quibusdam forte factis exceptionibus, v. g., quoad collegiales, prout de more) ad primam communionem. Si tamen parochus aliquis ex incuria vel irrationabili cerebrositate iuvenem quindecim vel sexdecim annorum ad communionem adhuc non admisisset, tunc confessarius communicandi licentiam ei tribuere posset. *Cf. Frassinetti* (*Man. n.* 334. *et seqq.*) *et De Angelis* (*III.* XXIX. 5).

CAPUT IV.

DE IURE PAROCHI QUOAD EXTREMAM-UNCTIONEM.

759. *Quid de hoc iure?* Sicut SS.mi Viatici ita et Extremae-Unctionis administratio spectat ad parochum privative, ut notissimum est.

CAPUT V.

DE IURE PAROCHI QUOAD MATRIMONIUM.

760. *Quid de hoc iure?*

I. Parochus ius non habet impediendi ne Ordinarius sive per se sive per delegatum alicui matrimonio assistat.

II. Ius non habet licite assistendi matrimoniis secretis vel omissis publicationibus vel utcumque non servatis de iure servandis, nisi prius debitas facultates obtinuerit. Interdum tamen quoad publicationes dispensatio praesumpta sufficit, iuxta dicta (*n.* 340).

III. Caeterum omnes norunt quod publicationes matrimoniorum; assistentia eorundem; et benedictio nuptialis privative ad parochum spectant.

IV. De advertentiis pro casibus extraordinariis sermo habebitur infra.

CAPUT VI.

DE IURE PAROCHI CIRCA FUNERA PRO CASIBUS ORDINARIIS PAROCHIANORUM IN PAROECIA OBEUNTIUM.

761. *Eveniente morte parochiani in paroecia, ad quid parochus ius habet?* Ordinarie ius habet ad quatuor; scilicet 1° ad cadaveris associationem, nempe ad illud levandum e domo atque ad ecclesiam ducendum; 2° ad funus, nempe ad exequias prout de ritu in ecclesia peragendas; 3° ad illud sepulturae tradendum; 4° ad emolumenta percipienda.

762. *Constructio publicorum coemeteriorum in civitatibus et oppidis, destructio coemeteriorum particularium, et vetitum sepeliendi quemquam in ecclesiis, derogantne in nihilo pristinis sive parochialium sive aliarum eccle-*

siarum iuribus? Negative per se. Mutatio ista id unum efficit, ut parochi, et aliarum ecclesiarum rectores, loco sepeliendi cadavera in propriis coemeteriis vel ecclesiis, ad publicum coemeterium illa ducant; unde hoc ipsum coemeterium antiquarum sepulturarum vicem tenet. Caetera iura autem (per se loquendo; nisi scilicet renuntiatio expresse vel tacite intervenerit) intacta remanent. Patet ex multis S. C. Concilii resolutionibus, inter quas vide novissimam apud Acta (*XVIII. pag.* 455).

763. *Cur dixisti, parochum ad omnia praedicta ius habere ordinarie, et proinde non semper?* Quia contingere potest, quod, quamvis parochianus intra paroeciae limites mortuus fuerit, ius tumuli vel etiam funeris ad aliam ecclesiam spectet, ut statim explicabitur.

764. *Ius tumuli quomodo distinguitur a iure funeris? Nonne ius tumuli secum fert semper ius quoque funeris?* Quamvis ordinarie ius tumuli secum ferat ius funeris, iuxta aphorismum *Ubi tumulus, ibi funus* (Acta VIII. 541): tamen aliquando contingit quod talis vel talis ecclesia aut absolute solo iure tumuli gaudeat (prout facile contingit in oratoriis iuris patronatus huius vel illius familiae cum sepulchro gentilitio familiae ipsius): aut gaudeat quidem iure funeris; sed ita ut in quibusdam casibus solum ius tumuli habeat (exemplum habes apud Acta *XVIII.* 455). Differentiae istae pendent a pactis vel a diversa natura concessionum, quae ab initio interfuerunt; et in praxi standum erit consuetudini. *Cf. Vecchiotti* (*II.* v. 58) *et Acta* (*l. c. et V.* 569. v.).

765. *Quandonam contingit quod parochianus in paroecia defunctus alibi tumulum vel funus habere debeat?* Hoc contingere potest ratione 1° electionis; 2° consuetudinis; 3° dignitatis; 4° sepulchri gentilitii.

766. *Quandonam hoc accidit ratione electionis?* Quando defunctus ante mortem significaverit qua in ecclesia tumulum vel funus habere vellet. Iure isto gaudet quilibet (exceptis solum impuberibus et regularibus professis); unde competit etiam filiis familias (dummodo sint puberes) et mulieribus nuptis; neque obstaret si pater vel maritus contradiceret. (*Cf. Reiff. III.* XXVIII. 41). Oportet tamen 1° Ut electio vere a defuncto ipso (ut dixi) facta fuerit; eius enim parentes vel haeredes ad hoc ius non habent (*Acta V.* 570. VII); 2° Ut de hac electione certe constet. Sufficeret tamen testi-

monium confessarii, dummodo in suum commodum non testaretur. (*Acta VI.* 473); 3° Ut electio non fuerit revocata (*De Luca. De Dom. d. XVI. n.* 13); 4° Ut electio fuerit rationabilis; non vero malitiosa, v. g., ex odio contra parochum. (*Decretal. III.* XXVIII. 3. *C. Fraternitatem, Reiff. l. c.* 40. *Schmalzgr. III.* III. XXVIII. 16). De patre autem eligente sepulturam pro filio impuberi ante eius mortem, vide Acta (*V.* 570. VIII. *et Vecchiotti II.* v. 59); 5° Oportet denique ut ecclesia electa pro funere iure funerandi gaudeat; etsi non obstet quod ius tumulandi solum in publico coemeterio ecclesia ipsa nunc exercere valeat; unde apud Acta (*V.* 569) legitur: « In libertate fidelium esse sibi eligere funerum ec- « clesiam, ut ante liberum erat sepulturae ecclesiam sibi « eligere ». Posse etiam unumquemque sibi eligere aliam ecclesiam pro solo tumulo et suam parochialem pro funere, colligi videtur ex Decr. 5022 S. R. C.

767. *Quaenam Ecclesiae iure funeris gaudent?* Hoc iure gaudent, etiam quoad extraneos (intellige stante casu electionis), 1° Ecclesiae cathedrales et parochiales omnes; 2° Ecclesiae collegiatae; 3° Ecclesiae regularium qui vota solemnia habeant (non tamen monialium, saltem ordinarie). *Cf. Berengo* (*n.* 167), *Schmalzgr.* (*III.* III. XXVIII. 17) *et Vecchiotti* (*II.* v. 58); 4° Ecclesiae quaelibet, quibus haec facultas legitime data fuerit. Episcopus tamen difficile et solum ex consensu Capituli facultatem istam dare potest (*Cf. Schmalzgr. l. c.* 7. *et Bouix de Paroch. IV.* X. § 1. *not.*). Si autem de solo tumulo ageretur, tunc longe facilius facultatem concedere valeret, quae caeteroquin pro novo construendo sepulchro gentilitio semper exigitur (*Cf. Vecchiotti l. c.*).

768. *Quid de consuetudine?* Consuetudo contra paroeciam stare et valere potest; sed oportet ut sit 1° vel ad minus quadragenaria cum titulo, vel immemorabilis; 2° concludenter probata. Agitur enim de re odiosa, et strictae interpretationis; unde in dubio semper favendum est parocho. (*Cf. Acta VIII.* 460. 462. IV. V).

769. *Quandonam accidit ut parochianus alibi funus habere debeat ratione dignitatis?* Casus practicus contingit in canonicis, qui in cathedrali vel collegiata funus habere debent; et idem dic de aliis beneficium residentiale perpetuum habentibus, qui ad ecclesiam proprii tituli deferendi sunt. Excipe nisi consuetudo in contrarium adesset; eo quod, v

g., usus sepeliendi canonicos in collegiata nunquam adfuisset. *Cf. Vecchiotti* (*II.* v. 59).

770. *Quandonam parochianus in alia ecclesia tumulum vel funus habere debet ratione sepulturae gentilitiae?*

Praenotandum quod sepulturae gentilitiae, seu maiorum, in sensu iuris canonici, non iam sunt arcae quae in modernis publicis coemeteriis acquirantur, aut quae sine decreto Episcopi a parochis concessae fuissent; bene vero sunt sepulturae in ecclesiis vel oratoriis constitutae, in quibus haec vel illa familia defunctos suos exclusive tumulandi verum et legitimum ius habet. Exinde autem dictae ecclesiae ut plurimum gaudent etiam iure funeris; sed interdum (ut supra dicebam *n.* 764) solum ius tumuli habent.

Hodie, quoad has sepulturas gentilitias, res valde mutatae sunt, et praxis solet esse sequens:

I. Plurimae iam a longo tempore prorsus derelictae sunt, et non solum eorum domini de illis non curant, sed etiam parochi, nullam prorsus illarum rationem habent, et in parochiali ecclesia funera peragunt atque ex toto emolumenta percipiunt, quin reclamatio ulla unquam facta fuerit. Persuasio communis est quod in hoc casu parochi nullam iniustitiam committant et licite prorsus se gerant. *Cf. Berengo n.* 167.

II. Aliae autem remaserunt in statu quo praecise.

III. Aliae denique in quibusdam Dioecesibus, quamvis ad cadaverum tumulationem non amplius adhibeantur, tamen quoad funera et emolumenta considerantur ut prius. (*Cf. Acta XVIII.* 455).

His praenotatis, pro ultimis duobus casibus, servandae sunt regulae, quae circa sepulturas gentilitias a canonistis traduntur. Ex his regulis recolendae sunt speciatim sequentes: 1° Filius non semper sepeliri debet in sepulchro patris; sed solum si pater aut sepultus fuisset ipse quoque in sepulchro maiorum (in linea recta), aut elegisset sepulturam expresse non solum pro se sed etiam pro posteris suis (*Reiff. III.* XXVIII. 11). 2° Uxor sepelienda est in sepulchro mariti; non vero in sepulchro gentilitio familiae suae (*Cap. III. De sepult. in VI*). 3° Praeter sepulchrum gentilitium adest etiam sepulchrum haereditarium. Primum valet solum pro familia; unde, extincta familia, ius ad illud non transit ad haeredes. Secundum autem tam pro consanguineis quam pro aliis haeredibus valet. (*D' Annibale I.* 112).

771. *Quid si aliqua ex iis familiis, quae sepulturam gentilitiam in ecclesia habent, etsi sepulturâ et ecclesiâ istâ a multis annis nullo modo usa fuerit, nunc vellet ut funera in ecclesia ipsa, sicut olim, peragerentur?* Consuetudo et conniventia praecedens (nisi ad constituendam praescriptionem legitimam pertingerit). ad hunc casum extendi non videtur; et proinde, quamvis defunctus ecclesiam illam pro suo funere non elegisset, integrum videtur esse tam haeredibus quam eiusdem ecclesiae rectori pristino iure uti. Sed hac de re iudicent sapientiores.

772. *Quid si quis titulo sepulchri haereditarii in uno loco, gentilitii in alio, dignitatis in alio, electionis etc. in alio sepeliri deberet? Quid, uno verbo, de praecedentia si diversi tituli simul concurrerent?* Ordo est sequens: 1. Primo loco venit sepultura necessitatis, si nempe defunctus alibi quidem sepeliri deberet, sed illuc commode deferri nequiret; 2. Sepultura monasterii; si nempe defunctus esset regularis professus; ille enim sepulchrum alibi eligere sibi non posset, nisi moreretur in loco a proprio monasterio ita dissito, ut ad illud commode deferri non posset (*Barbosa De Par. III.* xxvi. 30). 3. Sepultura electa (*Vecchiotti l. c.* § 59). 4. Sepultura dignitatis. 5. Sepultura mariti, si agatur de uxore (*Acta X.* 604. *ex C. III. de Sepult. in VI*). 6. Sepultura gentilitia. 7. Sepultura haereditaria (*D'Annibale I.* 112). 8. Sepultura parochialis.

773. *Quid iuris habet parochus quoad sacerdotes ad funus invitandos?* Si haeredes designaverint sacerdotes ad funus advocandos, eorum voluntati standum erit (*S. R. C. Decr.* 476). Imo in rigore, dummodo parochum invitent, ipsi possent etiam excludere omnes sacerdotes saeculares et solos regulares invitare, et uno verbo hac in re pro lubito suo disponere eis integrum esset. ut patet ex decisione S. C. C. apud Vecchiotti (*II. v.* § 62); quod tamen intelligendum videtur, dummodo rationabiliter procedant. Si autem haeredes numerum dumtaxat, sed non personas, designaverint; tunc sacerdotes parochiani praeferri debent (*S. C. Epp.* 23 *Apr.* 1649); ita tamen ut qui maius servitium ecclesiae praestant (quamvis forte parochiani non essent) praeferri possint.

774. *Quid iuris habet parochus circa taxam emolumentorum, et ceram?*

I. Quoad taxam emolumentorum stare debet legibus synodalibus aut consuetudini communi, quae scilicet in aliis limitrophis paroeciis servatur. Si autem antecessores sui taxam graviorem exegissent, videndum an de hoc augmento causa rationabilis subsisteret; et, in dubio, consulendus esset Episcopus. Notandum quod pro exteris taxa augeri nequit. Cf. Barbosa (*XXVI.* 83).

II. Quoad ceram autem, parochus ius habet ut familia defuncti (exceptis pauperibus iuxta dicta *n.* 556) suppeditet ceram ad minus stricte necessariam ad complendos sacros ritus. Candelae autem, quae sive in cadaveris associatione, sive in ecclesia circa feretrum et in altaribus accensae fuerint, ex antiquissima consuetudine et lege ecclesiae, ad parochum spectant. Notandum tamen, non posse parochum contra loci consuetudinem exigere ut cera, quae in cadaveris associatione adhibita fuit, non adhibeatur etiam pro funere (*Cf. Ferraris v. Quarta n.* 12). Alicubi autem propter speciales conventiones, quae cum defunctorum familiis iniri solent, vel propter locales consuetudines aut leges synodales, quaedam determinantur, quae servari debent.

III. Si cadaver ad aliam ecclesiam pro funere deferatur, parochus exigere quidem poterit taxam consuetam pro associatione et quartam funebrem (ut infra declarabitur); sed (intuitu funeris alibi perficiendi) nec taxam ipsam adaugere nec quidquid aliud (excepta semper legitima consuetudine) exigere poterit. (*Cf. Decretum Clementis X apud Ferraris v. Quarta n.* 27).

775. *Potestne parochus impedire ne cera abundantior detur sacerdotibus regularibus ad funus invitatis, quam saecularibus?* S. C. Epp. et Reg. (16 *Dec.* 1661) respondit: « Distributionem candelarum, quoad differentiam qualita- « tis, pendere ab arbitrio haeredum » (*apud Ferraris v.* « *Quarta n.* 29).

776. *Quid iuris circa crucis delationem?* De iure communi, quamvis praeter clerum paroeciae, alii collegialiter intervenirent, unica crux erigi potest (quin tamen vexilla piarum confraternitatum interdicantur). Crux autem debet esse Capituli (sive cathedralis sive collegiatae), si interveniat; secus, debet esse ecclesiae tumulantis (intellige pariter si eius clerus ad cadaveris associationem interveniat). Si tamen ecclesia tumulans ad laicorum confraternitatem spe-

ctaret; tunc crux deberet esse Ecclesiae parochialis (*S. R. C. Decr.* 2910). Dixi *de iure communi;* excipiendus esset enim casus, in quo consuetudo immemorabilis vel saltem longaeva in contrarium adesset. (*Cf. Ferraris v. Crux per totum, et Acta XV.* 178, *et S. R. C. Decr.* 2103 *et* 4877).

777. *Quid iuris circa praecedentiam, si interveniat Capitulum?* Etsi delatio stolae et aspersio cadaveris, dum levatur e domo, spectet ad parochum, (*S. R. C. Decr.* 4673): tamen per viam praecedentia debetur Capitulo, utpote digniori (*S. R. C. Decr.* 4877).

778. *Si ad associandum cadaver, non parochus solus cum suo clero, sed alii quoque interveniant collegialiter, quo in loco omnes coadunari debent?* Non ad domum defuncti vel in via (non obstante qualibet consuetudine); bene vero, si interveniat Capitulum, in cathedrali vel collegiata; secus, in parochiali; etiam casu quo non ad parochialem ipsam sed ad aliam ecclesiam defunctus deferri deberet (*S, R. C. Decr.* 1081, 2273. *ad* 6, 2574 *ad* 3, 4877, *et* 5198). Excipe nisi omnes coadunarentur in tertia ecclesia, sive ex consuetudine, sive quia cadaver in illa depositi causa collocatum fuisset. (*S, R. C. Decr.* 4592 *et* 2733).

779. *Quaenam iura habet parochus, quando parochianus in paroecia defunctus ad aliam ecclesiam deportari debeat?* Si ad illam deportari debeat pro funere, tunc parochus ius non habet deferendi cadaver prius ad propriam ecclesiam. Excipe 1. nisi consuetudo in contrarium adesset; 2. nisi defunctus ipse ante mortem statuisset vel eius haeredes sponte vellent ut ad parochialem prius deferretur (*Vecchiotti* § 60). Praescindendo autem ab his casibus, parochus ius haberet solum 1. ad associationem cadaveris usque ad ianuam ecclesiae funerantis; 2. ad quartam funebrem. Si tamen ecclesia funerans ex una parte esset intra limites paroeciae suae, et ex alià exempta (scilicet Regularium) minime esset; tunc parochus ius haberet etiam peragendi funus in ea ipsa ecclesia. Emolumenta tamen funeris ipsius (dempta quarta) spectarent ad eiusdem ecclesiae rectorem. Si autem ecclesia rectorem non haberet, sed sub immediata parochi dependentia foret, tunc emolumenta ipsa totaliter parocho deberentur (De his omnibus cf. Vecchiotti *l. c.*). Consuetudines quoque et leges synodales observari deberent.

Si vero cadaver ad aliam ecclesiam vel oratorium depor-

tari deberet solum pro tumulo; tunc parochus, funere in parochiali peracto, ius haberet comitandi illud usque ad eandem ecclesiam vel oratorium. Si haec ecclesia esset exempta, vel (extra paroeciae limites) rectorem proprium haberet, vel sub alterius parochi libera dependentia esset; tunc ius parochi cadaver comitantis ad ianuam illius cessaret. Imo ille eidem ecclesiae solvere deberet etiam quartam funebrem (quod infra melius declarabitur). Si denique tumulus esset in oratorio iuris patronatus familiae defuncti, tunc familia ipsa committere posset parocho comitanti ut corpus prout de ritu sepulturae traderet; neque in rigore necessarium esset ut parochus loci invitaretur.

780. *Supponendo quod defunctus ad aliam ecclesiam deferri debeat pro funere, quid notandum circa associationem, ad quam (ut dixi) parochus ius habet?* Praeter praedicta (*n.* 773 *et seqq.*), notanda sunt sequentia: 1. Non solum ius habet sed etiam obligationem per se vel per alios id praestandi (*S. R. C. Decr.* 2733. *ad* 5): 2. Ius habet impediendi ne rector ecclesiae tumulantis defunctum aqua benedicta aspergat, seu (ut vulgo dicitur) cadaver elevet; supponendo tamen quod ipse operam suam praestet; si enim invitatus accedere recusaret, tunc idem rector cadaver elevare posset (*S. R. C, Decr.* 576. 1733. 4673); 3. Si defunctus deferendus esset ad ecclesiam Regularium, ipsi associationi intervenire quidem poterunt, sed ad hoc cogi nequeunt (*S. R. C. Decr.* 2733 *ad* 4); 4. Regulariter associatio cadaveris fieri debet a parocho usque ad ianuam ecclesiae tumulantis (*S. R. C. Decr.* 2733); non vero solum usque ad tales vel tales limites, v. g., usque ad portam civitatis, vel usque ad limites paroeciae in cuius ecclesia funus peragi debet. Utique consuetudines diversae hoc in puncto facile adesse et valere possunt; sed oportet ut sint rationabiles et deformitatem non involvant. Sic. v. g., sustineretur consuetudo, ut, interveniente associationi parocho defuncti simul cum parocho in cuius ecclesia funus celebrari debet, hic ultimus stolam assumat atque ad manum dexteram transeat statim ac paroeciae suae limites ingreditur; dum antea alter parochus stolam tenebat etc. (*Lambertini Inst.* CV. 54). Item sustineretur consuetudo, qua duo parochi sibi invicem cum respectivo clero processionaliter obviam irent; non vero ut processio tali vel tali loco sistere debeat, si forte altera tardaret; quod

enim turba presbyterorum cum superpelliceo, sive cum feretro sive sine ipso, in medio publicae viae sistat, magna deformitas est; quae etiam ex Decreto S. R. C. (*n.* 4592) tolerari non potest; et consuetudo, quamvis immemorabilis, hoc in puncto nullam vim haberet (*S. R. C. Decr.* 2574 *ad* 3).
5. Denique parochus ius habet declarandi qua via cadaver exportandum sit (*S R. C. Decr.* 2574. *ad* 5).

781. *Quid est quarta funebris?* Est pars (ordinarie quarta) emolumentorum, quae ab ecclesia funeranti sive ecclesiae parochiali, sive ecclesiae tumulanti, cedi debet.

782. *Qua de causa debetur parocho quarta?* Ratione Sacramentorum, quae parochianus dum vivebat in paroecia sua recepit, dicente Leone III. (*Decretal. III.* XXVIII. *Cap.* 1): « Illi ecclesiae dari (portionem canonicam) censemus « in qua coelesti pabulo refici consuevit ».

783. *Ad determinandam hanc quartam, quaenam emolumenta computari debent? Et suntne aliqui exempti a solutione quartae?* De iure communi scripto (scilicet praescindendo a consuetudinibus legi derogantibus) aliud dici debet de Italia et insulis adiacentibus; aliud vero de aliis locis.

784. *Quid de iure scripto quoad loca extra Italiam?* Imprimis Innocentius III. (*Decretal. III.* XXVIII. *De Sepult. C. X. In nostra*) dixit: « Parochialis ecclesia de oblationibus « et aliis, quae defunctus in ultima dispositione reliquit..... « recipiat quartam partem ». Gregorius IX (*Decretal. III.* XXVI. *De testam. Cap. XX. De his*) limitationem adiecit, inquiens: « De his, quae in ornamentis, vel procereis, seu « fabrica, luminaribus, anniversario, septimo, vigesimo, « trigesimo die, sive aliis, ad perpetuum cultum divinum « legata (fuerunt) ecclesiis vel reliquis piis locis, canonica « portio..... deduci non debet ». E contra postea Clemens V. (*Clementin. III.* VII. *Cap.* 2 *Dudum*) extensionem fecit, et statuit, quartam sumendam esse etiam ex quibuslibet legatis ecclesiae funeranti a defuncto factis; imponendo onus solvendi parochis quartam « de obventionibus omnibus tam fu« neralibus, quam quibuscumque et quomodocumque relictis « distincte vel indistincte ad quoscumque certos et determi« natos usus, de quibus etiam quarta sive canonica portio « dari sive exigi non consuevit vel non debet de iure, nec« non de datis vel qualitercumque donatis in morte ». Haec tamen extensio, contraria praedicto statuto Gregorii IX,

(iuxta Reiff. III. XXVIII, 53) respiciebat solum fratres praedicatores et minoriticos, de quibus dumtaxat Clemens V loquebatur; et proinde alias ecclesias non gravabat. Venerunt deinde privilegia, quibus aliqui Romani Pontifices plures Ordines religiosos a solutione quartae prorsus exemerunt. Privilegia ista maxima ex parte intacta relicta fuerunt a Conc. Tridentino; unde, non obstante decreto Sess. XXV. C. III, post ipsum adhuc perdurarunt. Silentio tamen non est praetereundum quod Pius V Const. *Etsi mendicantium* restrinxit quartam ad sola funeralia, scilicet ad sola emolumenta obvenientia ecclesiae funeranti die funeris; dixit enim: « Id tantum ce-
« rae, et aliorum quae in aliquibus partibus deferri contigerit
« tempore quo defunctorum corpora ad sepulturam deferun-
« tur, non autem de Missis, seu legatis vel aliis, Fratribus
« ipsis seu Monialibus huiusmodi relictis, aut alias quomo-
« dolibet donatis, solvi debet; sicque intelligi Concilii Tri-
« dentini decretum, quoad quartam huiusmodi solvendam,
« debere decernimus ». An autem haec Pii V dispositio vim habeat, non obstante quod Gregorius XIII (Const. *In tanta*) eius Bullam *et declarationes* in ipsa factas abrogaverit, mihi (contra Reiff. l. c. 58) valde dubitari posse videtur. Concludendum est itaque quod, inspecto (ut dixi) solo iure scripto (nisi scilicet consuetudines in contrarium efformatae fuerint) extra Italiam 1° Privilegia Regularium, circa exemptionem a solvenda quarta, magna ex parte adhuc perdurant. Si autem iam a tempore immemorabili illam exigere solerent, iam ex hoc ipso de eorum bono iure praesumendum esset (*Vecchiotti II.* v. 61); 2° An vero, ad quartam determinandam, ultra emolumenta die funeris percepta, alia quoque computari debeant, dubium videtur.

785. *Quid de Italia et insulis adiacentibus?* Benedictus XIII (Const. *Romanus*) sequentia statuit: « Omnia privilegia
« quoad quartam funeralem.... ad viam iuris reducimus, et,
« quatenus opus sit, etiam revocamus et abrogamus, neque
« cuipiam deinceps suffragari posse vel debere decernimus...
« Mandamus ut...... parochis defunctorum, qui in ecclesiis
« quorumcumque Regularium praedictorum tumulabuntur,
« persolvatur et cum effectu tradatur quarta pars omnium
« intorticiorum et candelarum, quibus defuncti cadaver in
« itinere ad ecclesiam tumulantem associabitur, necnon o-
« mnium intorticiorum et candelarum, quae in eadem ecclesia

« circa cadaver, vel etiam in altaribus in die funeris accen-
« dentur. A praedicta tamen quarta funerali exceptae intelli-
« gantur et sint candelae, quas Sacerdotes, etiam regulares,
« vel piarum sodalitatum confratres, funus associantes ma-
« nualiter per viam accensas deferent..... Sub praedicta quar-
« ta funerali comprehendi non intendimus, imo expresse ab
« ea excipimus, legata missarum et anniversariorum, hisque
« similia pia relicta, ad favorem ecclesiae tumulantis vel
« exponentis a defuncto disposita ». Sic itaque in Italia privilegia Regularium hoc in puncto sublata sunt totaliter, et aliunde quarta ad sola emolumenta die funeris percepta, restricta fuit.

786. *Valentne consuetudines in hac materia?* Utique, dummodo sint legitimae; dummodo scilicet ab immemorabili servatae fuerint, vel saltem tempus de iure sufficiens ad praescriptionem inducendam elapsum fuerit.

Valent itaque 1° ad quartam augendam; unde Benedictus XIII (*Const. cit.*) dixit: « Ubi vero consuetudines legitime
« probatae, conventiones, concordiae, vel statuta, vigerent,
« quae praefatis parochis magis faverent, illisque pinguiorem
« praedicta quarta emolumentorum funeralium portionem as-
« signarent; ea, in iis in quibus vigent locis, inconcusse ab
« omnibus observari.... iubemus ». Quod longe prius statutum fuit a Clemente III. (*Decretal. III.* XXVIII. *De Sepult. IX*) dicente: « Unaquaeque provincia in sensu suo abundet; se-
« cundum rationabilem consuetudinem regionis, illa iustitia
« circa medietatem vel tertiam aut quartam partem pro lo-
« corum diversitatibus attendatur ».

Valent 2° ad quartam imminuendam, vel etiam ut nihil solvatur, ut communiter notant Canonistae.

Attamen dicit Ferraris (v. *Quarta n.* 3): « Portio canonica
« usque ad quartam exclusive (dum scilicet prius erat ma-
« ior) potest praescribi spatio decem annorum absque titulo;
« ad hoc autem ut praescribatur infra quartam, vel ut nihil
« solvatur, requiritur consuetudo quadraginta annorum cum
« titulo, aut immemorabilis ». Vide etiam Barbosa (*De Par. XXV.* 16) et Vecchiotti (*II.* v. § 61).

787. *Quaenam sunt consuetudines magis communes in hac materia?*

I. « Consuetudo passim introducta et recepta (*intellige e-
« tiam extra Italiam*) habetur quod non nisi de iis, quae

« occasione funeris (non item quae per dispositionem aliquam « ultimam), et quidem in solo die depositionis aut sepultu- « rae, ecclesiae alienae obveniunt, solvatur ». Ita *Reiffenst.* (*III.* xxviii. 52); et idem dicit *Vecchiotti* (*II.* v. 61).

II. Consuetudo (saltem in Italia) communis est, ut computetur sola cera, quae circa feretrum et in altaribus a familia defuncti accendi vult. Patet 1. ex verbis Benedicti XIII supra citatis (*n.* 785); 2. ex statutis Cleri Romani (apud de Angelis *III.* xxviii. 4): 3. ex Synodis dioecesanis, inter quas videri potest Synodus nostra (pag. 118). Patet etiam 4. quia secus ecclesia funerans, ad quartam determinandam, computare deberet etiam emolumentum, quod parochus ipse pro associatione percepit; quod absonum et contra praxim est. Ea itaque quae dantur, v. g., propter cadaveris associationem vel missam cantatam etc., computanda esse non videntur. Si tamen pro cera pecunia daretur, tunc quarta ex hac pecunia taxari deberet.

III. Consuetudo communissima est ut quarta vere a quarta parte constituatur, ut ex nomine ipso aperte colligitur.

IV. Nihil dico de privilegiis, quae eo usque procedere possunt, ut aliquae ecclesiae quartam imo et medietatem (etiam a non assuetis) exigere valeant; et ipsae e contra nihil dare teneantur; prout Romae contingit.

788. *Quid si in aliqua Dioecesi praxis circa quartam esset varia et confusa?* Tunc a iure communi regula sumi deberet. Barbosa (*XXV.* 2).

789. *Quid si ecclesia parochialis iuxta consuetudinem suae dioecesis exigeret quartam in tali vel tali mensura, et ecclesia funerans alterius dioecesis iuxta consuetudinem illuc vigentem solvere vellet minus vel nihil?* Secluso privilegio, standum esset pro iure ecclesiae parochialis; ipsa enim habet titulum onerosum, qui alteri solum lucrativo praevalere deberet. Barbosa (*l. c.*).

790. *Quid si funus non die tumulationis celebraretur, sed ad diversam diem, vel ad aliud longius tempus, differretur?* « Parocho nihilominus assignetur quarta pars « omnium intorticiorum et candelarum, quae ipsamet peracti « funeris die in ecclesia, ubi defunctus humatus fuit, circa « coenotaphium seu tumulum honorarium, atque etiam in « altaribus eiusdem ecclesiae, accensa fuerint ». Ita Benedictus XIII (*Const. cit.*).

791. *Quid si funus levis momenti die tumulationis, et alio die officium solemne et proportionatum factum fuisset?* De hoc casu habemus decisionem S. C. Epp. et Reg. (*Die* 3 *Aug.* 1624) quae sic prostat: « Utrum si parocho in « die funeris data sit sola candelarum et facularum quarta; « et deinde sequenti die solemniori pompa, magno scilicet « adhibito religiosorum, confraternitatum et presbyterorum « numero in alia ecclesia, ubi mortuus sepulturae mandatus « fuerat, pro eius anima solemnis missa cantetur, cum distri- « butione candelarum et intortitiorum in maiori quantitate « quam diei praecedentis, debeatur ex his quoque parocho « quarta? In qua controversia S. C.... nemine discrepante cen- « suit: deberi quartam Parocho ex funeralibus secundo loco « factis » (*Apud Acta V.* 604). Idque iure optimo; ne secus fraus legi et parochis fiat; ut bene notat cl. D' Annibale (*III.* 530. *not.* 22).

792. *Quid si alicubi consuetudo esset persolvendi iusta funebria eodem apparatu eodemque funeris sumptu, non solum die depositionis, sed etiam duobus diebus sequentibus?* S. C. C. (*In Firmana* 18 *Iul.* 1744) censuit, dandam esse quartam etiam quoad duos dies subsequentes. *Apud Acta* (*l. c.*).

793. *Quid si cadaver ad modum depositi vel precariae expositionis relictum fuisset in aliqua ecclesia cum intorticiis accensis antequam ad parochialem vel ad aliam ecclesiam deferretur?* Si e depositi loco ad ecclesiam parochialem deferatur, tunc illa intorticia parocho debentur; quarta vero eorundem ei deberentur, si ad aliam ecclesiam deferretur. Ita fuisse decisum a S. C. C. dicit Vecchiotti (*II.* v. § 62).

794. *Quarta* (*si parochianus in paroecia mortuus fuerit*) *debeturne parocho solum in casu sepulturae alibi electae, an vero etiam in aliis casibus in quibus extra parochialem funus celebretur?* Debetur etiam in aliis casibus. Benedictus XIII (*Const. cit.*) dixit: « Haec porro omnia locum « habent.... quotiescumque defunctus extra suam parochialem « ecclesiam tumuletur vel exponatur; sive quia in ecclesia « tumulante vel exponente beneficium obtinuerit, sive quia « ibidem sepulchrum habuerit gentilitium, sive tandem quia « in ipsa sepulturam elegerit ».

795. *Qui sepeliri deberet in sepulchro gentilitio, si alibi sepulturam elegisset, quartá funebris essetne solvenda ecclesiae sepulchri gentilitii, an vero parochiali?* Solvenda

esset parochiali, dicente Bonifacio VIII (*VI° Decretal. III. De sepult. Cap.* 2): « Cum quis, cuius maiores sunt soliti « ab antiquo in aliqua ecclesia sepeliri, eâ dimissâ, eligit « alibi sepulturam : canonica portio dimissae non debetur « ecclesiae, sed illi dumtaxat, in qua ille officia consueverit « audire divina et ecclesiastica recipere sacramenta ».

796. *Pro exactione quartae parochus habetne actionem contra haeredes seu familiam defuncti?* Negative: sed solum contra rectorem illius ecclesiae, in qua funus celebratum fuit, Ita S, C. Epp. et Reg. (14 *Apr.* 1615) apud Ferraris (*v. Quarta n.* 35).

797. *Quid de quarta, si funus perageretur in parochiali; sed pro tumulo ad aliam ecclesiam sive Regularium sive utcumque rectorem habentem, defunctus deferri deberet?* Tunc (ut innui supra *n.* 779) parochus ecclesiae tumulanti quartam solvere teneretur; idque verum esset sive propter sepulchrum gentilitium sive propter defuncti ipsius voluntatem humatio ibidem facienda foret. S. R. C. (*Decr.* 5022).

CAPUT VII.

DE IURISDICTIONE PAROCHORUM CIRCA SACRAMENTA ET SEPULTURAM IN PLURIBUS CASIBUS SPECIALI ANIMADVERSIONE INDIGENTIBUS.

798. *Quid de iurisdictione parochi circa Sacerdotes?* Hi subiiciuntur iurisdictioni parochi sicut caeteri parochiani; et solum excipitur communio paschalis; dummodo tamen Missam celebrent.

799. *Quid de iurisdictione parochi circa Canonicos?* Hi quoque subiiciuntur iurisdictioni parochi. Attamen, praeter communionem paschalem, excipitur etiam sepultura, quae ad Cathedralem vel Collegiatam pertinet, remanente in parocho iure ad associationem (*iuxta dicta n.* 779) et ad quartam funebrem (*S. R. C. Decr.* 4262 *ad* 11). Viatici et Extremae Unctionis administratio de iure communi spectat ad parochum. Si tamen adesset consuetudo legitime praescripta ut canonici (sive titulares sive solum honorarii) haberentur tamquam prorsus exempti a iurisdictione parochi (prout in Gallia); tunc iura omnia ad Capitulum spectarent (*Cf. Acta III.* 127).

800. *Quid de administratione Sacramentorum Episcopo*

aegrotanti? Haec administratio non ad parochum, sed ad primam dignitatem Capituli spectat (*Caerem. Epp.*); et in hoc consuetudinem in contrarium valere non posse, dicit Bouix (*De Par. IV.* III. *in fin.*).

801. *Quid exigitur ut quis parochianus dici possit?* Exigitur ut domicilium vel quasi-domicilium in sensu iuris canonici intra paroeciae fines habeat. Haec iam supra (n. 437-445) explicata fuerunt; sed hic aliqua maior declaratio addi debet.

802. *Quandonam habetur domicilium verum, et in quo istud a quasi-domicilio differt?* Domicilium verum habetur quando quis sive in propria sive in aliena domo habitationem figit animo ibi remanendi *perpetuo*: scilicet (N. B.) ita ut inde non sit discessurus nisi aliquid avocet. *Schmalzgr.* (*I.* II. § II. 9. 10). Differt a quasi-domicilio, quia quoad istud adest praecise intentio remanendi *solum ad tempus*, quod ex una parte non nimis breve esse debet, et ex alia ad plures quoque annos extendi potest. *Reiff.* (*II.* 1. 22).

803. *Quantum temporis spatium ad minus exigitur ut quasi-domicilium constituatur? Scilicet, praeter habitationem de facto incoeptam, ad quantum tempus oportet ut habeatur intentio illam protrahendi?* In hoc nec Canonistae nec Theologi conveniunt, et discrepantiae gravissimae inter ipsos reperiuntur. Vide Sanchez (*III.* XXIII. 12), Pichler (*IV.* III. 18), Pontium (*V.* XII. § 1), Seb. Berardi (*Comment. V. de form. coniug.*), Fagnanum (*C. Significavit de Paroch.*), Emm. Sà (*v. Parochus n.* 7), Farinacium (*in noviss. ad Sess. XXIV. Conc. Trid. I.* 3), Lambertini (*Inst. XXXIII*), Gury et Ballerini (*II.* 839), Vecchiotti (*III.* 106), De Angelis (*IV.* III. 4), Lehmkuhl (*II.* 775), et meum opus cui titulus Praxis Confessariorum (*Ed. I. n.* 1255).

Ego censeo statuendas esse regulas sequentes:

I. Standum est sensui communi; si enim tam christifideles quam parochi absque ulla dubitatione censeant, tales vel tales esse parochianos, vel e contra; generalis et constans huiusmodi persuasio tamquam regula tutissima haberi debebit.

II. Si agatur de alienigenis, intentio habitationem protrahendi saltem ad maiorem anni partem probabilissime exigitur. Patet non solum quia regula ista est magis recepta apud Canonistas et Theologos, sed etiam imo praecipue quia communi christifidelium sensu firmatur. Exemplum habemus in

pastoribus, qui appropinquante hyeme a patria propria cum suis gregibus longe migrant; quamvis enim per quinque circiter menses in aliqua paroecia morentur, nihilominus illam tamquam paroeciam propriam nullo modo recognoscunt. Sufficit tamen intentio implicita, quae scilicet in susceptione negotii, quod ordinarie maiorem anni partem exigat, includatur.

III. Si agatur de civibus, qui in eadem civitate ab una ad aliam paroeciam habitationem transferunt; hi semper tamquam parochiani considerantur, etsi forte (prout alicubi mos est) solum ad mensem domus locarentur, et revera solum ad mensem talis vel talis familia in domo conducta remanere intenderet. Idem dic si, ubi domus ad semestre locantur, familia non in principio sed in medio semestris domum conduceret, quamvis in ipsius semestris fine discedere intenderet.

IV. Notanda est etiam vis domicilii communicati, quod contingit quando quis fit de familia domicilium vel quasi-domicilium iam habentis. Exemplum habes in famulo, qui apud familiam a paroecia mox migraturam se collocaret. Idem dicendum videtur de collegiali, qui in medio anni scholastici ad collegium se conferret, etsi scilicet post tres vel quatuor menses domum suam esset rediturus. Equidem tunc non adesset intentio morandi in paroecia per maiorem anni partem; sed quum in primo casu familia, et in secundo collegialium communitas domicilium iam habeat, hoc ipsum famulo aut collegiali extra tempus advenienti videtur communicari, iuxta adagium *pars maior trahit ad se minorem.*

804. *Estne aliud notandum circa domicilium aut quasi domicilium?*

Notari debet 1.° nihil referre sive voluntarie sive necessario (prout in relegatis vel carcere detentis etc.) domicilium vel quasi domicilium contractum fuerit. *De Angelis* (*l. c.*). 2.° Intentionem habitandi in paroecia stabiliter, nempe sive perpetuo, sive ad tempus ut supra, debere esse absolutam; qui enim ad paroeciam veniret solo animo experiendi an dictam stabilitatem inire ei conveniat, parochianus non evaderet. Qui tamen cum intentione, aut praevisione praedominanti stabiliter commorandi, habitationem incoepisset, verus esset parochianus, etsi forte discedendi occasionem supervenire posse conspiceret. *Pellizzari* (*De Monial.* X. III. 233).

805. *Potestne quis habere eodem tempore plures paroc-*

cias? Affirmative. Et hoc duobus modis contingere potest; scilicet 1° habendo domicilium verum in una paroecia, et quasi-domicilium in alia; ut enim (*n.* 440) notavi, dum quis quasi-domicilium alicubi contrahit, domicilium verum non amittit; 2° habendo domicilium verum in pluribus paroeciis.

806. *Quomodo haberi potest domicilium verum in pluribus paroeciis?*

I. Quando quis ex intentione sic se gerendi perpetuo (cf. n. 802) in duabus (vel etiam tribus) paroeciis habitare soleat aequaliter (v. g., sex mensibus in una et sex mensibus in alia). Attamen huiusmodi aequalitas non mathematice sed moraliter et circiter intelligi debet. (*Schmalzgr. I.* II. *n.* 13). Ne autem aequivoca oriantur, recolenda sunt dicta (*n.* 444. 445).

II. Si quis duas domos inhabitaret coniunctas et aeque principales, quarum una in una et alia in alia paroecia esset. Idem dic de domo, quae in duarum paroeciarum confinio ita collocata foret, ut nequidem ex ianua principali et magis frequentata ad quam paroeciam pertineret distingui posset.

De casibus istis cf. Cap. II. *Cum quis* de sepult. in VI° et gloss.; necnon Acta (*XV* 222).

807. *Quid de domicilio originis aut paterno?* Si ex animo nunquam redeundi (intellige ad moram stabilem faciendam) derelictum fuisset, hoc ad parochialitatem constituendam (etsi parentes illuc adessent) nihil amplius conferret. *Pallottini* (*v. Matrimonium* § *XV. n.* 311). Secus vero si ad tempus dumtaxat et cum animo redeundi relictum fuisset.

808. *Quibus in casibus parochianus quis dici nequit?* Quando in paroecia sit peregrinus, aut vagus, aut exemptus.

809. *Quis est peregrinus?* Peregrinus (seu viator, seu advena, seu alienigena) est qui ex una parte in paroecia nec domicilium nec quasi domicilium habeat, et ex alia domicilium aut quasi-domicilium alibi retineat. Exempla dabo infra.

810. *Quis est vagus?* In sensu iuris canonici vagus est non solum qui proprie vagabundus dicitur et domicilium neque habet neque quaerit (prout in cingaris et multis hystrionibus, ioculatoribus, saltatoribus etc. contingere solet): sed etiam qui domicilio relicto iter facit quaerens quo se conferat atque ubi consistat. Sic dicunt Canonistae passim. Cf. Pallottini (*v. Matrimonium* § *XV. n.* 303 *et* 317). Hoc tamen cum mica salis intelligi debet, ut infra (*n.* 817) videbimus.

811. *Quinam sunt exempti?* Qui auctoritate sive Pontificis sive Episcopi a iurisdictione parochorum immunes sunt. Sed hoc etiam melius explicabitur infra.

812. *Quid de iuribus parochi circa peregrinos?*

I. Parochus ius non habet ut ipsi pro communione paschali ad paroeciam accedant; quum enim non sint parochiani, praecepto paschali satisfacere possunt ubi volunt. *S. Lig.* (*VI. n.* 240. 9. *et n.* 300. 2).

II. Quoad matrimonium, in quovis casu necessaria est speciali modo fides status liberi; qua habita, si sponsorum alteruter esset parochianus, nihil ostaret si alter peregrinus esset. Si vero ambo peregrini forent, tunc parochus nullam auctoritatem haberet, et (seclusa delegatione) matrimonio invalide assisteret; peregrini enim proprium parochum habent, apud quem matrimonium celebrare debent ex lege Tridentini, ut notissimum est. Si tamen ageretur de locis, in quibus lex ista non viget; tunc matrimonium etiam peregrinorum ex locis ubi Tridentini lex viget illuc migrantium (dummodo in legis ipsius fraudem illuc non se contulissent) validum esset; et proinde nihil vetaret quominus Parochus de benedictione nuptiali requisitus illam impertiri posset. Vide dicta (*n.* 455).

III. Quoad Sacramentum Poenitentiae, vide dicta (*n.* 754. I.).

IV. Quoad Viaticum, et Extremam Unctionem; administratio horum Sacramentorum, si proprius peregrini parochus non adsit, aut commode accersiri nequeat, spectat exclusive ad parochum loci. Ratio est quia Parochus in suo territorio quoad Sacramentorum administrationem et curam animarum ius habet exclusivum, iis dumtaxat exceptis, quae, sive ex privilegio sive ex consuetudine, ab aliis Sacerdotibus, eo quoque irrequisito, fieri possunt (quod in casu non verificatur). Patet 1° ex C. Ecclesias (*Decreti II.* XIII. 1) ubi dicitur: « Nullus alterius parochiae terminos aut ius « invadat ». Patet 2° ex C. In Ecclesiis (*Decretal. III.* XXXVIII), ubi dicitur: « In ecclesiis, ubi monachi habitent, populus per monachum non regatur, sed capellanus etc. ». Patet 3° quia ad Viaticum administrandum ut plurimum oporteret processionaliter et cum cruce procedere, quod (exceptis casibus consuetis) aliis non licet, et parocho soli in sua paroecia exclusive competit, nisi Episcopus aliter determinet (*Cf. Lambertini Inst. CV.* 49. 52). Patet 4° ex Decreto S.

C. C. (19 *Sept.* 1637 *apud Ferraris v. Sepultura n.* 26) sequentis tenoris: « Quidam miles occasione infirmitatis divertit « in monasterium Regularium, ibique ab iisdem Sacramentum « Eucharistiae pro viatico et Extremam Unctionem recepit, « et exinde obiit; parocho, intra cuius paroeciae fines Mona- « sterium extitit, reluctante. Quaeritur: An administratio « huiusmodi Regularibus esset permissa? S. C. respondit: Non « esse permissam ». Vide etiam eundem Ferraris (*l. c. n.* 72). Si autem proprius peregrini parochus adesset aut commode accersiri posset; tunc de iure communi horum Sacramentorum administratio ad illum spectaret, unde apud Acta (*XIV.* 353) legitur: « Parochi officium et iurisdictionem haud esse « territorio, sed parochianorum personis affixam; ex quo fit « ut parochus, dum omne ius habet in parochianum suum, « quocumque ierit, nullum vero ius habeat in propria paroe- « cia super alienum parochianum ». Hoc autem melius patebit ex dicendis infra (n. 821). Caeterum hoc valet, inspecto iure communi. In praxi autem inspici debet consuetudo localis. Sic, v. g., apud nos parochi in paroecia sua administrare solent Sacramenta omnia moribundis alienae paroeciae, quamvis eorum parochus vicinus esset. Haec autem consuetudo, quae valde generalis esse videtur, est bona et legitima; quandoquidem ex ea, propter magis promptam et expeditam Sacramentorum administrationem, salus animarum non detrimentum sed lucrum habet.

V. Quoad sepulturam, videndum an cadaver peregrini defuncti possit necne ad propriam parochialem deferri commode. Si possit, tunc ad illam deferri debet; sin minus, ubi mors accidit, sepeliendum erit. Patet ex Cap. *Is qui De Sepulturis in VI.*, dicente: « Is qui habet domicilium in civitate vel « castro, quando ad villam ruralem se transfert recreationis « causa, vel ut ruralia exerceat in eadem, si non electa se- « pultura decedat ibidem, non in ecclesia dictae villae, sed « in sua parochiali (vel in ea potius in quo maiorum ipsius « ab antiquo sepultura extitit) sepeliri debet; dummodo ab- « sque periculo ad ipsam valeat deportari ». Aliqui dicunt peregrinos sepeliendos esse in Cathedrali, et fundantur in quadam resolutione S. C. Epp. et Reg. sequentis tenoris: « E- « tiam circumscripta consuetudine, advenas et pertranseuntes « in Cathedralibus; et reliquos in parochia intra cuius fines « obierint, *si per aliquod tempus habitaverunt*, esse sepe-

« liendos » (*apud Ferraris v. Sepultura n.* 22). Sed , nisi loci consuetudo ita ferat, hoc attendi non debere videtur. Canonistae enim passim vel dicunt absolute, peregrinos sepeliendos esse in parochiali ubi decedunt (*Cf. Reiffenst. III.* XXVIII. 27, *Vecchiotti II.* § 61 , *Zitelli I. V.* IV. § 4. *etc.*); vel dicunt standum esse consuetudini (*Cf. Ferraris l. c.*, *Schmalzgr. III. III.* XXVIII. 41. *etc.*); et novissime apud Acta (*XVII.* 482 *in not.*) legitur: « Ex nullo capite iuris « competere Capitulis Cathedralium funera peragere pro pe- « regrinis et advenis; ideoque solam consuetudinem, ubi inva- « luit, effecisse ut peregrinorum et advenarum funera a Cathe- « dralis parocho expleri valerent praelative ad alios civitatis « parochos ». Cf. etiam eadem Acta Vol. III. (*pag.* 42).

813. *Sed quandonam iudicandum erit quod cadaver sine periculo ad propriam parochialem (vel ad sepulturam electam aut maiorum etc.) deportari nequeat?*

I. Si familia defuncti mediis extraordinariis (v. g. via ferrea) uti vellet ad cadaver illuc deferendum, parochus loci id impedire nequiret; tunc enim, ut dicitur apud Acta (*XI.* 498 *in not.*), « distantia obstaculum non offert ut cadavera « ad propriam deferantur sepulturam ». Praescindendo ab hoc casu,

II. Standum legibus synodalibus vel episcopalibus, si adsint (*Cf. D' Annibale I.* 112. *not.* 17). Deficientibus autem legibus synodalibus,

III. Ordinarie standum erit sententiae magis receptae, quae dicit, periculum adesse non censeri si per iter unius diei, aut viginti milliariorum translatio fieri possit. *Acta* (*XI. pag.* 497). Circumstantiae tamen tales esse possent ut iudicium viro prudenti relinqui debeat (*Cf. Ferraris v. Sepultura n.* 41 *et De Angelis III.* XXVIII. 40).

814. *Si parochus cadaver peregrini in sua ecclesia sepulturae mandaverit, teneturne ad aliquid erga verum defuncti parochum?* Videndum an illegitime, an vero legitime id factum fuerit. Si illegitime; tunc omnia funeris emolumenta eidem restituere deberet *. Si vero legitime, tunc de quarta funebri eidem rependenda quaestio esse poterit.

* Sacri Canones ad exhumationem et restitutionem cadaveris quoque olim adigebant; sed hoc hodie ut plurimum partim fieri nequiret (obstantibus severissime legibus civilibus), et partim in desuetudinem ita abiit, ut S. C. C. semper decernere soleat cadaver non esse restituendum (*Cf. Acta XI. 499*).

Iure scripto de quarta in hoc casu solvenda nihil habetur. Quod tamen generali iure consuetudinario rependi debeat, patet 1° ex Statutis Cleri Romani (*apud de Angelis III.* XXVIII. 40), ubi dicitur: « Pro funere illius qui ab Urbe « profectus, quin domicilium amiserit, alibi decesserit, pa- « rochum Urbis, cui suberat defunctus, quartam funeris re- « petere a parocho loci, ubi decessit..... Parochos Urbis in- « tegra sua facere emolumenta pro funere cuiusque hospitis; « etsi in Urbe defunctus ad aliam regionem sepeliendus « transferatur, quin alteri quarta funeris debeatur iuxta « vetustissimum Urbis *privilegium* ». Patet 2° ex Canonistis, qui passim dicunt quartam in hoc quoque casu esse solvendam. Cf. Ferraris (*v. Quarta n.* 7), Schmalzgr. (*III.* III. XXVIII. *de Sepult.* 84), Barbosa (*De Par. III.* XXV. 26), Vecchiotti (*II.* § 61), De Angelis (*l. c.*) etc. Patet 3° quia ratio quae viget in aliis casibus, de quadam scilicet compensatione danda illi Ecclesiae in qua defunctus dum vivebat *coelesti pabulo refici consuevit* (*Decretal. III.* XXVIII. *Cap. I*), in isto quoque viget. Alicubi tamen certe consuetudo est ut nihil solvatur. Vide Lambertini (*Inst. C. V. n.* 44).

815. *Si peregrini cadaver ad suam parochialem deferri deberet, tunc quid iuris esset parocho, in cuius paroecia mors evenit?*

I. Quamvis forte ipse extrema Sacramenta defuncto administrasset, non exinde ius acquireret ad quartam funebrem, quae non iam pro accidentali assistentia in morte praestita; bene vero (ut mox supra dicebam) pro coelesti pabulo in vita subministrato de iure debetur.

II. Quoad cadaveris autem associationem ad ecclesiam tumulantem, haec de iure communi ad proprium defuncti parochum (non vero ad parochum loci) spectat. Patet apertissime ex resolutione S. C. C. (14 *maii* 1881 *Bononien. apud Acta XIV.* 346) et ex Lambertinio (*Inst. CV.* 46), Scarfant. (*ad Ceccop. Addit.* 48. *n.* 56) etc.; idque valere videtur quamvis defunctus non in parochiali sed alibi funus habere deberet (*Acta l. c.* 349). Ratio est quia ex una parte parochus proprius iurisdictionem in parochianum etiam extra paroeciam peregrinantem, habere non cessat; et ex alia ingressus ad paroeciam alienam pro cadavere associando (etiam cum clero et cruce elevata) neque iure neque consuetudine communi interdicitur. Excipe 1° nisi alicubi privilegia vel consuetudi-

nes legitimae in contrarium essent, et parocho loci sive totaliter sive in parte faverent (*Acta l. c.*). Excipe 2° nisi defuncti parochus venire recusaret, aut (v. g., propter distantiam) accersiri non posset; tunc enim associatio ad parochum loci (ubi mors accidit) spectaret. Patet ex resolutione S. C. C. (22 *Dec.* 1866), et pro tali casu apud Acta (*III.* 45) legitur: « Ius associandi defuncti corpus ad constitutam se« pulturam regulariter ad proprium parochum pertinere. « Proprium autem parochum ad hunc effectum illum quoque « censeri, in cuius paroecia aliquis decessit, quamvis brevi « tempore et perfunctorie in ea sit moratus, et sacramenta « recipere ex violento morbo non potuerit ».

816. *Quid de iure parochi quoad sacramenta et sepulturam relate ad vagos?*

I. Quoad sacramenta, parochus nullum ius habet ut vagi, excepto casu infirmitatis, ad illum recurrant; parochiani enim minime sunt. Iis tamen petentibus sacramenta administrare potest, comprehenso matrimonio et habita fide status liberi a Curia Episcopali. Sanchez opinatur posse parochum valide assistere matrimoniis vagorum etiam extra fines paroeciae suae; sed haec opinio passim reiicitur (*cf. Schmalzgr. IV.* II. II. 163), atque, ut alias innui, probabilis mihi non videtur; personali enim iurisdictione erga illos non gaudet.

II. Dixi, *excepto casu infirmitatis*, si enim vagus infirmus decumberet ; tunc administratio Viatici et Extremae Unctionis ad parochum intra cuius paroeciae fines casus accidit, spectaret exclusive.

III. Sepultura (nisi consuetudo Cathedrali faveret) spectat pariter ad parochum. Si autem vagus sepulturam sibi alibi elegisset, tunc eidem parocho ius ad quartam remaneret. Vecchiotti (*II.* § 61).

817. *Quid si quis, relicto prorsus suo domicilio, pergeret ad novam paroeciam, et, non adhuc contracto novo domicilio (dum scilicet est in via), matrimonium apud aliquem parochum contraheret?* Canonistae dicunt, matrimonium valere (*Cf. Schmalzgr. IV.* II. II. 164). Sed hoc sic absolute dictum (nisi scilicet ageretur de itinere longo et sponsi ab antiqua et nova paroecia valde distarent) verum esse non posse mihi videtur; secus enim lex adeo momentosa nimis facile eludi posset. Considerent rem hanc sapientiores.

818. *Quid de iure parochi quoad sacramenta et sepulturam relate ad illos, qui in duabus paroeciis duo veri nominis domicilia habent?*

I. In vita isti possunt satisfacere praecepto paschali, atque etiam contrahere matrimonium sive in una sive in alia paroecia pro libitu; et solum de convenientia erit ut paroeciam, ubi actu degunt, eligant. *Cf. De Angelis* (*IV.* III. 4°) *et Gousset* (*n.* 223).

II. In morte autem, sacramentorum administratio ad parochum, ubi infirmi sunt, spectat. Idem dic de sepultura. *Ferraris* (*v. Sepultura n.* 25).

III. Si defunctus alibi sibi elegisset sepulturam, tunc quarta funebris inter duos parochos esset dividenda. Patet ex Cap. *Cum quis Sepult. in VI*ª dicente: « Cum ab eo qui duo « habet domicilia, se collocans aequaliter in utroque, in loco « tertio eligitur sepultura: domiciliorum ecclesiae habebunt « inter se dividere portionem canonicam ». Idem dic pro casibus sepulturae gentilitiae, dignitatis, necessitatis etc.

819. *Quid de iure parochi quoad sacramenta et sepulturam relate ad illos, qui in una paroecia domicilium et in alia quasi-domicilium habent?*

I. Sanchez (III. XXIII. 19) censuit, « pro eo tempore (quo « quis in secunda paroecia quasi-domicilium retinet) non esse « parochianum primae parochiae, sed secundae ». At vero Schmalzgr. (IV. II. II. 151) apertissime supposuit ab hac sententia practice recedi posse; dixit enim: « Si responsio « ista (Sanchezii) displicet, dic in utrolibet loco posse con- « trahere matrimonium, quia in uno domicilium verum, in « altero quasi-domicilium habet ». Et hoc hodie tamquam certum habetur. Cf. Zitelli (*Appar. II.* II. VII. *De imped. cland.* 3), Bened. XIV (*Const. LXXXVIII. n.* 12), et vide supra dicta (*n.* 440). Quum ergo qui habet domicilium verum in una paroecia et quasi-domicilium in alia, sit parochianus in utraque; plane sequitur quod *regulariter* in utraque praecepto paschali satisfacere, et matrimonium contrahere possit.

II. Dicit autem Reiffenst. (IV. III. 63-65) quod, sicut parochus domicilii, ita quoque parochus quasi-domicilii, etiam extra suae paroeciae territorium, matrimonio valide, et subinde etiam licite (si nempe privatim sine benedictione nuptiali, aut de consensu parochi loci celebretur) assistere posset.

III. Viatici et Extremae Unctionis administratio spectat

ad parochum quasi-domicilii, si ibidem infirmus decumbat.

IV. Denique sepultura *regulariter* spectat ad parochum, in cuius paroecia mors accidit. *Ferraris* (*v. Sepultura n.* 23).

V. Dixi *regulariter;* quandoquidem imprimis quoad matrimonium et sepulturam exceptio dari potest casu quo persona habeat verum domicilium *in eadem civitate*, ubi quasi-domicilium habet. Famula, v. g., habet quasi-domicilium apud herum in paroecia A, dum habet quoque suum verum domicilium paternum vel maternum vel fraternum in paroecia B eiusdem civitatis. Qui casus etiam in collegiali, educanda etc. facile contingere potest.

De casu isto Bened. XIV, dum esset Archiepiscopus Bononiensis, (*Inst. XXIII, et LXXXVIII*) statuit, matrimonium et sepulturam ad parochum domicilii veri spectare. Idem cautum fuit in Statuto Cleri Romani (*C. III.* § 21), ubi statuitur, « familiares et famulos Cardinalium seu aliorum Principum « et Praelatorum nec non aliorum quorumcumque, qui ha- « bent domum et familiam in alia parochia (Urbis), ad illam « pertinere ». Et in additionibus, ad ipsum statutum (*C. III.* § 9) sequentia statuuntur:

« Si scholastici sint exteri, vel nullum habeant in Urbe « domicilium, ad parochiam intra cuius fines situm est col- « legium, non solum quoad funeralia, sed etiam quoad ma- « trimonia, pertinere statuimus ».

« Si vero domicilium in Urbe non habentes, ad amicorum « vel coniunctorum aedes, ratione infirmitatis, aliave qua- « cumque de causa, non derelicto tamen collegio, se trans- « tulerint, ibique decesserint, ad parochiam collegii pertinere « declaramus ».

« Hoc idem servandum erit in puellis et aliis, quae edu- « cationis vel famulatus, aliave quacumque de causa acci- « dentali, in monasteriis aut conservatoriis degunt; quarum « cadavera tumulanda esse mandamus in sepulchro maiorum, « si habeant, vel in ecclesia parochiali, intra cuius limites « unaquaeque proprium habet domicilium, quatenus absque « electione sepulturae decesserint ».

« Si vero sint exterae, vel non habeant in Urbe domi- « cilium, servetur quod de scholasticis supra dictum est, « tam in funeralibus quam in contrahendo matrimonio, prout « etiam declaratum fuit in Congregatione particulari sub « die 19 Ian. 1705 ».

Consonat S. C. C., quae interrogata ab Episcopo Eugubino « An matrimoniis famularum assistere debeat parochus « domicilii paterni, seu potius alter, in cuius paroecia puellae « famulatum praestant? » Sub die 24 Maii 1788 respondit: « Episcopus per decretum iubeat, ut matrimoniis puellarum, « quae famulatum Eugubii praestant, assistat parochus do- « micilii paterni, materni, fraterni eiusdem puellae, quatenus « illud habeant in eadem civitate; si non habeant, assistat « parochus domicilii in quo degunt, quatenus in eadem ci- « vitate matrimonium contrahant » (apud Vecchiotti *III.* § 106 *v. Quaeritur*).

Sed haec dispositio (quatenus circa matrimonium et sepulturam excludit parochum quasi-domicilii, si persona in eadem civitate verum domicilium habeat) 1° respicitne solum licitum, an vero (quoad matrimonium) etiam validum? 2° estne lex universalis quae valeat pro toto Orbe? Ad primum, recte respondent Vecchiotti (*l. c.*) et Berengo (*n.* 136 *v. Patet*) respicere solum licitum. Ad secundum, communior interpretatio esse videtur quod agatur de lege universali; sed hoc mihi difficile est; crederem enim, statutum Cleri Romani, Clerum ipsum, non vero totum Orbem respicere; et solum constituere normam, iuxta quam expediat ut Episcopi in suis Dioecesibus tantundem statuant, ut ex praedicto responso ad Episcopum Eugubinum coniicere licet. Aliud indicium habetur ex Vecchiotti, qui (l. c.) dicit contingere posse, ut, inspectis Dioecesis circumstantiis, contrarium ab Episcopo prudentius ac tutius decernendum sit, « ut scilicet quisque inire matrimonium legitime valeat co- « ram eo parocho, qui aedes heri, vel monasterii septa, « vel seminarium suae paroeciae limitibus percenseat, quin « necesse sit investigare, utrum in alia civitatis paroecia « contrahentes domicilium verum habeant ». Caeterum cf. Ferraris (*v. Matrimonium n.* 120) et Pallottini (*v. matrimonium* § *XV. n.* 278).

VI. Exceptiones etiam dari possunt quoad satisfactionem praecepti paschalis et administrationem Viatici et Extremae-Unctionis, si forte persona sit in loco a iurisdictione parochi exempto, vel sub clausura etc.

Sed haec omnia, veniendo magis ad particularia, maiori explicatione indigent.

820. *Quid itaque de iuribus parochi quoad sacramenta*

et sepulturam relate ad infirmos in nosocomiis: famulos; collegiales; seminaristas; orphanos degentes in orphanotrophiis; expositos; infantes apud nutrices; milites; carcere detentos; Regulares cum votis solemnibus; educandas sub clausura; alias personas degentes apud Regulares vel Moniales; personas adscriptas piis congregationibus et collegialiter viventes sine votis solemnibus; et denique relate ad cadavera, quae deferuntur ad stationem ferroviariam, ut sepeliantur in coemeterio civitatis? Ad clare et accurate respondendum, singula seorsim considerari debent.

821. *Quid de iurisdictione parochi relate ad infirmos aliosque degentes in nosocomiis?*

Si nosocomium exemptum non foret, tunc omnia spectarent ad parochum. Sed ad quem parochum? Praescindendo a casu necessitatis, aut a consuetudine legitima, et supponendo (prout ordinarie contingit) quod infirmi in hospitali quasi-domicilium non contraxerint, tota iurisdictio non ad parochum loci, sed ad parochum proprium uniuscuiusque infirmi, spectaret. Bene scripsit Scarfantonius (*Addit. XLVIII. n.* 75): « Qui erant parochi eorum ante infirmitatem, cuius « causa delati fuerunt ad hospitale, adhuc remanent pa- « rochi proprii eorundem infirmorum; ideoque de iure, « cessante exemptione hospitalis, tenerentur singulis suis « parochianis infirmis in eodem hospitali administrare Sa- « cramenta, eosque sepelire ». Consuetudo autem valde generalis, de qua supra (*n.* 812 IV) verba feci, cum casu isto, in quo multi infirmi coadunati esse solent, confundi non debet, nisi facto ipso constaret quod ad hunc quoque casum extendatur. Quid enim si in aliqua ex nostris paroeciis nosocomium pro peste affectis constitueretur? Nunquid teneretur parochus eiusdem paroeciae non solum suos parochianos sed etiam alios assistere, etsi eorundem parochi vicini essent? Non credo.

Hodie autem ut plurimum nosocomia sunt exempta, et subiiciuntur iurisdictioni proprii capellani; ita ut non solum infirmi, sed etiam inservientes (si diu noctuque in hospitali maneant) eidem quasi parocho subdantur, et a parochi proprii iurisdictione eximantur (*Berengo n.* 37). Haec autem praxis merito inducta fuit, ut ait De Luca (*De Par. D.* XXIII. *n.* 11), « ob magnam confusionem alias resultantem

« circa sacramentorum administrationem, quam frequentius « ex improviso et quacumque hora, etiam de nocte, facere « oportet, si pro singulis infirmis diversarum parochiarum, « etiam distantium, convocare oporteret proprios parochos, « quod esset impracticabile ».

Attamen exemptio a iurisdictione parochi ordinarie restringitur solum ad ea, pro quibus dicta ratio confusionis et impracticabilitatis militat, scilicet ad sacramenta Eucharistiae et Extremae-Unctionis. Matrimonium itaque et sepultura ecclesiastica in capellani iurisdictione ordinarie non comprehenduntur; bene vero ad parochum spectant. De Matrimonio scribit Zitelli (*App. II.* VII. § 5. *de imp. cland.* 3): « Casu quo gravi infirmitate laborantes (in hospitali) con- « trahere debeant matrimonium, aut recurrendum est ad « parochum loci domicilii vel quasi-domicilii, ut eius de- « legatio obtineatur: aut haec ab eius Ordinario petenda est, « et exquirendum iudicium Ordinarii loci. Bened. XIV. Inst. XXXIII. 13 et LXXXVIII. 3 ». De sepultura ecclesiastica autem duas habemus decisiones S. C. C. an. 1694 et 24 Ian. 1857 (*apud Acta XIV.* 346. 351), quarum postrema sic prostat: « An capellanis hospitalis S. Mariae de vita et morte « competat ius ducendi solemniter funera ad publicum coe- « meterium, seu potius spectet ad parochum in casu? EE. « PP. respondere censuerunt: Negative ad primam partem; « affirmative ad secundam ».

Sed administratio Sacramenti Matrimonii et sepulturae ecclesiasticae spectabitne ad parochum loci ubi situm est nosocomium; an vero ad parochum loci ubi sita est domus infirmi? R. Spectabit ad parochum ex cuius paroecia infirmus ad hospitale translatus fuit, non vero ad parochum loci ubi hospitale ipsum situm est, ut ex supradictis infertur. Intellige tamen semper nisi infirmus quasi domicilium in hospitali contraxisset; aut quoad sepulturam ratione distantiae parochus proprius ius amisisset (iuxta dicta *n.* 812. V); aut privilegium aliusve legitimus titulus intercederet. Ratio est quia sola circumstantia mansionis in nosocomio propter infirmitatem, non sufficit ut quis in nosocomio ipso quasi-domicilium contrahat, atque adeo parochianus evadat. « Regulariter « (inquit Zitelli *l. c.*) non adquirunt (infirmi) quasi-domici- « lium in hospitali ». Nota quod dicit *regulariter;* si enim animo ibi manendi perpetuo aut saltem pro maiori anni parte

(prout in chronicis et inservientibus contingere potest) illuc degerent; tunc domicilium vel quasi-domicilium, et proinde parochialitatem, acquirerent. Quod reapse relate ad infirmos aut defunctos in hospitali parochus loci nullum ius habeat regulariter, notant Canonistae passim (ut videre est apud Acta XIV pag. 349); et novissime (scilicet 14 Maii 1881) id decisum fuit a S. C. C., quae interrogata an ius funerandi competat parocho loci, an vero parochis propriis defunctorum, respondit competere *parochis domicilii defunctorum* (*Acta l. c.* 352).

Attamen in hac quaestione tota haberi debet quoque ratio consuetudinis, quae facile posset esse legitima : unde scripsit Leurenius (*III.* II. CCCCLIII. 3): « Neque, dum mortuus in « hospitali elegit sepulturam in alia ecclesia, ac propterea « inde asportandum funus, possunt Regulares quorum est « hospitale, se in hoc ingerere, extra septa propriae domus » regularis; sed tali casu subintrat parochus, nimirum pro-« prius defuncti, sub cuius parochia hic vivebat, et non ille « intra cuius parochiam situm est hospitale; nisi forte ex « privilegio et (*nota*) consuetudine, quae improbabilis non « est, maxime in magnis urbibus, ubi causaretur confusio « et incommodum, si vocandus semper esset proprius de-« functi parochus ».

822. *Quid de iurisdictione parochi quoad famulos et famulas?*

I. Imprimis Canonistae passim absque ulla distinctione dicunt, ab his contrahi quasi-domicilium in paroecia intra cuius fines adest domus heri. Quum tamen aliquando ad experiendum dumtaxat, vel precarie, vel utcumque exclusa intentione remanendi per maiorem anni partem, se collocent; stando in principiis distinguendum esset. Distinguunt reapse plures canonistae primi subsellii, inter quos Schmalzgr. (*IV.* II. III. 150) ad quaesitum : « An sufficiat habitatio quidem per tem-« pus notabile.... ut solent qui *famulatus*, negotiationis cau-« sa, ad talem locum se recipiunt? » Respondet : « Qui ex « huiusmodi causis versantur in aliquo loco, *modo ibi ver-« sentur animo habitandi ibidem per maiorem anni par-« tem*, coram parocho illius loci matrimonium valide inire « possunt ». Similiter Reiffenst. (*IV.* III. 61) dixit : « Fa-« mulos mercenarios, et alios, *qui per maiorem anni*

« *partem alicubi morari intendunt*, primo statim die fie-
« ri parochianos etc. ».

II. Hinc famuli ordinarie habent quasi-domicilium in domo heri; simulque (non tamen semper) conservant domicilium verum in domo paterna vel materna etc., quae in eadem civitate vel alibi esse potest. Interdum autem possent esse in paroecia, quin quasi-domicilium contraxerint; et tunc tanquam peregrinantes aut vagi considerandi erunt, secundum quod domicilium verum alibi habeant vel non habeant. Dixi *famulos non semper conservare verum domicilium alibi;* aliquando enim, mortuis genitoribus, propriam familiam amplius non habent; aut, si habent, illam ita deseruerunt ut intentionem ad eandem redeundi prorsus deposuerint.

III. Iuxta hos diversos casus, quid de parochi iurisdictione circa famulos vel famulas dicendum sit, ex principiis generalibus supra expositis et declaratis facile coniici poterit.

IV. De famulis autem Regularium sermo habebitur infra.

823. *Quid de iurisdictione parochi circa collegiales, seminaristas, et orphanos in orphanotrophiis degentes?*

I. Hi collegiales, seminaristae et orphani ex una parte paternum vel maternum vel fraternum domicilium (sive in eadem civitate sive alibi) conservare solent; et ex alia quasi-domicilium in collegio vel seminario vel orphanotrophio contrahunt; unde, dum ibi morantur, de iure comuni, parocho loci subiiciuntur.

II. Alicubi collegia, et speciatim seminaria, ex decreto episcopi vel consuetudine, sunt exempta; et tunc alumni proprio directori (qui ipsorum quasi-parochus esset); quoad satisfactionem praecepti paschalis et sacramenta in extremis, subiiciuntur. Funeralia autem, iuxta distinctiones supra (*n.* 819 V.) expositas, modo ad parochum loci, modo ad parochum domicilii paterni spectabunt.

III. Notandum tamen, speciatim circa orphanas, contingere posse quod nullum aliud domicilium habeant; quod scilicet aliqua puella propriam familiam reliquerit cum intentione nunquam ad illam redeundi, et manendi in hospitio usque ad matrimonium, ibi contrahendum, etsi identidem ad breve tempus ad suos invisendos se conferre intenderit. In hoc casu parochus familiae ipsius nullo, uti patet, iure, nullaque auctoritate sive quoad matrimonium sive quoad sepulturam

circa puellam huiusmodi potiri posset. Bened. XIV (*Inst. XXXIII.* 14).

824. *Quid de iurisdictione parochi quoad puellas, quae vulgo expositae de domo Dei dicuntur?*

I. Loquendo de illis quae sunt in brephotrophio, advertendum est imprimis quod de iure communi, quoad iurisdictionem parochialem, parocho loci, ubi situm est brephotrophium, subiiciuntur. Ex decreto episcopi tamen vel consuetudine, plus vel minus exemptae esse possent; nec desunt casus, in quibus ex privilegio specialissimo iurisdictio, non excepto matrimonio, ad earundem capellanum spectat. Cf. Pallottini (*v. Matrimonium XV.* 184).

II. Non levis est difficultas circa illas, quae ad brephotrophium quidem spectant, sed aliis (v. g., tamquam famulae) traditae sunt, casu quo matrimonium contracturae sint. Si matrimonium contraherent coram parocho loci, ubi degunt, res plana et expedita esset; sed ea occasione ordinarie revocari solent ad brephotrophium, ibique, post moram brevissimam, coram parocho brephotrophii ipsius matrimonio iunguntur. Eritne validum huiusmodi matrimonium? Esset validum si brephotrophium tamquam domicilium paternum considerari deberet, simulque puella (dum recessit) intentionem ad illud redeundi conservasset. Sed de his practice dubitari posse videtur. Imo apud Pallottini (*l. c.* 285-290 *et v. Dispensatio* § *XI. n.* 23-28) habemus duo responsa S. C. C., in quibus matrimonia ita contracta sanantur in radice, et statuitur, « ius assistendi matrimoniis spectare ad « parochum domicilii vel quasi domicilii ». Saltem itaque ad cautelam, indultum Apostolicum implorare oporteret, prout Florentiae fecit Rector brephotrophii an. 1842; ut videre est apud eundem Pallottini (*l. c.* 285).

825. *Quid de infantibus nutricibus traditis?* Attento defectu intentionis in his infantibus et brevitate temporis quo apud nutrices relinqui solent, quasi-domicilium contrahere non censentur. Tempus quippe quod sufficeret pro aliis, ex animi et voluntatis defectu, pro illis non sufficit; et proinde, si in aliena paroecia apud nutricem moriantur, regulae quae de peregrinis expositae sunt, in rigore servari deberent. Ita decernitur in Statuto Cleri Romani apud Giraldi (*I. Sect. CCCCLXXXVIII*). Si tamen consuetudo in contrarium adesset, servari posset. Notandum est etiam quod, ut pluri-

mum, emolumenta exinde provenientia adeo exigua sunt, ut credi non possit quod parochus proprius de iisdem quidquam praetendat.

826. *Quid de iurisdictione parochi quoad milites?*

I. Videndum imprimis an milites habeant proprios capellanos, et quali auctoritate isti polleant; contingere enim potest (maxime si exercitus episcopum castrensem aut capellanum maiorem haberet) quod capellani ipsi quoad milites (imo et eorum familias si diu noctuque in castris militaribus degerent) iurisdictione quasi parochiali (non tamen semper exclusive) gaudeant. *Cf. Schmalzgr.* (*IV.* II. II. 165-168), *Berengo* (*n.* 41), *Vecchiotti* (*III.* 106) *etc.*

II. Seclusa autem capellanorum castrensium auctoritate, canonistae communiter distinguunt et dicunt: Si milites sint in praesidiis; tunc parocho loci subiiciuntur; si vero sint in expeditione, aut (alii addunt) in hybernis; tunc tamquam vagi considerantur. Sed haec omnia cum mica salis intelligenda esse videntur. Imprimis quod milites tamquam vagi haberi debeant, admitti non potest, si (prout hodie communiter accidit) domicilium in patria conservent, ad quod (militiae tempore expleto) redire intendant; qua de re vide Lambertini (*Inst. LXXXVIII. n.* 9) et Reiff. (*II.* I. 45). Quod autem, dum sunt in praesidiis, tamquam quasi-domicilium habentes semper considerari debeant, hoc etiam non semper verum esse crediderim; contingere enim potest quod etiam in praesidiis ad tempus nimis breve destinentur, aut nimis facile quovis momento ab uno ad alium locum transferri possint. Hoc perpendit etiam Schmalzgr. (*IV.* II. III. 165), qui dixit, « milites non habere quasi-domicilium non « solum quando in expeditionibus et castris sub papilionibus « degunt, sed etiam quando sunt in hybernis, *imo et in « praesidiis;* modo his non stabiliter aut per maiorem anni « partem addicti sint, sed a nutu Ducis, eos ad exercitum, « expeditionem, vel aliud praesidium evocantis, pendeant». Et profecto aut a principiis recedendum, aut sic distinguendum est.

827. *Quid de iurisdictione parochi quoad carcere detentos?* Communiter sic distinguunt: Aut carcere detentus ibi detinetur custodiae causa (dum scilicet processus conficitur); aut ad poenam (lata iam sententia) luendam. Domicilium (dicunt) non in primo casu; bene vero in secundo

contrahitur. *Cf. Lambertini* (*Inst.* XXXIII. 12), *Vecchiotti* (*III.* § 106), *et Pallottini* (*v. Matrimonium n.* 230-233). Sed quid si poena solum ad paucos dies, vel certe non ad maiorem anni partem, extenderetur? Etsi Canonistae hoc in puncto non distinguant, tamen Zitelli (*Appar. ff.* II. VII. *De imp. cland.* 3) distinguendum esse censet, et dicit valere matrimonium coram parocho carceris, « si perpetuo « aut ad notabile tempus (incarceratus) ibi luat poenam ». Noto hic etiam quod, si principiis stare velimus, haec distinctio uecessaria est.

828. *Potestne Parochus ullum ius habere quoad sacramenta et sepulturam relatae ad Regulares vota solemnia habentes?*

I. Si Regularis in loco dissito a coenobio sui Ordinis infirmetur, consideratur tamquam peregrinus, et Sacramentorum administratio spectat ad parochum loci, qui tunc fit parochus necessitatis.

II. Eveniente morte, videndum an defunctus commode deferri possit ad monasterium; quod si fieri nequeat, ius sepulturae devolvitur ad parochum; ita tamen ut tunc Regularis ante mortem sepulturam sibi eligere potuisset. Infertur ex Cap. V. *Religiosi* de Sepult. in VI°, ubi legitur: « Religiosi, « nisi a propriis monasteriis adeo forsitan sint remoti, quod « ad ea cum moriuntur commode portari non possint, ne« queunt (cum velle et nolle non habeant) sibi eligere se« pulturam; sed sunt apud sua monasteria sepeliendi ».

III. Praescindendo a dicto casu necessitatis atque etiam a casu absolutae dispersionis, parochus nullum ius habet circa Regulares, neque 1° quoad Sacramenta, si forte extra monasterium infirmentur; neque 2° quoad sepulturam, si forte defunctus ab alia domo ad monasterium, vel a monasterio ad publicum coemeterium deferri debeat; dummodo sine pompa id fiat. Primum patet quia « Regularis dicitur esse in mo« nasterio, ubicumque reperiatur de licentia aut iussu sui « Superioris » (*Panormitana apud Acta IX. pag.* 109). Secundum patet ex pluribus decisionibus; quandoquidem S. C. C. (2 *Jul.* 1620) decrevit: « Regulares extra claustra « decedentes posse ad eorum ecclesias deferri, etiam paro« chis inconsultis »; et (24 Febr. 1846) interrogata utrum, expleto officio exequiali, vocari debeat parochus pro delatione defuncti ad publicum coemeterium, respondit: « Ne-

« gative in omnibus, dummodo cadaver deferatur absque « solemni pompa, recto tramite ad coemeterium a familia « regulari proprii conventus tantum ». (*Apud Acta VII. pag.* 171-173). Idemque quoad sepulturam Monialium (quod scilicet associatio cadaveris ad confessarium spectat, dummodo sine pompa peragatur) resolutum fuit ab eadem S. C. (24 *Febr.* 1872) apud Acta (*l. c. pag.* 167). Extensores autem eiusdem ephemeridis bene explicant quomodo intelligenda sit expressio *sine pompa*, et dicunt (*l. c. pag.* 173) prout sequitur :

« Verba *sine pompa* vel *sine solemni pompa* idem si- « gnificare, ita ut per haec verba excludatur tantum pom- » posa delatio funebris, quae fieri solet convocato numeroso « clero saeculari et regulari, convocatis confraternitatibus « loci etc.; quae sine parochi localis interventu et emolu- « mento fieri non possent (Adde quod haec voto paupertatis « parum congruerent). Non censeri autem pomposam fune- « brem delationem, si Regularis defunctus associetur a solis « eiusdem conventus Regularibus (etsi plurimi essent); i- « deoque neque pomposam censeri funebrem delationem de- « functae monialis si fiat per paucos uumero presbyteros vel « clericos; maxime si aliquo modo vel titulo ad monaste- « rium referantur ».

IV. Religiosi civilibus perturbationibus a propriis coenobiis eiecti, si essent prorsus dispersi, iurisdictioni parochorum non solum quoad Sacramenta sed etiam quoad sepulturam subiicerentur, sicut caeteri parochiani. Ita decisum fuit a S. C. Epp. et Reg. (26 *Febr.* 1864) apud Acta (*I. pag.* 168).

V. Religiosi a coenobiis eiecti hodie ordinarie non sunt prorsus dispersi, sed pertinent ad religiosam familiam proprii ordinis; idque contingit si eadem familia saltem ex tribus constet, quorum saltem unus sit Sacerdos. Huiusmodi religiosae familiae etsi in privata domo degant, quibusdam servatis conditionibus, oratorio cum iure quoque asservandi SS.^{m} Sacramentum gaudere possunt. (*Cf. Scavini I. n.* 671). Quatenus autem familia religiosa cum proprio legitimo superiore subsistat; tunc Religiosi, a parochorum iurisdictione exempti sunt; idque verificaretur etiam quoad illos, qui in aliis domibus commorarentur, dummodo sub dicti superioris obedientia viverent (iuxta supra dicta n. III°). Hinc Regulares huiusmodi quoad satisfactionem praecepti paschalis (si sint laici)

non a Parocho, sed a Superiore proprio dependere debent; et, si infirmentur, Sacramentorum administratio ad eundem Superiorem spectabit; qui tamen, quoad Viatici administrationem modo a sacris ritibus praescripto peragendam, ordinarie indigebit concursu parochi, qui (prout in casu peregrini in eius paroecia moribundi) recusare non poterit. Quomodo autem quoad sepulturam res se habeant, facile intelligitur ex supradictis (*n. III*).

829. *Quid de iurisdictione parochi quoad famulos Regularium?* Hi sunt exempti; sed nec omnes nec quoad omnia. Non omnes; ex Tridentino enim (*XXIV.* XI) oportet ut *actu serviant, et inter eorum septa ac domos resideant, subque eorum obedientia vivant;* unde si servirent quidem, sed extra claustrum degerent, exemptione ista non gauderent. Hinc S. C. C. (21 *Ian.* 1713) ad dubium: « An hebdomadarius, clericus, pistor, olitor, et spenditrix habitantes « in cortile Monasterii ... habeant requisita Concilii in ca- « su? » Rescripsit: *Negative.* (Apud Vecchiotti *I.* § 93). Idem dic de famulis Monialium; quandoquidem ad dubium: « An famuli et famulae Monialium saeculares degentes in « mansionibus sitis in atriis monasteriorum muro circum- « vallatis et quae sunt contigua monasteriis, et habent por- « tam quae clauditur, teneantur recipere Sacramentum « Eucharistiae tempore paschali a parochis, in quorum pa- « rochiis monasteria et mansiones sitae sunt? » Die 19 Sept. 1722 eadem S. C. respondit: *Affirmative et amplius.* Dixi quod exemptio non extenditur ad omnia. Extenditur siquidem ad praeceptum paschale, Sacramenta in extremis, et sepulturam; non vero ad matrimonium. Patet ex Decreto S. C. C. 25 Ian. 1738 apud Giraldi (*I. vol. II. Sect. DCCCXCI. tit. XXXIII*).

830. *Quid de iurisdictione parochi quoad Sacramenta relate ad puellas, vulgo educandas, quae scilicet apud moniales vota solemnia habentes, educationis causa sub clausura morantur?*

I. Hae puellae in vita atque etiam in extrema infirmitate subiiciuntur iurisdictioni confessarii seu capellani monialium, et quidem privative, ut notissimum est. Excipitur tamen matrimonium et sepultura; enimvero

II. Educanda pro matrimonio contrahendo ad parentum suorum domum mitti debet. Patet ex Bened. XIV., qui (*Inst.*

XXXIII. n. 15) refert Decret. S. C. Epp. et Reg. sequentis tenoris: « Eminentissimi Cardinales, iuxta decreta generalia, « aliaque super hac re per Sacram Congregationem edita..... « Eminentiae Vestrae has litteras scribendas iusserunt, ut « virgines omnes, quae futuras nuptias data fide promiserint, « iussu Eminentiae Vestrae, interposita etiam Sacrae Congre- « gationis auctoritate, ex monasteriis abeant, licet Ordinario « minime subdiectis, et parentum domos revertantur ».

III. Sed essetne validum matrimonium contractum ad monasterii crates coram confessario monialium, aut coram parocho loci ubi monasterium ipsum situm est? Quoad confessarium, negative; quoad parochum loci, affirmative. Bened. XIV. (*Inst. LXXXVIII. n.* 10) scripsit : « Equidem Passerinus « docuit coram Monialium confessario id esse peragendum. « Sed quis hanc sententiam aequo animo probare queat? Cum « praesertim certissimum sit ex Sacris Congregationibus, « puellarum eiusmodi matrimonia, nisi impedimentum aliquod « interveniat, celebrari oportere (intellige si ad parentum « domum mitti nequirent) coram parocho, cuius ditione mo- « nasterium includitur. *Matrimonium* (inquit Monacellus) « *contractum a puella, quae existit in monasterio ad cra- « tes monasterii coram testibus et parocho ecclesiae pa- « rochialis, intra cuius limites situm est monasterium, « validum reputatur.* Ibique sententias quoque a Sacris Con- « gregationibus evulgatas exponit. *Validum est matrimo- « nium* (inquit Braschius) *contractum ab educanda ad « crates monasterii coram parocho loci, ubi monasterium « situm est.* Ursaya pariter istarum rerum peritissimus et « celeberrimus canonum interpres scriptum reliquit, iurispe- « ritos convenisse, ut propositam causam diligentius expen- « derent, eoque coetu tutissimam unanimi consensu habitam « fuisse opinionem, quam nuper exposuimus ». Ratio cur excluditur confessarius, est quia ab Episcopo delegatus quidem fuit quoad alia Sacramenta, sed non quoad matrimonium. Ratio autem cur parochus loci de iure quoad matrimonium huiusmodi auctoritatem habet, est quia est parochus quasi-domicilii.

IV. A fortiori autem validum esset matrimonium Educandae, si coram parocho eiusdem veri domicilii (scilicet domicilii paterni) ad monasterii crates celebraretur.

V. Dari possunt casus urgentes in quibus, non obstante

lege n. II° indicata, matrimonium Educandae sic in monasterio celebrari debeat; et tunc iam mox supra n. III. vidimus quod (loquendo de licito) si Educanda non esset eiusdem civitatis, parocho loci assistentia sine ulla controversia competeret. Si autem eiusdem civitatis foret, tunc, iuxta dicta n. 819. V., si lex dioecesana parochum domicilii designaret, ille accersendus esset. Deficiente autem lege dioecesana, interpretatio communior adhuc eidem parocho faveret, ut ibidem dixi. Quum tamen in rigore res dubia mihi videatur, si parochi non convenirent, Episcopus decidere deberet.

831. *Quid de sepultura Educandae, quae forte in monasterio moriatur?* Pellizari (*X.* III. 233) cum aliis dicit, iura funeralia spectare ad confessarium monasterii; sed haec doctrina neque vera neque probabilis est. Obstant enim sequentia. 1° Confessarius delegatus fuit pro Sacramentis, non vero pro sepultura. 2° Nulla necessitas aut convenientia adest, ut exemptio a iurisdictione parochiali extendatur etiam ad sepulturam. 3° Plura decreta vetant ne in ecclesia monialium sepeliantur personae saeculares (*Cf. Scarfant. Addit. XLVIII. n.* 55). 4° S. C. C. (11 *Apr.* 1742) apud Ferraris (*v. Moniales I.* 62) decrevit quod Educandae decedentes, non sibi electa sepultura sepeliendae sint in parochia sub qua est monasterium, si non habeant sepulchrum maiorum. Et, si elegerint sepulturam in monasterio, possint ibi sepeliri (*intellige si, contra ius commune, ex privilegio id liceret*); sed deberi quartam funeralem parocho. Hoc patet etiam ex iis quae dicuntur apud Acta S. Sedis *Vol. VII. pag.* 168 *not.* 1, maxime vero *Vol. VII. pag.* 535. 536. Caeterum, si Educanda domicilium paternum in eadem civitate haberet, recolenda essent supradicta *n.* 819. V.

832. *Quid de iurisdictione parochi relate ad alias personas, quae alio titulo apud Regulares vel Moniales vivant?*

R. Praescindendo a novitiis, qui tamquam religiosi considerantur (*De Alexandris XI. IV. q.* 17), alii degentes apud Regulares subiiciuntur iurisdictioni parochi. Scripsit Giraldi (*l. c.*): « Si autem agatur de hospitibus, qui vere non sint « familiares (scilicet famuli), quamvis continuo degant intra « septa monasterii; ibique infirmentur et moriantur, nulla- « tenus dicta Sacramenta (Viatici et Extremae Unctionis), « irrequisito parocho, ministrare possunt (Regulares), eos- « que in propriis Ecclesiis sepelire, ut declaravit eadem

« S. C. in Astensi, in qua refertur quod Comes Eustachius « Palio, mortua uxore, se contulerit ad conventum Fratrum « Eremitarum Ordinis S. Augustini civitatis Astensis, ibique, « solutis conventui alimentis, habitu saeculari indutus, diu « vitam duxerit; et postremo correptus lethali morbo obie- « rit; iidem Patres, absque parochi praesentia et interven- « tu, Viaticum et Oleum Infirmorum ei ministraverint, « ipsiusque cadaver sepulturae mandaverint; ortum fuit « dubium an licite potuerint, irrequisito parocho, Sacra- « menta ministare et corpus tumulare? » S. C. die 27 Nov. 1717 respondit: *Negative* (Apud Giraldi *l. c.*). Si autem ageretur de muliere, quae intra monasterium sub clausura cum Monialibus degeret: tunc in vita et in extrema infirmitate Confessarii iurisdictioni subiiceretur; sed quoad sepulturam redirent supradicta. Uno verbo talis mulier puellis educandis aequiparari deberet. Ferraris (*v. Moniales I.* 63) et Acta (*VIII.* 536).

833. *Quid si quis clausuram monialium ingressus, inopinato casu corriperetur morbo lethali, neque extra clausuram deferri posset? Administratio Viatici et Extremae Unctionis eiusmodi moribundo ad quem spectaret?* In casu extremae necessitatis qui primus occurrit Sacramenta administrare poterit; sed, si res moram pateretur, ad parochum eiusdem; non vero ad Confessarium (qui pro tali casu delegationem nunquam habuit), talis administratio spectaret. Ita Pellizari (*X.* III. 232). Si autem parochus proprius eiusdem moribundi advocari nequiret, tunc ad parochum loci, iurisdictio devolveretur. Idem dic in quovis casu, si consuetudo esset, ut parochus loci, cuilibet moribundo (etsi peregrino) Sacramenta semper administrare posset. Clausura autem id unum efficeret ut licentia Superioris petenda esset, si commode peti posset.

834. *Quid de Religiosis vel Monialibus sine votis solemnibus, seu de piis viris vel foeminis collegialiter quidem viventibus, sed non in religione quae tamquam verus ordo religiosus cum tribus votis solemnibus et perpetuis a S. Sede fuerit approbata?*

I. Personae istae (et a fortiori puellae educandae apud huiusmodi Moniales conviventes) de iure communi subiiciuntur iurisdictioni parochiali. Patet ex plurimis S. C. Epp. et Reg., nec non S. C. C. declarationibus, ut videre est

apud Lucidi (*II. V.* § 8. 459) et apud Acta (*I.* 98; *VIII.* 532. 533. *etc.*).

II. Attamen plus vel minus (vel etiam totaliter) a tali iurisdictione eximi possunt, sive ex privilegio apostolico, sive ab Episcopo. Quod autem Episcopus confessarium particularem huiusmodi piis foeminis assignaverit, hoc non sufficit ut exemptae existimentur; sed formale exemptionis decretum, aut consuetudo exigitur (Cf. Berengo *n.* 39). Ut tamen Episcopus valide ad decretum istud procedere possit, graves exiguntur rationes, quae exemptionis gradui proportionatae sint; aliud enim est si piae foeminae quoad solam communionem paschalem, et aliud si quoad Viaticum et Extremam Unctionem; maxime vero aliud si etiam quoad sepulturam a parochiali iurisdictione eximantur. Item facilius si de numerosa, et difficilius si de parva communitate ageretur, ad exemptiones Episcopus devenire posset. Insuper in quovis fere casu aliquod onus in recognitionem parochialis auctoritatis relinqui deberet (*Cf. Acta VIII.* 544). Videtur denique, quod Ordinarius solum tamquam Apostolicae Sedis delegatus (et proinde solum occasione Sacrae Visitationis) ad huiusce generis decretum (sine speciali indulto apostolico) devenire valeat; legitur enim apud Acta (*XII.* 353): « Iura parochialia « ex iure communi promanant, contra quod nil possunt lo- « corum Ordinarii ». Vide etiam Acta (*VIII. pag.* 540).

835. *Associatio cadaveris relicti in statione ferroviaria, et sepeliendi in publico civitatis coemeterio, ad qualem parochum spectat?* Tunc perinde erit ac si peregrinus longe a patria sua mortuus fuerit in illa statione; quo casu (secluso iure cathedralis) ad parochum loci (scilicet stationis ipsius) omnia devolvuntur (iuxta dicta n. 812. V). Dixi *longe a patria sua;* si enim defunctus esset parochianus in eadem civitate aut alio loco vicino, tunc de iure communi omnia spectarent ad parochum eiusdem; nisi forte consuetudo esset ut associatio intra paroeciae stationis limites, ad parochum loci pertineret. Dixi *si esset parochianus;* non enim sufficeret si parentes aut fratres etc. in civitate haberet.

836. *Quid si haeredes defuncti in exequiis pompam extraordinariam, non sine magno parochi incommodo exigerent?* De Luca (*XII.* III. *De Par.* XXVIII. 6) dicit, taxam consuetam respicere funera consueta; neque parochum teneri huiusmodi functiones facere in forma pomposa cum extra-

ordinario ac magno incommodo et labore; et in casu maiorem recognitionem (taxandam iuxta consuetudinem) exigere posse.

837. *Quid de Parocho exigente taxam ad praestandum locum pro sepultura, non equidem consueta sed honoratiori, sive in coemeterio parochiali sive in ecclesia? Scilicet* 1° *Estne hoc licitum?* 2° *Exigiturne licentia Episcopi?*

Ad primum sic respondet Reiffenstuel (*III.* XXVIII. 68): « Probabile est posse etiam per modum pretii et contractus « aliquid peti et accipi pro honoratiori situ et loco sepul« turae, v. g., ut quis sepeliatur in ecclesia, capella etc.... « Ratio est quia in tali casu non attenditur ipsa sepultura, « sed honor et praeeminentia, quae ut quid profanum pretio « aestimabile est... Accedit praxis quotidiana doctissimorum « et timoratissimorum virorum ex utroque tam saeculari « quam regulari clero pro sepultura in ecclesiis vel aliis si« milibus honoratioribus locis sine omni scrupulo paciscen« tium et pretium accipientium, scientibus et tolerantibus « RR. Ordinariis, imo idipsum per suos practicantibus, qui « omnes sane continuae simoniacae pravitatis argui absque « temeritate vix possunt ». Idque confirmat exemplo sedilium in ecclesia inquiens: « Sicut a pari contingit, si pro pretio « Ecclesia laico concedit honoratiorem locum, seu sedem « seu banchum in ecclesia, quod fieri posse etiam adversa« rii concedunt ».

Ad secundum sic respondet Barbosa (*De Par. III.* XXVI. 11): « Tribus modis locus sepulturae dari potest: 1° ut is « cui datur fiat dominus eius; 2° ut habeat ius sepeliendi « in eo mortuos suos, et impediendi ne alii sepeliantur; 3° « ut possit sepelire aliquem in ea.... Primo modo nulli potest « dari locus sepulturae, etiam cum auctoritate Episcopi, quia « rei sacrae dominium nullus habere potest. Secundo modo « non potest dari sine auctoritate Episcopi, nec cum illa « sine iusta causa.... Tertio modo potest dari a quolibet ha« bente..... ius admittendi ad sepulturam in sua ecclesia..... « sine auctoritate speciali Episcopi, per auctoritatem quam « habet a iure communi ». Hoc tamen tertio modo sepultura gentilitia, quae praebeat iura supra indicata, nunquam constitueretur.

CAPUT VIII.

DE IURE PAROCHI EXIGENDI UT PAROCHIANI A SE IPSO EXCLUSIVE SACRAMENTA RECIPIANT VEL AD PAROECIAM SE CONFERANT.

838. *Quid hoc in puncto circa Sacramenta et alias functiones?*

Quoad Sacramenta, iuxta praesentem ecclesiae disciplinam, parochi iura ad communionem paschalem, celebrationem matrimonii, et receptionem Viatici atque Extremae Unctionis restringuntur. Alicubi tamen ad Baptismum quoque ius parochi extenditur; ita scilicet ut Parochiani ad alias parochias infantes baptizandos deferre nequeant. De iure parochi quoad admissionem ad primam Comunionem vide dicta (*n.* 758).

Quoad alias functiones (exceptis exequiis, ut supra) parochi adhortari quidem poterunt (et subinde debebunt) parochianos ut ad parochialem ecclesiam se conferant; sed ius praecisum id exigendi non habent. De Missa parochiali scripsit Bened. XIV (*De Syn. XI.* XIV. 10): « Integrum hodie o-« mnibus esse in qualibet ecclesia, modo non sit capella « seu oratorium privatum, sacris mysteriis interesse, quia « contraria consuetudine in toto christiano orbe recepta, de-« rogatum est praecepto audiendi missam parochialem ». Hinc sequitur, de explicatione evangelii (quae intra eandem Missam fieri debet) idem esse dicendum; unde idem Bened. XIV. (*l. c. n.* 13): « Obligationem, si quae unquam fuit, auscul-« tandi proprium parochum verba facientem ad suum popu-« lum, ablatam nunc esse per contrariam consuetudinem, « cum passim viri pii et docti alio se conferant ad sacros « audiendos oratores ».

839. *Habetne saltem parochus ius ut parochiani mittant ad ipsum pueros suos pro doctrina christiana?* Nequidem circa rem hanc parochus verum ius habet. In collectione resolutionum S. C. C. Pallottinii (v. Doctrina Christiana n. 5) legitur: « Pueri cogi non possunt ut ad doctrinam « christianam discendam petant ecclesiam parochialem; quan-« doquidem S. Congregatio declaravit, non posse compelli « pueros, ut accedant ad ecclesiam parochialem ad doctri-« nam christianam ediscendam. *In dub. ad C. IV. Sess.* « *XXIV. de reform. Posit.* 77) ». Obligatio itaque absoluta

parochianorum est ut filii in christiana doctrina instruantur. Quod autem ad paroeciam praecise in hunc finem eos mittant, hoc est solum de consilio, dummodo aliis mediis ipsorum instructionem procurent. Si tamen consuetudo esset ut pueri vel puellae unius paroeciae non ad propriam sed ad aliam paroeciam se conferrent; ita ut parochus vel neminem haberet cui catechismum traderet, vel soli pueri, aut solae puellae ad illum se conferrent; tunc parochus ipse, ad huiusmodi non tolerabilem consuetudinem abolendam, ad Episcopum recurrere deberet. Cf. Bened. XIV. (*Inst. IX.* 1-10).

CAPUT IX.

DE IURE PAROCHI QUOAD FUNCTIONES FACIENDAS AUT IMPEDIENDAS, SIVE IN ECCLESIA PROPRIA SIVE IN ALIIS, AUT ORATORIIS, QUAE FORTE INTRA FINES SUAE PAROECIAE EXISTANT.

840. *Potestne Parochus peragere functiones quaslibet sine licentia Episcopi?*

Ius parochi, quoad functiones, festivitates, expositiones SS.mi Sacramenti, et processiones, limitatur ad consuetas. Bouvier (*De ord. de oblig. praedicandi in fin.*). Speciatim quoad processiones, S. C. Ep. et Reg. (*Iul.* 1636) decrevit, Parochum, etsi ageretur de aliqua universae suae paroeciae necessitate, nullam posse indicere processionem (insuetam) absque consensu et licentia Episcopi. *Berengo* (*n.* 164). Quoad expositionem SS.mi Sacramenti distinguendum est inter privatam et publicam. Privata (scilicet pyxide non extracta a tabernaculo, vel SS.ma Hostia velo cooperta) licet gravi de causa (etiam privata) inconsulto Episcopo et iuxta parochi prudentiam. Publica vero (et insueta) non permittitur, nisi ex causa publica et de licentia Episcopi. Benedictio autem cum SS.mo Sacramento semel in die dumtaxat (excepto casu Viatici) super populum dari potest. Bened. XIV. (*Inst. XXX*). Vide Acta (*XVIII. pag.* 304). — Quoad praedicationem horâ qua praedicet Episcopus; et quoad substitutionem alterius Sacerdotis, vide dicta (*n.* 136. *et* 129).

841. *Potestne parochus confraternitatem, aut simplicem piam unionem, auctoritate propria erigere?* Negative. De erectione Confraternitatis (scilicet cum vexillo et propriis

insignibus in processionibus etc.) legitur apud Acta (*VIII.* 285): « Ad legitimam Confraternitatum existentiam, neces- « sariam esse approbationem episcopalem ». Pariter de simplicibus piis unionibus seu congregationibus scripsit Ursaya (apud Acta *l. c.* 275: « Congregationes vero sunt privatae « quaedam hominum adunantiae, qui privatim, *de licentia* « *tamen Ordinarii,* congregantur in aliquo loco, qui non « sit Ecclesia publica, ibique certis temporibus sua pec- « cata confiteri, et Eucharistiae Sacramento refici solent, « nec non audire exhortationes et admonitiones alicuius pa- « tris spiritualis.....; nunquam vero hi figuram faciunt in « processionibus publicis, nec sacris seu specialibus indu- « mentis utuntur ».

842. *Iusne habet parochus adigendi alios Sacerdotes ut sibi pro doctrina christiana vel sacris functionibus inserviant, aut Missam in ecclesia parochiali celebrent?* Negative. Ad haec enim ne episcopus quidem *regulariter* eos adigere potest; unde legitur apud Acta (*XV.* 326): « Episcopos, « generaliter loquendo, adigere non posse Sacerdotes, ani- « marum curae minime addictos, ad christianam doctrinam « docendam: posse tamen clericis denegare ascensum ad or- « dines maiores, et sacerdotibus beneficia, si parochis operam « suam commodare neglexerint in tradenda doctrina chri- « stiana ». Dixi *regulariter;* aliud enim esset (speciatim quoad Missae celebrationem die festo) si populi necessitas id exigeret; unde scripsit Pasqualigus (*De Sacr. Missae q.* 844. *n.* 11): « Si in aliquo oppido sit unus tantum Sacerdos, qui « teneatur celebrare diebus festis, et adsint alii simplices Sa- « cerdotes, poterit Episcopus eis praecipere ad celebrandum « diebus festis. Ratio est quia adest indigentia populi, eo quod « difficile sit quod omnes eadem hora conveniant ad audien- « dam Missam ». Apud Acta (*II. pag.* 300). In casu itaque necessitatis Parochus Episcopum commonefacere deberet.

Plebani tamen habentes fontem baptismalem ius habent ut parochi proprii plebanatus in sabbato sancto ad eius Ecclesiam conveniant, non obstante distantia. S. R. C. (10 *Iul.* 1638. *n.* 1067).

843. *Ius parochi quoad functiones estne uniforme sive sit in ecclesia simpliciter propria (prout ordinarie accidit), sive sit in ecclesia propria solum pro exercendo officio parochiali, dum caeteroquin ecclesia ipsa sive cathedralis,*

sive collegiata, *sive utcumque aliena sit*? Negative, uti patet.

844. *Quid de iure parochi quoad functiones sive faciendas sive impediendas in ecclesia propria simpliciter?*

In ecclesia propria simpliciter, parochus functiones omnes consuetas (ut supra) peragendi ius habet; ita tamen ut legitimis Episcopi mandatis aut vetitis obtemperare debeat; qua de re vide dicta (*n.* 696).

Ius habet quoque impediendi ne alii sine illius consensu, functionem ullam in ipsa exerceant. In hoc tamen iure exercendo rationabiliter procedere debet; quod contingeret, v. g., si Missae celebrationem non permittat sacerdotibus sive alienigenis et incognitis qui debitas litteras testimoniales non praesentent; sive divinissimum ministerium indigne et scandalose (admonitione non iuvante) tractantibus. *Berengo* (*n.* 156).

Stricto rigore, Parochi non tenentur subministrare *gratis* utensilia sacerdotibus in sua ecclesia celebrantibus, nec ad id possunt per Episcopum cogi; sed tantum hortari; et hoc, non obstante solito. Cf. Ferraris (*v. Parochus III.* 11). Dixi *stricto rigore;* si enim nihil solvendi consuetudo esset, unusquisque videt consequentias, quae ex huiusmodi exigentia secuturae essent. S. R. C. (31 *Martii* 1703. *n.* 6643). *Cf. Monit. Eccl.* (*V.* II. 147).

845. *Quid si parochus esset quidem in Ecclesia propria, sed in ipsa aliqua confraternitas acceptata fuisset; vel adessent Capellae iuris patronatus?*

Si in ecclesia parochiali adesset pia Confraternitas, iura n° praecedenti indicata parocho intacta remanerent; ita tamen ut conventionibus, quae in erectione confraternitatis factae fuerint, stare debeat.

Si in parochiali ecclesia (scilicet intra ipsam) adessent capellae iurispatronatus, De Bonis (*n.* 72) dicit: « Capellani « iuris patronatus celebrare debent in horis commodis ec- « clesiae, et patroni nequeunt penes se tenere claves suarum « capellarum, ex sententia Congregationis Episcoporum (*a- « pud Pitonum n.* 90 *ex Nicol. in Ianuensi* 1578 18 *Martii*). « Certe ita sapienter cautum, ne Capellanorum celebratio « publicas interturbaret functiones, quae in ecclesia eadem « fiunt, aliaque non levia prodirent incommoda, si capellanis « fieret in quacumque hora celebrandi potestas in capellis « iurispatronatus intra ecclesiam constitutis ». Quod tamen

hic auctor dicit de celebratione facienda *in horis commodis ecclesiae*, discreto modo intelligendum esse videtur (nisi a fundatore horae statutae fuissent, aut nisi absoluta populi necessitas aliquid exigeret). Aliud est enim si Missae celebratio veram turbationem afferret (ut puta, si populum ab explicatione Evangelii audienda distraheret aut averteret), et aliud si maiorem aliquam commoditatem non afferret. Scripsit Pignatelli (*IX. Consult. CXI.* 14): « Fateor equidem Episco-« pum pro illis diebus, quibus libere celebrantur Missae iuxta « mentem fundatoris, posse statuere tale tempus, talem ho-« ram, ut per celebrationem huiusmodi non impediatur aut « perturbetur ecclesiae servitium... Tunc enim agit ecclesia « *de damno evitando*, quod sibi afferri non potuit per in-« stitutionem celebrationis Missarum..... At nego posse Epi-« scopum suis ordinationibus augere ipsius ecclesiae commo-« ditatem in praeiudicium dictae libertatis iure competentis « rectori (beneficii). Nam ecclesia hoc casu agit *de lucro* « *captando* maioris sui commodi, quod fieri non debet cum « aliena iactura ».

846. *Quid si Parochus in ecclesia aliena (v. g., cathedrali vel Regularium) ad parochialia officia exercenda receptus fuisset?* Tunc, praeter functiones ad parochiale munus spectantes, alias solum iuxta conventiones legitime initas, aut de consensu patroni, peragere posset.

847. *Quid si adesset consuetudo ut doctrina christiana non a parocho, sed a Canonicis vel Regularibus traderetur?* Consuetudo huiusmodi, ad parochi exclusionem sustineri nequiret, sed tamquam abusus intolerabilis eliminari deberet. Aliud esset si Canonici vel Regulares doctrinam quidem edocerent, sed sub parochi directione. Vide Lucidi (*I.* III. § 10. *n.* 338) et Acta (*XV. pag.* 326).

848. *Quid de iure parochi quoad ecclesias vel oratoria, quae intra paroeciae fines existant?* Sic distinguendum est. Si Ecclesiae istae sint a parocho dependentes; tunc (excepta retentione SS.mi Sacramenti) functiones in ipsis peragere, aut (intellige semper rationabiliter) impedire poterit, non secus ac in ecclesia propria. Excipe nisi ex decreto Episcopi, vel conventionibus legitimis, vel consuetudine, iura parochi fuissent restricta ad aliqua (v. g., ad functiones exercendas solum in praecipuis solemnitatibus, vel ad habendam clavem oblationum, vel ad rationum revisionem, vel ad ali-

quam emolumentorum partem habendam etc.). Si vero sint ecclesiae iurispatronatus, vel alicuius confraternitatis, vel utcumque a parocho independentes; tunc parochus ordinarie nullam in ipsis iurisdictionem habet. Dixi *ordinarie;* excipiendi enim sunt casus 1. specialis privilegii; 2. consuetudinis; 3. iuris provenientis a fundatione; 4. necessitatis. Hoc in puncto recolendum est speciatim quoad Viaticum decretum S. R. C. (22 *Aug.* 1705. *n.* 3732) sequentis tenoris: « An, « data distantia Ecclesiae parochialis ab infirmo SS.mo Via« tico reficiendo, et proximitate Ecclesiae Regularium, quae « sita est intra limites parochiae, parocho urbane petenti « SS. Eucharistiam extrahere ab Ecclesia regulari praedi« cta.... liceat Regularibus ipsis illam denegare? S. C. re« spondendum censuit: Non licere Regularibus, nec Presby« teris saecularibus etiam exemptis, in casibus necessitatis « tantum, denegare ».

849. *Poteritne parochus exigere ut in dictis Ecclesiis independentibus tradatur pueris doctrina christiana, vel id impedire?* Poterit impedire ne tradatur eadem hora qua traditur in parochia. S. C. C. (30 *Mart.* 1726) apud Lucidi (*l.* III. § 10 *n.* 336). Praescindendo ab hoc casu, impedire non poterit; et neque exigere. Poterit tamen recurrere ad Episcopum (qui certe auctoritatem habet) si doctrina non rite traderetur; aut si propter distantiam ab Ecclesia parochiali adesset necessitas, ut etiam in aliquo oratorio pueri edocerentur. Patet ex Bened. XIV (Const. *Etsi minime*) et ex S. C. C. apud Pallottini (v. *Doctrina Christiana n.* 34).

850. *Potestne parochus impedire ne aliae ecclesiae independentes advocent populum tempore quo in parochiali catechismus habetur?* Negative. Poterit tamen recurrere ad Episcopum; qui hoc etiam in casu (etsi ageretur de Ecclesiis Regularium) id impediendi auctoritate polleret. Bened. XIV (Const. *Etsi minime*).

851. *Habentne parochi ius ne quaedam functiones in aliis ecclesiis independentibus peragantur?* Affirmative; plures enim sunt functiones, quae ad parochum exclusive spectant (*Acta I.* 599). Functiones huiusmodi aliae dicuntur de iuribus parochialibus, cuiusmodi sunt 1° administratio Eucharistiae ad satisfaciendum praecepto paschali; 2° celebratio matrimonii; 3° funera pro defunctis parochianis (iuxta ea quae *n.* 779 explicata fuerunt) *Cf. Lambertini* (*Inst. cit.*

CV. n. 108). Aliae autem, etsi non dicantur de iuribus parochialibus, tamen functiones non mere sacerdotales sed parochiales appellantur; et hae quoque ad parochum exclusive spectant; quas proinde ille, iure communi inspecto (nisi scilicet consuetudines saltem centenariae, aut leges speciales, obstent), impedire poterit.

Ad hoc autem melius intelligendum, sequens celeberrimum decretum Urbis et Orbis S. R. C. (10 Dec. 1703) hic expono.

Decretum

Emissum a S. R. C. (10 *Dec.* 1703) *circa iura parochialia, functiones et praeeminentias inter parochos et confraternitates laicorum earumque capellanos et officiales.*

852. I. *An Confraternitates laicorum, legitime erectae in Ecclesiis parochialibus, habeant dependentiam a Parocho in explendis functionibus ecclesiasticis non parochialibus?* Affirmative.

II. *An dictae Confraternitates erectae in Cappellis vel Oratoriis, tam publicis quam privatis adnexis parochialibus Ecclesiis et ab eis dependentibus, habeant dictam dependentiam a Parocho quoad dictas functiones?* Affirmative.

III. *An Confraternitates erectae in aliis Ecclesiis publicis habeant quoad easdem functiones aliquam dependentiam a Parocho, intra cuius Parochiae limites sitae sunt Ecclesiae?* Negative.

IV. *An Confraternitates erectae in Oratoriis tum publicis, tum privatis, seiunctis ab Ecclesiis parochialibus, quoad dictas functiones ecclesiasticas habeant dictam dependentiam a Parocho?* Negative.

V. *An benedictiones et distributiones candelarum, cinerum, et palmarum sint de iuribus mere parochialibus?* Negative.

Nota. Intellige, huiusmodi benedictiones et distributiones nec esse de iuribus parochialibus, nec esse functiones exclusive parochiales; et proinde in aliis ecclesiis a parocho independentibus absque ulla parochi licentia, vel etiam eo contradicente, peragi posse: dummodo consuetudines legitimae aut leges dioecesanae in contrarium non sint. Cf. Lambertini (*Inst. c. V. n. 100 et seqq.*). Idem notetur sequentibus numeris, in quibus eadem dictio recurrit.

VI. *An benedictiones mulierum post partum, fontis baptismalis, ignis, seminis, ovorum, et similium sint de*

iuribus mere parochialibus? Negative; sed benedictiones mulierum, et fontis baptismalis, fieri debere a Parochis.

Nota. Intellige, benedictiones mulierum et fontis baptismalis, etsi non dicantur de iuribus parochialibus, tamen esse functiones parochiales, quae ad solos parochos (de iure communi) exclusive spectant. Idem notetur sequenti n. VIII.

VII. *An functiones omnes Hebdomadae Sanctae sint de iuribus mere parochialibus?* Negative, prout iacet.

VIII. *An celebratio Missae solemnis Feria V. in Coena Domini sit de dictis iuribus parochialibus?* Negative prout iacet, sed spectare ad Parochos.

IX. *An prima pulsatio campanarum in Sabato Sancto sit de dictis iuribus parochialibus?* Negative, prout iacet; sed spectare ad Ecclesiam digniorem.

X. *An celebratio Missarum solemnium per annum, sive pro vivis, sive pro defunctis, sit de dictis iuribus parochialibus?* Negative, prout iacet; sed licere confratribus dumtaxat in festivitatibus solemnioribus eiusdem Ecclesiae, vel Oratorii.

XI. *An expositio quadraginta horarum, et benedictio, quae fit super populo, sit de dictis iuribus mere parochialibus?* Negative.

XII. *An expositio, quae cum reliquiis et sacris imaginibus, et benedictio, quae cum eis fit super populo, sit de dictis iuribus parochialibus?* Negative; et quoad benedictiones cum reliquiis et imaginibus serventur decreta.

XIII. *An functiones in praecedentibus octo dubiis, videlicet a dubio V. ad XII. expressae, peragi possint in Oratoriis privatis, contradicente Parocho?* Satis provisum in superioribus.

XIV. *An in dictis Oratoriis privatis Confraternitatum per confratres statis horis recitari possint horae canonicae, cum cantu, vel sine, absque ulla licentia Parochi?* Affirmative; nisi aliter Ordinarius statuat ex rationabili causa.

XV. *An in dictis Oratoriis privatis sit licita celebratio Missae privatae, assentiente Ordinario loci, et contradicente Parocho?* Affirmative.

XVI. *An Capellani Confraternitatum possint populo denuntiare festivitates et vigilias occurrentes in hebdomada absque licentia Parochi?* Affirmative.

XVII. *An Parochus, invitis confratribus, docere possit doctrinam christianam in praedictis Ecclesiis et Orato-*

riis publicis, vel privatis, a parochiali divisis et separatis? Negative.

Nota. Si tamen adesset necessitas, S. C. C. (29 *Aug.* 1733) respondit: *Arbitrio Ordinarii.* (Apud Pallottini v. Doctrina Christiana n. 8).

XVIII. *An in saepe dictis Ecclesiis publicis Confraternitatum possint haberi publicae conciones, etiam per totum cursum Quadragesimae vel Adventus, cum licentia Ordinarii et absque licentia Parochi?* Affirmative.

XIX. *An in iisdem Ecclesiis possit celebrari Missa, sive lecta, sive cantata ante Missam parochialem, sive lectam, sive cantatam?* Negative, nisi aliter Episcopus disponat.

Nota. Benedictus XIV. (*Inst. XLIV*) dicit: « De rigore iuris non posse prohiberi ut Missae non celebrentur ante Missam a parocho non celebratam..... Solius « Episcopi partes esse decernere ut res divina....... post sacrum parochiale conficiatur ». Idem Pontifex (Const. *Etsi minime*) aperte supponit, dictam celebrationem non esse vetitam de iure communi; sed solum vetari posse (et subinde debere) ab Episcopis in ecclesiis ruralibus, dummodo sint vicinae parochiali. De Bonis (*n. 397*) affert aliam conditionem, scilicet dummodo Missa in ecclesia parochiali hora convenienti celebretur, nempe non ultra duas horas post solis ortum. Iuxta Benedictum XIV itaque (cui consonat consuetudo hodie vigens) ad praedictum quaesitum respondendum est: *Affirmative quoad Missam lectam; negative vero quoad Missam cantatam; nisi aliter Episcopus disponat.* Vide Acta (*IV. 250. 258*).

XX. *An ad Parochum spectet facere officium funebre super cadaveribus sepeliendis in saepe dictis Ecclesiis et Oratoriis publicis Confraternitatum?* Affirmative, quando tumulandus est subiectus Parocho, intra cuius fines est Ecclesia, vel Oratorium.

XXI. *An intra ambitum earundem Ecclesiarum fieri possint processiones, iuxta cuiusque Confraternitatis institutum, absque interventu, vel licentia Parochi?* Affirmative.

XXII. *An eaedem processiones fieri possint extra ambitum dictarum Ecclesiarum absque licentia Parochorum, per quorum territorium transeundum est?* Negative, nisi adesset licentia Episcopi.

XXIII. *An in dictis processionibus Capellani Confraternitatum possint deferre stolam?* Negative, extra propriam Ecclesiam.

Nota. Quod in his decretis statuitur circa processiones confraternitatum, valet etiam quoad Regulares. Excipiendae sunt tamen Ecclesiae quae speciale habeant privilegium. Verba autem *intra ambitum* significant *intra claustrum*, si adsit; et, si non adsit, *prope muros ecclesiae.* Vide Acta (*I. 590*).

XXIV. *An Episcopo accedenti ad Ecclesias publicas Confraternitatum, quae non sunt Regularium, neque*

proprium Rectorem beneficiatum habeant, porrigendum sit aspersorium a Parocho, in cuius territorio sunt sitae dictae Ecclesiae? Negative.

XXV. *An earundem Ecclesiarum et Confraternitatum Rectores et Capellanos possit Parochus, cessante speciali ac legitimo titulo, et ex solo iure parochialitatis, compellere invitos ad assistendum functionibus Ecclesiae parochialis?* Negative.

XXVI. *An in saepe dictis Ecclesiis Confraternitatum, neque parochialibus neque regularibus, retineri possit SS. Eucharistiae Sacramentum, sine speciali indulto Sedis Apostolicae?* Negative.

XXVII. *Praesupposita facultate retinendi, an possit infra annum publice exponi, sine licentia Ordinarii?* Negative.

XXVIII. *An possit Parochus se ingerere in administratione oblationum, eleemosynarum in saepe dictis Ecclesiis recollectarum, vel capsulae pro illis recipiendis expositae clavem retinere?* Negative.

XXIX. *An in Ecclesia parochiali confratres, vel eorum Cappellani immiscere se valeant, invito Parocho, in eiusdem Ecclesiae functionibus, sive parochialibus. sive non parochialibus?* Negative.

XXX. *An Confraternitates, sive sint erectae in Ecclesia parochiali, sive extra illam, possint pro libitu et iuxta uniuscuiusque peculiaria statuta congregationes suas facere absque interventu, vel licentia Parochi?* Affirmative, dummodo non impediant functiones et divina officia.

XXXI. *An possint propria bona administrare, ac de illis disponere absque ulla dependentia a Parocho?* Affirmative.

XXXII. *Quando Parochus eisdem congregationibus intersit de mandato Ordinarii, et tamquam eius delegatus, an possit suffragium decisivum ferre?* Negative.

XXXIII. *An etiam suffragium duplex?* Negative.

853. *Decisiones istae habentne vim, non obstante quovis pacto vel quavis consuetudine in contrarium?* Negative: quandoquidem S. Congregatio subiunxit: « Salvis tamen « conventionibus et pactis in erectione Confraternitatum « forsan factis, concordiis inter partes initis et a Sancta « Sede approbatis, indultis, constitutionibus synodalibus et

« provincialibus, et consuetudinibus immemorabilibus, vel « saltem centenariis ».

Nota. Conventiones itaque contra haec decreta factae non valent si destitutae sint beneplacito apostolico; neque approbatio Episcopi sufficit, nisi pro casibus expressis in decretis ipsis. Acta (*I. 594*).

854. *Quae statuta sunt quoad oratoria confraternitatum, valentne etiam quoad alia oratoria, quae a parocho non dependeant?* Affirmative, Cf. Acta (*X.* 613).

CAPUT X.

DE PAROCHO BINANTE, SCILICET BIS MISSAM CELEBRANTE.

855. *Potestne parochus interdum habere ius binandi?* Ut parochus binare possit, quatuor exiguntur, nempe 1. ut agatur de casu necessitatis; 2. ut licentiam ab Episcopo obtinuerit; 3. ut sit ieiunus; 4. ut eleemosynam non recipiat.

856. *Quid de prima conditione; quid scilicet exigitur ut casus necessitatis vere constituatur?* Ecclesia hoc in puncto rigidissima est; et merito; ne scilicet populus (prout certe contingeret) valde scandalizetur, credendo aut suspicando quod Parochus duas Missas celebret ex avaritia, ut nempe eleemosynam alii Sacerdoti celebraturo tribuere non cogatur. Hinc ut binandi licentia concedi possit; exigitur 1. Necessitas stricta et manifesta a parte populi; 2. Impotentia (ut ita dicam) absoluta inveniendi alium sacerdotem.

857. *Quandonam aderit dicta necessitas a parte populi?* Casus practici sunt duo, scilicet 1. Si (intellige semper die festo, ut populus praecepto audiendi Missam satisfacere possit) necessaria sit Missa in duabus ecclesiis, attentis distantiis vel fluminibus dividentibus etc. (prout facilius contingere potest si parochus duas paroecias regendas habeat); 2. Si in una eademque ecclesia (attenta vastitate paroeciae vel templi angustia vel aliarum ecclesiarum distantia) oporteat ut secunda Missa celebretur. Praeter hos duos casus apud nos vix aut ne vix quidem, alius casus datur; et certe sola ratio habendi, v. g., tertiam missam pro festo Titularis vel simili apud nos non sufficeret. Cf. Const. *Declarasti nobis.* Benedicti XIV.

858. *Ad constituendam strictam necessitatem, sufficitne si quindecim, viginti, triginta aut quadraginta personae sine Missa remanere cogerentur? Et quid si possent qui-*

dem absolute loquendo ad aliquam ecclesiam se conferre, sed solum cum incommodo excessivo?

Si ageretur de triginta vel quadraginta personis, quae sine Missa remanere cogerentur; tunc Leo XII respondit, Episcopum decernere posse iuxta suam prudentiam, depositis omnibus anxietatibus et scrupulis (*Acta VI.* 559). Si autem ageretur solum de quindecim aut viginti personis, tunc S. C. S. O., (28 *Ian.* 1688) censuit: *Non licere.* Sed hoc intelligendum, nisi speciales superadderentur circumstantiae (*Acta l. c.* 564). Et sane durum mihi videretur, si *perpetuo* atque etiam in praecipuis solemnitatibus, ipsoque die Paschatis, viginti personae in paroecia in absoluta impossibilitate audiendi Missam remanere cogerentur.

Quod autem dicitur de impossibilitate absoluta, etiam de impossibilitate morali, nempe de maximo vel excessivo incommodo, circum circiter intelligi debet (*Acta l. c.* 561. 568).

859. *Censereturne adesse necessitas binandi, si solum pro unica vice pars populi, vel paroecia aliqua sine Missa remanere cogeretur?* Negative, meo sensu; nunquam enim auditum est quod pro casibus huiusmodi accidentalibus et rarissime contingentibus licentia binandi petita vel obtenta fuerit; quod satis indicat contra praesentem Ecclesiae disciplinam id esse. Oporteret itaque ut tempore plus vel minus diuturno (iuxta circumstantias) inconveniens huiusmodi subsisteret, saltem si Missae iteratio magnam admirationem in populo productura esset. Dixi *meo sensu;* apud auctores enim, qui durante praesenti Ecclesiae disciplina scripserunt, de casu isto nihil inveni. Equidem Theologi antiqui hoc in puncto (propter diversam eorum temporum disciplinam) valde indulgentes erant; sed hodie sequi non possunt. Cf. Cap. *Consuluisti.* De celebr. Missar. cum glossa, et Bened. XIV (*Const. cit. et de Sacrif. Missae III.* v. 3).

860. *Necessitas, de qua loquimur, restringiturne ad sola festa de praecepto?* Affirmative. Si tamen inter haec festa (in quibus binari soleat) contingeret etiam festum non equidem de praecepto sed magnae devotionis, ita ut populus Missae defectum aegerrime laturus esset; tunc indultum Apostolicum (qui in casibus huiusmodi interdum concessum fuit) implorare oporteret. Cf. Lucidi (*l.* III. § II. 382).

861. *Quoad impotentiam inveniendi alios sacerdotes, quid si sacerdotes adessent quidem, sed, eo quod parochus*

propter inopiam eleemosynam eis dare nequeat, perinde esset ac si non adessent? Haec excusatio nihil suffragatur. Imprimis enim difficile est quod inopia parochi si talis ac tanta ut ad hunc gradum pertingat; multo magis quia ordinarie ageretur solum de aliquo augmento, quum eleemosynae pro Missis applicandis facile inveniri soleant. Dato autem casu, populus ipse concurrere deberet. Et si nequidem a populo id obtineri posset: tunc Episcopus, etiam de proprio, providere teneretur. Ita Benedictus XIV (*Const. cit.*).

862. *Quid si adesset consuetudo binandi, etsi alius sacerdos inveniri posset?* Consuetudo ista tamquam abusus intolerabilis consideranda esset, et Parochus in conscientia eam sequi non posset. Ita Benedictus XIV (*Const. cit.*).

863. *Quid si parochus duas paroecias haberet, et ratione explicationis Evangelii crederet se posse in utraque Missam celebrare?* Haec quoque ratio nihil valeret. Misso enim sacerdote ad celebrandum, omnia componi possunt si parochus in altera solum ecclesia rem divinam faciat ac populum edoceat; deinde ad aliam se conferat ecclesiam, ubi a sacrificio abstineat, et christianae legis instituta tantum populo declaret. Ita Bened. XIV (*Const. cit.*).

864. *Quid de secunda conditione; scilicet de necessitate obtinendi prius licentiam ab Episcopo?* Equidem Innoc. III. (Cap. *Consuluisti de celebr. Missar.*) de hac licentia petenda nihil statuerat inquiens: « Excepto die Nativitatis « Dominicae, nisi causa necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti « semel in die unam Missam solummodo celebrare ». At vero hodie licentia Episcopi sine dubio necessaria est, dicente Benedicto XIV (*const. cit.*): « Certissimum illud est...... « sacerdotibus opus esse, ut hac de re facultatem ab Episcopo « consequantur, etiamsi causa necessitatis intercedere videa- « tur: cuius sane iudicium ad ipsos sacerdotes nequaquam « pertinet ». Et addit: « Certum quoque est, facultates huius- « modi....., si aliquando concedantur, non haberi tamquam « alicuius privilegium, sed tantum ob causam peculiarem « necessitatis ».

865. *Quid si casus urgeret et non adesset tempus vel modus recurrendi ad Episcopum?* Bouix (*De Par. IV.* VI, *pr.* VI) dicit: « In uno aut altero casu, praesertim repen- « tino, et in quo non facilis pateat ad Episcopum recursus, « si aliunde certo adesse videatur sufficiens necessitas a iure

« requisita, non puto crimini vertendum parocho, quod di- « ctam licentiam non exquirat ». At vero vix intelligo quomodo practice casus huiusmodi contingere possit; quum enim solum in casibus diuturnitatem praeseferentibus Missa binari valeat neque sufficiat si unica vice populus sine Missa remaneat (ut supra dicebam), modus et tempus recurrendi ad Ordinarium iam semper aderit. Si tamen facultas concessa fuisset, v. g., vicario, et ex improviso casu ille Missam celebrare nequiret; utique tunc posset, vice eiusdem, sive parochus, sive alius sacerdos, binare; etsi nulla ab Episcopo licentia peteretur, licentia enim, quae (ut vidimus n. praec.) potius quam personam, respicit necessitatem, iam obtenta fuisset.

866. *Episcopi possuntne concedere hanc facultatem iure proprio ordinario; an vero ad S. Sedem recurrere tenentur?* Etsi Episcopi soleant S. Sedi casum exponere; hoc tamen in rigore necessarium non est, quum hac in re iure proprio ordinario procedere valeant, ut ex supradictis satis patet. Excipe nisi de existentia sufficientis necessitatis graviter dubitarent.

867. *Quid de tertia conditione, scilicet de necessitate ieiunii?* Ecclesia praescribit certe ut Sacerdos, qui binare debet, semper ieiunus sit; et proinde in prima Missa, purificationem et absolutionem non sumat (qua de re vide Rituale in appendice novissima). Sed quid si ex inadvertentia purificationem sumpsisset et sic ieiunium fregisset? In hoc casu per se loquendo lex ieiunii praecepto audiendi Missam praeponderat, ut in ipsa pluries citata Benedicti XIV constitutione incidenter innuitur. Dixi *per se loquendo;* si enim, attenta populi expectantis multitudine atque attentis etiam locis et temporibus aliisque circumstantiis, de nimiis irrisionibus, sarcasmis, perturbationibus, scrupulis et incommodis (ad inquirendam aliam Missam), maxime si de magna solemnitate ageretur; tunc Croix (*De Euch. n.* 572) censet, quod fractio ieiunii (saltem si esset occulta) non obstaret. Idem dic a fortiori si etiam pro conficiendo Sacramento ad Viaticum moribundo administrandum necessitas adesset; ut (contra alios) sentiunt plures, inter quos Lehmkuhl (*II.* 161) et D'Annibale (*III.* 290).

868. *Quid de quarta conditione, scilicet de eleemosyna non recipienda?*

Receptio eleemosynae pro secunda Missa districte vetari

constat 1° ex Const. *Quoad expensis* Bened. XIV, qui huius prohibitionis rationem reddit *ut avaritiae et sordidis quaestibus tolleretur occasio vel saltem oblocutionibus silentium imponeretur* (Acta VII. 73). Constat 2° ex innumeris declarationibus Sacrarum Congregationum Romanarum. Enimvero S. C. C. de hoc interrogata semper respondit: *Firma semper prohibitione recipiendi eleemosynam pro secunda Missa.* Cf. Lucidi (*III. Doc. XXXIX.* 12). Et S. C. P. F. (*apud Acta VI.* 552) loquens etiam praecise de parochis dixit: « Ex praxi « generali Presbyteris non concedi eleemosynam recipere pro « secunda Missa, etiamsi de illis agatur, qui parochiali mu« nere instructi ideo stipendium pro prima Missa nequeunt « obtinere, quod illam pro populo applicare teneantur ». De vi autem harum resolutionum vide Acta (*l. c.* 76).

869. *Adsuntne causae excusantes, ut scilicet eleemosyna recipi possit? Et, quatenus affirmative, quaenam causae excusant, et quaenam non excusant?*

I.° Causae excusantes sunt 1. Indultum Apostolicum, quod tamen concedi non solet, nisi in locis Missionum (*Acta VI.* 569, *et VII.* 75); 2. Incommodum extrinsecum itineris, laboris etc., pro quo (non autem pro Missae celebratione) aliqua retributio percipi valet; sed (*nota*) approbatio et licentia Episcopi semper necessaria erit. (*Acta I.* 15).

II.° Causae autem nequaquam excusantes, sunt 1. Consuetudo (*Acta XVIII.* 546). 2. Si eleemosyna non pro applicatione sed pro simplici Missae celebratione daretur (*Lucidi I.* III. 384); idque merito cautum est; ratio enim legis in hoc quoque casu militaret. 3. Si eleemosyna causae piae relinqueretur (*Lucidi l. c. Ed.* 3. 387. *Append. n.* 3). 4. Si eleemosyna daretur pro prima Missa, sed (intuitu secundae) consueto pinguior (*Acta VII.* 75). 5. Paupertas Sacerdotis (*Acta I.* 12. *et Lucidi III. Doc.* XXXIX. 12).

870. *Potestne saltem parochus alicui piae congregationi adscriptus applicare secundam Missam ad satisfaciendum obligationi congregationis ipsius, eo quod confratres pro confratre defuncto Missam applicare teneantur?* S. C. C. (forsan ne huius legis rigor enervetur) prius respondit negative (*Acta VI.* 527); sed postea (forsan quia ratio legis in hoc casu militare non videatur) talem applicationem licere declaravit (*Acta XI.* 283).

CAPUT XI.

DE IURE PAROCHI QUOAD DISPENSATIONES.

871. *Habentne parochi facultatem dispensandi?* Quamvis parochi ordinarie solum declarent quod talis vel talis obligatio adsit vel non adsit; tamen interdum veras dispensationes (quae tamen potius licentiae dici deberent) concedere possunt.

872. *Qualis est differentia inter simplicem declarationem et veram dispensationem aut licentiam?* Quando causa, quae alicuius legis observantiae obstat, est adeo gravis, ut manifeste per se sufficiat ad excusandum; tunc simplex declaratio (ad modum magistri auctoritativi) intervenit. Si vero causa non sit tam gravis aut tam clara; tunc dispensatio aut licentia locum habet. *Suarez* (*De Rel. II.* XXXIII. 3).

873. *Potestne parochus exigere ut parochiani licentiam petant, etiam quando ex manifesta causae gravitate per se excusarentur?* Affirmative; sed solum si ex una parte de facto publico seu notorio ageretur, et ex alia scandali aut nimiae libertatis periculum in paroecia secuturum foret, nisi sciretur quod parochi licentia prius obtenta fuerit. *Suarez* (*l. c.*).

874. *Quo titulo parochi veras dispensationes seu licentias concedendi facultatem habere possunt?* Ex tacito consensu Ecclesiae, quae in quibusdam casibus consuetudinem dispensandi, et in quibusdam aliis probatorum Theologorum sententias talem facultatem admittentes, cognoscit et tacet. Quod autem dicta consuetudo vere adsit, patet ex communissimo parochorum et christifidelium sensu, atque insuper ex Theologis, qui passim et citra omnem dubitationem, illam recognoscunt. S. Lig. (*III.* 1032. 3) rotunde scripsit: « Parochi « dispensare in ieiuniis iure consuetudinis *certe* possunt ».

875. *Quibus in casibus et circumstantiis parochi dispensare valent?* Supposito semper quod agatur de subditis, et quidem solum in particulari (non vero de tota paroecia), et quod causa iusta (ut infra explicabitur) subsistat, parochi dispensare possunt in quibusdam casibus praesente Episcopo; et in quibusdam aliis solum quando, urgente necessitate, Episcopus adiri nequeat.

876. *Quinam sunt casus practici, in quibus parochi dispensare valent, etsi Episcopus commode adiri posset?* Respondet S. Lig. (*III.* 288): « Etiam praesente Episcopo,

« parochi ex consuetudine possunt dispensare in minutis et « frequentibus necessitatibus; in iis tamen rebus tantum, in « quibus ex consuetudine introductum est ipsos dispensare ». Veniendo autem ad particularia 1. Concedere possunt, ut in alia ecclesia aliqui praecepto paschali satisfaciant; 2. Dispensare valent personas particulares quoad ieiunium, nedum pro uno vel altero die, sed etiam absolute (*S. Lig. III.* 1032. 3); 3. Quoad abstinentiam a carnibus aliisque cibis vetitis; sed hoc (nisi ageretur de declaratione pro personis iam omnino excusatis) solum pro aliquo die vel ad tempus, seu ad modum simplicis licentiae (*Gury cas. consc. I.* 109); 4. Quoad opera servilia diebus festis; sed solum petita licentia in singulis casibus (*S. Lig. III.* 288, *et Suarez De Rel. II.* XXXIII. 2); 5. Quoad auditionem Missae in iisdem festis diebus, pariter pro aliqua vice vel ad tempus.

877. *Possuntne parochi in praedictis dispensare cum omnibus et toties quoties de dispensatione vel licentia rogantur?* Negative. Enimvero 1. Dispensare possunt solum cum suis subditis; 2. oportet ut iusta causa subsistat. Ad iudicandum autem an causa adducta sit sufficiens ad dispensandum, praxim aliorum eiusdem Dioecesis vel loci parochorum considerare oportet. Si in tali vel tali casu dispensatio omnino denegari soleret, tunc concedenda non esset; parochus enim salutarium legum custos est, et nimia facilitas dispensandi leges ipsas enervaret et paullatim evanescere faceret. Si autem ex communi praxi casus resolvi nequiret, aut si circumstantiae prorsus particulares intercederent: tunc, si ageretur de re valde momentosa, parochus Episcopum consulere deberet; sin minus, de consilio aliorum aut etiam propriâ prudentiâ se decidere posset; sed ita ut semper reminiscatur quod Ecclesia dispensandi facultatem ei tribuere non intendit, nisi quando seria de causa, et sine praeponderante legis detrimento, omnibus perpensis, dispensatio concedenda esse videatur. Notandum tamen quod durities cordis quoque, ne peiora mala sequantur, interdum pro causa ad dispensandum satis iusta haberi potest (*Scavini I.* 372).

878. *Habentne revera parochi facultatem dispensandi etiam in rebus gravioribus et rarioribus, si Episcopus adiri nequeat et casus urgeat?* Affirmative. Scribit D'Annibale (*I.* 208): « Parochi ex receptis moribus, adeoque iure suo, « ac proinde etsi Episcopus facile adiri possit, dispensant in

« ieiuniis et observatione festorum, sed singulariter tantum; « immo (*nota*) et in gravioribus, in quibus licet Episcopo « dispensare, quoties Episcopus adiri nequit et periculum « est in mora ».

879. *Quinam sunt casus practici, in quibus, etsi agatur de rebus gravioribus, parochi dispensare valent, datâ urgentiâ, si Episcopus adiri nequeat?* Casus huiusmodi contingere possunt praecipue 1. Si urgeret necessitas matrimonium hic et nunc sine mora celebrandi omissis denunciationibus (iuxta dicta *n.* 340); 2. Si eo ipso mane quo matrimonium, omnibus iam paratis, celebrari debet, impedimentum dirimens occultum et ortum ex causa probrosa detegeretur (iuxta dicta *n.* 427). De casu autem urgentissimo, etsi publico, vide *De Occas.* (*n.* 135. 136). Plures tamen censent quod in his casibus parochus non proprie dispensaret, sed solum declararet quod lex sive impediens sive dirimens matrimonium in iis circumstantiis epicheam subiret et per se cessaret. Cf. S. Lig. (*VI.* 613 *et* 1007), Sanchez (*III.* x. 27), Salmant. (*IX.* VIII. 83) etc.

CAPUT XII.

DE IURE DELEGANDI, ET DE FACULTATE VICARIUM ELIGENDI.

880. *Habetne parochus ius propriam iurisdictionem alteri delegandi?* Quum iurisdictionem ordinariam habeat, illam certe alteri delegare potest; idque non solum pro casibus particularibus; sed etiam quoad omnia, seu (ut dicunt) *ad universitatem causarum.* Hoc tamen non absolute intelligi debet, bene vero solum per quantum leges non obstent et exceptiones non ponant.

881. *Quaenam sunt exceptiones istae?* Praecipuae sunt sequentes:

I. Delegare nequit sacerdotes ab Episcopo non approbatos ad confessiones audiendas. Et neque ad praedicationem, iuxta dicta (n. 129).

II. Delegare nequit *ad universitatem causarum* (ita ut, v. g., a paroecia abessendo, alium in officio suo prorsus substituat) nisi 1. ex causa rationabili; 2. vel ad tempus

valde modicum vel de licentia Episcopi, iuxta dicta (*n.* 6. *et seqq.*). Cf. D' Annibale (*I.* 68 *not.* 16).

III. Licite delegare nequit ad officia sibi prorsus personalia, nisi sit impeditus et necessitas urgeat; qua de re vide indicationes supra (*n.* 613) expositas.

882. *Quodnam ius competit parochis quoad electionem vicarii, seu capellani curati?* 1. Vicarius, qui (prout ordinarie contingit) in adiutorium assumatur (sive in ecclesia parochiali sive in subsidiaria), eligi potest a parocho; sed approbari debet ab Episcopo. Alicubi tamen (v. g., in Gallia) electio quoque ad Episcopum spectat (*Bouix de Par. App. I.* § *IV. et V*). 2. Idem dic de vicario, quem parochus, abessendo, sibi substituat (*Bouix l. c.* § *III*). 3. Si tamen parochus brevissimo tempore (apud nos non ultra triduum) abesset, tunc approbatio Episcopi pro Sacerdote substituto (caeteroquin idoneo) necessaria non foret (*Bouix l. c.*). 4. Vicarius ad supplendam totalem et habitualem parochi impotentiam, eligi debet non a parocho sed ab Episcopo (*Acta XVIII.* 157). 5. Coadiutor seu Vicarius perpetuus cum iure successionis litteris Apostolicis constituitur (*Zitelli Appar. I.* v. IV. *App.*). 6. Capellanus seu Vicarius curatus, in paroecia quae habeat parochum habitualem (v. g. capitulum vel monasterium), debet nominari ab eodem parocho habituali, et approbari ab Episcopo, qui, antequam novus curatus praesentetur, oeconomum paroeciae vacanti praeficere debet. Curatus autem potest esse perpetuus; aut amovibilis, sive simpliciter, sive ad nutum *Cf. D' Annibale* (*III.* 79).

883. *Quid si, stante vicarii aut plurium vicariorum necessitate, parochus, sive ex negligentia, sive ex avaritia, sive ex reddituum tenuitate, illum aut illos sibi non adscisceret?*

In casu tenuitatis reddituum, recurrendum esset ad populum (iuxta dicta *n.* 610); sin minus, Episcopus ipse meliori modo possibili providere deberet.

Si autem parochus vicarium aut vicarios idoneos sibi non adiungeret ex avaritia, quia scilicet congruum stipendium ei dare nollet; tunc Episcopus stipendium ipsum determinare, simulque, ad illud tribuendum, parochum cogere posset atque deberet (Innoc. XIII. Const. *Apostolici muneris* apud Bouix *l. c.* § *IV*). Iudicium autem de necessitate vicarii aut plurium vicariorum ad Episcopum spectat (*Bouix l. c.*).

Denique ipsa designatio personae ad Episcopum ipsum spectaret, si parochus, ex negligentia vel qualibet alia de causa, praesentationem nimis differret. Patet ex Innoc. XIII. (Const. cit.) dicente: « Quod si parochi ab Episcopo moniti, « congruo iisdem termino praefixo, coadiutores sive vicarios « temporarios, quoties opus fuerit, assumere neglexerint, « poterunt ipsi Episcopi eos, quos huic muneri idoneos cen- « suerint, auctoritate propria deputare, cum assignatione « antedictae portionis fructuum ».

884. *Quid de iure removendi vicarium?* Videndum cuiusnam generis vicaria sit.

I. Vicarius perpetuus (qui tamquam verus parochus consideratur) removeri potest solum ab Episcopo, atque ex solis causis canonicis, facto processu, non secus ac quoad alios parochos contingit; iuxta dicta (*n.* 62 *et seqq.*).

II. Vicarius amovibilis, qui pro parocho habituali curam exercet, removeri potest etiam ex causis minoribus, neque processus exigitur. Videtur tamen quod expulsus regulariter quoddam ius habeat cognoscendi causas ipsas, quae utique iustae esse debent. Remotio autem fieri potest sive a Parocho habituali, qui illum elegit; sive ab Episcopo, qui illum approbavit; idque verum est etiam quoad curatum regularem a suo Superiore electum, dicente Bened. XIV (*De Syn. XIII.* 11) illum removeri posse « tam ab Episcopo, quam a « Superiore Regulari aequo iure, nec requisito alterius con- « sensu, quin alter de hac re alteri rationem reddere de- « beat ». *Cf. D' Annibale* (*III.* 80).

III. Vicarius, qui parochum actualem adiuvet, si ab Episcopo impositus fuerit, a solo Episcopo removeri poterit. Secus, poterit parochus auctoritate propria illum dimittere, quin ei causam significare aut rationem reddere teneatur; talis enim videtur esse consuetudo (saltem apud nos). Si tamen non in ecclesia parochiali, sed in subsidiaria, curam exerceret; tunc res non ita plana mihi videtur; tunc enim curatus subsidiarius, causam (iudicio boni viri iustam) cognoscendi forsan ius habet (*Cf. Bouix l. c.*). Sed poteritne Episcopus vicarium a parocho electum et legitime appobatum, parocho ipso invito, removere? Ex iusta causa, affirmative. Sine iusta causa, negative. Quum tamen non teneatur Episcopus causam significare parocho, semperque periculosa et scandalosa res sit Episcopo non obedire: id solum reliquum

esset ut parochus, qui Episcopum sine iusta causa procedere existimaret, ad superius tribunal recurreret (*Bouix l. c. q.* 6°).

CAPUT XIII.

DE POTESTATE OECONOMI, COADIUTORIS ET VICARII PAROCHIALIS.

885. *Quid de potestate oeconomi spiritualis, qui paroeciae vacanti praeficitur?* Quaestio est inter canonistas utrum illius iurisdictio sit ordinaria, an vero delegata (*Acta VIII.* 129 *et seqq.*). Quidquid sit de hoc, certum est quod oeconomus spiritualis paroeciae vacantis, quamvis ad nutum Episcopi amovibilis sit, instar parochi habetur, eiusque iurisdictio ad omnia munia parochialia (in divinis) extenditur.

886. *Potestne oeconomus alium delegare seu sibi substituere?* Quum ad minus sit delegatus ad universitatem causarum, nunquam dubitatum est quin possit coadiutores sibi adsciscere et partem officii sui alteri committere (*Reiff. I.* XXVIII. 56). Sed poteritne officium suum etiam ex toto alteri committere, intellige semper intra limites, quos parochus quoque servare deberet, iuxta dicta *n.* 613? Doctrina communis negabat, nisi expressa vel tacita (ex consuetudine) Ordinarii licentia intercederet (*Reiff. l. c.* 55). Sed hodie iam certum est sufficere quod Episcopus non obstet, prout decisum fuit a S. C. C. die 12 Sept. 1874 (*apud Acta l. c.*).

887. *Quid de potestate vicarii, qui pro parocho suspenso vel prorsus inhabili ab Episcopo ad paroeciam regendam missus fuerit?* Oeconomo paroeciae vacantis aequiparari debet.

888. *Quid de potestate vicarii, qui pro parocho habituali curam exerceat?* Ille quoque in spiritualibus ad instar veri parochi plena iurisdictione gaudet. Iurisdictionem ipsam exercet nomine proprio, scilicet independenter prorsus a parocho habituali, qui in officio curae se ingerere nequit. *Bouix* (*I.* III. VI) *et D' Annibale* (*III.* 79-80). Quoad facultatem alium sibi substituendi ad universitatem causarum (de substitutione enim pro casibus particularibus nulla quaestio unquam fuit), olim distinguebant inter vicarium perpetuum, et amovibilem (*Reiff. l. c.*); sed hodie vicario quoque amovibili facultatem sibi substituendi alium ad omnia, prout parocho liceret (atque adeo etiam inconsulto episcopo ad

breve tempus a legibus permissum), ex resolutione S. C. C. (*n.* 886) citata, concedi debere videtur.

889. *Quid de potestate coadiutoris, qui parocho (coadiuto) seni quidem aut infirmo, sed plus minusve adhuc per se curam exercere valenti, a Summo Pontifice cum iure successionis, vel ab Episcopo sine iure successionis assignatur?* Coadiutores huiusce generis iurisdictionem non a parocho, sed a S. Sede vel ab Episcopo recipiunt. Quibus limitibus circumscripta sit, ex verbis litterarum apostolicarum, vel ex mente Episcopi colligendum erit. De iure communi quaedam excepta subintelliguntur, et speciatim ne coadiutor maioris momenti negotia sine licentia coadiuti (qui interpellari possit) aggrediatur (*Zitelli Appar. I.* II. V. *app.*). Caeterum coadiutor 1. Ius habet ne coadiutus alterius sacerdotis opera ad suas vices fungendas utatur; si enim auxilio indigeat, coadiutore suo uti debet. 2. Quum coadiuti iurisdictio nullatenus cesset aut imminuatur (intellige nisi in re aliqua suspensus fuisset), coadiutor se ingerere nequit in iis, quae coadiutus per se ipsum perficere velit. *Cf. Vecchiotti* (*I.* § 76).

890. *Quid de potestate vicarii a parocho ipso electi et sibi in adiutorium adsciti, seu (ut nos dicimus) capellani aut subsidiarii?* Quum vicarii huiusmodi iurisdictionem a solo parocho recipiant, ad dignoscendum quanta ea sit, pendet a mente parochi ipsius sive expressa, sive tacita, sive deducta ex consuetudine. Generatim, dum parochus vicarium sibi adsciscit, tacite ei tribuit facultatem quoad consuetam administrationem Sacramentorum parochianis sive sanis sive infirmis, dummodo casus insueti aut speciales difficultates non insurgant, et multo magis dummodo parochus aliquid (v. g., administrationem SS.mae Eucharistiae in paschate) non exceperit. Facultas tamen assistendi matrimoniis, et dispensandi (v. g., ab operibus servilibus) apud nos concedi non intelligitur. Dixi *apud nos;* alicubi enim (v. g. in Gallia) praxim esse diversam, patet ex Bouix (*De Par. App. I.* § IV. *q.* 4°).

891. *Quid si apud nos parochus, a paroecia discedendo, dixisset vicario: — Te in mei locum relinquo, vel te relinquo ut alter ego, vel omnes facultates tibi do, vel paroeciam regendam tibi relinquo, facies quidquid occurrerit etc. —? In his vel similibus verbis generalibus intelligiturne concessa facultas quoque assistendi matrimoniis?*

Equidem aliqui censent pro matrimoniis specialem mentionem esse necessariam; sed Sanchez (*III.* xxxv. 7) aliique communissime (*cf. D' Annibale III.* 352. 20) verba generalia etiam pro matrimoniis sufficere docent, atque ita a S. C. C. decisum fuisse testantur. Ad summum apud nos excipi potest casus vix practicus, in quo ex una parte parochus (nullam habens notitiam matrimonii proxime celebrandi) ad modicum tempus discessurus dixisset vicario: *Facies quidquid oportebit;* et ex alia matrimonium ad eius reditum commode differri valeret, ut innuit Scavini (*III.* 803).

892. *Vicarius a parocho suo delegatus ad assistendum tali vel tali matrimonio, sive in genere matrimoniis, aut delegatus ad omnia, potestne alium subdelegare?*

Si sit delegatus ad assistendum tali vel tali matrimonio, tunc certe non potest alium subdelegare. De hoc nemo dubitat.

Si vero sit delegatus ad omnia, seu ad universitatem causarum, prout apud nos, discedente parocho (ut supra), et in Gallia praesente quoque parocho (ut aiunt), contingere solet; tunc, ad huic vel illi matrimonio assistendum, alium subdelegare poterit, ut ex communi regula dicit Bouix (*l. c.*).

Si denique sit delegatus ad assistendum in genere matrimoniis (etsi non ad alia omnia), prout, parocho quoque praesente et etiam apud nos, contingere potest; tunc ex Reiffenst. (*I.* xxix. 32) inferri deberet, assistentiam in aliquibus casibus particularibus subdelegari posse; eo quod huiusmodi quoque delegatio ad universitatem causarum in sensu iuris canonici esse dicatur. Negat tamen Scavini (*III.* 804). In hoc itaque dubio, occurrente casu, parocho praesente, ille; absente, Episcopus interpellari deberet.

CAPUT XIV.

DE IURE PAROCHI INTERVENIENDI SYNODO DIOECESANAE.

893. *Habentne parochi ius interveniendi synodo dioecesanae? Et quatenus affirmative, ius istud extenditurne quoque ad curatos amovibiles, etiam regulares?* Affirmative in omnibus. Scripsit Benedictus XIV (*De Syn. III.* v. 2): « Extra controversiam est, quotquot animarum curam gerunt, sive saeculares sive regulares illi sint, indubia lege « adigi ad interveniendum Synodo ».

894. *Quo ordine parochi ius habent sedendi in synodo?* Post Episcopum, Vicarium generalem, et Canonicos Cathedralis atque Collegiatarum, sedere debent 1. Vicarii foranei: 2. Plebani seu Archipresbyteri rurales; 3. Parochi et Curati iuxta ordinem antianitatis in officio parochiali. (*Cf. Bened. XIV. l. c.* x. 7).

CAPUT XV.

DE IURE PAROCHI QUOAD DECIMAS, PRIMITIAS, ALIASVE PRAESTATIONES.

895. *Quid est decima, et quomodo distinguitur ab aliis praestationibus?*

Decima est fructuum pars decima aut aliter proportionalis (v. g., duodecima, vigesima etc.), quae (generalissime loquendo) sive personae laicae sive Ecclesiae debetur. Dixi *sive personae laicae;* interdum enim ius decimandi (v. g., propter emphiteusim vel feudum) laicis quoque competit.

Distinguitur autem decima ab aliis praestationibus, quia decima cum fructibus proportionem habet; aliae autem praestationes, non.

896. *Loquendo de veris decimis quae Ecclesiae debentur, suntne omnes eiusdem naturae?* Minime; sed imprimis aliae sunt *reales*, aliae *personales* et aliae *mixtae.*

897. *Quales sunt decimae reales?* Sunt quae afficiunt fundos stabiles, scilicet praedia (unde *praediales* quoque, aut *fundiariae*, aut *terraticae* dicuntur) et alicubi etiam domos aut alia aedificia. Decimae huiusmodi subdistinguuntur in *maiores* et *minores*, secundum quod fructus maiores (scilicet triticum, uvam, oleum etc.), aut minores (v. g., legumina, poma, foenum etc.) respiciunt. Notari potest etiam quod decimae, si ex novalibus, scilicet ex fundis nunc primo ad culturam positis, solvi debeant, dicuntur *novales*, secus *decimae solitae* aut *antiquae consuetudinis* appellantur. Ex hoc autem quod decimae reales afficiant fundos, consequitur quod parochi, qui ad illas ius habeant, a fundorum dominis easdem exigere possint, quamvis parochiani minime essent.

898. *Quales sunt decimae personales?* Sunt quae non fundos stabiles aut alia capitalia, sed solum personas afficiunt; ita ut parochiani ex fructibus proprii laboris vel in-

dustriae, v. g., opificii, mercaturae, officii etc., decimam (si consuetudo ita ferat) parocho solvere teneantur (*Cf. Ferraris v. Decimae l.* 8. *et 111*).

899. *Quales sunt decimae mixtae?* Sunt quae nec proprie reales nec mere personales dici possunt; sed de utrisque quodammodo participant; quatenus industriam personae simul et capitalia mobilia (v. g., armenta, greges, alvearia etc.) afficiunt; unde, v. g., ex agnis, lanâ, lacte, caseo, melle etc. (ubi id usuvenit) solvendae sint.

900. *Adestne ulla alia decimarum distinctio?* Distinguuntur etiam in *spirituales* et *temporales*, seu (ut hodie dicunt) in *sacramentales* et *dominicales* seu *feudales.*

901. *Quales sunt decimae spirituales seu sacramentales?* Sunt quae derivant unice a praecepto Ecclesiae iubentis ut decimae (sive personales sive reales) solvantur.

902. *Quales sunt decimae temporales seu dominicales seu feudales?* Sunt quae non ex dicto praecepto, sed ex alio capite oriuntur. Casus esset, v. g., si a decimatore laico Ecclesiae datae fuissent, vel si Ecclesia ipsa fundos ad emphyteusim dedisset, et pro canone decimas sibi reservasset, vel si ex donatione Principis provenissent, vel denique si fideles non praecepto coacti sed libera donatione vel conventione decimationi proprios fundos subiecissent, ut ex his decimis, v. g., paroeciae dos constitueretur. Porro in his casibus Ecclesia non vi iurisdictionis, sed vi iustitiae communis (sicut alius quilibet) decimarum dominium acquisivisset.

903. *Quomodo practice distingui poterit an tales vel tales decimae sint spirituales, an vero temporales?* Tamquam spirituales habendae sunt 1° Decimae personales, quae a solis parochianis solvuntur. 2° Decimae mixtae, si a solis parochianis solvi debeant. Dixi *si a solis parochianis;* si enim ab exteris quoque (v. g., ratione pascuorum, piscationis, venationis etc. intra paroeciae fines) solverentur; tunc non solum in substantia tamquam reales, sed forte etiam tamquam temporales haberi possent (*Cf. De Luca l. c.* 3. 15). 3° Decimae reales, casu quo ad novalia quoque extendi debeant.

904. *Sed quid de decimis realibus, quarum origo et natura (prout ordinarie accidit) non cognoscatur?* Tunc an sint spirituales an vero temporales dubium erit. Equidem maior probabilitas stabit pro spiritualitate; unde scripsit De-Luca (*XIV. III. De Decim.* VIII. 8): « Decimae in dubio

« praesumuntur potius spirituales quam temporales » ; sed haec maior probabilitas et quaedam praesumptio, stante possessione (praesertim immemorabili), non sufficit ut possidens a sua possessione deiiciatur; unde scripsit ipse De-Luca (*l. c, VI.* 12) : « Ista possibilitas quod sint decimae temporales « sufficit ad tollendam dictam vehementem iuris resistentiam, « quodque propterea possessor sit manutenendus ; potissime « vero ubi possessio sit diuturna etc. ».

905. *Quibus de causis obligatio decimas solvendi legitime cessare potest?* 1. Ex privilegio a S. Sede (non vero a solo Episcopo) obtento ; 2. Ex transactione, permutatione etc. inita legitime (scilicet ex consensu Episcopi, si inter duas ecclesias ; Pontificis, si inter ecclesiam et personam laicam contractus initus fuerit) ; 3. Ex praescriptione legitima ; 4. Ex consuetudine legitima. Differentia inter praescriptionem et consuetudinem est, quod illa casum particularem ; haec multitudinem respicit. *Cf. Vecchiotti* (*II.* § 5).

906. *Ex quibus rebus decimae solvi debent ?* Decimae solos fructus naturales aut civiles aut ex industria honesta provenientes ; non vero alios proventus (v. g., donationis, haereditatis etc.) afficere possunt (*Ferraris v. Decimae III.* 1-8); unde, si fructus non colligerentur (v. g., domo non locata, agro inculto etc.), decimae solvi non deberent (*Vecchiotti II.* § 3). An autem ex omnibus ; an vero solum ex aliquibus fructibus solvendae sint, patebit ex consuetudine.

907. *Decimae, quae in fructibus naturalibus (v. g. tritico, uva etc.) solvi debent, possuntne solvi in pecunia ?* Negative; nisi ex consuetudine legitimâ haec permutatio licita evaserit. *Cf. Ferraris* (*l. c. Novae addit. n.* 8).

908. *Quinam decimas parocho solvere teneantur?* Parochiani, et domini fundorum decimalium (intellige semper iuxta consuetudinem).

909. *Quid de infidelibus ?* Hi certe non tenentur solvere decimas personales. E contra decimas temporales solvere debent. An autem decimis spiritualibus quidem, sed realibus subiiciantur; negative certe quoad novalia. Quoad possessiones vero, quae decimis huiusmodi iam gravatae ad eos pervenerint, vide Ferraris (*l. c. II.* 35) et De Angelis (*III.* xxx. 4).

910. *Quid de haereticis ?* Hi certe, per se loquendo, ad decimas omnes non solum reales sed etiam personales (si in loco usuveniant) solvendas tenentur : sunt enim per Bapti-

smum Ecclesiae subditi, quamvis rebelles; neque oportet ut quis Sacramenta recipiat reapse, sed sufficit quod ad illa recipienda teneatur. (*Cf. Ferraris l. c.* 34).

911. *Quid de clericis, beneficiatis, et regularibus?* Videndum an possideant bona, quae cum onere decimarum ad illos transierint; vel an temporales industrias, quae decimis subiiciantur, exerceant; in his enim caeteris aequiparantur. *Cf. Ferraris* (*l. c.* 36-56) *et De Angelis* (*l. c.* 4).

912. *Cui parocho decimae solvi debent?* Decimae personales parocho proprio; et si quis modo in una modo in alia paroecia, domicilium servaret, tunc pro rata essent dividendae. *Cf. Ferraris* (*l. c. II.* 9-12). Decimae reales solvendae sunt parocho, in cuius paroecia fundi decimales adsunt. Decimae mixtae non semper parocho proprio; sed interdum parocho vel parochis, in quorum paroeciis greges pascuntur, solvi debent, iuxta dicta (*n.* 903). Vide etiam Ferraris (*l. c. n.* 5-8). Si paroecia dismembraretur, Ecclesia matrix non ideo (secluso decreto Episcopi) decimas reales amitteret; sed Ecclesiae filiali solae decimae personales deberentur. *Cf. Ferraris* (*l. c.* 17-24).

913. *Si decima, v. g., in tritico, debeatur, potestne parochus exigere optimum, aut potestne debitor dare pessimum?* Parochus nec optimum exigere potest, nec pessimum acceptare tenetur. Patet et principiis iustitia naturalis. (*Cf. Cod. it. A.* 1248).

914. *In statuenda quantitate, quae pro decima debeatur, debentne computari expensae ad fructus obtinendos toleratae?* Quoad decimas reales, negative; quoad personales aut mixtas, affirmative. *Cf. Vecchiotti* (*II.* § 4).

915. *Quo tempore decimae solvi debent?* Imprimis observanda est consuetudo. Generatim decimae personales in fine anni; et reales quando fructus colliguntur, solvi debent. Dilatio autem obligationem reparandi damna inducere potest. *Ferraris* (*l. c. III.* 18).

916. *Deportatio decimarum ad domum parochi ad quem spectat?* Iure primitivo ad debitores spectabat; sed nunc iure consuetudinario (quoad decimas reales) passim ad parochum spectat. *Ferraris* (*l. c.* 20).

917. *An decima debeatur, si in praediis, quae fructus ferebant decimae obnoxios, ex mutatione culturae, substituantur fructus, de quibus decima solvi non soleat?*

Auctor additionum ad Ferraris (*l. c. III.* 3-7) oppositas hoc in puncto refert opiniones, et ipse ad negativam inclinat, quia decima debetur ex fructibus decimae ipsi subiectis; non vero ex aliis. Excipit tamen 1. si consuetudo vigeat ut ex novis fructibus, prius non obnoxiis decimae, solvatur decima; 2. si haec substitutio fructuum decimae non obnoxiorum adeo universalis evasisset, ut parocho congrua deficeret.

918. *Quid de primitiis?* Primitiae, proprie loquendo, sunt primi fructus sive terrae sive pecudum, qui Deo et Ecclesiae offeruntur. Fere ubique in desuetudinem abierunt. Alicubi tamen adhuc vigent. Solvendae essent, si ex longaevo usu eas rependendi obligatio adesse censeretur, aut si Sacerdotes pro sustentatione eis omnino indigerent. *Vecchiotti* (*II.°* § 1). Notandum quod in quibusdam locis (sicut apud nos) quaedam praestationes annuae improprie primitiae appellantur.

919. *Quid de praestationibus, quae nec decimae nec primitiae proprie sint?* Sunt quaedam res determinatae, quae solvi debent annuatim in taxa fixa, quin ad quantitatem fructuum recollectorum respectus habeatur, et forsan etiam ita ut non eadem mensura pro singulis servetur, sed hic plus et ille minus solvere debeat. Praestationes istae (si reales et fundiariae sint) vel debitae ex antiquis conventionibus inter fundorum proprietarios et Ecclesiam (v. g., ad fundandas paroecias), vel canones emphyteutici esse videntur.

920. *Quid de lege, quae a Gubernio Italico die* 14 *Iulii* 1887 *ad decimarum abolitionem vel commutationem lata fuit?*

Imprimis lex ista est sequentis tenoris:

« **Art. 1.°** Le decime ed altre prestazioni stabilite sotto « qualsiasi denominazione ed in qualunque modo *corrisposte* « *per la amministrazione dei Sacramenti*, o per altri « servizii spirituali, ai Vescovi, ai ministri del culto, « alle chiese, alle fabbricerie o ad altri Corpi morali che « hanno per iscopo un servizio religioso, al Demanio dello « Stato, all'Amministrazione del Fondo pel culto e dell'Asse « ecclesiastico di Roma, *sono abolite*, ancorchè si trovino « convenzionalmente o giudizialmente riconosciute, o con- « vertite in prestazione pecuniaria.

« Però i Vescovi e ministri del culto aventi individual- « mente cura d'anime, investiti di beneficii ecclesiastici, « che si trovano in possesso civile dei medesimi alla pubbli- « cazione della presente legge, continueranno, fino a quando

« li conservino, a percepire le decime suddette, limitata-
« mente alla quota che, secondo le leggi e consuetudini ora
« vigenti, resta a loro esclusivo profitto.

« Nondimeno i debitori delle decime suddette potranno
« chiederne la commutazione immediata in un canone fisso
« colle formalità e norme stabilite nell'articolo 3° e seguenti
« della presente legge.

« **Art. 2.°** Venendo a mancare, per morte o per altra causa,
« i Vescovi e i ministri del culto aventi individualmente
« cura di anime, a favore dei quali viene mantenuta la ri-
« scossione delle decime ed altre prestazioni nei limiti fissati
« dall' articolo precedente, l' amministrazione del fondo pel
« culto corrisponderà ai loro successori un annuo supple-
« mento fino a raggiungere la somma di lire 6000 per le
« mense vescovili, e di lire 800 per i ministri del culto
« aventi individualmente cura di anime: qualora le altre
« rendite più non raggiungessero le somme anzidette al
« tempo nel quale avrà effetto l' abolizione. Mai però il sup-
« plemento potrà eccedere le decime ed altre prestazioni
« abolite. Nelle Provincie in cui è a carico dei Comuni, in
« surrogazione delle decime *sacramentali*, il peso di asse-
« gno ai Vescovi e di supplementi di congrua ai ministri
« del culto aventi individualmente cura d' anime, l' ammi-
« nistrazione del fondo per il culto, dopo cinque anni dalla
« pubblicazione della presente legge, rimarrà sostituita ai
« Comuni per quella parte che tiene luogo delle decime me-
« desime, già abolite con precedenti leggi e decreti, e sempre
« non oltre la somma rispettivamente stabilita di L. 6000 e
« di L. 800. Nulla è innovato al disposto degli articoli 2 e 3
« della legge 19 giugno 1873 n. 1402, sull'ammontare delle
« congrue dovute alle parrocchie esistenti nella città di Roma.

« **Art. 3.°** Tutte *le altre prestazioni fondiarie* perpetue,
« consistenti in quote di frutti, che si pagano in natura a
« Corpi morali o a privati sotto qualsiasi denominazione, *do-
« vranno commutarsi* in annuo canone fisso in denaro. Ri-
« mangono salve ed impregiudicate le disposizioni del Codice
« civile intorno all' enfiteusi ed alle rendite perpetue.

« **Art. 4.°** Per la commutazione stabilita nell' articolo 3°
« saranno applicate le norme e disposizioni stabilite dalle due
« leggi 8 giugno 1873, n. 1389, e 29 giugno 1879, num.
« 4946, per la commutazione delle decime *ex-feudali* nelle

« provincie napoletane *. Il canone da corrispondersi sarà « però diminuito di un decimo pei fondi sui quali siasi dai « possessori impiegato in miglioramenti nel corso degli ultimi « trent' anni un capitale non inferiore al decimo della pre- « stazione elevata a capitale, con le norme stabilite nell'arti- « colo seguente. Riguardo ai terreni incolti bonificati nell'ul- » timo triennio, il canone sarà determinato in proporzione « della rendita lorda che si otteneva prima della bonifica.

« **Art. 5.°** Le rendite costituite nel modo suindicato, in « commutazione delle prestazioni contemplate dall'articolo 3°, « *potranno* sempre essere affrancate dai possessori delle terre « mediante il pagamento d' un capitale in ragione di L. 100 « per ogni 5 lire di rendita, sotto l' osservanza delle forma- « lità stabilite dalle leggi 8 giugno 1873, n. 1389, e 29 « giugno 1879, n. 4946, e, salva l' applicazione dell' arti- « colo 1° della legge 24 gennaio 1864, per gli affrancamenti « verso lo Stato ed i Corpi morali.

« **Art. 6.°** Le leggi e decreti contrarii alla presente legge « sono abrogati ».

921. *Quo sensu lex ista decimas abolitioni subiicit?* Sensus est, ut, quoad decimas abolitioni subiectas, actio civilis (ad illas scilicet repetendas in tribunalibus civilibus) non amplius concedatur. Caeterum lex non prohibet quin parochi de obligatione eas solvendi in conscientia iuxta praeceptum Ecclesiae populum moneant. Patet ex sententia tribunalis non solum appellationis sed etiam supremi (apud *Avvisatore An. X. pag.* 457-458).

922. *Lex ista subiicitne abolitioni decimas cuiuslibet generis, quas ecclesia percipit?* Negandum videtur. Patet 1. ex tenore legis, quae (*A. I.*) subiicit abolitioni praestationes quae dantur propter administrationem Sacramentorum; alias vero praestationes fundiarias (*A. III.*) commutationi in pe-

*. Harum legum tenor inspici poterit apud ephemeridem, cui titulus; *L' avvisatore ecclesiastico* An. IX (pag. 188. 200. 211). Heic sufficiant sequentia (excerpta ex lege 8 Iunii 1873):

Art. 21. « Scorsi *tre anni* dalla promulgazione della presente legge, cesserà la « prestazione in natura, nonostante qualunque patto e convenzione in contrario, « salvo il diritto di ottenerne l' equivalente in denaro, in seguito all' eseguita com- « mutazione ».

Art. 22. « I creditori della rendita conserveranno il diritto di prelazione a qua- « lunque creditore dei loro debitori sopra gl' immobili soggetti alla prestazione, « *mediante la iscrizione*, nei tre anni dalla promulgazione della presente legge, « della rendita corrispondente alla prestazione ».

cunia subiicit. Patet 2. ex interpretatione Iurisconsultorum celeberrimorum, qui existimant, decimas *spirituales* abolitioni, *temporales* vero commutationi subiici, ut videre est apud *Avvisatore Ann.* X. (*pag.* 433. 434. 457. 529).

923. *Quum de fere omnibus decimis realibus magis quidem probabile sit quod spirituales sint, sed hoc non sit certum: in dubio isto quid esse debebit de illis?* Responsum, meo sensu, patet ex supra dictis (*n.* 904). Sed in hoc non refert immorari; qualis enim istarum decimarum sors futura sit, cito videbimus.

924. *Adestne aliqua instructio S. Sedis quoad rem istam?* Adest instructio S. Poenitentiariae sequentis tenoris:

« Ut cleri indemnitati et conscientiis fidelium nuper per « promulgationem et executionem legis civilis decimas ab- « olentis in commune discrimen adductis, quantum in prae- « sens fieri potest, consulatur, sacra Poenitentiaria, benigne « sic annuente Sanctissimo Domino Nostro Leone XIII, se- « quentes regulas cum Episcopis aliisque in Italia locorum « Ordinariis communicat.

1.° Imprimis Ordinarii, quibus id modis opportunum du- « xerint, fideles edoceant, ius percipiendi decimas Ecclesiae « a potestate civili auferri minime potuisse, ideoque fideles « ad eas solvendas non secus atque antea omnino teneri, nec « quemquam ab onere et obligatione huiusmodi liberari, nisi « per solam ecclesiasticam auctoritatem posse.

2.° Igitur quo facilior pateat fidelibus via suae consulendi « conscientiae, seseque ab onere decimarum solvendarum in « perpetuum liberandi, iidem Ordinarii eos excitabunt, ut ad « iustam decimarum redemptionem, vel etiam, ubi casus « ferat, ad aequam super illis compositionem admitti petant. « Quem in finem sacra Poenitentiaria, de speciali et expressa « apostolica auctoritate, necessarias et opportunas facultates « omnibus in Italia locorum Ordinariis harum tenore litte- « rarum tribuit ad quinquennium dumtaxat valituras.

3.° Facta autem decimarum redemptione vel compositione, « pretium earundem prudenti Ordinariorum iudicio iuxta « peculiaria cuiusque casus adiuncta determinandum, cum « stet loco sortis decimarum, collocetur in tuto, honesto et « fructifero investimento; fructus vero applicentur beneficiis « vel piis locis, quae damnum passa fuerint.

4.° Qui decimas nec redemerint nec super illis ullo modo

« se composuerint, *et cathedrali aut quibuscumque aliis* « *ecclesiis vel personis, quibus legitime debentur, integre* « *persolvere noluerint, non absolvantur nisi plena resti-* « *tutione secuta* (Conc. Trid. sess. 25 de refor. c. 12), « salvis tamen regulis a probatis auctoribus traditis circa « illos qui inopia vel paupertate laborant.

5.° Noverint insuper Ordinarii tolerari, ut vel ipsi, vel « parochi aliique quorum interest, a gubernio petant com- « pensationem pro damno sibi illato; ita tamen ut in huius- « modi petitione nihil contineatur, quod ad ius de decimis « disponendi in laica potestate probandum trahi possit, et « expresse significetur compensationem peti titulo tantum « legitimae indemnitatis.

6.° Denique non omittent singuli ad S. Sedem referre, « quanto damno decimarum suppressio suis dioecesibus fuerit.

Ex sacra Poenitentiaria die 2 septembris an. 1887.

CAPUT XVI.

DE IURE PAROCHI QUOAD OBLATIONES.

925. *Oblationes in quo differunt a decimis, primitiis, aliisque praestationibus?* In hoc quod decimae, primitiae etc. adnumerantur inter certa; sunt nempe certa tum quoad obligationem tum quoad tempus; oblationes e contra habentur ut incerta; quatenus scilicet aut sponte dantur, aut saltem non singulis annis, sed varie ab hoc vel illo pro variis occasionibus solvi debeant.

926. *Oblationes quomodo distinguuntur?* Distinguuntur imprimis inter necessarias et voluntarias, quatenus (ut modo innuebam) ex obligatione vel sponte traduntur.

927. *Quomodo cognoscitur an oblationes sint necessariae aut voluntariae?* Necessariae sunt si taxa sit fixa et determinata, aut si quomodolibet de iisdem ex obligatione solvendis adsit lex, aut communis persuasio. Oblationes huiusce generis sunt paucae, atque ad iura stolae (pro Baptismo, sepulturis, et similibus iuxta consuetudines), et quidem exceptis pauperibus et solum post functionem praestitam, reduci videntur. Recole dicta *n.* 559, et nota quod Parochus sine approbatione Episcopi taxas lege vel consuetudine determinatas immutare nequit. *Scavini* (*I.* 286).

928. *Oblationes, quae in ecclesia parochiali aut intra paroeciae fines offeruntur, spectantne omnes et absolute ad parochum?* Negative. Aliquae spectant ad parochum absolute; aliae vero erogari debent iuxta piam offerentium intentionem; et quidem ita ut administratio quoad aliquas ad parochum, et quoad alias ad alios spectet.

929. *Quaenam spectent ad parochum absolute?* Quae pro Sacramentis, pro nuptiis, pro funeribus, pro benedictione domorum et mulierum post partum, et generatim pro sacris functionibus, ei, eiusve vicariis suppeditantur.

930. *Quaenam erogandae sint iuxta piam offerentium intentionem?* Huiusmodi generis sunt, v. g., oblationes pro festis, triduis, novendialibus, expositionibus, processionibus, Missis etc., celebrandis. Item eleemosynae pro animabus purgantibus. Item cerei qui sive in honorem SS.mi Sacramenti vel B. Virginis etc. offeruntur, sive ad aliquam gratiam obtinendam cremandi traduntur. Item quae alicui capellae vel sacrae Imagini dantur. Nihil autem interest an oblationes portentur, aut quaerantur, aut appendantur, aut in capsulis deponantur, aut (in rebus sive mobilibus sive immobilibus) per testamentum vel fiduciam relinquantur. Quod autem piae offerentium intentioni semper et rigorose standum sit, nulla controversia unquam fuit vel esse potuit; secus enim non solum christifideles ab oblationibus faciendis alienarentur, sed etiam de vero furto ageretur; unde scripsit Fagnanus (*apud Acta II.* 515): « Pia voluntas eorum qui oblationes fecerunt, praecise servanda est: nam rei suae quilibet est moderator et arbiter ».

931. *Daturne casus in quo oblationes ad alium usum adhiberi possint?* Affirmative; sed solum recurrendo ad Episcopum, qui (si facultatem non habeat) ad S. Sedem pro commutatione recurrere debebit.

932. *Quid in dubio de mente offerentium, an scilicet aliqua oblatio detur ecclesiae vel parocho?* Standum est a parte tuta; et parochus, nisi certus sit vel certus evadat quod talis vel talis oblatio sibi ipsi personaliter offeratur ad modum eleemosynae pro Missa, (considerato etiam periculo hallucinationis) illam sibi applicare nequit.

933. *Oblationes huiusmodi erogandae in pium usum a quo administrari debent?* Heic quoque regula suprema erit ut stetur menti offerentium.

934, *Quomodo cognoscitur qualis sit mens offerentium quoad oblationum istarum sive usum sive administrationem?* Nisi offerentes verbis expressis se explicaverint, aut nisi ad talem vel talem usum de oblationibus expresse rogati fuerint; standum erit consuetudini; et, deficiente consuetudine, ex circumstantiis et indiciis decidendum erit.

935. *Veniendo ad casus particulares circa oblationum istarum usum, quid si cerei cremandi pro aliqua gratia obtinenda, aut res oblatae ad aliquam capellam vel imaginem, in parte ad alios (etsi pios) usus adhiberentur? Quid insuper si de oblationibus pro aliquo festo traditis aliquid remaneret? Quid demum de cereis, qui in honorem SS.mi Sacramenti vel B. Virginis a parochianis, v. g., in festo Purificationis ipsius B. V., singulis annis offeruntur?*

Quoad cereos cremandos pro gratia obtinenda; nihil reservari potest, nisi forte de parte minima (quae etiam pro Missis aliisve sacris functionibus insumatur) ageretur.

Quoad oblata ad aliquam capellam vel imaginem; usus designatus immutari nequit, nisi forte ageretur de votis antiquis, quorum pretium, annuente Episcopo, ad ornatum eiusdem capellae vel imaginis adhiberetur.

Quoad superflua pro festo alicuius Sancti etc.; illa pro anno sequenti reservari, vel ad cultum Sancti ipsius aliquo modo applicari debent.

Denique quoad cereos, qui in honorem SS.mi Sacramenti etc. ut supra offeruntur, certe (apud nos) mens fidelium est ut illis sacrae functiones toto anni cursu cum debito luminum decore peragantur; unde parochi aut illorum haeredes, qui Ecclesiam ita spoliant, ut quoad ceram nullo modo aut non sufficienter provisa remaneat, a gravi et valde scandaloso latrocinio excusari nequeunt. Sed quid si cera superabundaret, et iam inutilis iaceret? Haec essetne parochi, an vero ecclesiae? Respondeo: Esset ecclesiae; non vero parochi. Patet 1° ex quaerimoniis et clamoribus parochianorum, si resciant haeredes ceram abstulisse et sibi applicasse; 2° ex eo quod parochi, si forte ceram divendant, satagunt ut clam id fiat, ne parochiani quidquam resciant. Contra hanc doctrinam nonnullae obiectiones fieri solent, scilicet 1° Si quis contra parochum aliquam inimicitiam habeat, tunc parum aut nihil offert; 2° In quibusdam paroeciis intuitu cerae quotannis oblatae, parochus, occasione funerum, pro cera parum vel

nihil exigit; 3° Ad quid cerae inutilis massam reservare? At vero ad primum respondendum quod factum parochiani nihil offerentis nullo modo destruit intentionem aliorum. Nonne facile idem accideret si parochus invitaret parochianos ad novas campanas emendas? Nonne tunc etiam contingere posset quod qui parocho inimici essent parum vel nihil offerrent? Et, si id accideret, nunquid parochus campanas sibi vindicare posset? Ad secundum respondeo: Parochus cerâ oblatâ utitur pro sacris functionibus toto anno, et sic ipse nihil expendere cogitur, magnamque proinde utilitatem habet. Si itaque in paroecia adesset consuetudo ut occasione funerum pro cera nihil exigeretur, id ex gratitudine introductum fuisset: et parochiani iustissime exigere possent tum ut consuetudo ista servetur, tum ut cera oblata apud ecclesiam remaneat; non vero a parocho vel haeredibus ad proprios usus applicetur. Ad tertium respondeo: Quo maior est cerae abundantia, eo magis parochiani sunt inviti, si subtrahatur atque ad personales usus adhibeatur. Aliunde; si cera vere superflua sit, in promptu est remedium; ut scilicet non ad personales usus sed ad comparandas sacras supellectiles adhibeatur. De hoc parochiani semper contenti sunt, quamvis, ad suspectos evitandos, expediat ut de venditione ad talem finem moneantur; vel (quod melius esse solet) invitentur ut in posterum uno vel altero anno pro cera pecuniam ad eundem effectum erogandam deferant. Si parochi ita se gererent, heu quantum ecclesiae ornarentur, et omnibus necessariis providerentur! Id infertur etiam a theologis, v. g., Bouvier et Scavini, qui (*I.* 289. *not.* 5) scripsit: « Cerei in honorem SS.mi Sacramenti, B. M. Virginis, vel « alicuius Sancti oblati, accendi et cremari debent; et eorum « reliquiae, si quae supersint, non in beneficium parochi, « sed in fabricae ecclesiae utilitatem cedere debent. Unde « neque sunt extinguendi neque sunt sibi a Pastore arro« gandi, talis cum offerentium non sit mens. Secus, Pastor et « contra iustitiam et contra religiosam pietatem peccaret ».

936. *Quoad oblationum in usum pium erogandarum administrationem, quid in particulari notari debet?*

I. Si delatae fuerint ad ecclesiam parochialem vel ad ecclesias vel oratoria quae a parochiali ipsa dependeant; tunc administratio spectat ad parochum.

II. Si delatae fuerint ad ecclesiam vel capellam sive regula-

rium, sive alicuius confraternitatis, sive utcumque proprium rectorem habentem; tunc ad rectorem ipsum administratio spectat. Patet ex Decreto S. R. C. (10 *Dec.* 1703) supra relato (*n.* 852) XXVIII. Verum est quod hoc decretum loquitur de solis confraternitatibus; sed apud Acta S. Sedis (*II. pag.* 518) legitur: « Quod decretum facile protenditur « ad coetera oratoria, cum haec non sint sub Parochorum « potestate, nisi in iis quae sunt proprie et exclusive paro- « chialia: neque oblationes parocho censeantur factae. Quare « administratio harum oblationum pertinet ad ecclesiae re- « ctorem, sub immediata dependentia Ordinariorum, aut « saltem vigilantia ».

III. In aliis casibus decisio pendet a circumstantiis. Praecipue videndum an qui oblationes recipit atque administrat cognitus offerentibus vel notorius sit, necne. In casu negativo (prout facile contingere potest in oblationibus factis capellae derelictae et nullum custodem habenti, vel Imagini in pila aut muro externo alicuius domus collocatae); tunc oblationum custodia et administratio spectat ad parochum. In casu affirmativo autem; si nempe oblationes consignentur domino Imaginis, aut patrono oratorii, aut custodi capellae etc.; tunc non parocho sed dicto domino vel patrono vel custodi (etsi laico) administratio spectabit; ita tamen, ut, si de re magni momenti ageretur, vel si alicuius notabilis mali periculum adesset, Episcopus vigilare et opportuna praecepta dare possit atque debeat; ne scilicet rectus cultus detrimentum patiatur, aut pia offerentium intentio eludatur; quae tamen intentio aliquando ita merito intelligi valet, ut dominus Imaginis pro paupertate vel incommodo proprio aliquid sibi applicare licite possit. Cf. Acta (*II.* 515), D' Annibale (*III.* 528), Monit. Eccl. (*IV.* II. 255) et Scavini (*I.* 289).

937. *Parochus, qui a fidelibus sive manualiter, sive per testamentum, sive per fiduciam, res in usus pios distribuendas acceperit, ad quid in conscientia tenebitur, ut muneri suo satisfaciat?* Tenebitur ad quatuor sequentia; nempe 1° Ad erogationem faciendam; 2° ad notam tenendam; 3° ad capitalia in tuto collocanda; 4° ad impediendum ne contra se ipsum (quasi aliquid sibi applicaret) suspectus concipiantur. Sed haec sunt explicanda.

938. *Quid de erogatione?* Si offerentes designaverint modum et tempus erogationis, tunc iuxta modum et tempus

ipsum prompte et accurate erogatio fieri debebit, ut mox supra dicebam (Vide etiam dicta *n.* 145. 158). Si autem arbitrio parochi omnia reliquissent; tunc sufficeret si in usum pium erogationem faceret; ita tamen ut negligenter non procedat et nihil dissipet aut sibi applicet; haec enim esse nequeunt de mente offerentium; qui, dum arbitrio illius omnia reliquerunt, non ideo dominum illum constituere, sed solum significare intenderunt, se de illius diligentia, probitate et pietate plenam confidentiam habere.

939. *Quid de nota tenenda?* In libro (non in chartis volantibus) nota teneri debet de oblationibus (intellige nisi agatur de rebus minusculis, quae hic et nunc absque mora erogandae sint) indicando summas receptas, intentionem offerentium, erogationes factas etc.

940. *Quid de capitalibus in tuto collocandis?* Etsi offerentes arbitrio parochi plene se commisissent, de mente eorum esse nequiret ut capitalia periculo exponerentur; et parochus ea acceptando de iisdem in tuto collocandis tacite fidem dedisset. Graviter ergo et subinde gravissime oneraretur conscientia ipsius, ne (speciatim pro casu mortis) capitalia ipsa in discrimine versentur. Dixi *graviter et subinde gravissime;* non enim solum de fide, in re gravi vel gravissima, non servata; sed etiam de damno ecclesiae; imo et de scandalo gravissimo et perniciosissimo res esset. Modus autem capitalia in tuto collocandi pendet a circumstantiis. Noto solum quod in rebus istis non est procrastinandum; et culpa mortalis in differendo de die in diem facile sine dubio intervenire potest.

941. *Quid de impediendo ne suspectus (quasi parochus aliquid sibi applicet) concipiantur?* Si de re nonnihil momentosa ageretur, et maxime si parochus avaritiae, aut nimii erga familiam suam amoris, indicia praeberet; suspectus huiusmodi vix aut ne vix quidem deesse possent; et proinde oporteret ut parochus, ad suam existimationem ab huiusmodi macula immunem servandam, rei totius atque erogationum testes adhiberet. Hinc scripsit Scavini (*I.* 290): « MONITUM GRAVISSIMUM. Ad malae administrationis suspi-
« cionem cavendam, ne pigeat parochis de iis, quae ecclesiae
« deferuntur, testes adhibere et rationem reddere ». De hoc etiam Benedictus XIV prolixum habet sermonem (*Inst. LXXII. n.* 25. 31), ubi imprimis refert decretum Synodi

Calcedonensis, quod de ipsis Episcopis statuit: « Ut nec sine « testibus sit ecclesiae administratio, nec ideo res eius dis« sipentur, et probrum ac dedecus Sacerdotio inuratur »; et dein, arguendo a fortiori, dicit: « Tridentina Synodus « mulctas irrogare Episcopis permittit, ea conditione ut « piis operibus insumantur..... Procul dubio Episcopi Paro« chis fama honestatis et publicae existimationis se praefe« rendos merito censebunt. Attamen nullus inter probos « Episcopos invenietur, qui, mulctam irrogans, decretum ob « eam rem non conficiat; qui mulctarum custodem non ha« beat; qui postremo, depositam pecuniam erogare consti« tuens, mandatum non obsignet, quo mulctarum custos « pecuniam depromat; quae revera fieri magna diligentia « consueverunt, ut dati acceptique omnis ratio palam oculis « subiiciatur ».

942. *Quid de oblationibus factis a meretricibus?* Decisio pendet a modo et scandalo. Scripsit Scavini (*l. c.*): « Non « fieri debet de tali lucro (meretricio) oblatio ad altare « (praecipue manifeste) propter scandalum et reverentiam « sacrorum, vel sceleris abominationem. Sed hae causae non « prohibent quin ex tali lucro eleemosyna fieri possit ».

CAPUT XVII.

DE IURE PAROCHI QUOAD ADMINISTRATIONEM BONORUM TEMPORALIUM PAROECIAE SUAE.

943. *Ius istud estne aequale in omnibus locis?* Negative; aliud enim est si aeditui seu administratores laici (it. *fabbricieri*, gall. *marguilliers*) non adsint, et aliud si adsint.

944. *Si aeditui non adsint, estne parochus iure ipso verus administrator bonorum omnium ecclesiae suae?* Affirmative; attamen, etsi ordinarie ex sese procedere possit, in quibusdam casibus licentiam ab Episcopo, et in quibusdam aliis beneplacitum apostolicum petere debet. Ubi autem ex sese procedere valet, Episcopus semper poterit ad rationem reddendam illum compellere, aut etiam (si opus esset) aliqua ei praescribere aut vetare; imo (si casus gravitas ita ferret) ab administratione illum prorsus suspendere.

945. *Qualis est regula suprema cui subiicitur in parocho ius administrationis?* Est quod nihil facere potest cum damno, seu imminutione (etsi minima), capitalium et iurium Ecclesiae.

946. *Quandonam beneplacitum apostolicum exigitur?* Exigitur 1° quoad alienationem immobilium non exigui valoris; 2° quoad alienationem mobilium pretiosorum; 3° quoad locationem ultra triennium fructiferum (nec refert quod iuxta legem civilem locatio valeret ad quinquennium); 4° quoad transactiones (quae alienationibus aequiparantur; *cf. Ferraris v. Transactio n.* 38). Patet ex celebri Const. *Ambitiosae*; quae tamen dicit excipiendos esse casus a iure permissos, cuiusmodi sunt, v. g., si res urgeret, vel ageretur de rebus quae servando servari non possent. *Cf. Praxis* (*Ed. I*ª *n.* 882. 891) *et De Angelis* (*I.* XXXVI).

947. *Quandonam licentia Episcopi sufficit atque exigitur?*

Licentia Episcopi sufficit 1. in alienationibus sive immobilium, quae 25 aureos *de camera*, nempe quadraginta (et alicubi, iuxta consuetudinem, quinquaginta) scutata romana, non superant (*cf. De Angelis III.* XIII); 2. in locationibus non ultra triennium; 3. in collocatione pecuniae ad mutuum lucrosum, si in bonis stabilibus investiri nequeat. Cf. *Praxis* (*Ed. I*ª *n.* 891. *F. G. et n.* 1268), et Vecchiotti (*II.* IV. § 44).

Licentia Episcopi exigitur 1. in alienationibus omnibus (nisi forte ageretur de aliqua re mobili levissimi momenti, ponendo rem meliorem loco deterioris); 2. in locationibus, ut supra. (exceptis, apud nos, locationibus domorum ad sex menses vel ad annum, dummodo personis honestis, et vetita sublocatione, locentur); 3. Generatim in iis omnibus, in quibus consuetudo fert ut licentia peti debeat.

948. *Quid de caesione arborum?* Loquendo non de periodicis et consuetis nemorum, aut ramorum caesionibus; sed de avulsione (it. *atterramento*) arborum alti trunci, vel de caesione ramorum non consueta (ut puta, si caederentur rami in quercubus); haec certe non licet, nisi licentia obtineatur. Ratio est quia beneficiati sunt ad instar usufructuariorum, qui arbores huiusmodi caedendi ius non habent; arbores enim pars fundi considerantur, et proinde sine domini licentia avelli nequeunt. Licentia autem peti debet ab Episcopo (qui, si plantarum valor praedictos 25 aureos su-

peret, ad S. Congregationem Episcoporum et Reg. recurrere debebit). Haec vera sunt quamvis arbores ipsae ad maturitatem pervenissent, aut infructiferae vel noxiae forent, aut pro Beneficii ipsius fabricis adhiberi vellent. Tres exceptiones dumtaxat fieri possunt; scilicet 1° quoad arbores manu hominis plantatas (v. g. ulmos), si forte dessicatae aut casu fractae fuerint, dummodo loco avulsarum aliae plantentur; 2° quoad arbores sponte sua enatas (v. g. quercus) dummodo ex una parte, ut supra, dessicatae aut casu fractae fuerint, et ex alia pro dictis fabricis adhibeantur; 3° quoad arbores quae solum ad ignem deserviunt, dummodo beneficiatus pro sua et coloni necessitate dumtaxat iisdem utatur, atque insuper dummodo arbores desiccatae aut casu fractae non adsint vel non sufficiant. Notandum quod codex civilis apud nos duas quidem primas exceptiones admittit (*A.* 488. 490); sed non tertiam; quae solum ex consuetudine ab Ecclesia tolerata admitti posse videtur.

949. *Potestne parochus, aliqua urgente necessitate, aliquod sacrae supellectilis obiectum in pignus dare?* Negative, nisi ab Episcopo vel Summo Pontifice licentiam obtineret. Vide Benedictum XIV (*Notificazione LXIX*).

950. *Potestne parochus consentire, sine venia Superioris, ut fructus census imminuatur?* Si id faciat conventione revocabili, affirmative (et idem dic de transactionibus); secus, negative. Cf. Ferraris (*v. Alienatio IV.* 22, *et v. Transactio* 22).

951. *Potestne parochus, fundos Ecclesiae locando, de solutione anticipata pactum facere?* De iure communi interdicuntur et annullantur pacta huiusmodi, si fiant in praeiudicium successorum (*Trid. XXV.* XI). Idem dic si parochus, vel quilibet beneficiatus, ad vitam vel ad longum tempus fundos alteri traderet, recepta per unam vel plures solutiones tali vel tali pecuniae quantitate (Bened. XIV. *Const. Universalis Ecclesiae*). Loquendo autem de anticipatione, quae fiat sine praeiudicio successorum, nec ad longum tempus referatur, haec lege generali non interdicitur. Quum tamen locationis contractus ab Episcopo approbari debeat, eius erit decernere an anticipationis huiusmodi (quae periculosa esse potest) licentiam concedere expediat.

952. *Potestne parochus vilissimo pretio fundos ecclesiae locare?* Negative; id enim in successoris praeiudicium esse,

et aliquando iniquissimam fraudem includere potest. Fraus ista interveniret si beneficiatus, praevidendo beneficium proxime esse vacaturum, alicui consanguineo suo fundos huiusmodi vilissimo pretio locaret.

953. *Quid si aeditui, seu administratores laici, adessent?*

I. Hi non semper sunt illegitimi; sed in multis locis ex consensu Ecclesiae (v. g. ex concordato cum Principibus) legitime administrationem exercent; neque id sua utilitate caret, propter duas rationes quas adducit Bouix (*De Par. V.* XIV. § 3) inquiens: « Cum apud populum facile spargi possint « sinistrae suspiciones, ne forte parochus ea quae reficienda « fabricae et augendae sacrae supellectili addicenda sunt, « in proprios usus convertat, aliove modo ecclesiae paro- « chialis bona dilapidet, nil aptum magis ad arcendam hu- « iusmodi odiositatem , quam deputari nonnullos civitatis « praecipuos cives , qui simul cum parocho de his omnibus « deliberent atque decernant. Atque insuper, dum ad sol- « vendum adigendi sunt ii, qui ex aliquo titulo ecclesiae « parochiali debitores sunt, nemo non videt quam expediat « id, non a parocho ipso immediate fieri, sed a deputato « illo laicorum coetu ».

II. Quibus autem limitibus et sub quibus conditionibus aeditui administrationem iure exercere possint, id iuxta diversa statuta vel diversas consuetudines varium est.

III. Alicubi huiusmodi institutio nunquam fuit ab Ecclesia approbata; et alicubi, quamvis approbata fuerit, postea abusus invaluerunt. Frequentissime autem in casibus particularibus aeditui exigunt quae exigere non possunt, et sive hoc sive illo modo male se gerunt. In his casibus utique iura Ecclesiae et Parochi plus vel minus laeduntur; sed ut plurimum res est sine remedio, et si Parochus vellet omnino ut omnia semper bene procederent, non solum incassum laboraret, sed etiam mala longe maiora provocaret. Reliquum est itaque ut bonis modis procedat, aedituorum amorem sibi conciliet, blandas persuasiones, prudentiam et patientiam adhibeat, atque in aliquibus cedat, ut postea alia obtineat. *Cf. Frassinetti* (*Man. n.* 160), *Berengo* (*n.* 233), *Scavini* (*I.* 622), *Rivarolo* (*II:* I. III.), *Bouix* (*l. c.*), *et Zucchini* (*Concordia tra Parrochi e fabbricieri P. II.*).

CAPUT XVIII.

DE IURE PAROCHI, SI FORTE PENSIONIBUS GRAVETUR, EAS IMMINUENDI, ATTENTA SCILICET, OB PRAESENTES VICISSITUDINES, REDDITUUM DIMINUTIONE.

954. *Quid de iure isto?* Hac de re S. Sedis habemus decretum sequentis tenoris:

« Cum nuperrimis hisce temporibus reditus Ecclesiastico-« rum Beneficiorum in Italia existentium ob rerum vicissitudi-« nes non modicam passi fuerint diminutionem, Beneficiarii « illos haud amplius oneribus ab se ferendis pares esse ex-« istimarunt. Huiusmodi in angustiis constitutis, illud vel « maxime grave ipsis visum est, quod ad pensionum solu-« tionem ab iis urgerentur, quorum favore in actu collationis « legitime sunt impositae aut reservatae. Quare cumulatis « undique petitionibus ad hanc S. Congregationem negotiis « et consultationibus Episcoporum et Regularium praepositam « recursum habuerunt, ut a pensionum solvendarum onere, « inspecta universa rei ratione, vel omnino, vel partim de-« clararentur immunes. E contra Pensionariis contendentibus « nihil esse de pensionibus sibi debitis imminuendum, SS.mus « D. N. Pius PP. IX, cui sub die 11 iulii 1869 relatae fuerunt « petitiones utrinque porrectae, mandavit, ut quaestio exa-« mini Eminentissimorum ac Rev.morum Patrum huius S. « Congregationis in plenario consessu subiiceretur pro norma « generali statuenda, qua rationibus huiusmodi contenden-« tium de bono et aequo prospici valeret. Hinc semel iterum-« que in generalibus comitiis re mature discussa, E.mi Patres, « collatis simul consiliis, tandem demandarunt ut eorum « sententiae Summo Pontifici referrentur, qui sapientissimo « ac supremo suo iudicio quidquid aequius et opportunius « hac desuper re existimaret, de plenitudine potestatis decer-« neret. Quod cum reapse peractum fuisset ab infrascripto « D. Sub-Secretario huius S. Congregationis in audientia « habita sub die 20 ianuarii 1871, SS.mus Dominus Noster, « omnibus undequaque perpensis, hanc normam generalem « statuendam ac tenendam esse diiudicavit, nempe: ut *am-« missio vel diminutio reddituum Beneficiorum in com-« muni Beneficiarios ac Pensionarios afficiat*, nullo facto « inter ipsamet Beneficia, ipsasque pensiones discrimine, ita

« ut praefatis reditibus imminutis vel amissis, habita pro-« portione, imminui etiam pro rata debeant aut cessare « pensiones. Pro ecclesiis tamen cathedralibus (seu episco-« palibus mensis) et parochialibus, pensionum oneri sub-« iectis, illud insuper constitutum expresse voluit, atque « praescripsit, ut earum favore in pensionibus ab se persol-« vendis *integra semper servari debeat et incolumis esse* « *congrua* ad formam Concilii Tridentini. Quibus ita prae-« stitutis, Sanctitas Sua praeterea declaravit atque mandavit: « primo ut *quodcumque dubium aut quaestio inter prae-* « *fatos Beneficiarios ac Pensionarios subòriatur, ab hac* « *S. Congregatione EE. et RR. unice ac privative cogno-* « *scenda sit,* ac de bono et aequo, secluso foro contentioso, « dirimenda: secundo, ut si Clericus aliquis pensionis titulo « ordinatus, ob huius normae exequutionem sacro patrimo-« nio privatus partim vel omnino remaneat, nullam ob id « suspensionem incurrat, nec Ecclesiasticis obnoxius poenis « evadat: tertio tandem, ut si ante huius Decreti emana-« tionem aliquae pensiones in toto vel in parte solutae fue-« rint in maiori quantitate quam ea quae in hac generali « norma constituitur, nullum ex hac ipsa norma ius oriatur « ad eas veluti indebitas repetendas, aut in ratas futuras « supputandas. Haec omnia Sanctitas Sua voluit, statuit « atque decrevit; contrariis quibuscumque, etiam speciali « ac individua mentione dignis, non obstantibus ».

« Datum ex Secretaria S. Congregationis Episcoporum et « Regularium sub die 28 ianuarii 1871 ».

955. *Quum praesens decretum dicat, salvam semper esse debere congruam, de congrua ista quaeritur quomodo taxetur?*

Tridentinum (*XXIV.* XIII) dicit: « In posterum omnes « hae cathedrales Ecclesiae quarum redditus summam du-« catorum 1000, et parochiales quae summam ducatorum « 100, secundum verum annuum valorem non excedant, « nullis pensionibus aut reservationibus fructuum graven-« tur ».

956. *In qua moneta intelligi debet valor centum, aut mille (pro Episcopis) ducatorum?* S. Congr. Epp. et Reg. die 30 Maii 1873 respondit: « Ad effectum de quo in decreto « citato, si desit expressa designatio monetae specialis in « actu impositionis pensionis, intelligenda est de scutatis

« romanis iuliorum decem respondentibus libellis quinque « et centesimis 32 » (*apud Acta VII.* 335).

957. *An ad effectum pensionum, ducata centum et mille intelligenda sint taxative, seu potius demonstrative (scilicet ad modum regulae quae vera sit ordinarie, sed non semper)?*

Intelligenda esse demonstrative, ita ut, habito respectu personarum, locorum, onerum quantitate, maxime vero extensione paroeciae, necessitate habendi coadiutores, vel subveniendi pauperibus etc., iudex decidere debeat, senserunt plures, inter quos De Luca (*De pens. Disc. XVI. n.* 3) et Ferraris (*v. Congrua n.* 5-9). At vero S. C. Epp. et Reg. (*die cit.*) oppositum tenendum esse decrevit in casu; unde ad quaesitum expositum respondit: « Ad effectum, de quo « agitur in Decreto *Cum nuperrimis*, affirmative ad pri« mam partem, negative ad secundam ».

958. *An, in iudicio ferendo de congrua, computanda sint etiam emolumenta quae incerta appellantur, quae scilicet speciatim ex funeribus percipiuntur?* Negat Ferraris (*l, c.* 12-15), qui dicit, congruam esse pro alimentis, et proinde conflari non posse ex incertis, quia venter non patitur dilationem. Sed S. C. C. oppositum sentire videtur; in quadam enim causa huiusce generis mandavit ut scriberetur Episcopo pro informatione, et speciatim ut referret quanta essent incerta quae dicuntur stolae nigrae. (*Acta IV. pag.* 527).

959. *Quid itaque si, detractis taxis, nihil ultra congruam remaneret?* Tunc pensio cessaret prorsus, durantibus praesentibus circumstantiis. Patet ex allato Decreto *In nuperrimis*, et ex responso praedictae S. C. Epp. et Reg. (*apud Acta VII.* 334).

960. *Quid si ordinarie quidem adessent redditus ultra congruam, sed aliquo anno (propter extraordinariam terrae sterilitatem) vix congrua remaneret?* Respondeo, non ab aliquo anno, sed a decennio regulam esse sumendam; ita scilicet ut ex decennio (factâ mediâ) cognosci debeat an paroecia congruam habeat, vel talem vel talem pensionem sustinere valeat; contingere enim potest quod sterilitas unius anni abundantiâ aliorum annorum compensetur. Ita Ferraris (*v. Pensionarius n.* 139, *et v. Locatio n.* 38).

961. *Quomodo solvi debeant pensiones ex redditu pa-*

roeciarum, qui excedat ducata centum, et ex redditu mensarum episcopalium, qui excedat ducata mille? « Praelevatis mille et respective centum, reductio proportionalis « pensionum ob imminutionem reddituum beneficiorum, de « qua in citato Decreto *Cum nuperrimis*, instituenda erit « super residuo reddituum dictorum beneficiorum ». Ita S. C. Epp. et Reg. (*l. c.*). Exemplum. Paroecia, cuius redditus (liberi a taxis) erant scutata 150, gravata fuit pensione scutatorum 30. Nunc redditus eiusdem (propter augmentum quadraginta scutatorum taxarum) sunt solum scutatorum 110. Quanta nunc esse debebit pensio? Praelevatis 100 pro congrua, residuum ultra congruam (quod solum pensione gravari potest) ab initio erat 50, et nunc est 10. Ergo proportio sic statui debet : 50 dabant 30; 10 quantum dare debebunt? Scilicet 50: 30 :: 10: x; scilicet

$$\frac{30 \times 10}{50} = \frac{300}{50} = 6.$$

Pensio itaque esset scutatorum 6. Ita apud Acta (*VII. pag.* 335).

962. *Quid si aliqua paroecia pensionis onere gravata, ob praesentes vicissitudines, nihil damni passa fuisset?* Tunc ex Decreto *Cum nuperrimis* nullum pensionem imminuendi ius haberetur (*Acta VII.* 336).

963. *Quid si redditus denuo (intellige propter taxas imminutas) augerentur?* Apud Acta (*l. c.*) legitur: « Durantibus eiusmodi rebus, pensiones mutabiles esse pro ratione gravaminum, ita ut augeri vel minui possint singulis « solutionis temporibus ».

964. *Quid in dubio an salva remaneat nec ne congrua?* Apud eadem Acta (*l. c.* 712) dicitur: « ius certum pensio« nis praevalere ».

965. *An immutationes in pensione solvenda vel exigenda exurgant ex se et ipso iure; ita ut, redditibus quomodolibet imminutis vel adauctis, statim ius imminuendi vel augmentum exigendi suboriatur?* De hac re legitur apud Acta (*V. pag.* 179 *in nota*): « Quum ob varios titulos sive « iustitiae sive aequitatis pensiones imponantur, consequitur « ut non ipso iure et facto imminutio pensionis eveniat, « quando beneficiario valde imminuuntur fructus, sed per « interventum auctoritatis Ecclesiae competentis......, quae, « causa cognita, de hac re decernat ».

CAPUT XIX.

DE IURE PAROCHI QUOAD FRUCTUS PRAEBENDAE SUAE.

966. *Iusne habet parochus de praebendae suae (seu beneficii sui parochialis) fructibus disponere prout vult?* Negative. Equidem potest ex iis honestae suae sustentationi consulere; sed si superflua adsint, ea in pios usus erogare tenetur. Enimvero in primis Ecclesiae saeculis Christifideles multa bona Deo dicabant, eaque Ecclesiae tradebant sub spe et intentione quod ipsa, tamquam fidelis Dei ministra ac velut oeconoma, in pios usus (speciatim pro fabricis Ecclesiarum, sustentatione clericorum, et pauperum levamine) eadem bona eorumve fructus erogaret. Tractu temporis Ecclesia haec bona divisit; et sic beneficia episcopalia, parochialia, canonicalia, et simplicia constituit; ita tamen ut beneficiati superflua in usus pios erogare districte tenerentur. Alia Beneficia postea a particularibus personis fundata fuerunt; et haec profecto antiquorum Beneficiorum naturam induunt, nisi forte de diversa fundatoris intentione constaret. *Cf. Prax.* (*Ed. I. n.* 689 *II. not.*).

Dixi *districte tenerentur*. Hoc autem patet ad minus ex iure positivo, dicente Tridentino (*XXV.* I): « Omnino vero « eis (Episcopis) interdicit, ne ex redditibus Ecclesiae con- « sanguineos familiaresve suos augere studeant, cum et A- « postolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quae « Dei sunt, consanguineis donent; sed, si pauperes sint, iis « ut pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec « dissipent illorum causa...... Quae vero de Episcopis dicta « sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia eccle- « siastica tam saecularia quam regularia obtinentibus, pro « gradus sui conditione observari, sed et ad Sanctae Ro- « manae Ecclesiae Cardinales pertinere decernit ». Cf. De Angelis (*III.* xxv).

967. *An quae loco fructuum beneficii hodie a Guberniis (quae Ecclesiam spoliaverunt) percipiuntur, tamquam bona beneficialia considerari debeant?* Affirmative certe, si concordatum cum S. Sede intercesserit. Constat ex sequentibus S. Poenitentiariae responsis:

1. « An salaria, quae in Belgio solvuntur a Gubernio Pa- « storibus et Canonicis, induant beneficiorum seu bonorum

« ecclesiasticorum indolem, et adnexam habeant obligationem « inhaerentem his bonis, scilicet strictam et canonicam obli- « gationem expendendi superflua pauperibus, seu piis causis, « et residentiae, sub poena non faciendi fructus suos? S. « Poenit.; perpensis expositis, respondit: *Iam alias a S.* « *Sede, de consilio secretae Congregationis, responsum* « *fuisse affirmative* ». Datum Romae die 19 Ian. 1819.

2. « Sacra Poenitentiaria consulta an illa responsio appli- « cari debeat salariis, quae Pastoribus et Canonicis regni « Galliarum a Gubernio solvuntur, respondendum censuit « *affirmative* ». Die 19 Augusti 1821.

3. « An responsio pro Belgio diei 19 Ian. applicari debeat « solis salariis fixis 1000 libell. pro Parochis et 750 libell. « pro Deservientibus; vel extendi debeat ad oblationes fide- « lium? S. Poenitentiaria super noviter expositis respon- « dendum censuit: *Affirmative quoad primam partem;* « *negative quoad secundam* ».

At vero idem dicendum videtur quamvis non ex concordato inter Gubernium et S. Sedem, sed solum ex simplici ipsius S. Sedis annuentia, pensiones acceptentur; quamvis enim tunc, antequam a beneficiatis acceptentur, bona ecclesiastica non sint; tamen, acceptatione facta, talia evadunt et fructuum beneficiorum locum tenent.

968. *Quid intelligitur per congruam sustentationem? Quomodo scilicet beneficiatus determinabit partem quam ex hoc titulo tuta conscientia sibi applicare poterit?* Congrua heic non accipitur taxative pro scutatis centum (ut supra *n.* 957); sed varia est iuxta circumstentias; summa enim, quae ad honestam sustentationem exigitur, maior vel minor, iuxta diversas personas et diversa tempora, esse potest. Ad illam autem determinandam non sunt scrupuli iniiciendi, si beneficium (prout hodie, ordinarie contingit) sit tenue. In hypothesi vero beneficii pinguis, non solum iuxta strictam necessitatem, sed etiam iuxta convenientiam, res erit circum circiter determinanda. Deservire autem poterunt regulae sequentes.

Imprimis certe ad propriam sustentationem non spectant 1. Expensae, quae non ad personam, sed ad assem patrimonialem referuntur; 2. Commoda et deliciae, quae cum sacerdotali simplicitate, frugalitate, humilitate et modestia componi nequeunt; et notandum quod viro nobili, si cleri-

cus evaserit, non tanta decet pompa, quanta deceret si saecularis remansisset; 3. Sustentatio consanguineorum. Hoc tamen postremum intellige nisi convenienter cum beneficiato ipso conviverent, ut infra explicabitur; aut eidem deservirent; aut in statu adeo vili versarentur ut nimio probro essent. Sola autem ratio paupertatis (quum hodie clerici sint pauperes fere omnes) non facile tale probrum constitueret; attamen titulo non proprium decorem sustentandi, sed pium eleemosynae opus exercendi, illis (iuxta infra dicenda) aliquod auxilium praebere poterit.

Caeterum expensae pro moderato victu, vestitu, habitatione, famulatu, hospitalitate, munificentia (iuxta proprium gradum), nec non pro aliquo raro et decenti oblectamento, v. g., convivii cum amicis, itineris etc., imo et exiguum peculium pro infortuniis et necessitatibus non praevisis reservare, haec omnia ad honestam sustentationem pertinent; quae iudicio prudentum cum quadam latitudine aestimari poterit (nempe ad minimum, tantum; ad summum, tantum); satisque erit si Beneficiatus ultra summum non procedat. Lugo (*De Iust. IV.* 53-94).

969. *Quid si onera beneficio adnexa, manutentiones, aut necessitates spirituales vel corporales subditorum ita urgerent, ut redditus pro sustentatione ample, ut supra, accepta non sufficerent?* Tunc beneficiatus in suis expensis personalibus se restringere, aut ex proprio supplere teneretur.

970. *An debita a beneficiato contracta, solvi possint ex fructibus beneficii?* Affirmative, si aliter fieri nequeat. Gravissime tamen peccaret beneficiatus, si ex causis non piis in huiusmodi necessitatem se coniiceret. Si autem debita ex bonis patrimonialibus solvi possent; tunc, si ob causas profanas contracta fuissent, certe ex beneficii redditibus solvi nequirent; si vero ob pias causas, tunc Lugo (*De Iust. IV.* 67) dicit, ex his redditibus solvi posse si post beneficii consecutionem (non vero antea) contracta fuerint. Caeterum, si debita ad studia ecclesiastica perficienda, atque ad parochiam obtinendam contracta fuissent, non essent scrupuli iniiciendi, si ex beneficii fructibus solverentur: liberare enim beneficiatum (saltem si modicum patrimonium habeat) a debitis ex causa pia atque Ecclesiae utili contractis, quid satis pium (cui Ecclesia ipsa consentire debeat) esse videtur.

971. *An beneficiatus suam congruam sustentationem*

ex fructibus beneficii sumere possit ex integro (*intellige semper, si supersit, satisfactis oneribus*) *quamvis ex Missarum eleemosynis aut proventibus stolae vel praedicationis aut ex distributionibus* (*si esset Canonicus*) *vivere posset?* Affirmative; haec enim dantur Sacerdoti non tamquam adhuc in usus pios distribuenda, sed absolute; unde in usus quoque a propria sustentatione alienos ea pro libito impendere potest.

972. *Quid si Beneficiatus bona patrimonialia haberet et dives esset?* Tunc quoque ad suam sustentationem fructus beneficii adhibere posset.

973. *Si beneficiatus sustentationem sive ex praedictis proventibus sive ex bonis patrimonialibus habere possit, et sic non indigeat ut ab Ecclesia sustentetur, quomodo Beneficii redditus, si ei tradantur, in opus pium insumentur?* Respondet Lugo quod alere Ministrum Dei, quamvis dives sit, semper quid pium est (*l. c.* 36).

974. *Quid de bonis parsimonialibus? Quid scilicet si beneficiatus, dum licite posset, v. g., universos sui beneficii redditus ad propriam sustentationem adhibere, parsimoniis studeret, aut victum aliunde reciperet?* Tunc quoque fructus beneficii, qui ei sic remanerent, tuta conscientia sibi applicare posset. Ratio est quia tunc etiam in usum pium sufficienter applicarentur; hoc enim ipsum quod offeratur congrua sustentatio Sacerdoti qui ad officia spiritualia praestanda se obliget, nonne quid pium est?

975. *Quid de bonis industrialibus? Quid scilicet si beneficiatus ex fructibus beneficii, v. g., saginando animalia, lucrum perciperet?* Lucrum istud, qua parte industriae corresponderet, tamquam fructus beneficii considerari non deberet, et proinde libere ei cederet.

976. *Cur fructus beneficii aliis stipendiis, quae pro Missis, vel praedicatione etc. dantur* (*de quibus Sacerdotes pro libito disponere possunt*) *non aequiparantur?* Quia hi redditus, quatenus honestam sustentationem excedant, dantur non tamquam in opus pium iam distributi, sed adhuc distribuendi. Insuper tamquam merum stipendium laboris considerari non possunt; secus enim Ecclesia sineret ut prodige et iniuste bona ecclesiastica distribuerentur; quandoquidem ex una parte non desunt beneficia pinguissima fere sine ullo onere, et ex alia ut plurimum nulla proportio ser-

vatur, et qui magis laborant minus percipiunt et viceversa.

977. *Quaenam sunt opera pia, in quibus fructus honestae sustentationi superflui erogari debent?* Opera pia vel ad cultum Dei, vel ad egentium (sive corporaliter sive spiritualiter) subventionem referuntur. Si itaque beneficiatus eleemosynas pro Ecclesiarum aedificatione vel ornatu, pro Monasteriis, pro Hospitalibus, pro Missionibus, pro scholis catholicis, pro Missis (sive ad Dei honorem sive pro Purgatorii animabus) celebrandis, et demum ad temporales pauperum (inter quos recensendi sunt quoque illi nobiles, qui iuxta propriam conditionem vivere nequeunt) miserias sublevandas elargiatur; utique muneri suo satisfaciet. Interdum tamen rectus charitatis ordo exigere potest, ut alicui operi pio praeferentia detur: et maxime ut pauperes proprii loci, si forte in extraordinariis necessitatibus versentur, non solum extraneis, sed etiam ipsi cultui divino (praescindendo a stricte necessariis) praeferantur. Caeterum, quamvis ordinarie beneficiatis detur optio, atque, inter opera pia, quae maluerint, eligere valeant; tamen quoad Episcopos et Parochos non ita praecise res se habent; quum enim *pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere* teneantur (Trid. XXIII. I); partem ad minus, superfluorum pauperibus sibi subditis concedere tenentur. Dixi *ad minus;* si enim extraordinaria annonae penuria adesset; aut si Parochus ex una parte curae spirituali optime consuluisset, et ex alia Ecclesiam satis superque ornatam atque optime provisam haberet; tunc superflua ex integro aut fere ex integro iisdem pauperibus eroganda forent. Dixi *fere ex integro;* iuxta enim sacros Canones, peregrini et advenae non excluduntur. *Cf. Lugo* (*IV.* 38).

978. *Quid de beneficiato, qui praedicationi aut Sacramentorum administrationi ultra suam obligationem incumberet, et hoc titulo superflua sibi retineret?* R. Si applicaret sibi eam partem dumtaxat, quam alteri pro iisdem piis operibus daturus esset, quietus in conscientia esse posset. *Lugo* (*IV.* 65).

979. *Quid de beneficiato, qui in alendis vel adiuvandis consanguineis aut affinibus suis superflua erogaret?* R. Non loquor de casu in quo isti convenientem famulatum ei praestent; id enim ad honestam illius sustentationem pertineret, ut supra dicebam. Loquendo autem stricte de superfluo-

rum erogatione, oportet imprimis ut auxilium consanguineis vel affinibus praestitum naturam operis pii vere induat; quod contingeret 1° Si ad finem stricte sacrum (v. g., ad constituendum nepotem in via ecclesiastica, ad dotandam monialem etc.) dirigeretur; 2° Si consanguinei essent ita pauperes, ut auxilium eis praestitum tamquam eleemosyna verumque misericordiae opus considerari deberet. Tale esset si dotes pro honesto matrimonio, aut media ad artem addiscendam consanguineis, ad haec aliunde non provisis, suppeditarentur; non vero si adiumenta eis praestita in vitiorum aut otii fomentum (prout saepissime accidit) degenerarent; tunc enim beneficiatus bona ecclesiastica non iam in eleemosynam traderet, sed dissiparet, suisque consanguineis non iam auxilium sed ruinam inferret; et sic coram Deo et hominibus graviter delinqueret. Commune est effatum quod consanguinei proprii aliis pauperibus praeferri possunt; at vero hoc intellige, dummodo non solum vere sint pauperes atque veri nominis eleemosynis adiuventur; sed etiam dummodo aliae maioris momenti necessitates non clament, ut hae consanguineorum subventiones suspendantur aut minuantur.

980. *An beneficiatus tuta conscientia patrem et matrem apud se retinere, eosque (quamvis non essent pauperes) ex fructibus beneficii alere possit?* R. Affirmative; si illi cum proprio filio convivere exoptent. In tali enim casu amor et gratitudo filialis exigit ut filius illos acceptet; neque convenit ut alimentorum pretium ab eis reposcat. Si itaque beneficiatus honestis affectibus amicitiae, gratitudinis, munificentiae erga extraneos ex beneficii fructibus satisfacere potest; imo si honesta oblectamenta quoque ei permittuntur (ut supra vidimus): cur affectui filiali satisfacere nequibit? De aliis stricte coniunctis et speciatim de sororibus adhuc innuptis idem dicerem. Attamen circumstantiae attendi deberent; et praecipue ne familia sit nimis numerosa, aut beneficiatus (parentes acceptando) fratres quoque vel nepotes otiosam (ut modo dicebam) vitam ducturos aut foeminas periculosas acceptare cogeretur.

981. *Possuntne beneficiati disponere de superfluis per testamentum?* Iure scripto, et excepto privilegio aut concordato vel indulto Apostolico, negative; haec superflua enim Camerae Apostolicae seu S. Congregationi spoliorum cedere debent. Dixi *iure scripto;* passim enim consuetudo, ut notat

Marc (*n.* 2249), in contrarium adest. Multis in locis autem, ad habendam hanc testandi facultatem, beneficiati quamdam taxam dictae S. Congregationi solvunt. Cf. De Angelis (*III.* XXVI). Etsi autem his titulis possint beneficiati testamentum condere de superfluis etiam ad causas profanas (v. g., relinquendo ea suis consanguineis), hoc intelligi debet solum pro foro externo; aliud enim esset in conscientia, nisi dictae causae apparenter quidem profanae, sed realiter piae essent; unde scripsit Lugo (*XXIII.* VI. 104): « Intentio Pontificis « concedentis facultatem testandi ad quoslibet usus, non est « eximere clericum ipsum ab obligatione religiosa disponendi « ad usus pios, nisi quando adsit iusta causa aliter facien- « di, quod uniuscuiusque conscientiae reliquit ».

982. *Quid de beneficiato qui superflua accumulet, ut ea omnia post mortem alicui piae fundationi deserviant?* Hoc licet (supposita testandi facultate) sub duabus condinibus. 1. Ut pia dispositio ope testamenti rite facti absque mora in tuto collocetur; cavendo semper ne ex inconstantia voluntatis, avaritiâ, aut familiae amore, in posterum mutetur. 2. Ut Beneficiatus, dum vivit, muneribus suis satisfaciat; praesentibus necessitatibus (maxime si extraordinariae essent) non obdurescat; et avarum et sordidum se non ostendat.

983. *Quid de beneficiato qui superflua male expenderit? Teneturne ad restitutionem?* Si illa expendisset in emendis praediis aut ita ut interim bonis propriis pepercisset, tunc certe ad piam erogationem adhuc teneretur; ut enim ad hanc teneatur, non est necesse ut fructus beneficii subsistant in se; secus enim venditi et in pecuniam commutati non amplius erogari deberent, quod nemo dicet (*Cf. De Angelis III.* XXVI. 4°). Si vero beneficiatus ita consumpsisset superflua, ut ne in aequivalenti quidem superessent (habens, v. g., aliqua superflua commessationibus indulsit, quibus non indulsisset si illa non habuisset); tunc ad piam erogationem (supplendo de proprio) probabiliter non tenetur. Ratio est quia non ex iustitia sed ex religione dumtaxat illa in usus pios erogare debebat; fructus enim beneficii (de quo Tridentinum dicit *facit fructus suos*), et mala erogatio Deum quidem, sed non homines (loquendo de iure stricto) laedit. Quisnam enim contra beneficiatum redditus beneficii male expendentem ita se laesum reputavit, ut litem contra eum intentaverit? Sola autem religio non eo usque procedit, ut,

si id quod praestandum erat praestitum non fuerit, ad aliud aequivalens obliget, ut patet in eo qui calicem Deo promissum in mare proiecisset, qui poenitere quidem, sed non alio calice Deum compensare teneretur (ad quod teneretur si hominibus illum promisisset). Secus esset si Beneficiatus ex iustitia aliquid in usus pios erogare deberet, prout accidit in illis Parochis vel Episcopis, quorum beneficia oneribus dotium, eleemosynarum, Missarum etc. (ita disponentibus testatoribus) gravantur.

984. *Quid de gradu culpae?* Erogatio in usus pios, quamvis ex sola religione et charitate oriatur, tamen sub gravi obligat; unde dicebat Bellarminus: « Parum refert utrum « beneficiatus damnetur ad inferos quia peccavit contra iusti« tiam: an vero quia peccavit solummodo contra religionem « et charitatem ». Attamen ad mortale peccatum constituendum maior materia exigitur quam in furto, ut fatentur theologi communiter. Lugo (*IV.* 42) dicit, beneficiatum leviter dumtaxat peccare, si, quamvis non adamussim, tamen circumcirca muneri suo satisfaciat; v. g., si de 100 scutatis superfluis eroget 90, et de 1000 eroget 950; ita ut in parvis summis 10 pro 0/0, et in magnis 5 pro 0/0 levem materiam constituat.

985. *Danturne casus in quibus parochus non faciat fructus suos?* Utique, si nempe non resideret (iuxta dicta n. 54 et seqq.); aut horas canonicas cum gravi culpa recitare omitteret. Hoc postremum patet ex Bulla *Ex primo* Pii V, ubi dicitur: « Qui horas canonicas uno vel pluribus diebus « intermiserint, omnes beneficii fructus, qui illi vel illis « diebus responderent; qui vero matutinum, tantum dimi« diam; qui horam singulam, sextam partem fructuum eius « diei amittant ». Quum tamen beneficium parochiale non detur solum propter horas canonicas, bene vero etiam propter plura alia onera; ideo Theologi communissime dicunt quod parochus (si aliis suis muneribus satisfaciat), horas canonicas recitare omittendo, non fructus omnes, sed solum tertiam partem amittat. Fructus amissos autem non quomodolibet (etsi in usus pios), sed praecise in eleemosynis (sive pro pauperibus sive pro Missis ad defunctorum suffragium) aut pro ecclesiae suae vel beneficii sui fabricis, erogare deberet. Cf. S. Lig. (*III.* 672).

NOTA.

Quod dixi n. 492 circa partialem eleemosynae retentionem quoad Missas nuptiales, casu quo Parochus Missae celebrationem alteri sacerdoti commiserit, a S. Congr. Concil. ad Episcopum Trevirensem responso confirmatur, atque ad missas exequiales quoque, nec non ad missas fundatas extenditur.

S. C. quaestionis examen commisit Consultori, eiusque votum approbavit et notificari mandavit; prout sequitur.

TREVIREN. VOTUM

Eminentissime Pater.

Oblato huic S. C. supplici libello, dioecesis Trevirensis Episcopus sequentia proposuit dubia:

1. Utrum parochi, si ob legitimas causas vicariis missam fundatam persolvendam committunt, totum stipendium eis tradere debeant; an illam partem, quae taxam dioecesanam excedit, retinere possint?

2. Utrum parochi pro missis nuptialibus vel exequialibus, si eas aliis celebrandas committant, ordinariam tantummodo eleemosynam tradere possint, retento pinguiori stipendio, quod pro iisdem missis specialiter fixum ast?

3. Utrum, si huic S. C. placeat ad duas propositas quaestiones responsum dare parochis contrarium, licita sit conventio, qua sive expresse sive tacite inter aliquos parochos vicariosque statuitur, ut pro commodiore victu vicariis concedendo, parochis cedant in cumulo fructus fundationum pinguiorum, et vicariis tribuatur stipendium ab Ordinario taxatum: an potius conventio haec Constit. Benedicti XIV *Quanta cura* comprehendatur?

Juxta mandatum mihi ab hac S. C. commissum, proposita dubia ad examen revocavi, iisdemque sic respondendum esse duxi.

Ad 1. *Parochi, si ob legitimas causas vicariis missam fundatam, ut in casu, persolvendam committunt, non tenentur totum stipendium eisdem tradere, sed possunt eam partem retinere, quae taxam dioecesanam excedit.*

Sane 1° est indubium iuris ecclesiastici principium, quod eleemosynae missarum eo tantum fine in Ecclesia inductae sint, ut sacerdotum sustentationi inserviant, et iisdem merces laboris retribuatur, non vero ut ipsi divitiis cumulentur, multoque minus ut inde sordidi quaestus occasionem accipiant. Ideoque leges et decreta, quae hac super re edita fuere, eumdem finem sibi constituunt, proscribere scilicet cupiditatem, quaestum turpis lucri, et mercimonia quoad sacra, quae vitio temporum, vel hominum improbitate irrepserint; Conc. Trid., sess. 22 Decr. de observ. et evit. in celeb. missae; Decr. Urb. VIII, ab Hac S. C. latum die 21 Iun. 1625, *Cum saepe;* Innoc. XII, 10 Kal. Dec. 1697, *Nuper;* Const. Bened. XIV *Quanta cura;* Bull. *Apostolicae Sedis* Pii IX, quibus postremis poenae statuuntur in colligentes missas, easque per alios celebrari curantes, stipendii parte sibi retenta.

At altera ex parte dubium pariter non est, huic principio exceptiones ab ipso iure iustis omnino ex causis factas fuisse. Exceptiones hae respiciunt casum, quo titulo speciali tribuatur excessus stipendii, intuitu scilicet vel personae, vel officii, etc.... separabili ab ipso titulo intrinseco celebrationis. Hinc est, quod S. Haec C. recognoverit hoc ius in beneficiatis, in cappellanis et parochis in responso ad dubium: « An decretum, quo prohibetur sacerdotibus tradere missas celebrandas minori pretio, parte sibi retenta, habeat locum de beneficiis? » quo edixit: *Non habere locum, sed satis essè ut rector beneficii, qui potest missam per alium celebrare, tribuat celebranti eleemosynam congruam secundum morem civitatis vel provinciae, nisi in fundatione ipsius beneficii aliud cautum fuerit.* Cui consonat constans ac uniformis Doctorum sententia. Pro omnibus unum afferam Lay-

man, *De sacrif. Miss.* lib. 5, 5, 1, 13: « Ab obligatione dandi totum stipendium, nulla parte sibi retenta, excipiuntur cappellani, beneficiati et parochi in iis missis, quas dicere tenentur ex obligatione suorum beneficiorum, qui si plures habent, ob taxatum stipendium bene aliis dicendas committunt, retento maiori salario; nam excessus non pro missa conceditur, sed ratione dignitatis et sustentationis ».

Iamvero missarum fundationes, de quibus in proposito agitur dubio, ut ipse Illustrissimus et Reverendissimus Episcopus in supplici libello testatur, etsi ad massam fabricae pertineant, non tamen ad libitum a provisoribus fabricae cuivis sacerdoti committi possunt, sed ad eorum officium commodumque primo loco parochi vocantur. Insuper ipse nobis tradit laudatus Episcopus, fructus harum fundationum semper ut pars congruae parochialis habitos esse, et in annuis computis ecclesiarum iuxta formam ab Episcopo praedecessore iam ante quinquaginta annos statutam, tamquam parocho debitos inscribi. Huic rei concordare ait, quod si ob paupertatem redituum Gubernium nonnumquam parochis salaria publicis sumptibus supplet, illa stipendia plena iuxta regulas ab Episcopis et a Gubernio datas inter proprios fructus praebendae computentur. Nullum ergo dubium esse videtur, harum missarum fundatarum stipendia inter recensitas exceptiones connumeranda esse: ideoque excessum ratione dignitatis et sustentationis parochis cedere debere.

2° Insuper huic dubio applicandam esse puto resolutionem ab hac S. C. datam in Monacensi die 25 Iulii 1874: utrobique enim idem est casus, eademque decisionis ratio: ideoque et eadem debet esse iuris dispositio. Sufficit ad hoc, perlegere ipsum quaesitum in Monacensi propositum, et responsionem huius S. C. Dubium erat hoc: « Utrum parochi impediti celebrationem harum missarum alteri sacerdoti sic tradere debeant, ut totum stipendium constitutum pro celebratione talium missarum solvant: an potius sufficiat ordinarium vel aliquanto maius ab Archiepiscopo statuendum, ita ut quod supersit, ab ipsis parochis, quibus missae eaedem in partem redituum congruae parochialis assignatae sunt, tuta conscientia retineri possit? S. C. C. respondendum censuit: *Attento quod eleemosynae missarum, de quibus in precibus, pro parte locum teneant congruae parochialis, licitum esse parocho, si per se satisfacere non possit, missas alteri sacerdoti committere, attributa eleemosyna ordinaria loci, sive pro missis lectis sive cantatis.*

3° Nec in casu nostro attendendam esse censeo alteram huius S. C. decisionem datam in Colonien. an. 1868, in precibus memoratam; in ea enim ius eleemosynam recipiendi nullo titulo extrinseco celebrationi innitebatur; nec illae missarum fundationes partem congruae parochialis constituebant, ut patet ex ipsis verbis quibus illa quaestio proposita fuit: « Illas (fundationes) autem nulli inhaerere beneficio, sed tum a fundatoribus, tum ab Archiepiscopo.... certis sacerdotibus persolvendas assignari ». Hinc iure optimo ab hac S. C. responsum parochis contrarium in ea causa datum est.

4° Caeterum iam in ipso dubio per ea verba « si ob legitimas causas vicariis missam fundatam persolvendam committant, » Episcopi commendationi, quae in precibus exstat, satis factum puto, quod scilicet ita aequitate temperetur parochorum privilegium, ut cum parochi et vicarii utrique in partem huius sollicitudinis fundationum persolvendarum vocati sint, parochi non omnia fundationum onera vicariis imponant, retenta sibi excedente stipendii parte, sed et ipsi in persolvendis fundationibus primo loco diligentes sint. Quo vero res haec in praxi expeditior sit, et litibus ac iurgiis occasio auferatur, arbitror annuendum esse Episcopi consilio eiusque prudenti arbitrio remittendum, ut lege dioecesana certum dierum numerum praescribat, quem parochi liberum relinquere vicariis debeant.

Ad 2m. *Affirmative;* est enim idem omnino casus, ut ipse testatur Episcopus, de quo actum est in causa Coloniensi die 25 Iulii 1874, in qua querenti: « Utrum pro missis nuptialibus et exequialibus, quando parochus aliis eas celebrandas committit, manualem eleemosynam tradere possit, retento pinguiori stipendio ex lege dioecesana illis assignato? » S. C. respondit: Cum agatur de iuribus stolae, satis esse si parochus retribuat celebranti eleemosynam ordinariam ».

Nullum autem esse videtur dubium, quod si quid in missis casualibus vel fundatis praecise tribuatur pro extraordinario labore vel itineris vel cantus, vel incommodo horae, id totum ei sacerdoti tribuendum sit, qui illum laborem, expensasve itineris sustinet. Id enim iam in ipsis Pont. Const. Urbani VIII, Innocentii XII, Benedicti XIV, in canonistarum sententia, et demum in ipsa citata causa Coloniensi ad 3m aperte decisum invenitur.

Ad 3m. *Iam provisum in responsione ad praecedentia dubia.* Et ceteroquin non puto conventionem illam initam inter parochos et vicarios comprehendi Constit. Benedicti XIV *Quanta cura;* cum non verificetur damnabile lucrum ex parte parochorum et ex altera parte vicarii celebrantes integram tandem eleemosynam accipiant.

Haec sunt, quae propositis dubiis respondenda censui, quaeque sapientissimo E. V. iudicio humiliter et ex corde submitto.

RESPONSIO S. CONGREGATIONIS

« Reverendissime Domine uti Frater, Relatis in S. Congregatione Concilii litte-
« ris Amplitudinis Tuae diei 14 Decembris superioris anni, Eminentissimi Patres
» steterunt in adiuncto voto Consultoris, idque notificari mandarunt, quod per prae-
« sentes exequimur, Amplitudini Tuae, cui interim nos fausta omnia precamur a
« Domino.

« Romae, 11 Maii 1888.

« Amplitudinis Tuae, Uti Frater,

« A. *Card.* SERAFINI *Praefectus.*
« A. GESSI *Subsecretarius* ».



APPENDIX I[a]

EXEMPLAR SERMONIS AD POPULUM

Dominica I. Adventus,

Explicatio Evangelii et Articuli XI Symboli Ap. « Credo carnis resurrectionem »

Scopus practicus huius sermonis est ut omnes se disponant ad sanctificandum Adventum per bonam confessionem, perseverantiam in gratia, exercitium bonorum operum et speciatim poenitentiae et ieiunii; ut sic se parent ad celebrandam Solemnitatem SS.mi Natalis modo grato Deo et sibi ipsis proficuo, cum vera laetitia etc. Hinc tenor sermonis per summa capita poterit esse sequens:

SCHEMA

Cur Ecclesia praemittit Adventum SS.mo Natali? Sicut vigilias festis, et Quadragesimam Paschati, sic Adventum Nativitati D. N. I. C. praemittit, ut fideles se disponant etc. (ut supra).

Ad hoc obtinendum, sicut initio Quadragesimae revocat in mentem fidelium mortem; ita initio Adventus revocat in eorum mentem Iudicium Divinum, legendo sequens Evangelium: — Erunt signa etc... et tunc videbunt Filium hominis etc. —

Hoc est tremendum fidei nostrae dogma: — Resurrectio mortuorum et Iudicium Dei —

Post bella, pestilentias, fames, terraemotus, obscurationem solis etc. ignis omnia destruet....

Mortuis omnibus, tuba clamabit: — Surgite mortui — Surgent corpora.... Sed heu qualis differentia inter corpora electorum et damnatorum!.... Animae illorum e coelo et istorum ab inferno venientes unientur proprio corpori.....

Tuba iterum clamabit. — Ad iudicium, ad iudicium —. Ibunt ad vallem Iosaphat illi laetantes, isti heu quanto terrore affecti!.....

Descendet Divinus Iudex.....

Fiet eo iubente separatio: boni ad dexteram, mali ad sinistram... Opera uniuscuiusque erunt omnibus manifesta...

Sententia iustorum... Sententia reproborum... Et ibunt illi in gloriam aeternam; isti autem in ignem aeternum...

Applicatio practica. Quid erit de nobis?.... Quid de te rapaci?..... De te sacrilego qui taces peccata in confessione?.... De te blasphemo?.... De te impudico?..... De te ebrioso?..... De te scandaloso?..... Quid de peccatoribus omnibus, nisi vitam mutent?.....

Neque ulterius differendum est. Mors est vicina.... Et quovis momento nos deprehendere potest.....

Obsequamur itaque invitationi Ecclesiae nostrae bonae matris, q· ae hoc mane cum Apostolo Paulo nobis dicit: « Hora est iam nos de somno surgere. Abiiciamus opera tenebrarum ». Dicit scilicet: Abiiciamus impudicitias, blasphemias, ebrietates etc., faciamus confessionem bonam et diversam a consuetis. Confiteamur illam culpam tamdiu reticitam.... Faciamus pacem cum inimico..... Restituamus ablatum.... Derelinquamus occasiones.... Uno verbo peccatorum nostrorum veram poenitentiam faciamus. Hoc est tempus quammaxime opportunum et propitium. Deus noster non iam ut terribilis iudex, sed ut amantissimus Redemptor et sub forma pueri amabilissimi ad nos venit. Neque diffidamus propter nimia nimisque gravia peccata nostra. Ille nos vocat, ille nobis sua brachia extendit, ille nobis offert suam misericordiam etc.

Sic heu quantum contenti erimus! Transigendo tempus Adventus in gratia Dei, et in operibus bonis, quantum laeti erimus diebus Natalitiae Solemnitatis! Quantum erimus Deo accepti! Quantum denique confidere poterimus perseverantiam finalem nos esse assecuturos et gloriam Paradisi, ubi nostrorum operum bonorum praemium abundantissimum habebimus in sempiternum: quod benignissimus Deus nobis omnibus concedat.

APPENDIX II[a]

Quae continet nonnullos articulos ex novo codice poenali, et ex lege vulgo sulla pubblica sicurezza, *extractos; quorum notitia, speciatim ad cavendum a gravibus poenis* (*quantum salva conscientia possibile erit*), *parochis* (*in Italia*) *utilis esse poterit.*

EX CODICE POENALI

Degli abusi dei ministri dei culti nell' esercizio delle proprie funzioni.

Art. 182. « Il ministro di un culto, che, nell' esercizio « delle sue funzioni, pubblicamente biasima o vilipende le « istituzioni, le leggi dello Stato, o gli atti dell' Autorità, è « punito con la detenzione sino ad un anno e con la multa « sino a lire mille.

Art. 183. « Il ministro di un culto, che *prevalendosi* « della sua qualità, *eccita* al dispregio delle istituzioni, del- « le leggi o delle disposizioni dell' Autorità, ovvero *all' i-* « *nosservanza* delle leggi, delle disposizioni dell' Autorità o « *dei doveri inerenti ad un pubblico ufficio*, è punito con « la detenzione da tre mesi a due anni, con la multa da lire « cinquecento a tremila e con l' interdizione perpetua o tem- « poranea dal beneficio ecclesiastico. Se il fatto sia commesso « pubblicamente, la detenzione può estendersi sino a tre anni.

« Alle stesse pene soggiace il ministro di un culto, che, « prevalendosi della sua qualità, costringe od *induce alcuno* « *ad atti o dichiarazioni contrarie alle leggi*, od *in pre-* « *giudizio dei diritti in virtù di esse acquistati.*

quae dicitur *sulla pubblica sicurezza.*

Delle cerimonie religiose fuori dei templi e delle processioni ecclesiastiche e civili.

Art. 7. « Chi promuove o dirige *cerimonie religiose, o* « *altro atto di culto* fuori dei luoghi a ciò destinati, *ovvero* « *processioni* ecclesiastiche o civili nelle pubbliche vie, deve « darne avviso, almeno tre giorni prima, all'autorità locale « di pubblica sicurezza.

« Il contravventore è punito coll' ammenda sino a lire « cento.

Art. 8. « L'autorità locale di pubblica sicurezza può vie- « tare, per ragioni d'ordine e di sanità pubblica, le proces- « sioni e gli altri atti di cui all'articolo precedente, dandone « avviso ai promotori almeno ventiquattr' ore prima.

« Alle processioni sono nel resto applicabili le disposizioni « del capo precedente.

« Il contravventore al divieto è punito a termini del Co- « dice penale.

Art. 9. « Le disposizioni di questo capo non si applicano « agli accompagnamenti del viatico e ai trasporti funebri, « salve le prescrizioni delle leggi e dei regolamenti di sanità « pubblica e di polizia locale.

Circa i fuochi artificiali e lo sparo di mortaretti.

Art 24. « Senza la licenza dell' autorità locale di pubblica « sicurezza e la osservanza delle prescrizioni a cui verrà « vincolata, non possono spararsi armi da fuoco, mortaretti, « nè lanciarsi razzi, accendersi fuochi di artificio, innalzarsi « areostati con fiamme, o in generale farsi esplosioni o ac- « censioni pericolose od incommode, negli abitati e nelle « loro vicinanze, nè contro o lungo le vie pubbliche.

« Il contravventore è punito a termine del Codice penale. *

* Una circolare del Ministro dell' Interno determina così le condizioni di questa licenza:

1. « Il permesso per lo sparo dei mortaretti di cui all'articolo 90 della legge « di P. S., deve essere dato per iscritto e contenere la indicazione della località

Circa le figure oscene e le affissioni di pubblici manifesti.

Art. 64. « Oltre a quanto è disposto dal Codice penale, « non possono esporsi alla pubblica vista figure o disegni « offensivi della morale, del buon costume, della pubblica « decenza e dei privati cittadini.

« Se chi li ha esposti rifiuta di toglierli, saranno levati « dagli ufficiali od agenti di pubblica sicurezza e trasmessi « all'autorità giudiziaria per il procedimento.

« Il contravventore è punito coll'ammenda sino a lire 50.

Art. 65. « Salvo quanto dispone la legge sulla stampa pei « giornali periodici, *nessuno stampato o manoscritto può « essere affisso o distribuito in luogo pubblico od aperto « al pubblico, senza la licenza dell'autorità locale di « pubblica sicurezza.*

« Sono esclusi da questa prescrizione gli stampati e mano- « scritti delle autorità e pubbliche amministrazioni, e quelli « relativi a materie elettorali, ad affari commerciali ed a « vendite o locazioni.

« Le affissioni devono farsi nei luoghi designati dall'au- « torità competente.

Art. 66. « Il contravventore alle disposizioni degli art. « 63 e 65 è punito a termini del Codice penale.

Circa i mendicanti e il modo di mantenerli.

Art. 80. « Nei comuni ove esiste un ricovero di mendi- « cità, è proibito di mendicare per le pubbliche vie e in ogni « altro luogo aperto al pubblico.

« La contravvenzione è punita a termini del Codice penale.

Art. 81. « Qualora non esista nel comune un ricovero di

« nella quale si fa lo sparo e che deve essere riposta ed isolata o tale da permet- « tere che si possano facilmente tenerne a sufficiente distanza gli spettatori.

2. « Il permesso non può essere accordato a persona che per età, indole od « altre ragioni, non presenti sufficienti garanzie di prudenza e di serietà.

3. « Prima di accordare il permesso, l'autorità locale di P. S. verificherà o farà « verificare il buono stato dei mortai, negandolo recisamente per l'uso di strumenti « in cattive condizioni e non sicuri.

4. « L'autorità locale di P. S. deve curare sotto la propria responsabilità che « allo sparo assistano almeno due agenti della forza pubblica, per tenere gli spet- « tatori ad una distanza sufficiente a togliere ogni pericolo di disgrazia, e, non « riuscendovi, per far sospendere senz'altro lo sparo.

« mendicità, ovvero quello esistente sia insufficiente, si ap-
« plicheranno le pene stabilite dal Codice penale a chiunque,
« non avendo fatto constatare dall' autorità di sicurezza pub-
« blica locale di essere inabile a qualsiasi lavoro, è colto
« a mendicare nei luoghi indicati nel precedente articolo.

« Gli individui riconosciuti dall' autorità locale di pub-
« blica sicurezza inabili a qualsiasi lavoro, privi di mezzi di
« sussistenza e di congiunti tenuti per legge alla sommini-
« strazione degli alimenti, sono, quando non vi si provveda
« altrimenti, a cura dell' autorità medesima inviati in un
« ricovero di mendicità od in altro istituto equivalente di
« altro comune.

« Al mantenimento degli individui inabili al lavoro con-
« correranno, in proporzione dei loro averi, la congregazione
« di carità del rispettivo comune di origine, le Opere pie
« elemosiniere ivi esistenti e le altre Opere pie e le confra-
« ternite, per quanto le rendite degli enti medesimi non
« sieno destinate a scopo di speciale beneficenza o a spese
« strettamente necessarie al culto della chiesa o del tempio.

« Mancando o essendo insufficiente il concorso degli enti
« sopraindicati, la spesa totale o parziale sarà a carico del
« comune di origine; e ove il medesimo non possa provve-
« dervi, senza imporre nuovi o maggiori tributi, sarà a
« carico dello Stato.

« L' ente obbligato alla spesa avrà diritto di far consta-
« tare nuovamente se l' individuo che deve essere mantenuto
« sia nelle condizioni sopra stabilite.

Art. 82. « Con decreto reale saranno stabilite le norme
« e i casi, secondo i quali gli enti suddetti dovranno con-
« correre e rispettivamente sostituirsi nell' obbligo summen-
« zionato, il modo per accertare che l' individuo da mante-
« nersi sia nelle condizioni contemplate nel precedente ar-
« ticolo, e tutte le altre disposizioni all' uopo occorrenti.

« Il suddetto decreto reale sarà presentato al Parlamento
« per essere convertito in legge.

Art. 83. « I congiunti di un mendicante inabile al lavoro
« e privo di mezzi di sussistenza, che risultano provveduti
« di mezzi e legalmente tenuti alla somministrazione degli a-
« limenti, saranno denunziati al Procuratore del Re, affinchè
« sia proceduto a termini del Codice civile, onde vengano
« obbligati a provvederlo degli alimenti stessi.

Art. 84. « L'autorità di pubblica sicurezza del circondario « potrà permettere, nel territorio di sua giurisdizione, que- « stue o collette per iscopo filantropico, scientifico o di bene- « ficenza, o per sollievo di pubblici infortunii, fissandone le « norme e la durata.

« Ogni altra questua o colletta, *comprese le questue re- « ligiose fuori dei luoghi destinati al culto,* è punita col- « l'arresto fino ad un mese *.

* **ESTRATTO dal Bollettino della Prefettura di Verona.**

Verona 17 Febbraio 1890.

AI SIGNORI SINDACI DELLA PROVINCIA.

È stato promosso il quesito se le questue che giusta le consuetudini si compiono in taluni Comuni dai parroci ed altri sacerdoti nonchè dai sagristi in determinate epoche dell'anno e per raccolte di prodotti agrarii, possano essere consentite in relazione al disposto dell'art. 84 della vigente legge di Pubblica Sicurezza.

Il Ministero dell'Interno con nota 12 andante N. 11100, 1-108860 ebbe a dichiarare quanto segue:

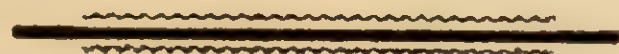
« L'Articolo 84 della legge di pubblica sicurezza dispone chiaramente quali « sono le questue o collette che possono essere permesse dall'Autorità di Pubblica « Sicurezza: e al certo non possono essere comprese in quella disposizione le que- « stue esercitate fin qui dai parroci o dai sagrestani, in determinate epoche dell'anno, « i cui proventi andavano a profitto delle chiese o delle persone che vi attendeva- « no: quindi, come le questue religiose fuori dei luoghi destinati al culto, debbono « essere vietate ».

Porto a conoscenza dei Signori Sindaci la declaratoria Ministeriale per opportuna intelligenza e norma.

Il Prefetto

L. SORMANI-MORETTI.

DE CONFESSARIO MONIALIUM



CAPUT I.

PRAEMITTUNTUR NONNULLA CIRCA DIRECTIONEM ANIMARUM PIARUM.

N. B. Quae in capite isto dicuntur spectant ad directionem animarum piarum in genere; et proinde non omnia praecise Monialibus applicari possunt.

I. *Quid imprimis prae oculis haberi debet quoad personas pias?* Quum ordinarie sint foeminae, imprimis ex hoc ipso sequentes advertentiae haberi debent:

I. Ipsae magnus scopulus (et forsan non sine publicis dicteriis) evadere possunt. Ad hunc evitandum, confessarius (utique vigilantiam et virtutem adhibendo) servet 1. *Indifferentiam et cordis sui custodiam*, neque hanc potius quam illam, aut in genere foeminas potius quam viros libentius audiat; 2. *Gravitatem*, et speciatim verba quae teneritudinem vel nimiam familiaritatem praeseferant, sedulo evitet; 3. *Modestiam; 4. Brevitatem;* prout infra explicabitur.

II. Foeminae solent esse valde criterii inopes; quid pro quo facile accipiunt, phantasia res exaggerant; et ordinarie nullam prudentiam et reflexionem habent.

III. Ipsae sunt loquaces admodum; unde ea quae hodie dicuntur in confessionali, cras sciri poterunt in conversationibus, imo et in platea.

IV. Valde verecundantur, et non raro patientia et auxilio (utique prudentissimo) confessarii indigent, ut peccata sua integre accusent.

V. Attamen quasdam optimas qualitates habere solent; nempe sunt valde inclinatae ad religionem et pietatem; sunt timidae; facile credunt; denique sunt dociles. Quoad hanc docilitatem notari debet, quod foeminae non tam per viam intellectus quam per viam cordis ad obediendum inducuntur. Ipsae insuper naturaliter amant dirigi et esse subiectae. Obedientias, etiam de rebus paullo difficilioribus, facile acceptant et reapse exequuntur: et quo magis confessarius fortitudinem ostenderit, firmusque in re aliqua absolute exigenda perstiterit, eo magis eis placebit, imo et fortes correctiones (attamen non sine discretione), quae facile viros offenderent, eosque a Sacramentis alienarent, effectum prorsus oppositum in foeminis habere solent.

VI. Haec valent generatim quoad foeminas omnes. Sed, speciatim quoad personas pias, 1. Cavendum a quibusdam periculis et inordinationibus omnino particularibus; 2. Bona directio est eis danda.

2. *Quaenam pericula specialia quoad personas pias adesse possunt?* Pericula maiora sunt sequentia:

I. De facili (si personae istae sint foeminae) genialem affectum concipiunt erga confessarium ipsum; et, sive propter istum affectum sive propter quamdam vanam gloriolam, facile cupiunt nimis frequenter ad confessionem redire nimiumque in confessionali commorari. Valde sollicitae esse solent ut confessarius illas existimet et quodammodo diligat; quo fit ut interdum non sint sincerae, imo etiam fictionibus utantur: nec audeant (cum periculo ne confessarius id advertat) extraordinarium adire. Praedilectionem facile ita ambiunt, ut contra alias zelotypiam et invidiam concipiant. De praedilectione autem facile se iactant, aut quod Confessarius tales vel tales alias praediligat querimonias movent. Hinc dicteria et scandalum. Caveat itaque confessarius a quolibet signo praedilectionis. Non permittat ut pluries in hebdomada ad confessionem redeant. Exigat ut identidem extraordinarium adeant. In ipsa confessione brevitatem cum omnibus (habito tamen respectu ad veras uniuscuiusque necessitates) servare procuret. Munera et mnemosyna nec det nec acceptet. Visitationes privatas pariter nec faciat nec permittat. Epistolas non scribat. A laudibus abstineat.

II. Quaedam magno hysterismo, speciatim quibusdam diebus, laborant; et tunc tristitiae, melancholiae, taciturnitati, fletui, iracundiae, desperationi, aut aliis passionibus, adeo subiici possunt, ut quasi delirare videantur. In tali statu valde dissimulandum est, ne magnus aliquis excessus accidat.

3. *Quaenam sunt inordinationes speciales, quae in confessionibus animarum piarum contingere possunt?* Prima est si interim virorum magnorumque peccatorum confessiones, aut alia munera maioris momenti, negligantur; vel si personae ipsae nimis commorentur apud confessionalia et muneribus proprii status deficiant. Hinc practice expedit ut personae piae audiantur dumtaxat diebus et horis opportunis, curando etiam ut unaquaeque propriam diem et (circiter) horam habeat. Secunda inordinatio est si confessarius

de rebus ad spiritualem poenitentis directionem non stricte pertinentibus sermones immisceret; maxime vero si cum una de aliis loqueretur, et confessionale in locum inquisitionum, delationum, et murmurationum verteret.

4. *Quaenam sunt regulae principales bonae directionis?*

I. Director exigat imprimis ut personae directae plena sinceritate omnia pandant, nihilque sine licentia faciant, et perfectissimam obedientiam praestent.

II. Illas admoneat quod vera sanctitas consistit in fuga peccati et exercitio virtutis ad placendum Deo; non vero in quodam fervore sensibili; imo nec in multis orationibus et poenitentiis; quae tamen bona erunt, si sint discreta: atque ad virtutes acquirendas dirigantur.

III. Magnum huius verae sanctitatis desiderium in eis accendere satagat.

IV. Curet ut paratae sint placere Deo, non obstante quacumque difficultate, et cum pleno amoris proprii sacrificio.

V. Amor Dei et Domini Nostri I. C., humilitas, obedientia, castitas, modestia, mansuetudo, patientia, diligentia, denique charitas erga proximum, sunt virtutes principales, de quibus confessarius sollicitus esse debet.

VI. Si persona directa versetur in periculo incidendi in peccatum mortale, specialissimo modo contra illud esset praemunienda.

VII. In quovis casu valde instandum est, ut serio adhibeantur media perfectionis; quae sunt 1. *Oratio* fervens, speciatim mane et vespere, maxime vero adveniente tentatione. Ad orationem reducuntur devotio erga B. V., Angelum Custodem, et Sanctos Protectores; preces novendiales; auditio Missae, et visitatio SS.mi Sacramenti. 2. *Meditatio* peragenda sin minus methodice, saltem eo modo quo fieri potest, cogitando de morte, de iudicio, de inferno, de passione D. N. I. C., de praesentia Dei etc.; eliciendo proposita, affectus devotos, et preces. Ad meditationem referuntur bonae reflexiones, sumpta occasione ex aspectu Crucifixi aliisve circumstantiis; item orationes iaculatoriae; dies recollectionis spiritualis quovis mense, et speciatim exercitia spiritualia quovis anno. 3. *Lectiones spirituales*, speciatim circa vitas Sanctorum. 4. *Proposita particularia* quovis mane renovanda circa defectus, in quibus poenitens frequentius labitur. 5. *Animo non deiici propter lapsus*, sed humilia-

ri, poenitere, orare, rursus proponere, et bono compensare malum. 6. *Examen* quovis vespere cum actu contritionis. 7. *Amicitiae spirituales* nempe cum personis vere devotis et virtuosis. 8. *Piae uniones*, nempe dare nomen, v. g., tertio ordini S. Francisci, aut aliis piis confraternitatibus, si quae in loco floreant, interveniendo congregationibus etc. 9. *Confessio* apud confessarium stabilem quolibet octavo die cum vero poenitentiae spiritu. 10. *Communio* etiam infra hebdomadam, si confessarius id permittat; qui tamen Communionem quotidianam vel quasi quotidianam concedere non debet, nisi persona spectabili virtute vere praefulgeat, aut propter magnas tentationes illâ indigeat. 11. *Communio spiritualis.* 12. *Mortificatio*, seu iuge studium mortificandi linguam, oculos, gulam, curiositates, et amorem proprium.

5. *Quid de methodo vitae?* Est valde utilis, et servanda, nisi aliquid impraevisum aliter exigat. Statui debet solum circa res principales, et habito respectu ad circumstantias particulares status, familiae etc. Exemplar ordinarie esset sequens. *Singulis diebus:* Mane orationes cum proposito generali et particulari; auditio Missae cum Communione reali vel spirituali; meditatio. Infra diem, piae reflexiones, orationes iaculatoriae; mortificationes iuxta circumstantias; praesentia Dei et oratio in periculis peccandi. Vespere visitatio SS.mi Sacramenti: preces novendiales (si occurrant); rosarium; examen: actus contritionis et orationes consuetae. *Singulis hebdomadis:* Dies confessionis; Via Crucis; ieiunium in sabbato; et diebus festis auditio concionis, necnon lectio spiritualis. *Singulis mensibus:* Dies spiritualis recollectionis. *Singulis annis:* Confessio annualis, et (si possibile sit) exercitia spiritualia.

6. *Quid de macerationibus corporalibus?* Quaedam macerationes sanitati nimis noxiae nunquam sunt permittendae. Tales sunt, v. g., 1. Flagellationes in partibus mollioribus (nempe in ventre, in lumbis, in genitalibus, et in uberibus), aut super vulnera non adhuc sanata, aut utendo flagello aculeato; 2. Cilicia ex filo ferreo ita tenui, ut acumina in carnibus infigantur, aut nimis constricta, aut perpetuo adhibita; 3. Privatio somni, ita ut poenitens septem horis somni habitualiter careat. Loquendo autem de macerationibus (considerato etiam statu poenitentis eiusque circumstantiis omnibus) omnino moderatis, distinguendum est inter casum,

in quo poenitens illas petat, et casum in quo nihil petat. In secundo casu, confessarius poterit quidem suadere aliquod ieiunium, vel aliquas exiguas poenitentias; non vero cilicia et flagellationes, nisi forte necessitas omnino extraordinaria occurreret. In primo casu autem expectet ut poenitens suas petitiones et quidem enixe renovet; quod si accidat, concedat sub duabus conditionibus. Prima ut poenitens sit in humilitate et vera virtute valde fundatus. Secunda ut sub initio parum et solum identidem concedatur.

7. *Quid de votis?* Aliquod votum de re unica vice perficienda (v. g., de oblatione, vel etiam de peregrinatione ad aliquod Sanctuarium) pro circumstantia extraordiuaria facile permitti poterit. Si vero de votis perpetuis ageretur, valde caute procedendum esset; possunt enim esse (propter inobservantiam) occasio peccatorum. Idem dic de votis temporaneis quidem, sed nimis multiplicatis. Generatim loquendo, consideranda est virtus et indoles poenitentis, et in dubio de futura observantia considerandum est etiam, an agatur de re quae in magnam Dei gloriam redundet, necne. Facilius concedi possunt vota elicita sub conditione quod confessarius quilibet ab iisdem dispensare valeat. Votum non mutandi confessarium eique perpetuo obediendi inconsultissimum et periculosissimum est; et qui illud suadent facile malitiosissime procedunt; seclusa autem malitia, saltem se esse criterii satis superque inopes palam faciunt. De voto castitatis agam in quaestione sequenti.

8. *Quid de electione status?* Loquendo non de illis qui ex necessitate vel ex obligatione stricta (quae raro aderit) ad talem vel talem statum adiguntur; sed de simplici consilio pro poenitente, qui ex una parte sit liber in electione, et ex alia sincere illum statum eligere velit, in quo verisimiliter Deo melius servire possit; bonae regulae erunt sequentes:

I. Si poenitens ex una parte erga statum perfectiorem aliquam inclinationem demonstret, et ex alia habeat vel acquirere possit qualitates eidem statui congruas, confessarius eiusdem status excellentiam tempestive atque iteratis vicibus ei patefaciat.

II. Dictae qualitates congruae, in genere loquendo, sunt 1. Inclinatio constans; 2. vita satis casta. Pro statu religioso exiguntur insuper virtutes obedientiae et mansuetudinis. Ni-

hil dico de sanitate, de dote, de consensu parentum etc. Et notandum quod pro statu religioso sine clausura, et speciatim si ageretur de piis foeminarum institutis, quibus infirmorum cura incumbit in hospitalibus, maior virtus aut potius quaedam naturalis frigiditas et indifferentia erga viros exigitur. Pro statu coelibatus in saeculo, speciatim quoad puellas, regulariter animadvertendum 1. An adsit copia auxiliorum spiritualium (v. g., si in loco praesto sint confessarii zelantes, vel floreat pia congregatio virginum Deo devotarum) idque maxime si poenitens in magnis et extraordinariis tentationibus aut periculis versaretur; 2. An aliquo modo adsint etiam media sustentationis. Pro statu presbyteri saecularis, videndum an ex una parte pro salute aeterna subiecti videatur esse melior vita sacerdotalis quam saecularis, et ex alia an praesumi debeat, quod ille in substantia Ecclesiae utilis (non vero magis noxius quam utilis) futurus sit.

III. Quoad votum castitatis permittendum vel non permittendum puellis, sic dicerem. Si confessarius magis inclinet ad credendum quod puella ad statum virginitatis non vocetur, tunc curet quidem ut bona et virtuosa sit, sed nullum votum (ne temporaneum quidem) ei suadeat, neque vestes et ornamenta, quae a puellis maritum ambientibus adhiberi solent, ei dissuadeat. Si autem magis inclinet ad credendum quod ad statum virginalem vocetur, tunc votum temporaneum (nempe renovandum de solemnitate in solemnitatem) ei permittere vel consulere, simulque aliquam modicitatem circa ornamenta suadere poterit. Si denique iam sit moraliter certus de vocatione ad statum virginalem, tunc de electione huius status decise facienda, et de abstinendo prorsus (quantum propriae conditionis decentia permittit) tum a mundano vestiendi modo, tum a saecularibus dissipationibus et conversationibus; nec non de praestandis reliquis, quae a vera Christi sponsa praestari debent, consilium dabit. Si puella in omnibus lubenti animo obediens et constans reperiatur, tunc credo expedire quam maxime ut votum perpetuum ei permittatur; hoc enim magnam firmitatem et promptitudinem in repellendis tentationibus superaddere solet. Suppono tamen quod puella ad minus vigesimum annum habeat. Adderem, bonam esse cautelam, quod in dicto voto emittendo adiiciatur conditio quod votum erit perpetuum, nisi futurum sit quod confessarius in posterum aliter iudicet.

9. *Quid observandum circa tentationes?* Observandum I. an adfuerit consensus; qui certe etiam in persona pia et habitualiter valde abhorrente a peccato intervenire potest, non tamen de facili; quo in puncto notari debet quod rudes solum peccatum materiale considerare solent, et facile credunt se esse reos, quamvis requisita ad peccatum formale constituendum non adfuerint. Hinc prae oculis haberi debent principia, quae actionum imputabilitatem respiciunt; quod nempe 1. Dantur actus (interdum etiam externi) *primo-primi*. 2. Ad vere et formaliter peccandum non sufficit cognoscere id quod fit, sed oportet etiam reflectere (saltem in confuso) rem illam esse malam. Dicit autem S. Lig. (De Pecc. n. 3): « Potest intellectus ita rapi a delectatione ob« iecti oblati, ut nihil malitiae moralis in illo advertat ». 3. Malum perpetratum in somno non potest esse peccatum (nisi prius aut postea culpa adfuerit). In statu autem semivigiliae (*it. tra la veglia e il sonno*) culpa gravis adesse nequit. Sicut semisopitus et semifatuus cognoscere potest aliquo modo non solum actionem, sed etiam malitiam actionis, et nihilominus non esse reus peccati mortalis, quia arbitrium tunc remanet ligatum, in statu abnormi versatur, et non est plene liberum; ita dantur etiam interdum (maxime in personis sive hystericis sive utcumque paroxismis nervosis, qui vix definiri possunt, subiectis) verae dementiae vel semidementiae vel monomaniae transitoriae, modo a passionibus etiam sine culpa excitatis, modo ab aliis causis, provocatae: unde persona in modo agendi abnormissime atque a consueto diversissime (sive in rebus omnibus, sive etiam solum in re aliqua) procedit, satisque palam facit se tunc non sanae mentis esse. Status autem huiusmodi modo aliquibus horis, modo aliquibus diebus, modo etiam aliquibus hebdomadis perdurare potest. In praxi tamen, quando dementia vel semidementia non est habitualis, non facile pro certa absentia culpae mortalis (si de re gravi agatur) iudicandum est. Videndum etiam ne forte reatus sit in causa.

Observandum II., quod interdum personae piae conscientia laxa laborant, et, dictaminibus erroneis (non sine animi turbatione) sibi ipsis illudere conantur; vellent enim passionibus suis satisfacere et delectationes sibi procurare absque peccato. Exempla. 1. Desiderare (quod certe non licet) ut delectationes carnales accidant sine culpa (v. g. in somno), et,

postquam acciderint, gaudere. 2. Excedere limites in satisfaciendo ordinariis necessitatibus corporalibus, vel fingere sibi necessitates ubi non adsunt. 3. Procurare sibi lenimentum alicuius fastidii ope pollutionis. Aliud est quaerere lenimentum ex tactu vel perfricatione, quatenus tactus excitat pollutionem, et haec est vera causa quae fastidium lenit (prout accidit quoad foeminas in quibusdam uteri et stomachi aegrotationibus); idque, quamvis contra delectationem abominatio haberetur, nunquam licet; aliud vero quaerere lenimentum ex tactu, quatenus tactus per se ipsum fastidium lenit (prout accidit in pruritu, qui ex immunditia vel herpete oritur, cui perfricatio lenimentum affert). Quomodo, dices, haec distingui poterunt? R. Si in verendis dolor vel non adesset ullo modo (bene vero esset in utero, stomacho etc.), vel talis esset naturae, ut si in alia parte (v. g., crure, brachio etc.) foret, ex tactu lenimentum non haberetur, unde tunc non sic fieret: in tali casu pro illicito standum esset; multo magis si alia indicia superadderentur; si nempe, secuta pollutione, dolor cessaret repente, aut nullus amplius ad tactus prosequendos impulsus tunc haberetur; 4. Denique dictamina erronea accidere solent in illusione sibi facienda praetextu rectae intentionis; dum revera, si libido abesset, certo certius persona aliter se gereret. In praxi inspiciendum erit, quid, seclusis passionibus, fieret vel fieri expediret. In dubio, si actio sit in se honesta, commendanda esset rectitudo intentionis et scrupuli iniici non deberent.

10. *Quid de scrupulis?*

I. Scrupulus est timor inanis, dum scilicet quis timet peccatum ubi non adest. Qui saepe huiusmodi scrupulis laborat semperque timet, v. g., se consensisse pravis cogitationibus, aut non bene fuisse confessum, aut non bene fecisse poenitentiam sacramentalem, non bene recitasse breviarium, aut prava intentione se in omnibus procedere etc. (maxime si difficile dicto confessarii acquiescat) dicitur scrupulosus.

II. Confessarius curet ut bene intelligat an de veris scrupulis agatur; interdum enim mulieres ad significandas res turpissimas quibusdam utuntur expressionibus, quae res innocentissimas indicare viderentur (v. g., sto supina; crura aperio; crura obstringo; speculo me inspicio; paullulum solatii capio cum catello, cum socia, cum me ipsa; iocos facio, baculum inequito; scrutis utor; super herbam sedeo; sum humana

cum personis etc.). Confessarius interroget num cum malitia haec facta fuerint?

III. Si de veris scrupulis agatur, confessarius firmissimis verbis tutum reddat poenitentem quod eius timores sunt inanes et prorsus despiciendi. Iubeat ut contra illos agat: dicendo quod, secluso casu in quo iuramentum de peccato vel obligatione emittere possit, libere agat, officium non repetat, communicet, celebret, de vita praeterita nihil accuset etc. Et si poenitens iam dicere inciperet se posse iurare de consensu, confessarius (durantibus scrupulis) id non credat, nisi fateatur se opere externo quoque deliquisse. Pro regula datur etiam, ut vitae non solum praeteritae (prout modo dicebam) sed etiam praesentis, confessio de rebus scrupulosis non permittatur; sed haec regula prudentiae confessarii relinquitur; non raro enim (speciatim quoad personas ad scrupulos accusandos iamdiu assuetas, maxime in quibusdam materiis, quae periculum consensus valde involvunt) expedit potius ut confessio audiatur et patientia adhibeatur.

IV. A scrupulosis exigi quidem debet obedientia, nec rationes sunt eis adducendae; sed notandum quod si scrupuli ex morbo physico procedant, in quadam impossibilitate obediendi versari possunt; voluntas enim phantasiam saepe saepius cohibere nequit.

V. Otium, conversatio cum aliis personis scrupulosis, auditio concionum terrificarum, meditationes de rebus terrificis, examina conscientiae, et confessiones generales, scrupulos augere solent. Haec itaque prohibeantur. Curandum ut scrupulosus (quasi ictericus cui omnia flava apparent) sibi ipsi non credat; distrahatur, nec de suis scrupulis loquatur; et in ipsa confessione bono modo ad alia sermo divertendus est.

VI. Scrupulosi benignissime tractandi sunt. Afflictio afflictis addi non debet. Praesertim si de desperatione tententur, fiducia in Deo quam maxime insinuari et Paradisus eis promitti debet.

11. *Quid si poenitens res supernaturales, nempe extases, apparitiones, locutiones, revelationes etc. enarraret?* Si extasis deliquium esse potuerit, et si apparitiones, locutiones etc. phantasiae adscribi valeant; tunc de iis non est curandum. Si vero res narratae nullo modo naturales esse possint, tunc cavendum ne sint malitiosae poenitentis ipsius

fictiones, aut Diaboli illusiones. Signa sunt incohaerentiae; facilitas ea enarrandi (multo magis si poenitens non solum confessario sed aliis quoque ea enarraret): denique turbatio et reluctantia, si confessarius (prout sub initio facere debet) incuriam ostendat et dicat ea esse spernenda. Si autem nulla contradictio notetur, et poenitens simpliciter quidem sed cum quadam verecundia res illas soli confessario patefaciat, et constanter humilis, obediens et tranquillus reperiatur; tunc de bono spiritu (quamvis forte poenitens in aliquos defectus adhuc incideret) iam non erit prudenter (saltem valde) dubitandum. Excipe nisi locutiones et revelationes imprudentias suaderent.

12. *Quid de infestationibus diabolicis?*

I. Hae consistunt in tentationibus non iam ordinariis, sed horribilibus, quae nec solis passionibus (si in complexu considerentur), nec phantasiae, nec malitiosae poenitentis ipsius fictioni adscribi valeant.

II. In his infestationibus Daemon totus in eo est, ut anima orationem, et omnia opera bona prorsus deserat, atque peccata mortalia committat. Modo tyrannico id exigit, et horribiles machinationes adhibet; quae circum circiter seu plus vel minus sunt sequentes. Sub initio iniicere solet magnam abominationem contra orationem et sacras imagines, maxime vero contra Deum ipsum. Postea satagit ut anima fidem amittat, blasphemias proferat, sacras imagines conculcet vel conspurcet, signis contumeliosissimis Eucharistiam spernat, confessionem et Communionem deserat etc.; et non raro per vim ad haec cogit. In forma visibili (nempe foeminis sub specie viri) apparet; praedicta petit; obiecta devotionis aufert; pecuniam dat; fortunam promittit etc.; et, nisi his mediis obedientiam obtineat, violentiam physicam facit; per vim (et forte utendo rebus sacris) personam polluit, vel etiam ad copulam cogit et stuprum perpetrat. (*Cf. Scaramelli Dirett. mist. V.* XI. 123). Dein immittit persuasionem quod peccata horribilia iam commissa fuerint, imo quod graviditas cum infamia inevitabili iam evenerit. Sic in desperationem personam miserrimam coniicere procurat, et de suicidio illam tentat. Ea autem adhuc reluctante, ad percussiones, adustiones, vulnera, et uno verbo ad cruciatus vix credibiles recurrit. Status plus minus huiusce generis longo tempore multisque annis ordinarie durat.

III. Confessarius quam maxime sollicitus erit de tribus; nempe 1. De fortitudine et constantia; 2. De profectu in virtutibus; 3. De liberatione.

Quoad fortitudinem et constantiam, a periculo damnationis, a praemio extraordinario in Paradiso, a purgatorio quod persona evitabit, a Deo pro quo dimicat et a quo semper adiuvabitur etc., argumenta sumat. Summam necessitatem directionis et obedientiae ostendat. Bonis modis utatur, et horroris signa non det. Corrigat autem si aliquo modo et a longe cedere inciperet. Non facile credat quod vere deliquerit; et quamvis de hoc dubitaret, caveat ne miserae animae iam de desperatione heu nimis tentatae dubium suum ostendat; sed potius exhortationes adaugeat et orationem atque fortitudinem magis magisque commendet. Dixi *non facile credat quod vere deliquerit;* ut plurimum enim Deus in animabus piis id non permittit; et valde facile est quod, propter defectum cognitionis aut libertatis, ea, quae perpetrata fuerunt, vera peccata formalia non fuerint. Recolendum quod Diabolus potest 1. violare personam per vim sicut faceret homo; 2. cogere vi physica eius manus (non obstante voluntatis repugnantia absolutâ) ad tactus, aut eius linguam ad blasphemias (*S. Lig. Prax. n.* 111); 3. inducere illam in statum similem semiebrio, aut eius passiones adeo repente et vivide commovere et intellectum ita obfuscare, ut malitiam non advertat. *Cf. S. Lig.* (*l. c.*).

Quoad profectum in virtutibus curabit ut poenitens se profundissime humiliet, Dei dispositionibus se resignet etc.

Denique quoad liberationem, media praecipua sunt 1. Oratio fervens (interponendo etiam patrocinium Ss. Iulii et Gaudentii); 2. Ieiunium; 3. Actus profundissimae humilitatis; 4. Exorcismi (qui fieri possunt etiam privatim, atque non stando formae Ritualis, imo ab ipsa persona infestata; et tunc licentia Episcopi non exigitur); 5. Signum crucis; 6. Usus aquae benedictae; 7. Retentio Reliquiarum et aliquorum verborum Evangelii.

IV. Denique confessarius (maxime si agatur de mulieribus) caveat ne compassione ductus aliquas imprudentias committat; et reminiscatur quod Daemon non solum poenitentis, sed etiam confessarii ruinam, et scandalum publicum, machinari potest.

CAPUT II.

DE CONFESSARIO MONIALIUM.

13. *Quid speciatim curandum a confessario monialium?* 1. Ut scientiam sufficientem habeat; 2. ut existimationem et quamdam venerationem sibi procuret; unde moniales plena confidentia propriam conscientiam ei pandant; 4. ut ipsae verum profectum faciant; 5. ut erga illum nec genialitatem concipiant; 6. nec aversionem; 7. ut procuret pacem Communitatis.

14. *Quomodo scientiam sufficientem habebit?* Praeter theologiam moralem, et normas supra enuntiatas pro directione animarum piarum, scire debet 1. regulas et constitutiones monasterii proprias; 2. motiva et instructiones circa virtutes, quae, apud Rodriguez, Scaramelli aliosque asceticos inveniuntur.

15. *Quomodo existimationem et quamdam venerationem sibi procurabit?* Ad hoc doctrina non sufficit, sed virtutes in confessario ipso exiguntur; et speciatim devotio, recollectio, mortificatio, patientia, diligentia, maxime vero prudentia et gravitas.

16. *Quomodo obtinebit ut moniales plena confidentia propriam conscientiam ei aperiant?* Taedium, impatientiam et festinationem non ostendat; a praebendis signis cuiusdam specialis existimationis caveat; admirationem de peccatis accusatis (quamvis gravissima essent) non demonstret, et verecundiâ praepeditas valde adiuvet (ipsae enim ad alios confessarios non facile divertere possunt, et vae si sacrilegiis se assuefacerent!) Denique ne suspectum, imo ne umbram quidem praebeat quod confessionibus ad aliquid exterius agendum vel dicendum aliquo modo utatur.

17. *Quomodo praebere posset suspectum de usu confessionum?* Si moniales rescirent quod de monasterio aut de aliqua moniali cum famulis conventus aut cum aliis extraneis loquatur; si longa et frequentia colloquia haberet cum abbatissa vel aliqua moniali extra confessionem; si in ipso confessionali cum una sermonem iniiceret de alia, maxime vero si circa hanc vel illam inquisitiones faceret, aut si cum Educandis de monialibus loqueretur; si, intelligendo in confessione peccata commissa cum complicibus vel quod talis

vel talis inordinatio in monasterio acciderit, de cognoscendis personis se curiosum ostenderet; si confessione unius uteretur ad magis interrogandam vel ad corrigendam aliam; si ex confessione unius audiens defectum de alia, aliquo modo ostenderet talem defectum iam esse sibi notum; si faceret correctiones de rebus exterius quidem notis, sed ita ut moniales correctae suspicari possent quod in confessionali notitiam habuerit; si has vel illas laudaret, et de aliis taceret; si in electione Abbatissae aut Discretarum aut in distributione officiorum se ingereret, vel quomodolibet satis indicaret se potius pro una quam pro alia propensum esse; si confessariis extraordinariis vel concionatoribus monita aliqua suspectuum et futurarum querimoniarum periculosa daret; si ipse sponte sua conciones Communitati facere vellet; aut si in concionibus, quae forte sint de more, magnam cautelam non adhiberet. Periculum adesset quoque si extra confessionale pacem componendi munus susciperet.

18. *Quomodo procurabit ut quaelibet monialis verum profectum faciat?* Instando pro exercitio virtutum, et observantia regularum et constitutionum.

19. *Quaenam sunt virtutes monialibus magis necessariae?* 1. Amor Dei, factis et sacrificiis ostendendus; 2. Obedientia quae sit coeca, prompta, exacta, et libenti animo in rebus quoque amori proprio repugnantibus exercenda; 3. Charitas erga sorores; unde monialis caveat ne aliquam offendat, contristet, vel nimis oneret; item procuret ut alias, quantum potest, adiuvet et consoletur; denique sit patiens, et mansueta, atque ad veniam pro amore Dei ex corde concedendam semper parata. 4. Castitas.

20. *Quid de observantia regularum et constitutionum?* I. Regulae et constitutiones sunt media, quibus moniales ad vota observanda et virtutes exercendas uti debent. Aliquid aliud superaddere ut plurimum nocet et vix unquam expedit. Particularitates (quamvis forte in se optimae) plus vel minus communitatem turbant. Procurandum potius ut illa omnia quae a regulis praescribuntur (v. g. confessiones, Communiones, exercitia spiritualia, meditationes, lectiones spirituales, orationes iaculatoriae, psalmodiae, disciplinae, ieiunia etc.) non iam defectuose vel ex quadam sterili consuetudine, sed exacte cum internis dispositionibus et ex vero spiritu atque cum fructu peragantur.

II. Caveat confessarius ne sub suo regimine abusus vel relaxationes introducantur. Si autem abusus (speciatim circa clausuram et collocutionem cum exteris) iam adsint, episcopum consulat.

III. Monialibus dispensationes, mutationes, particularitates et licentias quaerentibus suadeat ut nihil petant: nisi motiva vere urgentia afferant; quo casu eas ad superiorissam remittat. Ipse autem nec intercessoris partes in se assumat, nec auctoritate propria (quam, seclusa consuetudine, non habeat) dispensare audeat.

IV. Curandum ut moniales, quae aliquid momentosum omittere cogantur, alia hora vel alio modo (si possint) suppleant.

V. Regula, quae forte magis aliis cordi debet esse confessario, est silentium. Ex collocutionibus cum exteris (quamvis essent Religiosi); ex nimis frequentibus collocutionibus cum ipsis consanguineis; ex notitiis mundanis; ex colloquiis inter ipsas moniales (extra horam recreationis), et uno verbo ex lingua iuxta religiosum silentium accurate non custodita; non solum dissipationes, sed etiam maiores monasteriorum inordinationes, oriri solent.

21. *Quomodo cavebit confessarius ne ulla ex monialibus genialitatem erga illum concipiat?* Privilegiatas, seu (ut vulgo dicitur) beniaminas, non habeat. Si quae maiori assistentia vel patientia indigeat, se quidem praestabit, sed moderate: imo identidem citius aliis illam dimittat. Frequentiorem ad confessionem accessum ex consuetudine nemini permittat; et, data necessitate, quo citius fieri poterit, se expediat. Collocutiones ad rotas vel crates (speciatim in longum protractas, maxime vero tempore nocturno) prorsus evitet. Quando monialibus sacristiae addictis aliquid dicere debet, brevissimus sit. Si animadverteret quod aliqua (v. g., ex nimia facilitate loquendi de ipso) ad genialitatem de facto inclinaret, cautissime cum illa procedat. Si, distribuendo monialibus SS.mam Eucharistiam, notasset, aliquam ad Communionem non accessisse, de hoc illi nihil dicat.

22. *Quomodo procurabit ne aversiones contra seipsum excitet?* Quilibet defectus plus vel minus aversiones excitant; sed speciatim prae oculis habebit sequentia;

I. Caveat ne aliquas, v. g., vetulas, rudes, Conversas, infirmas etc. negligat, vel negligere videatur; maxime si

neglectae magnis spiritus tribulationibus subiicerentur et maiori assistentia indigerent. (Dum tamen maiorem istam assistentiam praebet, ne idipsum alias criterii inopes vel ad zelotypiam inclinatas offendat, identidem has quoque magis aliis detineat). Si ope monialis sacristiae addictae modo haec modo illa petat in confessione audiri extra proprium diem, et si contingere possit quod interdum annuere nequeat, tunc iubeat ut eadem monialis nomen petentium nunquam significet.

II. Confessionale in locum inquisitionum et delationum (ut supra dicebam) non convertat; nec inquirat an haec vel illa dicat aliquid de seipso, vel diu commorata fuerit in confessionali apud Extraordinarium etc.

III. Bonis modis procedat, et, si sit indole iracundus, circa se ipsum valde vigilet. Corrigat quidem, sed ad paullo acriorem correctionem non procedat, nisi forte sciat quod monialis in bonam partem sit illam exceptura. Cum quibusdam meliorem opportunitatem expectare, vel etiam omnino dissimulare oportet, ne peius accidat. Si petitionibus annuere nequeat, displicentiam ostendat. Nimio imperio non procedat; neque in exigendis rebus, quae vix aut ne vix quidem obtineri possunt, obstinatus persistat.

IV. Novitates, quamvis optimae viderentur, non introducat: nisi forte Communitas illas desideraret nihilque turbarent atque Episcopi consensus accederet. Quoad ipsos abusus evellendos valde caute et prudenter procedat atque Episcopum consulat.

V. In iis, quae ad syndicos vel superiorissam spectant se ingerere non sibi arroget. Tempore Extraordinarii ad monasterium non accedat, neque ad monialem aliquam scribat.

VI. Monialibus superiorissae contrariis non faveat, sed potius illas corrigat. Quoad novas electiones aut officiorum distributiones, caveat (ut supra dicebam) ne huic vel illi (maxime si partes invicem contrariae ferverent) se opponat.

VII. Si aliqua monialis extra tempus Extraordinarium petere vellet, non se opponat. Si tamen id ex defectu proprio (v. g., ex nimia severitate vel impatientia) provenisset, tunc monialem id minitantem quietam reddere satagat, et se ipsum emendet. Res huiusmodi enim Communitatem valde turbare solet, et tunc confessarius in illo monasterio parum perdurare posset.

VIII. Servitium suum diligenter et exacte praestet: a monasterio munera, servitia, pecuniam mutuam etc. non petat; et si apud monasterium ipsum habitationem et victum habeat, de omnibus contentum se ostendat, alios ad mensam non invitet, nocturno tempore foris non maneat; uno verbo gravamen nullum et turbationem nullam communitati afferat.

IX. Finito triennio, pro confirmatione obtinenda nihil dicat et nihil agat.

23. *Quomodo confessarius pacem communitatis procurabit?* Ea quae hucusque dicta sunt valent etiam ad pacem communitatis obtinendam; si enim ex una parte moniales sint obedientes, patientes, charitatis vinculo unitae, recollectae, observantes, a particularitatibus alienae etc.; et ex alia confessarius adhibeat cautelas omnes supra indicatas, iam pax communitatis vix turbari poterit. Nihilominus duo notari debent. Primum est quod amicitiae particulares (quamvis in virtute fundarentur et in saeculo optimae essent) in communitatibus noxiae sunt et pacem turbant. Secundum est quod electio superiorissae non raro solet esse occasio turbationum. Confessarius (ut dixi) non debet quidem se ingerere quoad personam monialis eligendae; sed niti debet ut singulae 1. orent; 2. considerent quaenam maiori prudentia, dexteritate, charitate et regularis observantiae zelo pollere videatur; 3. taceant.

24. *Quomodo se gerere debet confessarius quoad directionem superiorissae?* Curabit ut muneri suo satisfaciat; nempe 1. Moniales suas omnes, tamquam filias dilectissimas, nulla distinctione facta, amet; quamlibet libenter auscultet; nec ullo modo consideret, quod hae vel illae in electione contrariae sibi fuerint; 2. Delationibus fidem coecam non praestet, quamvis a suis confidentibus factae fuissent, sed cautas informationes capiat; et, si corrigere debeat, id (saltem prima vice et ordinarie) faciat privatim; 3. Regularem observantiam procuret, et ipsa suo exemplo omnibus praeeat; 4. Abusus, si qui sint, prudenter avellere satagat; 5, Sollicitudinem adhibeat ut infirmae non solum curentur, sed etiam ah aliis consororibus identidem visitentur; 6. Quoad expensas, ab avaritia simul et a luxu atque superfluitate abstineat; 7. Tam in admittendis novitiis, quam in illis eiiciendis magna consideratione procedat; 8. In circumstantiis extraordinariis Episcopum tempestive consulat.

25. *Quid de confessario extraordinario?* 1. Neque familiarem neque contrarium se ostendat ordinario. 2. Audiendo lamenta contra ordinarium, illum, quantum potest, excuset. 3. Nisi agatur de re clara et gravi, eius directionem non immutet, nec eius decisiones et consilia censuret. 4. Si vocatus fuerit extra tempus solum pro aliqua moniali, curare debet ut illa in posterum singularitatem istam (nisi ratio vere gravissima subsistat) evitet.



INDEX

DE PAROCHO

PARS PRIMA

PARS SECUNDA

DE CONFESSARIO MONIALIUM

FINIS.

